

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014– 2016 metais vertinimo ataskaita

Galutinė ataskaita

2017 m. gegužės 26 d.

(pataisyta redakcija 2017 m. birželio 8 d.)

TURINYS

1	PAGRINDINĖ INFORMACIJA APIE PROGRAMOS IR JOS PRIORITETŲ ĮGYVENDINIMĄ.....	3
1.1	Finansinis programos įgyvendinimas.....	3
1.2	2 prioritetas. Žemės ūkio konkurencingumas ir tvarus miškų valdymas.....	13
1.3	3 prioritetas. Maisto tiekimo grandinių organizavimo skatinimas	21
1.4	4 prioritetas. Aplinkosauga – biologinė įvairovė, vandens ir dirvožemio gerinimas	25
1.5	5 prioritetas. Efektyvus išteklių naudojimas	32
1.6	6 prioritetas. Ekonominės plėtros ir socialinės įtraukties skatinimas.....	38
1.7	Veiklos rezultatų plano įgyvendinimo (orientyrų pasiekimo) situacija.....	45
2	PROBLEMAS, DARANČIOS ĮTAKĄ PROGRAMOS IR PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO REZULTATAMS.....	51
2.1	Veiksmų, kurių imtasi siekiant užtikrinti programos įgyvendinimo kokybę ir efektyvumą, aprašymas	51
2.2	Programos kokybės ir efektyvumo užtikrinimo priemonės.....	59
3	VEIKSMAI, KURIŲ IMTASI VYKDANT TECHNINĖS PAGALBOS IR PROGRAMOS VIEŠINIMO REIKALAVIMUS.....	61
3.1	Veiksmai, kurių imtasi kuriant nacionalinį kaimo tinklą ir užtikrinant jo veikimą, taip pat nacionalinio kaimo tinklo veiksmų plano įgyvendinimo stadija	61
3.2	Veiksmai, kurių imtasi siekiant užtikrinti Programos viešinimą	67
4	INFORMACIJOS IR PAŽANGOS, SIEKIANT PROGRAMOS TIKSLŲ, VERTINIMAS.....	69
4.1	Programos pasiekimų kiekybinis vertinimas, įvertinant papildomų rezultato rodiklių pasiekimą ir atsakant į vertinimo klausimus	69
5	VEIKSMAI, KURIE ĮGYVENDINTI, SIEKIANT ATSIŽVELGTI Į REGLAMENTO (ES) NR. 1303/2013 5, 7 IR 8 STRAIPSNIUOSE NUMATYTUS PRINCIPUS.....	190
5.1	Lyčių lygybės ir nediskriminavimo skatinimas	190
5.2	Tvari plėtra	191
5.3	Partnerių vaidmuo	194
	SANTRAUKA	197
	SUMMARY.....	201
	SANTRUMPOS.....	205
	LITERATŪRA IR ŠALTINIAI	206

1 PAGRINDINĖ INFORMACIJA APIE PROGRAMOS IR JOS PRIORITETŲ ĮGYVENDINIMĄ

1.1 FINANSINIS PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa (toliau – Programa) buvo patvirtinta 2015 m. vasario 13 d. Europos Komisijos sprendimu C(2015)842. **2014–2020 m. Programos įgyvendinimui skirta 1,978 mlrd. eurų**, iš kurių ES dalis, t. y. Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (toliau – EŽŪFKP) lėšos, sudaro 1,613 mlrd. eurų, o nacionalinio finansavimo lėšos – 364,683 mln. eurų.

2014–2016 m. pagal Programą patvirtintos paramos suma siekė 753,820 mln. eurų ir sudarė daugiau nei 38 proc. visų Programos įgyvendinimui skirtų paramos lėšų. Daugiausiai paramos lėšų buvo patvirtinta pagal 2A ir 6B tikslines sritis, taip pat pagal prie ketvirtąjį prioritetą prisidedančias tikslines sritis. 2014–2016 m. pagal Programą **išmokėtos paramos suma siekė 418,568 mln. eurų** paramos lėšų, t. y. 21,2 proc. Programai skirtų lėšų, iš kurių ES dalis sudarė 333,659 mln. eurų. Didžiausia dalis paramos buvo išmokėta pagal ketvirtąjį prioritetą, pagal kurį išmokėtos paramos suma sudarė beveik 51 proc. visų 2014–2016 m. pagal Programą išmokėtų lėšų. Daugiausiai paramos buvo išmokėta pagal priemonę M13 „Išmokos už vietas, kuriose esama gamtinių ir kitų specifinių kliūčių“. Vien 2016 m. pagal priemonę buvo išmokėta daugiau nei 81,394 mln. eurų paramos. Pakankamai didelė išmokėtų lėšų dalis 2014–2016 m. buvo pagal 2A tikslinę sritį – beveik 32 proc. visos pagal Programą iki 2016 m. pabaigos išmokėtos paramos. Labiausiai prie 2A tikslinės srities prisidėjo priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritis 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, pagal kurią iki 2016 m. pabaigos buvo išmokėta daugiau nei 100,764 mln. eurų. 2014–2016 m. pagal tris tikslines sritis – 3B, 5C ir 6A – paramos dar nebuvo išmokėta.

2014–2016 m. pagal Programą **Europos Komisijai buvo deklaruota 375,699 mln. eurų** paramos lėšų, iš kurių ES dalis sudarė 297,220 mln. eurų. Didžioji lėšų dalis buvo deklaruota būtent 2016 m. ir sudarė 75 proc. Europos Komisijai deklaruotos sumos. 2014–2016 m. Europos Komisijai deklaruotos paramos suma sudarė 19 proc. visam programavimo laikotarpiui skirtos paramos sumos.

1 lentelė. Tikslinėms sritims patvirtintos, išmokėtos ir deklaruotos lėšos 2014–2016 m.

Tikslinė sritis	2014–2016 m. patvirtintos paramos lėšos, Eur	2014–2016 m. išmokėtos lėšos, Eur	Dalis nuo visų išmokėtų lėšų, proc.	2014–2016 m. Europos Komisijai deklaruotos lėšos, Eur	Dalis nuo visų deklaruotų lėšų, proc.
2A	270 302 841	131 532 777,63	31,42	126 340 523,81	33,63
2B	28 483 753	15 824 089,62	3,78	2 730 680,56	0,73
2C	2 419 468	657 810,58	0,16	657 810,58	0,18
Iš viso pagal 2P	301 206 062	148 014 677,83	35,36	129 729 014,95	34,53
3A	43 711 108	5 700 246,36	1,36	5 700 246,36	1,52
3B	0	0	0	0	0
Iš viso pagal 3P	43 711 108	5 700 246,36	1,36	5 700 246,36	1,51
Iš viso pagal 4P	220 675 455	213 042 893,25	50,90	212 787 182,25	56,64
5C	0	0	0	0	0
5D	99 511	98 963,84	0,02	98 963,84	0,03
5E	15 386 935	9 196 970,96	2,20	9 196 970,96	2,45
Iš viso pagal 5P	15 468 446	9 295 934,80	2,22	9 295 934,80	2,47
6A	658 786	0	0	0	0
6B	128 013 562	6 208 101,17	1,48	2 366 715,85	0,63
6C	4 431 200	2 215 600,00	0,53	0	0
Iš viso pagal 6P	133 103 548	8 423 701,17	2,01	2 366 715,85	0,63
Iš viso pagal TS:*	714 182 619	384 477 453,41	91,85	359 879 094,21	95,78
Iš viso pagal KPP:	753 820 197	418 568 685,05	100	375 699 323,86	100

* Langelyje, kuriame pateikiamos pagal tikslines sritis patvirtintos, išmokėtos ir Europos Komisijos deklaruotos paramos sumos, nėra įtrauktos pagal priemonę M20 ir M113 patvirtintos, išmokėtos ir deklaruotos paramos sumos. Langelyje, kuriame pateikiamos iš viso pagal Programą patvirtintos, išmokėtos ir deklaruotos paramos sumos, ši informacija įtraukta.

2014–2016 m. visos pagal Programą patvirtintos, išmokėtos ir deklaruotos lėšos detalčiau pristatomos 2 lentelėje, kurioje taip pat įtrauktos priemonė M20 „Techninė pagalba“ patvirtintos ir išmokėtos lėšos bei pagal priemonę M113 „Ankstyvas išėjimas į pensiją“ mokami tęstiniai įsipareigojimai. Techninei pagalbai iki 2016 m. pabaigos buvo išmokėta daugiau nei 19 mln. eurų, iš kurių Europos Komisijai deklaruota – 1,15 mln. eurų. 2007–2013 m. prisiimtiems įsipareigojimams įgyvendinti, mokant išmokas anksčiau iš ūkininkavimo veiklos pasitraukusiems asmenimis, iki 2016 m. buvo išmokėta daugiau nei 14,6 mln. eurų, kurie visi ir deklaruoti Europos Komisijai.

2 lentelė. Programos patvirtintos, išmokėtos ir deklaruotos lėšos 2014–2016 m.

Tikslinė sritis	2014–2016 m. patvirtintos paramos lėšos, Eur	2014–2016 m. išmokėtos lėšos, Eur	Dalis nuo visų išmokėtų lėšų, proc.	2014–2016 m. Europos Komisijai deklaruotos lėšos, Eur	Dalis nuo visų deklaruotų lėšų, proc.
Pagal tikslines sritis (žr. 1 lentelė)	714 182 619	384 477 453	91,85	359 879 094	95,78
M20 „Techninė pagalba“	22 146 115	19 429 403	4,64	1 158 401	0,31
M113 „Ankstyvas pasitraukimas“	17 491 463	14 661 827	3,51	14 661 827	3,91
Iš viso:	753 820 197	418 568 685	100	375 699 323	100

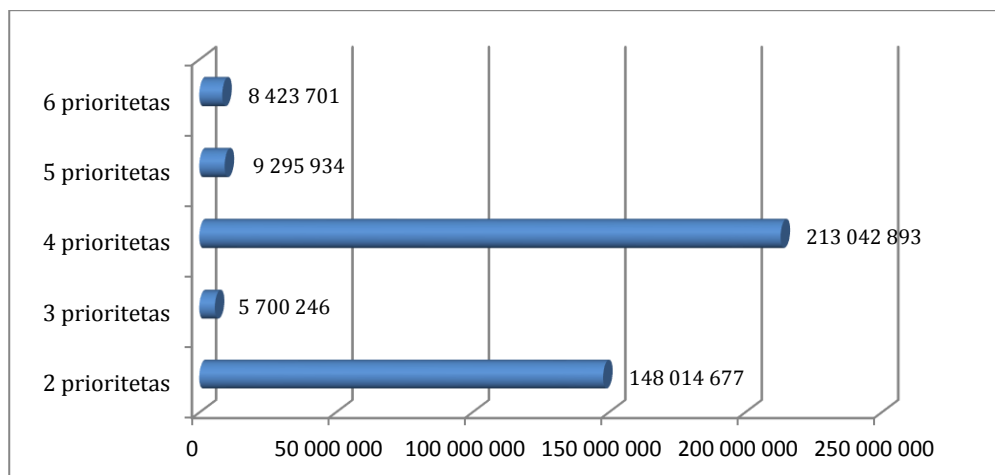
Iki 2015 m. pabaigos paramos lėšos buvo išmokėtos pagal šešias priemones,¹ o iki 2016 m. pabaigos parama buvo pradėta mokėti ir pagal šias priemones / veiklos sritis:

- M01 „Žinių perdavimo ir informavimo veikla“;
- M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritis 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ bei 4.4 „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“;
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“;
- M11 „Ekologinis ūkininkavimas“;
- M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“;
- M15 „Miškų aplinkosaugos ir klimato paslaugos ir miškų išsaugojimas“ (pagal priemonę pradėti mokėti tęstiniai 2007–2013 m. įsipareigojimai);
- M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“;
- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.4 „Parama VVG veiklai ir gyventojų aktyvinimui“.

Vertinant atskiriems prioritetams įgyvendinti 2014–2016 m. išmokėtas lėšas, galima teigti, kad daugiausiai lėšų 2014–2016 m. buvo išmokėta pagal antrąjį ir ketvirtąjį prioritetus, kurie skirti atitinkamai žemės ūkio veiklos konkurencingumo didinimui ir su žemės ūkiu bei miškininkyste susijusių ekosistemų atkūrimui ir išsaugojimui, o mažiausiai lėšų – pagal trečiąjį prioritetą, kuris skirtas maisto grandinės organizavimo skatinimui.

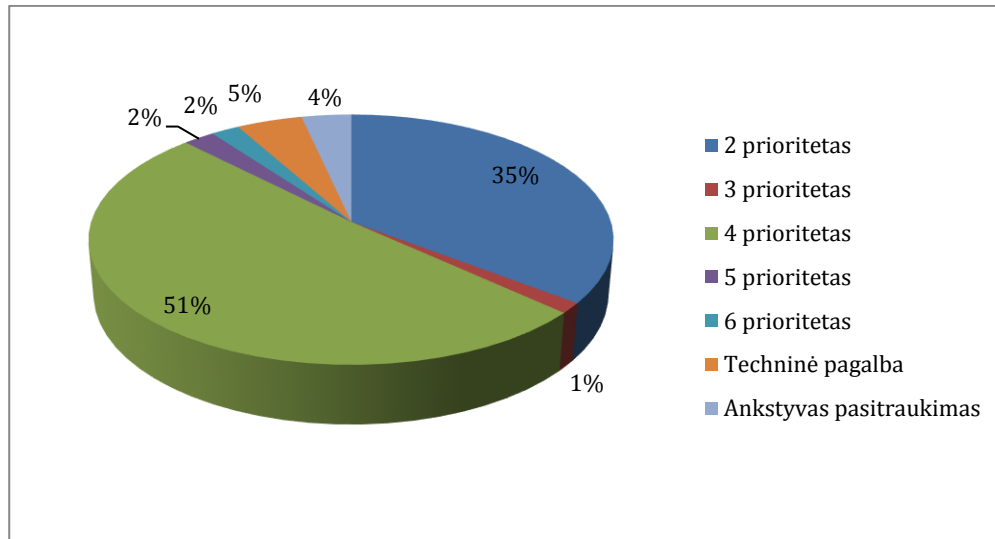
¹ M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ ir 4.3 „Parama investicijoms į žemės ūkio ir miškininkystės infrastruktūros plėtrą ir pritaikymą“; M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritys 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų šikūrimui“ ir 6.3 „Parama smulkiems ūkiams“; M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“; M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“; M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.1 „Parengiamoji parama“; M20 „Techninė pagalba“ (parama buvo išmokėta Programos įgyvendinimui ir Programos viešinimui).

1 paveikslas. Lėšų išmokėjimas pagal prioritetus 2014–2016 m.

Vertinant iki 2016 m. pabaigos pagal atskirus prioritetus išmokėtos paramos procentinį santykį, pastebėtina, kad pagal ketvirtąjį prioritetą išmokėtos paramos lėšos sudarė beveik 51 proc. visos 2014–2016 m. išmokėtos paramos, o pagal antrąjį – daugiau nei 35 proc. Pagal kitus prioritetus išmokėtų lėšų sumos sudarė atitinkamai 1,36 proc. (pagal trečiąjį prioritetą), 2,22 proc. (pagal penktąjį prioritetą) ir 2,01 proc. (pagal šeštąjį prioritetą) visų iki 2016 m. pabaigos išmokėtų paramos lėšų. Techninei pagalbos išmokėta parama siekė 4,64 proc. visos išmokėtos paramos, o ankstyvo pasitraukimo įsipareigojimams įvykdyti išmokėtos lėšos – 3,51 proc.

2 paveikslas. Pagal prioritetus ir priemones išmokėtų lėšų dalis nuo visos 2014–2016 m. pagal Programą išmokėtos paramos

2014–2016 m. dėl pagal Programos priemones atliktų finansinių pataisų buvo susigrąžinta 4,173 mln. eurų finansinės paramos. Šios lėšos grįžo į Programą ir buvo naudojamos tolimesniems įsipareigojimams finansuoti. Paminėtina, kad daugiausiai finansinės paramos lėšų buvo susigrąžinta pagal priemonę M20 „Techninė pagalba“ – 1,944 mln. eurų. Šios lėšos buvo skirtos Programos viešinimui. Pagal šios priemonės veiklos sritį, skirtą Programos valdymui, buvo susigrąžinta daugiau nei 816 tūkst. eurų. Pagal prie ketvirtojo prioriteto prisidedančias priemones M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ bei M13 „Išmokos už vietas, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių

kliūčių“ atlikus finansines pataisas buvo susigrąžinta atitinkamai daugiau nei 505 tūkst. eurų ir daugiau nei 264 tūkst. eurų.²

² 2007–2013 m. visų sankcijų (nemokama / nemokėtina) suma buvo deklaruojama išmokėtų lėšų stulpelyje kaip minusinė suma, o susigrąžintų lėšų stulpelyje deklaruojamos tik realiai susigrąžintos lėšos. 2014–2020 m. absoliučiai visos sankcijos yra deklaruojamos susigrąžintų lėšų stulpelyje. Pavyzdžiui, jei pareiškėjui yra pritaikyta viršdeklaravimo sankcija, tai suma, kuriai pritaikyta sankcija, matosi tiek išmokėtų lėšų stulpelyje, tiek susigrąžinti lėšų stulpelyje, t. y. susigrąžintos lėšos apima absoliučiai visą sankcijų sumą.

3 lentelė. Programos finansinis įgyvendinimas 2014–2016 m.

Priemonė, veiklos sritis	TS	Išmokėta parama						Deklaruota Europos Komisijai						Susigrąžintos lėšos ir atliktos finansinės pataisos (lėšos sugrąžintos į Programą)							
		2014–2016 m.			2016 m.			2014–2016 m.			2016 m.			2016 m.							
		Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS					
1	Žinių perdavimas ir informavimo veikla	2A	-	-	447.836,87	-	-	447.836,87	-	-	215.650,87	-	-	215.650,87	-	-	-				
		2B	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		
		2C	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-	-	
		3A	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-	-	
		4P	447.836,87	380.661,08		447.836,87	380.661,08		215.650,87	183.302,98		215.650,87	183.302,98								
		5D	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-	-	-
		6A	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-	-	-
2	Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos	2A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
		2B	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-			
		2C	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		
		3A	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		
		4P	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-	-	
		5C	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-	-	
		5D	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-	-	
		5E	-	-		-	-		-	-		-	-		-	-		-	-	-	
6A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-								
3	Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos	3A	270.846,66	229.883,33	270.846,66	270.846,66	229.883,33	270.846,66	270.846,66	229.883,33	270.846,66	270.846,66	229.883,33	270.846,66	-	-	-				
4	Investicijos į materialųjį																				

Priemonė, veiklos sritis	TS	Išmokėta parama						Deklaruota Europos Komisijai						Susigražintos lėšos ir atliktos finansinės pataisos (lėšos sugražintos į Programą)			
		2014–2016 m.			2016 m.			2014–2016 m.			2016 m.			2016 m.			
		Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	
	turtą																
4.1	Parama investicijoms į žemės ūkio valdas	2A	100.764.086,08	85.649.462,85	101.124.204,92	99.124.008,97	84.255.397,62	99.484.127,81	100.764.086,08	85.649.462,85	101.124.204,92	98.969.515,70	84.124.078,34	99.329.634,54	-	-	-
		3A	360.118,84	306.100,97		360.118,84	306.100,97		360.118,84	306.100,97		360.118,84	306.100,97		360.118,84	306.100,97	-
		5C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4.2	Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą	2A	-	-	5.069.280,86	-	-	5.069.359,95	-	-	5.069.280,86	-	-	5.069.280,86	-	-	-79,09
		3A	5.069.280,86	4.308.888,61		5.069.359,95	4.308.955,84		5.069.280,86	4.308.888,61		5.069.280,86	4.308.888,61		5.069.280,86	4.308.888,61	
4.3	Parama investicijoms į žemės ūkio ir miškininkystės infrastruktūros plėtrą ir pritaikymą	2A	24.249.308,17	20.611.910,16	24.360.594,99	7.720.354,89	6.562.300,79	7.831.641,71	22.631.167,16	19.236.490,45	22.742.453,98	6.313.850,39	5.366.772,13	6.425.137,21	-	-	-
		2C	111.286,82	94.593,75		111.286,82	94.593,75		111.286,82	94.593,75		111.286,82	94.593,75		111.286,82	94.593,75	
4.4	Parama pelno nesiekiančių investicijoms	4P	49.063,00	36.797,25	49.063,00	49.063,00	36.797,25	49.063,00	49.063,00	36.797,25	49.063,00	49.063,00	36.797,25	49.063,00	-	-	-
6	Ūkio ir verslo plėtra																
6.1	Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui	2B	15.824.089,62	13.450.475,75	15.824.089,62	7.292.158,82	6.198.334,67	7.292.158,82	2.730.680,56	2.321.078,32	2.730.680,56	2.730.680,56	2.321.078,32	2.730.680,56	101.676,50	86.425,02	101.676,50
		6A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6.2	Parama ekonominės veiklos pradžiai kaimo vietovėse																
6.3	Parama smulkiems ūkiams	2A	5.995.668,38	5.096.068,30	5.995.668,38	4.511.234,78	3.834.299,86	4.511.234,78	2.945.270,57	2.503.230,29	2.945.270,57	2.945.270,57	2.503.230,29	2.945.270,57	24.316,47	20.669,00	24.316,47

Priemonė, veiklos sritis		TS	Išmokėta parama						Deklaruota Europos Komisijai						Susigrąžintos lėšos ir atliktos finansinės pataisos (lėšos sugrąžintos į Programą)			
			2014–2016 m.			2016 m.			2014–2016 m.			2016 m.			2016 m.			
			Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	
6.4	Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai	6A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
7	Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse	6B	1.932.425,03	1.642.551,97	4.148.025,03	1.877.717,43	1.596.050,88	4.093.317,43	1.647.210,03	1.400.119,22	1.647.210,03	1.590.550,60	1.351.959,07	1.590.550,60	-	-	-	
		6C	2.215.600,00	1.883.260,00		2.215.600,00	1.883.260,00		-	-		-	-		-	-	-	-
8	Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą																	
8.1	Miško veisimas	5E	8.983.904,49	6.737.913,75	8.983.904,49	8.986.031,25	6.739.508,82	8.986.031,25	8.983.904,49	6.737.913,75	8.983.904,49	8.983.904,49	6.737.913,75	8.983.904,49	2.126,76	-	1.595,07	2.126,76
8.3	Parama miškų gaisrų, gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių prevencijai	4P	28.096,93	23.882,38	28.096,93	28.096,93	23.882,38	28.096,93	28.096,93	23.882,38	28.096,93	28.096,93	23.882,38	28.096,93	-	-	-	
8.4	Parama miškų gaisrų, gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių padarytai miškui žalai atlyginti	4P	241.384,65	205.176,94	241.384,65	241.384,65	205.176,94	241.384,65	217.859,65	185.180,69	217.859,65	217.859,65	185.180,69	217.859,65	-	-	-	
8.5	Investicijos, kuriomis didinamas miškų ekosistemų	4P	425.432,98	361.617,89	425.432,98	433.087,80	368.124,49	433.087,80	425.432,98	361.617,89	425.432,98	425.432,98	361.617,89	425.432,98	7.654,82	-	6.506,60	7.654,82

Priemonė, veiklos sritis	TS	Išmokėta parama						Deklaruota Europos Komisijai						Susigražintos lėšos ir atliktos finansinės pataisos (lėšos sugražintos į Programą)			
		2014–2016 m.			2016 m.			2014–2016 m.			2016 m.			2016 m.			
		Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	
	atsparumas ir aplinkosauginė vertė																
8.6	Investicijos į miškininkystės technologijas ir į miško produktų perdirbimą ir rinkodarą	2C	546.523,76	464.545,16	546.523,76	546.523,76	464.545,16	546.523,76	546.523,76	464.545,16	546.523,76	546.523,76	464.545,16	546.523,76	-	-	-
9	Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas	3A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	Agrarinė aplinkosauga ir klimatas	4P	10.200.492,43	7.650.377,21	10.512.522,74	10.217.568,22	7.663.184,04	10.535.345,74	10.200.492,43	7.650.377,21	10.512.522,74	10.200.492,43	7.650.377,21	10.512.522,74	17.075,79	12.806,83	22.823,00
	5D	98.963,84	74.222,78	99.393,77		74.545,23	98.963,84		74.222,78	98.963,84		74.222,78	-429,93		-322,45		
	5E	213.066,47	159.800,38	218.383,75		163.788,34	213.066,47		159.800,38	213.066,47		159.800,38	5.317,28		3.987,96		
11	Ekologinis ūkininkavimas	4P	41.033.765,01	30.775.800,43	41.033.765,01	41.203.861,65	30.903.372,85	41.203.861,65	41.033.765,01	30.775.800,43	41.033.765,01	41.033.765,01	30.775.800,43	41.033.765,01	170.096,64	127.572,42	170.096,64
12	Su Natura 2000 Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos	4P	3.948.032,43	2.961.017,99	3.948.032,43	4.453.427,99	3.340.064,42	4.453.427,99	3.948.032,43	2.961.017,99	3.948.032,43	3.948.032,43	2.961.017,99	3.948.032,43	505.395,56	379.046,43	505.395,56
13	Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių	4P	156.266,217,23	117.195,202,50	156.266,217,23	81.394.850,41	61.046.176,39	81.394.850,41	156.266,217,23	117.195,202,50	156.266,217,23	81.130,408,00	60.847.845,50	81.130,408,00	264.442,41	198.330,89	264.442,41
15	Miškų aplinkosauga ir klimatas	4P	402.571,72	301.939,92	402.571,72	402.571,72	301.939,92	402.571,72	402.571,72	301.939,92	402.571,72	402.571,72	301.939,92	402.571,72	-	-	-

Priemonė, veiklos sritis		TS	Išmokėta parama						Deklaruota Europos Komisijai						Susigrąžintos lėšos ir atliktos finansinės pataisos (lėšos sugrąžintos į Programą)		
			2014–2016 m.			2016 m.			2014–2016 m.			2016 m.			2016 m.		
			Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS
	paslaugos ir miškų išsaugojimas																
16	Bendradarbiavimas																
16.1	Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti	2A	523.715,00	445.157,75	523.715,00	523.715,00	445.157,75	523.715,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		3A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16.3	Parama smulkių ūkių subjektų bendradarbiavimui	2A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		3A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		4P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		5D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16.4	Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu	2A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		3A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	Rizikos valdymas																
17.1	Pasėlių ir augalų draudimo įmokos	3B	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19	LEADER programa																
19.1	Parengiamoji parama	6B	430.286,55	365.742,27	430.286,55	106.956,49	90.912,18	106.956,49	430.286,55	365.742,27	430.286,55	325.315,13	276.516,94	325.315,13	2.882,34	2.450,07	2.882,34
19.2	Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS	6B	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Priemonė, veiklos sritis		TS	Išmokėta parama						Deklaruota Europos Komisijai						Susigrąžintos lėšos ir atliktos finansinės pataisos (lėšos sugrąžintos į Programą)		
			2014–2016 m.			2016 m.			2014–2016 m.			2016 m.			2016 m.		
			Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS	Iš viso	ES dalis	Iš viso pagal TS
19.3	VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas	6B	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19.4	Parama VVG veiklai ir gyventojų aktyvumui	6B	3.845.389,59	3.268.580,87	3.845.389,59	3.845.389,59	3.268.580,87	3.845.389,59	289.219,27	245.836,12	289.219,27	289.219,27	245.836,12	289.219,27	-	-	-
20	Techninė pagalba	-															
	Programos įgyvendinimas	-	16.659.356,41	14.160.438,73	16.659.356,41	9.395.556,52	7.986.223,05	9.395.556,52	1.072.534,23	911.654,11	1.072.534,23	1.072.534,23	911.654,11	1.072.534,23	816.605,12	694.123,27	816.605,12
	Programos viešinimas	-	2.667.023,30	2.266.968,77	2.667.023,30	3.265.091,01	2.775.327,42	3.265.091,01	85.867,53	72.987,40	85.867,53	85.867,53	72.987,40	85.867,53	1.944.284,32	1.652.642,55	1.944.284,32
	Lietuvos kaimo tinklas	-	103.024,04	87.570,42	103.024,04	256.000,00	217.600,00	256.000,00	-	-	-	-	-	-	152.975,96	130.029,58	152.975,96
Ankstvyvas išėjimas į pensiją (113)			14.661.827,89	12.462.496,35	14.661.827,89	14.363.698,87	12.209.088,19	14.363.698,87	14.661.827,89	12.462.496,35	14.661.827,89	14.362.408,87	12.207.991,69	14.362.408,87	-	-	-
IŠ VISO			418.568.685,05	333.659.106,51	418.568.685,05	309.031.176,41	247.973.834,48	309.031.176,41	375.699.323,86	297.220.165,35	375.699.323,86	281.990.577,61	225.085.815,38	276.705.645,88	4.173.094,09	3.450.650,21	4.173.094,09

2014–2016 m. buvo pradėti įgyvendinti visi šeši Programos prioritetai, pagal kuriuos rinktos ir patvirtintos paraiškos, patvirtinta, išmokėta ir Europos Komisijai deklaruota parama. Pirmasis prioritetas, skirtas žinių perdavimui ir inovacijoms žemės ūkio, miškininkystės sektoriuose ir kaimo vietovėse skatinti, buvo įgyvendinamas per 2–6 prioritetus horizontaliai. 2016 m. buvo padaryta pakankamai didelė pažanga, nes pradėtos įgyvendinti faktiškai visos Programos tikslinės sritys. Paramos nebuvo patvirtinta ir išmokėta tik pagal dvi tikslines sritis – 3B ir 5C, o pagal vieną tikslinę sritį – 6A – parama buvo patvirtinta, bet dar neišmokėta. Vis dėlto svarbu pastebėti, kad, nepaisant to, jog parama dar nebuvo patvirtinta, pagal tikslines sritis buvo renkamos paraiškos, todėl 2017 m. turėtų prasidėti ir patvirtintų projektų įgyvendinimo bei lėšų išmokėjimo pagal pateiktas paraiškas procesas. Pavyzdžiui, pagal 3B tikslinę sritį iki 2016 m. pabaigos buvo surinkta 430 paraiškų iš ūkių, norinčių dalyvauti rizikos valdymo sistemoje, iš kurių 384 paraiškos pateiktos dėl pasėlių ir augalų draudimo įmokų kompensavimo, o 46 – dėl gyvūnų draudimo įmokų kompensavimo. Toliau detalai aptariamas Programos prioritetų ir tikslinių sričių įgyvendinimas 2014–2016 m.

1.2 2 PRIORITETAS. ŽEMĖS ŪKIO KONKURENCINGUMAS IR TVARUS MIŠKŲ VALDYMAS

Programos **antras prioritetas (P2)** yra skirtas ūkių perspektyvumui ir visų tipų **žemės ūkio veiklos konkurencingumui** visuose regionuose **didinti**, taip pat **inovacinėms ūkių technologijoms ir tvariam miškų valdymui skatinti**. Šį prioritetą sudaro trys tikslinės sritys:

- **2A:** visų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimas ir palankesnių sąlygų **ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui** sudarymas, visų pirma siekiant intensyviai dalyvavimą rinkoje ir orientavimą, taip pat žemės ūkio įvairinimą;
- **2B:** palankesnių sąlygų sudarymas reikiamos kvalifikacijos ūkininkams **pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje** ir visų pirma kartų kaitos palengvinimui;
- **2C:** **miškininkystės ekonominės vertės didinimas** ir miško plotų plėtra.

2014–2016 m. buvo paremtos iš viso 1 155 žemės ūkio valdos, iš kurių 1 109 gavo paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, o 46 – jaunųjų ūkininkų įsikūrimui. Taip pat buvo paremti 72 smulkūs ūkiai, siekiant sudaryti sąlygas jiems aktyviau dalyvauti rinkoje. Be to, buvo vykdomos investicijos į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusią infrastruktūrą. Šioje srityje buvo įgyvendinti iš viso 63 projektai, kurie skirti žemės ūkio vandentvarkai. Šiems projektams iki 2016 m. pabaigos išmokėta daugiau nei 24 mln. eurų paramos lėšų. Taip pat buvo įgyvendinti 3 projektai, kurie skirti miškų infrastruktūrai gerinti, o jiems išmokėtos paramos suma siekė apie 111 tūkst. eurų. Pagal antrąjį prioritetą investicijos buvo skirtos ir miškininkystės technologijų diegimui bei miško produktų perdirbimui, rinkodarai. Šioje srityje iki 2016 m. pabaigos buvo įgyvendinta 11 projektų, kuriems išmokėtų lėšų suma sudarė daugiau nei 546 tūkst. eurų.

2014–2016 m. pagal antrąjį prioritetą patvirtinta lėšų suma siekė 301 206 062 eurus ir sudarė 49 proc. nuo visam programavimo laikotarpiui šio prioriteto įgyvendinimui skirtos lėšų sumos.³ Iki 2016 m. pagal antrąjį prioritetą išmokėtos paramos suma siekė 148 014 678 eurus ir sudarė 24 proc. visos šiam prioritetui skirtos lėšų sumos, o Europos Komisijai deklaruotos lėšos siekė 129 729 015 eurų ir sudarė 21 proc. visos prioriteto įgyvendinimui skirtos lėšų sumos. Didžiausia paramos lėšų dalis buvo išmokėta pagal 2A tikslinę sritį, o mažiausia – pagal 2C tikslinę sritį.

³ 2014–2020 m. 2 prioriteto įgyvendinimui skirta 608 644 453 eurų.

Parama ūkių modernizavimui (2A tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 2A tikslinės srities, kuria siekiama gerinti ūkių ekonominės veiklos rezultatus ir sudaryti palankesnes sąlygas ūkių restruktūrizavimui bei modernizavimui (intensyvesniam dalyvavimui rinkoje bei žemės ūkio įvairinimui), įgyvendinimo turi prisidėti penkios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ bei 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ ir veiklos sritys 4.3 „Parama investicijoms į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusią infrastruktūrą“ veiklas 4.3.1. „Parama žemės konsolidacijai“ ir 4.3.2 „Parama žemės ūkio vandentvarkai“;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“;
- M16 „Bendradarbiavimas“.

Iki 2016 m. pabaigos paramos lėšos buvo patvirtintos pagal visas prie 2A tikslinės srities prisidedančias priemones, išskyrus priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“. Pagal šią priemonę 2016 m. buvo renkamos paraiškos iš ūkininkų, norinčių gauti konsultacijas. Buvo patvirtinta 1 680 paraiškų, iš kurių 1 563 paraiškos buvo skirtos konsultavimo paslaugoms ūkininkams, jauniems ūkininkams ir kitiems žemės valdytojams teikti. 2014–2016 m. pagal 2A tikslinę sritį patvirtintos paramos suma siekė 270 302 841 eurų ir sudarė 51 proc. visos šios tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos sumos. Pagal priemonės M01 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ veiklos sritį 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ patvirtinti ir ūkininkams pradėti organizuoti mokymai gyvulininkystės temomis, pavyzdžiui, susiję su mėšinių galvijų veislinės vertės ir produktyvumo didinimu bei gyvūnų gerovės užtikrinimu, įgyvendinant kompleksinės paramos reikalavimus.

Pagal 2A tikslinę sritį išmokėtos paramos suma siekė 131 532 777 eurų ir sudarė 25 proc. visam programavimo laikotarpiui šiai tikslinei sričiai skirto finansavimo.⁴ Paminėtina, kad didžioji lėšų dalis buvo išmokėta pagal priemonę M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ vykdytoms veikloms, kuriomis siekta modernizuoti ūkius. Pagal 2A tikslinę sritį Europos Komisijai deklaruotų lėšų suma siekė 126 340 524 eurus ir sudarė 24 proc. viso šiai tikslinei sričiai skirto finansavimo.

4 lentelė. 2A tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P2 „Didinti ūkių perspektyvumą ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumą visuose regionuose, taip pat skatinti inovacines ūkių technologijas ir tvarų miškų valdymą“						
2A TS	Tikslo rodikliai	Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2016 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2016 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis (2A tikslinė sritis)	M01	200 039	0	9 591 935	0
	2014–2016 m. pasiekimas	M02	0	0	1 737 058	0
	Tikslas 2023 m.	M04	260 515 878	125 013 394	482 912 259	26
	0,6%	M06	7 746 070	5 995 668	16 876 047	35,5
	2,56%	M16	1 840 854	523 715	14 123 146	4

Ūkių modernizavimo (2A TS) mastui nustatyti numatytas tikslo rodiklis T4 „Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis“ yra susietas su priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ produkto rodikliu „Valdų, gaunančių žemės ūkio valdoms skirtą paramą investicijoms, skaičius“. 2014–2016 m. buvo

⁴ 2014–2020 m. 2A tikslinės srities įgyvendinimui skirta 525 240 446 eurų.

modernizuotos 1 109 žemės ūkio valdos, t. y. projektai buvo užbaigti įgyvendinti. 2017 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo užregistruotos iš viso 177 185 žemės ūkio valdos.⁵ Vadinas, iki 2016 m. pabaigos paramą gavusių valdų procentinė dalis sudarė 0,6 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų. Lyginant 2023 metams suplanuotą tikslo rodiklio reikšmę su pasiekta, pastebėtina, kad 2014–2016 m. buvo pasiekta 23 proc. suplanuotos rodiklio reikšmės. Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos pagal 4.1 veiklos sritį patvirtintų veiksmų (paraiškų) skaičius siekė 2 325, todėl, kai šie projektai taip pat bus baigti įgyvendinti, tikslo rodiklio T4 reikšmė dar padidės, t. y. paramą gavusios žemės ūkio valdos sudarys 1,3 proc. visų Lietuvoje esančių žemės ūkio valdų.

5 lentelė. 2A tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	Tikslo rodiklio pasiekimas 2014 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2015 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.
2A	T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis (2A tikslinė sritis)	0%	0%	0,6%	2,56%

2014–2016 m. žemės ūkio valdoms skirtą paramą investicijoms gavo 1 109 žemės ūkio valdos, kuriose buvo vykdomos modernizavimo veiklos. Didžioji dalis paramos gavėjų (80 proc.) buvo vyrai, tad 2014–2020 m. išliko ta pati tendencija, kuri buvo fiksuojama ankstesniais programavimo laikotarpiais, kad dėl paramos žemės ūkio valdų modernizavimui dažniau kreipėsi vyrų valdomi ūkiai. Tokią situaciją lemia ir Lietuvos žemės ūkio tradicijos, pagal kurias didesnė dalis ūkių valdytojų yra vyrai. Paminėtina, kad tarp paramą gavusių ūkių didesnę dalį (67 proc. visų paramos gavėjų) sudarė jaunesnių nei 40 metų asmenų valdomi ūkiai. Viešosios išlaidos ūkių modernizavimo projektams įgyvendinti siekė daugiau nei 100,7 mln. eurų.

2014–2016 m. buvo įgyvendinti 63 veiksmai,⁶ kuriais buvo investuojama į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusią infrastruktūrą, o visi projektai buvo skirti žemės ūkio vandentvarkos gerinimui. Viešosios išlaidos investicijoms į vandentvarkos gerinimą sudarė daugiau nei 22,6 mln. eurų. Paminėtina, kad parama žemės ūkio vandentvarkai (pavyzdžiui, lauko drenažo inžinerinės infrastruktūros atnaujinimui, lauko drenažo sistemų pritaikymui joms keliamiems aplinkosauginiams reikalavimams ir kt.) buvo viena populiariausių paramos priemonių 2007–2013 m. ir tokia išliko 2014–2020 m.

Siekiant paskatinti smulkių ūkių restruktūrizavimo procesus ir jų dalyvavimą rinkoje, 2014–2016 m. paramos lėšas verslui pradėti gavo 72 smulkūs ūkiai. Vertinant paramos gavėjų pasiskirstymą pagal lytį, pastebėtina, kad jis buvo beveik tolygus (paramą gavo 38 vyrų ir 34 moterų valdomi ūkiai). Smulkių ūkių projektams įgyvendinti skirtos viešosios išlaidos siekė 2,9 mln. eurų paramos, iš kurių 1,06 mln. eurų (40 proc. visų viešųjų išlaidų) buvo skirta pagal 2014–2020 m. KPP paramą gavusiems smulkiems ūkiams, o 1,8 mln. eurų – tęstiniais 2007–2013 m. įsipareigojimams pagal priemonę „Pusiau natūrinis ūkininkavimas“. Bendra investicijų suma pagal 2014–2020 m. KPP įgyvendintiems projektams sudarė 1,159 mln. eurų, t. y., nepaisant to, kad parama smulkiems ūkiams teikiama kaip išmoka (15 tūkst. eurų), paramos gavėjai prie projektų įgyvendinimo prisidėjo ir nuosavomis lėšomis (faktiškai atliktų investicijų suma buvo didesnė nei skirta išmoka).

⁵ Europos Komisijos skelbiamoje konteksto rodiklių statistikoje (<https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/indicator-table.pdf>) pateikiami 2013 m. Ūkių tyrimo duomenys. Remiantis šiais duomenimis, 2013 m. žemės ūkio valdų skaičius Lietuvoje siekė 171 800. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras kas mėnesį skelbia atnaujintus žemės ūkio valdų būklės duomenis, todėl ataskaitoje vadovaujamas oficialiai skelbiama informacija apie žemės ūkio valdų skaičių 2017 m. sausio 1 d. ([https://www.vic.lt/uploads/file/2017-01-01_valdu_ataskaita\(1\).pdf](https://www.vic.lt/uploads/file/2017-01-01_valdu_ataskaita(1).pdf)).

⁶ 57 užbaigti projektai vandentvarkos sektoriuje buvo patvirtinti dar pagal 2007–2013 m. taisykles, tačiau finansuoti jau iš 2014–2020 m. lėšų. Likusieji 6 užbaigti projektai buvo patvirtinti jau pagal 2014–2020 m. taisykles.

6 lentelė. 2A tikslinės srities įgyvendinimas

M04	M04 TS 2A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (Eur)	123 395 253	482 912 259	25,5
M04	M04 TS 2A			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	04. Valdų, gaunančių žemės ūkio valdoms skirtą paramą investicijoms, skaičius (4.1 punktas)	1 109	5 110	22
	01. Bendros viešosios išlaidos (Eur) (4.1 punktas)	100 764 086	383 365 108	26
	01. Visos viešosios išlaidos investicijoms į infrastruktūrą (Eur) (4.3 punktas)	22 631 167	90 235 513	25
	02. Bendra investicijų suma (viešųjų ir privačiųjų) (Eur)	122 443 148*	897 310 508	13,6
M06	M06 TS 2A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (Eur)	2 945 270	16 876 047	17,4
M06	M06 TS 2A			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	04. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių smulkiems ūkiams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.3 punktas)	72	2 780	2,5
	02. Bendra investicijų suma (Eur) (viešųjų ir privačiųjų) (tik 2014–2020 m. projektams)	1 159 601*	16 876 047	6,8
Papildoma informacija				
M04	M04 TS 2A			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.		
	03. Paremtų veiksmų / veiklų skaičius (4.3 punktas)	63		

* Bendrųjų investicijų suma yra mažesnė už viešąsias išlaidas, nes bendrosios investicijos apskaičiuotos tik iki 2016 m. pabaigos užbaigtiems įgyvendinti projektams, o viešosios išlaidos apima visas iki 2016 m. pabaigos Europos Komisijai deklaruotas lėšas, t. y. ir tų projektų, kurie dar neužbaigti įgyvendinti, deklaruotas lėšas.

Pagal 2A tikslinę sritį buvo numatyta dvylika specifinių Programos rodiklių, matuojančių paramą verslui pradėti pagal priemonę M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ gavusių smulkių ūkių dalį pagal ūkio valdytojo amžių (iki 40 metų imtinai), paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičių pagal sektorius (augalininkystės, daržininkystės, gyvulininkystės, sodininkystės, uogininkystės), taip pat ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas pagal priemonę M04 „Investicijos į žemės ūkio valdas“, dalį pagal ūkio valdytojo amžių (iki 40 metų imtinai), paramą investicijoms į žemės ūkio valdas gavusių ūkių skaičius pagal sektorius (augalininkystės, daržininkystės, gyvulininkystės, sodininkystės, uogininkystės).

Nagrinėjant specifinių 2A tikslinei sričiai numatyto rodiklių pasiekimą, pastebėtina, kad iki 2016 m. pabaigos buvo pasiektas ir viršytas rodiklis, matuojantis pagal priemonės M04 veiklos sritį 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ paramą gavusių jaunesnių nei 40 metų amžiaus ūkininkų dalį, kadangi jaunesni ūkininkai sudarė 67 proc. visų paramos gavėjų (paramą gavo 619 vyrų ir 127 moterys, jaunesni nei 40 metų). Galima pastebėti pozityvias tendencijas, kad dėl paramos aktyviau kreipėsi ir ji buvo skirta jaunesnio amžiaus ūkininkams. Skirstant pagal sektorius, pastebėtina, kad 2014–2020 m. planuojama paremti daugiausiai augalininkystės ir gyvulininkystės ūkių. Iki 2016 m. pabaigos, kaip ir buvo planuota, daugiausiai paremta augalininkystės ir gyvulininkystės ūkių. Nagrinėjant pagal suplanuotų rodiklių pasiekimo laipsnį, pastebėtina, kad iki 2016 m. pabaigos buvo beveik pasiektas suplanuotų paremti uogininkystės ūkių rodiklis, parėmus 24 ūkius iš planuotų 26. Be to, buvo pasiekta beveik pusė planuotų paremti daržininkystės ūkių skaičiaus rodiklio, parėmus 34 ūkius iš planuotų 76.

Pagal priemonės M06 veiklos sritį 6.3 „Parama smulkiems ūkiams“ buvo pasiektas ir viršytas rodiklis, matuojantis paramą gavusių jaunesnių nei 40 metų smulkių ūkininkų dalį. Paminėtina, kad 61 proc. visų paramą gavusių smulkiųjų ūkininkų buvo jaunesni nei 40 metų. Analizuojant pagal sektorius, pastebėtina,

kad 2014–2020 m. planuojama paremti daugiausiai smulkiųjų ūkių, kurie vykdo veiklą augalininkystės ir gyvulininkystės sektoriuose. Iki 2016 m. pabaigos, kaip ir 4.1 veiklos srities atveju, daugiausiai buvo paremta augalininkystėje ir gyvulininkystėje besiverčiančių smulkiųjų ūkių. Vis dėlto pastebėtina, kad 2023 metams suplanuotos rodiklių tikslinės reikšmės buvo pasiektos pakankamai maža apimtimi.

7 lentelė. 2A tikslinės specifinių produkto rodiklių įgyvendinimas

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2016 m.	Siektina reikšmė 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritis 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“	S003. Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, dalis pagal ūkio valdytojo amžių – iki 40 metų amžiaus (imtinai), proc. (M04.1)	67	40	168
	S02.5. Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius – augalininkystės ūkių (M04.1)	579	2 044	28,3
	S02.4. Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius – daržininkystės ūkių (M04.1)	34	76	44,7
	S02.1. Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius – gyvulininkystės ūkių (M04.1)	466	2 913	15,3
	S02.2. Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius – sodininkystės ūkių (M04.1)	6	51	11,7
	S02.3. Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius – uogininkystės ūkių (M04.1)	24	26	92,3
M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.3 „Parama smulkiems ūkiams“	S005. Paramą verslui pradėti gavusių smulkiųjų ūkių dalis pagal ūkio valdytojo amžių – iki 40 metų (imtinai), proc. (M06.3)	61	40	153
	S004.5. Paramą verslui pradėti gavusių smulkiųjų ūkių skaičius pagal sektorius – augalininkystės ūkių (M06.3)	48	1 167	4,11
	S004.4. Paramą verslui pradėti gavusių smulkiųjų ūkių skaičius pagal sektorius – daržininkystės ūkių (M06.3)	2	48	4,2
	S004.1. Paramą verslui pradėti gavusių smulkiųjų ūkių skaičius pagal sektorius – gyvulininkystės ūkių (M06.3)	19	1 473	1,3
	S004.2. Paramą verslui pradėti gavusių smulkiųjų ūkių skaičius pagal sektorius – sodininkystės ūkių (M06.3)	1	46	2,1
	S004.3. Paramą verslui pradėti gavusių smulkiųjų ūkių skaičius pagal sektorius – uogininkystės ūkių (M06.3)	2	46	4,3

Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui (2B tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 2B tikslinės srities, kuria siekiama sudaryti palankesnes sąlygas reikiamos kvalifikacijos ūkininkams pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje ir palengvinti kartų kaitą, įgyvendinimo turi prisidėti trys priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“.

Iki 2016 m. pabaigos paramos lėšos buvo patvirtintos pagal priemonės M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritį 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ ir priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritį 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“. 2014–2016 m. pagal 2B tikslinę sritį patvirtintos paramos suma siekė 28 483 753 eurų ir sudarė 43 proc. visos šios tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos sumos. Pagal priemonės M01 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ veiklos sritį 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ buvo patvirtinti ir organizuojami mokymai jauniems ūkininkams apie ūkinės veiklos planavimą ir finansavimo galimybes, tačiau dar nebuvo užbaigtų įgyvendinti projektų. Pagal priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ 2016 m. buvo renkamos paraiškos ūkininkų, norinčių gauti konsultacijas.

Buvo patvirtinta 1 680 paraiškų, iš kurių 1 563 paraiškos buvo skirtos konsultavimo paslaugoms ūkininkams, jauniems ūkininkams ir kitiems žemės valdytojams teikti.

Pagal 2B tikslinę sritį išmokėtos paramos suma siekė 15 824 089 eurų ir sudarė 24 proc. visam programavimo laikotarpiui šiai tikslinei sričiai skirto finansavimo.⁷ Iki 2016 m. paramos lėšos buvo išmokėtos tik pagal priemonę M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ ir buvo skirtos jaunųjų ūkininkų įsikūrimui. Europos Komisijai deklaruotų lėšų suma siekė 2 730 680 eurų ir sudarė 4 proc. viso šiai tikslinei sričiai skirto finansavimo. Galima teigti, kad investicijomis buvo tiesiogiai prisidėta prie geresnių sąlygų jauniems ūkininkams pradėti veiklą sudarymo bei kartų kaitos palengvinimo.

8 lentelė. 2B tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P2 „Didinti ūkių perspektyvumą ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumą visuose regionuose, taip pat skatinti inovacines ūkių technologijas ir tvarų miškų valdymą“						
2B TS	Tikslo rodikliai	Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2016 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2016 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	T5. Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, procentinė dalis (2B tikslinė sritis)	M01	43 736	0	798 529	0
	2014–2016 m. pasiekimas	M02	0	0	488 235	0
	0,02%	M06	28 440 017	15 824 089	64 705 882	24,5
	Tikslas 2023 m.					
	0,59%					

Siekiant paremti jaunųjų ūkininkų įsikūrimą (2B TS) numatytas tikslo rodiklis T5 „Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, procentinė dalis“, kuris yra susietas su priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ produkto rodikliu „Paramos gavėjų (valdų), gaunančių jauniems ūkininkams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius“. 2014–2016 m. jauniems ūkininkams skirtą paramą verslui pradėti gavusių žemės ūkio valdų skaičius siekė 46, t. y. projektai buvo užbaigti įgyvendinti. 2017 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo užregistruotos iš viso 177 185 žemės ūkio valdos. Vadinas, iki 2016 m. pabaigos investicijų jauniems ūkininkams gavusių valdų procentinė dalis sudarė 0,02 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų. Lyginant 2023 metams suplanuotą tikslo rodiklio reikšmę su pasiekta, pastebėtina, kad 2014–2016 m. buvo pasiekta 3,4 proc. suplanuotos rodiklio reikšmės. Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos pagal 6.1 veiklos sritį patvirtintų veiksmų skaičius siekė 585, todėl, baigus įgyvendinti ir šiuos projektus, tikslo rodiklio T5 reikšmė padidės, o paramą jaunųjų ūkininkų investicijoms gavusios valdos sudarys 0,3 proc. visų Lietuvoje esančių žemės ūkio valdų.

9 lentelė. 2B tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	Tikslo rodiklio pasiekimas 2014 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2015 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.
2B	T5. Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, procentinė dalis (2B tikslinė sritis)	0%	0%	0,02%	0,59%

Iš 46 jaunųjų ūkininkų, įsikūrusių 2014–2016 m., 29 ūkiai buvo valdomi vyrų, o 17 – moterų. Pastebėtina, kad iki 2016 m. pabaigos tarp jaunųjų ūkininkų aktyvesni buvo ir daugiau projektų įgyvendino vyrų valdomi ūkiai. Bendros viešosios išlaidos projektams įgyvendinti siekė 2,7 mln. eurų, o bendra investicijų suma, apimanti ir projektų vykdytojų investuotas lėšas, – 2,8 mln. eurų. Nepaisant to, kad jaunųjų ūkininkų įsikūrimo projektui įgyvendinti mokama išmoka (40 tūkst. eurų), dalis jaunųjų ūkininkų prie projektų

⁷ 2014–2020 m. 2B tikslinės srities įgyvendinimui skirta 65 992 647 eurais.

įgyvendinimo prisidėjo ir nuosavomis lėšomis (faktiškai atliktų investicijų suma buvo didesnė nei skirta išmoka).

10 lentelė. 2B tikslinės srities įgyvendinimas

M06	M06 TS 2B			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (Eur)	2 730 680	64 705 882	4,3
M06	M06 TS 2B			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	04. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių jaunesiems ūkininkams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.1 punktas)	46	1 390	3
	02. Bendra investicijų suma (Eur) (viešųjų ir privačiųjų)	2 800 385	64 705 882	4,3
	01. Bendros viešosios išlaidos (Eur) (6.1 punktas)	2 730 680	64 705 882	4,3

Pagal 2B tikslinę sritį buvo numatyti penki specifiniai Programos rodikliai, matuojantys paramą pagal priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritį 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ gavusių ūkių skaičių pagal sektorius (augalininkystės, daržininkystės, gyvulininkystės, sodininkystės, uogininkystės). Daugiausiai tarp iki 2016 m. pabaigos paremtų ūkių buvo gyvulininkystės sektoriuje – 91 proc. visų paramą gavusių ūkių.

11 lentelė. 2B tikslinės specifinių produkto rodiklių įgyvendinimas

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2016 m.	Siektina reikšmė 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“	SO06.5. Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius – augalininkystės ūkių (M06.1)	2	556	0,4
	SO06.4. Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius – daržininkystės ūkių (M06.1)	2	17	11,7
	SO06.1. Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius – gyvulininkystės ūkių (M06.1)	42	792	5,3
	SO06.2. Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius – sodininkystės ūkių (M06.1)	0	11	0
	SO06.3. Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius – uogininkystės ūkių (M06.1)	0	14	0

Miškininkystės ekonominės vertės didinimas (2C tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 2C tikslinės srities, kuria siekiama didinti miškininkystės ekonominę vertę ir skatinti miško plotų plėtrą, įgyvendinimo prisideda keturios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities 4.3 „Parama investicijoms į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusių infrastruktūrą“ veikla 4.3.3 „Parama miškų infrastruktūrai gerinti“;
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritis 8.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“.⁸

Iki 2016 m. pabaigos paramos lėšos buvo patvirtintos pagal visas prie 2C tikslinės srities prisidedančias priemones, išskyrus priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo

⁸ Paminėtina, kad visos M08 priemonės 8.6 veiklos sričiai numatytos lėšos yra numatytos kaip tiesiogiai prisidedančios būtent prie 2C tikslinės srities.

paslaugos“. Pagal pastarąją priemonę 2016 m. buvo renkamos paraiškos miško savininkų, norinčių gauti konsultacijas. Buvo patvirtinta iš viso 1 680 paraiškų, iš kurių 110 paraiškų buvo skirtos konsultavimo paslaugoms miško valdytojams teikti. 2014–2016 m. pagal 2C tikslinę sritį patvirtintos paramos suma siekė 2 085 725 eurus ir sudarė 12 proc. visos šios tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos sumos.⁹ Pagal priemonės M01 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ veiklos sritį 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ buvo patvirtinti ir organizuojami mokymai, kurių dalyviai supažindinti su atsinaujinančių energijos išteklių naudojimu – bioenergijos potencialu ir biomasės gamyba miško ūkyje. Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo užbaigtų įgyvendinti mokymų projektų.

Pagal 2C tikslinę sritį išmokėtos paramos suma siekė 657 810 eurų ir sudarė beveik 4 proc. viso šiai tikslinei sričiai skirtos finansavimo. Iki 2016 m. lėšos buvo išmokėtos miškų infrastruktūros gerinimo projektams ir projektams, kuriuose diegtos miškininkystės technologijos, įgyvendinti. Didžiausias finansavimas buvo išmokėtas būtent miškininkystės technologijoms diegti. Paminėtina, kad visas priemonės M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo vertinimą“ veiklos sričiai 8.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“ numatytas finansavimas yra skirtas būtent 2C tikslinei sričiai, t. y. miškininkystės ekonominės vertės didinimui ir miško plotų plėtrai.

12 lentelė. 2C tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P2 „Didinti ūkių perspektyvumą ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumą visuose regionuose, taip pat skatinti inovacines ūkių technologijas ir tvarų miškų valdymą“

2C TS	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2016 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2016 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (2C tikslinė sritis)	Tikslas 2023 m.					
			M01	71 663	0	1 303 936	0
	2014–2016 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.	M02	0	0	298 235	0
	0	100	M04	1 165 910	111 286	4 224 387	3
			M08	1 181 895	546 523	11 584 801	5

2C tikslinei sričiai numatytas tikslo rodiklis „Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus“ iki 2016 m. pabaigos buvo pradėtas įgyvendinti. Įgyvendinus miško kirtimo, apvaliosios medienos ir medienos biokuro technologijų diegimui skirtus projektus pagal 8.6 veiklos sritį, buvo sukurta 12 naujo darbo vietų ir išlaikytos 74 darbo vietos, o intervencijos prisidėjo prie užimtumo didinimo kaimo vietovėse.

13 lentelė. 2C tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	Tikslo rodiklio pasiekimas 2014 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2015 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.
2C	Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (2C tikslinė sritis)	0	0	12	100

2014–2016 m. pagal 2C veiklos sritį buvo įgyvendinta 11 projektų, kuriuose diegtos miškininkystės technologijos ir kuriais prisidėta prie miškų ūkio modernizavimo bei ekonominės vertės didinimo, medynų rekonstrukcijos, biokuro gamybos, panaudojant miško kirtimo atliekas. Viešosios išlaidos projektams įgyvendinti siekė daugiau nei 546 tūkst. eurų, o bendra investicijų suma sudarė 1,6 mln. eurų, t. y. projektų vykdytojai aktyviai prisidėjo prie projektų įgyvendinimo nuosavu indėliu. Iki 2016 m. pabaigos miškų infrastruktūros gerinimo projektams pagal priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį 4.3 išmokėtos ir Europos Komisijai deklaruotos viešosios išlaidos siekė daugiau nei 111 tūkst. eurų, kurie buvo skirti miško kelių įrengimui ir rekonstrukcijai, taip pat su miško keliais susijusių įrenginių ar statinių

⁹ 2014–2020 m. 2C tikslinės srities įgyvendinimui skirta 17 411 359 eurų.

įrengimui (pavyzdžiui, griovių, pralaidų, nuovadų, tiltų statybai ir pan.). Buvo įgyvendinti 3 projektai, o investicijos prisidėjo prie miško kelių tinklo tobulinimo bei priėjimo prie miško žemės privačiuose ir valstybiniuose miškuose gerinimo. Paminėtina, kad projektų vykdytojais prisidėjo ir nuosavu indėliu, o bendra investicijų suma miškų infrastruktūros gerinimo veiksmams įgyvendinti siekė daugiau nei 125 tūkst. eurų.

14 lentelė. 2C tikslinės srities įgyvendinimas

M04	M04 TS 2C			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (Eur)	111 286	4 224 387	2,6
	M04 TS 2C			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
O1. Bendros viešosios išlaidos (4.3 punktas)	111 286	4 224 387	2,6	
O2. Bendra investicijų suma (Eur) (viešųjų ir privačiųjų)	125 411	5 280 483	2,4	
M08	M08 TS 2C			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Bendros viešosios išlaidos (Eur) (8.6 punktas)	546 523	11 584 801	5
Papildoma informacija				
M04	M04 TS 2C			
	Produkto rodikliai		Pasiekimas 2016 m.	
	O3. Paremtų veiksmų / veiklų skaičius (4.3 punktas)		3	
M08	M08 TS 2C			
	Produkto rodikliai		Pasiekimas 2016 m.	
	O3. Paremtų veiksmų / veiklų skaičius (8.6 punktas)		11	
O2. Bendra investicijų suma (Eur) (viešųjų ir privačiųjų)		1 661 776		

Specifinių Programos rodiklių pagal šią tikslinę sritį nebuvo numatyta.

1.3 3 PRIORITETAS. MAISTO TIEKIMO GRANDINIŲ ORGANIZAVIMO SKATINIMAS

Programos **trečias prioritetas (P3)** yra skirtas **maisto grandinės organizavimo skatinimui**, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje. Šį prioritetą sudaro dvi tikslinės sritys:

- **3A:** pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į **žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę**, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant **trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes** ir tarpšakines organizacijas;
- **3B:** **ūkių rizikos prevencijos** ir valdymo rėmimas.

2014–2016 m. finansavimas buvo išmokėtas pagal 3A tikslinę sritį įgyvendinamoms veikloms, t. y. ūkininkų dalyvavimui žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemose ir su tuo susijusių patiriamų išlaidų kompensavimui pirmuosius penkerius metus, taip pat ūkių modernizavimui, žemės ūkio produktų perdirbimui, rinkodarai ir plėtrai, siekiant aukštesnės produktų kokybės. Buvo užbaigti įgyvendinti 11 projektų, kuriems skirta parama investicijoms (pavyzdžiui, investicijoms žemės ūkio valdose, taip pat investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą). Iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pasiektų stebėsenos rodiklių, susijusių su žemės ūkio valdų dalyvavimu rizikos valdymo sistemose (pagal 3B tikslinę sritį). Svarbu paminėti, kad pagal 3A tikslinę sritį paramos lėšos 2016 m. buvo išmokėtos 142 testinius 2007–2013 m. įsipareigojimus vykdžiusiems ir 18 naujas paraiškas 2014–2020 m. pateikusiems žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemų dalyviams.

2014–2016 m. pagal trečiąjį prioritetą patvirtinta lėšų suma siekė 43 711 108 eurus ir sudarė 27 proc. nuo visam programavimo laikotarpiui šio prioriteto įgyvendinimui skirtos lėšų sumos.¹⁰ Iki 2016 m. pagal trečiąjį prioritetą išmokėtos paramos suma siekė 5 700 246 eurus ir sudarė 3,5 proc. visos šiam prioritetui skirtos lėšų sumos. Visos išmokėtos lėšos iki 2016 m. pabaigos buvo deklaruotos Europos Komisijai.

Žemės ūkio produktų perdirbimas, kokybės sistemos, trumpos maisto tiekimo grandinės, gamintojų grupės (3A tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 3A tikslinės srities, kuria siekiama didinti pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumą geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę (taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpos tiekimo grandines, gamintojų grupes ir tarpšakines organizacijas), įgyvendinimo prisideda šešios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ ir 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“;
- M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“;
- M16 „Bendradarbiavimas“.

Iki 2016 m. pabaigos paramos lėšos buvo patvirtintos pagal dvi prie 3A tikslinės srities prisidedančias priemones – M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ ir M04 „Investicijos į materialųjį turtą“. 2014–2016 m. pagal 3A tikslinę sritį patvirtintos paramos suma siekė 43 711 108 eurus ir sudarė 30 proc. visos šios tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos sumos. Paminėtina, kad pagal priemonę M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ 2016 m. paramos lėšos buvo išmokėtos 18 pareiškėjų, kurie prisiėmė įsipareigojimus pagal 2014–2020 m. KPP, ir 142 pareiškėjams, kurie įgyvendino tęstinius įsipareigojimus, prisiimtus pagal 2007–2013 m. KPP. Pagal 3A tikslinę sritį išmokėtos paramos suma siekė 5 700 246 eurus ir sudarė 4 proc. visam programavimo laikotarpiui šiai tikslinei sričiai skirtu finansavimu.¹¹ Didžioji dalis lėšų buvo išmokėta investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir plėtrą (apie 5 mln. eurų), todėl iki 2016 m. Programos parama daugiausiai prisidėjo prie žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros skatinimo. Dalyvavimo maisto kokybės sistemose skatinimui 2016 m. buvo išmokėta daugiau nei 270 tūkst. eurų, iš kurių 23 tūkst. eurų išmokėti pirmą kartą kokybės sistemose dalyvaujantiems pareiškėjams, o beveik 248 tūkst. eurų – tęstiniams 2007–2013 m. įsipareigojimams. Pagal 3A tikslinę sritį Europos Komisijai buvo deklaruotos visos iki 2016 m. pabaigos išmokėtos lėšos.

15 lentelė. 3A tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P3 „Skatinti maisto grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje“						
3A TS	Tikslo rodikliai	Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2016 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2016 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	T6. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, procentinė dalis (3A tikslinė sritis)	M01	0	0	5 267 131	0

¹⁰ 2014–2020 m. 3 prioriteto įgyvendinimui skirta 163 519 064 eurai.

¹¹ 2014–2020 m. 3A tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos lėšos siekė 146 058 780 eurų.

	2014–2016 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.	M02	0	0	458 823	0
	0,08%	0,30%	M03	271 180	270 846	4 224 705	6,4
			M04	43 439 928	5 429 398	126 734 494	4,3
			M09	0	0	1 788 829	0
			M16	0	0	7 584 798	0

Siekiant skatinti maisto tiekimo grandinės organizavimą (3A TS), numatytas tikslo rodiklis T6 „Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, procentinė dalis“, kuris yra susietas su priemonės M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ produkto rodikliu „Remiamų ūkių skaičius“, priemonės M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ produkto rodikliu „Valdų, dalyvaujančių remiamose gamintojų grupėse, skaičius“ bei priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ produkto rodikliu „Žemės valdų, dalyvaujančių teikimo grandinės dalyvių bendradarbiavimo / vietos veiklos skatinimo programose, skaičius“. Iki 2016 m. pabaigos buvo paremta 160 žemės ūkio valdų, dalyvaujančių kokybės sistemose, o tai sudarė apie 0,08 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų skaičiaus.

16 lentelė. 3A tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	Tikslo rodiklio pasiekimas 2014 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2015 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.
3A	T6. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, procentinė dalis (3A tikslinė sritis)	0%	0%	0,08%	0,30%

2014–2016 m. pagal 3A tikslinę sritį buvo paremta 11 projektų, kurie įgyvendinti pagal priemonę M04 „Investicijos į materialųjį turtą“. 8 projektai buvo skirti investicijoms į žemės ūkio valdas pagal veiklos sritį 4.1, o 3 projektai – investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą pagal priemonės veiklos sritį 4.2. Visos viešosios išlaidos projektams sudarė daugiau nei 5,4 mln. eurų, iš kurių didžioji dalis buvo skirtos žemės ūkio produktų perdirbimui, rinkodarai ir plėtrai.

Pagal priemonę M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“ 2016 m. įsitraukimo į žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemas išlaidos buvo kompensuotos 160 paramos gavėjų, iš kurių 142 buvo pateikę paraiškas pagal 2007–2013 m. KPP, o 18 – pagal 2014–2020 m. KPP. Paminėtina, kad 2023 metams suplanuota pasiekti rodiklio tikslinė reikšmė buvo įgyvendinta 35 proc. Dalyvavimo kokybės sistemose skatinimui skirtos viešosios išlaidos 2016 m. siekė daugiau nei 270 tūkst. eurų. Didžioji dalis šių lėšų (apie 91 proc.) buvo skirtos tęstiniam įsipareigojimams įgyvendinti, o likusi dalis – pirmą kartą žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemose dalyvaujantiems pareiškėjams. Atsižvelgiant į finansines proporcijas, galima teigti, kad iki 2016 m. pabaigos Programos lėšomis buvo prisidėta prie kokybės sistemose jau dalyvaujančių ūkininkų rėmimo.

Iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pradėtos įgyvendinti horizontaliosios priemonės, kurios skirtos ūkininkų mokymams ir konsultavimui. Tokio pobūdžio projektai jų dalyviams turėtų suteikti žinių apie naujas produktų gamybos technologijas, o tai prisidėtų aukštesnės pridėtinės vertės produkcijos gamybos ir pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo.

17 lentelė. 3A tikslinės srities įgyvendinimas

M03	M03 TS 3A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	Bendros viešosios išlaidos (Eur) (3.1-3.2 punktai)	270 847	4 224 706	6,4
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	Remiamų ūkių skaičius (3.1 punktas)	160	460	35
M04	M04 TS 3A			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Visos viešosios išlaidos (Eur)	5 429 398	126 734 494	4,3
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O2. Bendra investicijų suma (viešųjų ir privačiųjų) (Eur)	684 132*	253 468 988	0,2
	O3. Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (pavyzdžiui, žemės ūkio valdose, žemės ūkio produktų perdirbimas ir rinkodara) (4.1 ir 4.2 punktai)	11	279	4
Papildoma informacija				
M04	M04 TS 3A			
	Produkto rodikliai		Pasiekimas 2016 m.	
	O4. Paremtų ūkių / paramos gavėjų skaičius (4.1 punktas)		8	
	O1. Bendros viešosios išlaidos (Eur) (4.1 punktas)		360 118	
	O1. Bendros viešosios išlaidos (Eur) (4.2 punktas)		5 069 280	

* Bendrųjų investicijų suma yra mažesnė už viešąsias išlaidas, nes bendrosios investicijos apskaičiuotos tik iki 2016 m. pabaigos užbaigtiems įgyvendinti projektams, o viešosios išlaidos apima visas iki 2016 m. pabaigos Europos Komisijai deklaruotas lėšas, t. y. ir tų projektų, kurie dar neužbaigti įgyvendinti, deklaruotas lėšas.

Specifinių Programos rodiklių pagal šią tikslinę sritį nebuvo numatyta.

Ūkių rizikos prevencija ir valdymas (3B tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 3B tikslinės srities, kuria siekiama remti ūkių rizikos prevenciją ir valdymą, įgyvendinimo prisideda viena priemonė – M17 „Rizikos valdymas“.

Iki 2016 m. pabaigos pagal 3B tikslinę sritį patvirtintų ir išmokėtų paramos lėšų dar nebuvo. 2016 m. pagal priemonę, skirtą rizikos valdymui ir dalies draudimo įmokų kompensavimui, siekiant ūkininkams padėti įveikti ir valdyti dažniausiai pasitaikančius rizikos veiksnius, buvo surinkta 430 paraiškų. Didžioji dalis paraiškų buvo pateikta pasėlių ir augalų draudimo įmokų kompensavimui (384 paraiškos), o likusios – gyvūnų draudimo įmokų kompensavimui (46 paraiškos). Paraiškose prašomos paramos suma siekė 1,8 mln. eurų ir sudarė 10 proc. viso šiai veiklos sričiai skirto finansavimo. Galima teigti, kad 2017 m. vyks aktyvus paraiškų tvirtinimo ir lėšų mokėjimo procesas, ir paramos lėšomis ūkininkai bus skatinami drausti auginamą produkciją bei gyvūnus ir tokiu būdu bus prisidedama prie valstybės išlaidų, patiriamų kompensuojant ūkininkų nuostolius dėl nepalankių klimato reiškinių poveikio augalams ir pasėliams bei gyvūnų ligų protrūkio, mažinimo.

18 lentelė. 3B tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P3 „Skatinti maisto grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje“						
3B TS	Tikslo rodikliai	Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2016 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2016 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	T7. Ūkių, dalyvaujančių rizikos	M17	0	0	17 460 284	0

	valdymo sistemose, procentinė dalis (3B tikslinė sritis)					
	2014–2016 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.				
	0%	0,73%				

Siekiant užtikrinti ūkių rizikos prevenciją ir valdymą (3B TS), numatytas tikslo rodiklis T7 „Ūkių, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, procentinė dalis“, kuris yra susietas su priemonės M17 „Rizikos valdymas“ produkto rodikliu „Ūkio valdų, kurioms teikiama parama draudimo įmokoms susimokėti, skaičius“. Iki 2016 m. pabaigos tikslo rodiklis dar nebuvo pradėtas įgyvendinti, tačiau svarbu paminėti, kad 2016 m. buvo surinkta 430 paraiškų. Tikėtina, kad galimybė gauti paramą paskatins vis daugiau ūkių dalyvauti rizikos valdymo sistemose.

19 lentelė. 3B tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	Tikslo rodiklio pasiekimas 2014 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2015 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.
3B	T7. Ūkių, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, procentinė dalis (3B tikslinė sritis)	0%	0%	0%	0,73%

Pagal 3B tikslinę sritį numatyti trys specifiniai Programos rodikliai, matuojantys paremtą apdraustą pasėlių plotą, apdraustų ūkinių gyvūnų skaičių (gyvulius ir paukščius) per metus. Kadangi pagal priemonę M17 „Rizikos valdymas“ iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo patvirtintų ir išmokėtų paramos lėšų, specifiniai Programos rodikliai taip pat dar nebuvo pradėti įgyvendinti.

20 lentelė. 3B tikslinės specifinių produkto rodiklių įgyvendinimas

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2016 m.	Siektina reikšmė 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
M17 „Rizikos valdymas“ veiklos sritis 17.1 „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“	S007. Paremtas apdraustas pasėlių plotas per metus, ha (M17.1)	0	100 000	0
	S008.1. Paremtas apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius per metus pagal rūšis – gyvuliai, SG vienetai (M17.1)	0	710 000	0
	S008.2. Paremtas apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius per metus pagal rūšis – paukščiai, SG vienetai (M17.1)	0	187 000	0

1.4 4 PRIORITETAS. APLINKOSAUGA – BIOLOGINĖ ĮVAIROVĖ, VANDENS IR DIRVOŽEMIO GERINIMAS

Programos **ketvirtas prioritetas** (P4) yra skirtas su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusių ekosistemų atkūrimui, išsaugojimui ir pagerinimui. Šį prioritetą sudaro trys tikslinės sritys:

- **4A: biologinės įvairovės atkūrimas**, išsaugojimas ir didinimas, taip pat „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos **kraštovaizdžių būklės atkūrimas**, išsaugojimas ir gerinimas;
- **4B: vandentvarkos gerinimas**, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą;
- **4C: dirvožemio erozijos prevencija** ir dirvožemio valdymo gerinimas.

Programoje numatyta, kad priemonės, prisidedančios prie aplinkosaugos tikslų pasiekimo, prisideda prie visų ketvirtojo prioriteto tikslinių sričių įgyvendinimo, kadangi sudėtinga įvertinti atskirų aplinkosauginių

priemonių indėlių, siekiant atskirų atskiroms tikslinėms sritims numatytų tikslų. Programoje išskirtos šios priemonės / veiklos sritys, prisidedančios prie 4 prioriteto ir jo tikslinių sričių:

- M01 „Žinių perdavimo ir informavimo veikla“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.4 „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“ veikla 4.4.1 „Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas“;
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritys 8.3-8.4 „Miškams padarytos žalos prevencija ir atlyginimas“, 8.5 „Investicijos, kuriomis didinamas miškų ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ visos veiklos sritys (išskyrus veiklos sritis 10.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ ir 10.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“, kurias įgyvendinant prie 4P prisidedama netiesiogiai);
- M11 „Ekologinis ūkininkavimas“;
- M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“;
- M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“;
- M15 „Miškų aplinkosaugos ir klimato paslaugos ir miškų išsaugojimas“;
- M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“.

2014–2016 m. paramos lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos pagal visas prie ketvirtojo prioriteto įgyvendinimo prisidedančias priemones, išskyrus priemones M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ bei M16 „Bendradarbiavimas“. Iki 2016 m. pabaigos buvo patvirtinta 1 680 paraiškų, skirtų konsultavimo paslaugoms, iš kurių 1 563 paraiškos buvo patvirtintos konsultavimo paslaugoms ūkininkams, jauniems ūkininkams ir kitiems žemės valdytojams, o 110 paraiškų – konsultacijoms miškų valdytojams teikti. Pagal ketvirtąjį prioritetą iki 2016 m. pabaigos buvo pradėti vykdyti ir mokymai ūkininkams bei kitiems žemės valdytojams agrarinės aplinkosaugos ir kraštovaizdžio gerinimo, ūkininkavimo hidrografiskai jautriose (rizikos vandens telkinių) teritorijose, dalyvavimo aplinkos apsaugos priemonėse, tręšimo planavimo, tausojamojo ūkininkavimo, žemės ūkio atliekų tvarkymo ir perdirbimo klausimais. Paminėtina, kad „minkštosios“ (mokymų) veiklos papildė aplinkosaugines priemones, pagal kurias buvo remiamas žemės ūkio ar miškininkystės paskirties žemės plotas, siekiant prisidėti prie biologinės įvairovės išsaugojimo, dirvožemio erozijos mažinimo ar vandentvarkos gerinimo.

2014–2016 m. pagal ketvirtąjį prioritetą patvirtinta lėšų suma siekė 220 675 455 eurus ir sudarė 39 proc. nuo visam programavimo laikotarpiui šio prioriteto įgyvendinimui skirtos lėšų sumos.¹² Iki 2016 m. pagal trečiąjį prioritetą išmokėtos paramos suma siekė 213 042 893 eurus ir sudarė 37 proc. visos šiam prioritetui skirtos lėšų sumos. Europos Komisijai deklaruotos lėšos siekė 212 787 182 eurus ir sudarė taip pat 37 proc. visos ketvirtojo prioriteto įgyvendinimui skirtos paramos.

2014–2016 m. daugiausiai lėšų buvo skirta išmokoms už vietoves, kuriose esama gamtinių ir kitokių specifinių kliūčių – 156,2 mln. eurų. Investicijomis buvo skatinama gera ūkininkavimo praktika, užtikrinanti tvarų dirvožemio naudojimą šalies vietovėse, kuriose esama gamtinių ir kitokių specifinių kliūčių. Pakankamai didelė lėšų suma – 41 mln. eurų – buvo išmokėta ekologiniams ūkiams, paremiant geros dirvožemio būklės tausojimą užtikrinančius ūkininkavimo būdus (ilgalaikę sėjomainą, griežtą pesticidų ir trąšų naudojimą). Žemės ūkio valdoms, kurios prisiėmė aplinkosauginius įsipareigojimus pagal priemonę M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“, buvo išmokėta 10,2 mln. eurų. Pagal pastarąją priemonę vykdytos investicijos prisidėjo tiek prie biologinės įvairovės atkūrimo, išsaugojimo ir didinimo, tiek prie vandentvarkos gerinimo, tiek prie dirvožemio erozijos prevencijos ir dirvožemio valdymo gerinimo. Ankstesnio laikotarpio įsipareigojimams įgyvendinti skirta priemonė M15 „Miškų aplinkosaugos ir klimato paslaugos ir miškų išsaugojimas“, pagal kurią 2014–2016 m. buvo išmokėta daugiau nei 400 tūkst. eurų paramos lėšų, taip pat prisidėjo prie su miškininkyste susijusių ekosistemų atkūrimo, išsaugojimo ir pagerinimo.

¹² 2014–2020 m. 4 prioriteto įgyvendinimui skirta 571 535 794 eurais.

21 lentelė. Ketvirtojo prioriteto intervencijos logikos įgyvendinimas

P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas“						
4A, 4B, 4C TS	Tikslo rodikliai	Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2016 m., Eur	Išmokėta parama 2014– 2016 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	Žemės ūkis ir miškas					
	Žemės ūkis T9. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga, procentinė dalis (4A tikslinė sritis)	M01	291 942	447 837	2 722 215	16,4
	2014–2016 m. pasiekimas	M02	0	0	229 411	0
	9,26%	M04	121 999	49 063	3 475 440	1,4
	Tikslas 2023 m.	M08	2 266 869	694 912	22 173 035	3,1
	10,77%	M10	10 252 091	10 200 492	103 105 423	10
	Žemės ūkis T10. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su vandentvarkos gerinimu, procentinė dalis (4B tikslinė sritis)	M11	41 435 729	41 033 765	150 784 677	27
	2014–2016 m. pasiekimas	M12	3 960 399	3 948 032	6 564 733	60
	0,11%	M13	162 143 854	156 266 217	287 036 067	54,4
	Tikslas 2023 m.	M15	402 571	402 571	1 274 332	31,6
	1,97%	M16	0	0	751 834	0
	Žemės ūkis T12. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija, procentinė dalis (4C tikslinė sritis)					
	2014–2016 m. pasiekimas					
	7,26%					
	Tikslas 2023 m.					
	7,81%					
	Miškas T8. Miškų arba kitų miškingų plotų, kuriuose vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga, procentinė dalis (4A tikslinė sritis)					
	2014–2016 m. pasiekimas					
	0,33%					
	Tikslas 2023 m.					
	0,44%					

Siekiant biologinės įvairovės atkūrimo, išsaugojimo ir didinimo (4A TS), numatytas tikslo rodiklis T9 „Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga, procentinė dalis“. 2014–2016 m. buvo paremtas 265 005 ha žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos su biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga susijusios valdymo sutartys. Remiantis paskutiniais Europos Komisijos oficialiai skelbiamais duomenimis, žemės ūkio paskirties žemės plotas Lietuvoje siekia 2 861 250 ha.¹³ Vadinasi, pagal Programą paremtas plotas, kuriame vykdytos biologinės įvairovės išsaugojimo ir kraštovaizdžio apsaugos veiklos, sudarė 9,26 proc. viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ploto. Lyginant 2023 metams suplanuotą tikslo rodiklio reikšmę su pasiekta, pastebėtina, kad 2014–2016 m. buvo pasiekta 86 proc. suplanuotos rodiklio reikšmės.

¹³ Europos Komisijos skelbiamoje konteksto rodiklių statistikoje (<https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/indicator-table.pdf>) pateikiami 2013 m. Ūkių tyrimo duomenys. Remiantis šiais duomenimis, 2013 m. žemės ūkio paskirties žemės plotas Lietuvoje siekė 2 861 250 ha (https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c18_en.pdf).

4A tikslinei sričiai taip pat numatytas tikslo rodiklis T8 „Miškų arba kitų miškingų plotų, kuriuose vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga, procentinė dalis“. 2014–2016 m. buvo paremtas 7 368 ha miško paskirties žemės plotas, kuriame vykdytos su biologinės įvairovės apsauga susijusios valdymo sutartys. Remiantis Europos Komisijos skelbiamais duomenimis, miškų ar kitų miškingų vietovių plotas Lietuvoje siekė 2 187 000 ha,¹⁴ todėl pagal Programą paremto ploto procentinė dalis sudarė 0,33 proc. viso Lietuvoje esančio miškingo ploto. Lyginant 2023 metams suplanuotą rodiklio reikšmę su faktine, pastebėtina, kad buvo pasiekta 68 proc. planuoto tikslo.

Siekiant vandentvarkos gerinimo (4B TS), numatytas tikslo rodiklis T10 „Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su vandentvarkos gerinimu, procentinė dalis“. 2014–2016 m. buvo paremtas 3 180 ha plotas, kuriame vykdytos su vandentvarkos gerinimu susijusios sutartys. Paremtas plotas sudarė 0,11 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto. Lyginant 2023 metams suplanuotą tikslo rodiklio reikšmę su pasiekta, pastebėtina, kad iki 2016 m. pabaigos buvo pasiekta 5 proc. planuotos reikšmės.

Siekiant dirvožemio erozijos prevencijos ir dirvožemio valdymo gerinimo (4C TS), suplanuotas tikslo rodiklis T12 „Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija, procentinė dalis“. 2014–2016 m. buvo paremtas 207 804 ha žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos veiklos, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir dirvožemio erozijos prevencija. Paremtas plotas sudarė 7,26 proc. viso Lietuvoje registruotos žemės ūkio paskirties žemės ploto. Lyginant 2023 metams suplanuotą rodiklio reikšmę su faktiškai pasiekta, pastebėtina, kad iki 2016 m. pabaigos planuoto paremti ploto rodiklis buvo beveik pasiektas.

22 lentelė. Ketvirtojo prioriteto tikslinių sričių tikslo rodiklių pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	Tikslo rodiklio pasiekimas 2014 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2015 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.
Žemės ūkis					
4A	T9. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga, procentinė dalis (4A tikslinė sritis)	0%	0%	9,26%	10,77%
4B	T10. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su vandentvarkos gerinimu, procentinė dalis (4B tikslinė sritis)	0%	0%	0,11%	1,97%
4C	T12. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija, procentinė dalis (4C tikslinė sritis)	0%	0%	7,26%	7,81%
Miškas					
4A	T8. Miškų arba kitų miškingų plotų, kuriuose vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga, procentinė dalis (4A tikslinė sritis)	0%	0%	0,33%	0,44%

2014–2016 m. pagal prie ketvirtojo prioriteto prisidedančią M04 priemonės veiklos sritį 4.4 „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“ buvo paremti 2 projektai, kuriais siekta prisidėti prie maldinės nendrinukės buveinių išsaugojimo, t. y. skatinti biologinę įvairovę. Šiems projektams įgyvendinti buvo skirta apie 49 tūkst. eurų. Paminėtina, kad maldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas buvo remiamas ir pagal dvi

¹⁴ Europos Komisijos skelbiamoje konteksto rodiklių statistikoje (<https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/indicator-table.pdf>) pateikiami 2015 m. duomenys apie miškininkystės paskirties plotus ES šalyse. Remiantis šiais duomenimis, miškų ir kitų miškingų vietovių plotas Lietuvoje 2015 m. siekė 2 187 000 ha (https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c29_en.pdf).

priemonės M10 veiklos sritis. Iki 2016 m. pabaigos pagal 10.1.4 veiklos sritį, skirtą meldinės nendrinukės buveinių saugojimui natūraliose ir pusiau natūraliose pievose, buvo patvirtintos 225 paraiškos, o patvirtintos paramos suma siekė daugiau nei 1 mln. eurų. Pagal 10.1.5 veiklos sritį, skirtą meldinės nendrinukės buveinių saugojimui šlapynėse, buvo patvirtinta 11 paraiškų, o patvirtintos paramos suma siekė beveik 30 tūkst. eurų.

Prie biologinės įvairovės išsaugojimo taip pat buvo prisidedama, teikiant paramą miškų ekosistemų išsaugojimui ir atkūrimui. Iki 2016 m. pabaigos buvo paremta 15 valdų, kurioms skirta parama tiek prevencinei veiklai nuo miško gaisrų, stichinių nelaimių ir katastrofų (6 valdos), tiek jau miškams padarytai žalai atlyginti (9 valdos). Paremtas plotas, kuriame vykdytos investicijos miškų žalos prevencijai užtikrinti, siekė 19,5 ha, o viešosios investicijos šioms veikloms sudarė daugiau nei 28 tūkst. eurų. Paremtas plotas, kuriam buvo skirta parama miškams padarytai žalai atlyginti, buvo ženkliai didesnis ir siekė 256 ha, o investicijoms skirta viešųjų lėšų suma sudarė daugiau nei 217 tūkst. eurų. Paminėtina, kad buvo paremti net 98 veiksmi / projektai, kuriais siekta didinti miškų ekosistemos atsparumą ir aplinkosauginę vertę, t. y. buvo investuojama į miškų struktūros keitimą, buveinių ir biologinės įvairovės apsaugą, dirvožemio apsaugos priemones ir vienkartinį jaunuolynų ugdymą, rekreacinių zonų įrengimą. Miško ekosistemų išsaugojimui ir atkūrimui skirtos investicijos buvo vykdomos 1 220 ha plote, o šioms veikloms skirta viešųjų investicijų suma siekė daugiau nei 425 tūkst. eurų. Taip pat paminėtina, kad visi miškininkystės priemonės stebėsenos rodikliai buvo pradėti įgyvendinti būtent 2016 m.

2014–2016 m. itin didelis paremtų valdų skaičius buvo užfiksuotas pagal agrarinės aplinkosaugos ir klimato kaitos švelninimo veiksmus. Iš viso buvo paremta daugiau nei 4,6 tūkst. projektų, kurie skirti agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities įsipareigojimams įgyvendinti. Iki 2016 m. pabaigos paremtas plotas, kuriame įgyvendinti aplinkosaugos ir klimato srities įsipareigojimai, siekė daugiau nei 52 tūkst. ha. Detalizuojant pagal paremtame plote vykdytas veiklas, paminėtina, kad didžiausias plotas – beveik 38 tūkst. ha – buvo skirtas didelės gamtinės vertės dirbamos žemės ir pievų priežiūrai, ekstensyvaus ganymo praktikų taikymui. Paremtame daugiau nei 6 tūkst. ha plote buvo vykdomos mėšlo tvarkymo veiklos, taip pat laikomasi gyvūnų pašarų režimo. Daugiau nei 4 tūkst. ha plote buvo mažinamas suvartojamų trąšų ir pesticidų kiekis, o daugiau nei 2 tūkst. ha plote vykdomas drenažo sistemų atnaujinimas. Beveik 600 ha paremto ploto buvo mažinamos drėkinamos sritys, diegiami nauji drėkinimo metodai, o dar maždaug 600 ha buvo taikomos pasėlių įvairinimo ir sėjomainos veiklos. Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos buvo paremti 537 projektai, skirti genetinių išteklių išsaugojimui žemės ūkyje. Viešosios išlaidos genetinių išteklių išsaugojimui siekė daugiau nei 663 tūkst. eurų. Apibendrinant galima teigti, kad iki 2016 m. pabaigos agrarinei aplinkosaugai skirtos viešosios išlaidos siekė daugiau nei 10 mln. eurų, o didžioji dalis lėšų buvo išmokėtos didelės gamtinės vertės ariamos žemės ir pievų valdymui, trąšų ir pesticidų naudojimo mažinimui.

2014–2016 m., siekiant skatinti atkurti ir išsaugoti biologinę įvairovę bei prisidėti prie dirvožemio erozijos mažinimo ir taikyti dirvožemio tausojimą užtikrinančius ūkininkavimo būdus, buvo paremta daugiau nei 3 tūkst. žemės ūkio veiklos subjektų valdų, kuriose vykdomas ekologinis ūkininkavimas. Didžioji dalis valdų buvo tokios, kurios pagal Programos priemonę M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ ekologinio ūkininkavimo praktika verčiasi jau nuo seniau. Paremtas tokių valdų plotas siekė beveik 166 tūkst. ha ir sudarė 82 proc. viso iki 2016 m. pabaigos paremto ploto, kuriame buvo vykdomas ekologinis ūkininkavimas. Paremtas plotas, kuriame buvo pradedama verstis ekologinio ūkininkavimo veikla, siekė beveik 36 tūkst. ha. Viešosios išlaidos, skirtos ekologiniam ūkininkavimui, 2014–2016 m. siekė daugiau nei 41 mln. eurų, iš kurių 2014–2020 m. priimtiems įsipareigojimams skirtos viešosios išlaidos sudarė daugiau nei 32,8 mln. eurų, o tęstiniams 2007–2013 m. įsipareigojimams įgyvendinti skirtos išlaidos sudarė daugiau nei 8,1 mln. eurų.

Siekiant išsaugoti biologinę įvairovę „Natura 2000“ teritorijose, 2014–2016 m. buvo paremta daugiau nei 3,8 tūkst. valdų šiose teritorijose. Daugiausiai buvo remiamas žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuris siekė daugiau nei 22 tūkst. ha. Paremtas miško paskirties žemės plotas sudarė 5,8 tūkst. ha. Viešosios išlaidos, skirtos „Natura 2000“ teritorijoms žemės ūkio paskirties žemėje siekė 2,1 mln. eurų, o miškininkystės paskirties žemėje – 1,7 mln. eurų. Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos „Natura 2000“ teritorijose įgyvendinamoms intervencijoms suplanuotos stebėsenos rodiklių tikslinės reikšmės buvo pasiektos gana didele apimtimi, o paremto ploto rodikliai – netgi viršyti.

Iki 2016 m. pabaigos paramą gavo daugiau nei 72 tūkst. valdų, esančių didelių gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių turinčiose vietovėse. Skirstant pagal paremtą plotą, matyti, kad didesnė paremto ploto dalis buvo vietovėse, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių, t. y. 946 tūkst. ha arba 82 proc. viso 2014–2016 m. paremto ploto. Kitose vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių, paremtas plotas sudarė daugiau nei 204 tūkst. ha. Atitinkamai pasiskirstė ir viešosios išlaidos, nes vietovėms, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių, teko daugiau nei 66 mln. eurų viešųjų išlaidų, o kitoms vietovėms, kuriose esama specifinių kliūčių, – apie 14,5 mln. eurų viešųjų išlaidų. Bendra viešųjų išlaidų suma, apimanti ir ankstesnio laikotarpio įsipareigojimus, mokėtus ūkiams pagal 2014 m. pateiktas paraiškas, esantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, 2016 m. pabaigoje siekė daugiau nei 156 mln. eurų.

2014–2016 m. buvo įgyvendinami tęstiniai pagal 2007–2013 m. KPP priimti įsipareigojimai ir mokamos miškų aplinkosaugos išmokos tiems miškų savininkams, kurie laikėsi priimtų ekonominės veiklos apribojimų ir prisidėjo prie su miškininkyste susijusių ekosistemų išsaugojimo bei atkūrimo. Iki 2016 m. pabaigos iš viso buvo paremta 420 miško valdų, o paremtas plotas siekė daugiau nei 1,6 tūkst. ha. Tęstiniams įsipareigojimams vykdyti išmokėtos lėšos sudarė daugiau nei 402,5 tūkst. eurų. Programoje suplanuota, kad iki 2023 metų pabaigos viešosios išlaidos miškų aplinkosaugos tęstiniams įsipareigojimams įgyvendinti turi siekti daugiau nei 1,2 mln. eurų. Iki 2016 m. pabaigos buvo pasiekta daugiau nei trečdalis 2023 metams suplanuotos rodiklio tikslinės reikšmės.

23 lentelė. Visų ketvirtojo prioriteto tikslinių sričių ir priemonių sąsajos

M01	M01 visos TS			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (Eur)	215 651	2 675 215	8
M04	M04 visos TS			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (Eur)	49 063	3 475 440	1,4
	M04 visos TS			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	03. Remiamų veiksmų, kuriems skiriamos negamybinės investicijos, skaičius (4.4 punktas)	2	160	1,3
	02. Bendra investicijų suma (Eur) (viešųjų ir privačiųjų)	49 063	3 475 440	1,4
01. Viso viešosios išlaidos (Eur) (4.4 punktas)	49 063	3 475 440	1,4	
M08	M08 visos TS			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	04. Paremtų valdų / paramos gavėjų, gavusių paramą prevencinei veiklai nuo miško gaisrų, stichinių nelaimių ir katastrofų, skaičius (8.3 punktas)	6	17	35
	01. Bendros viešosios išlaidos miškam padarytos žalos prevencijai (Eur) (8.3 punktas)	28 096	3 529 412	0,8
	01. Bendros viešosios išlaidos miškam padarytos žalos atlyginimui (Eur) (8.4 punktas)	217 859	7 058 823	3
	03. Veiksmų, susijusių su investicijomis, kuriomis didinamas miško ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė, skaičius (8.5 punktas)	98	1 000	10
	05. Žemės plotai, susiję su investicijomis, kuriomis didinamas miškų ekosistemos atsparumas ir aplinkosauginė vertė (ha) (8.5 punktas)	1 220	3 500	35
	Bendros viešosios išlaidos (Eur)	425 432	11 584 801	4

	(8.5 punktas)			
M10	M10 visos TS			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	Visos viešosios išlaidos (Eur)	10 200 492	103 105 424	10
	M10 visos TS			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
05. Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1 punktas)	52 127	151 300	34	
M11	M11 visos TS			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (Eur)	41 033 765	150 784 677	27
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	05. Plotas (ha): perėjimas prie ekologinio ūkininkavimo (11.1 punktas)	35 986	25 000	144
05. Plotas (ha): ekologinio ūkininkavimo išlaikymas (11.2 punktas)	165 928	110 000	151	
M12	M12 visos TS			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Bendros viešosios išlaidos (parama „Natura 2000“ teritorijoms žemės ūkio paskirties žemėje) (12.1 punktas)	2 198 044	2 954 130	74,4
	01. Bendros viešosios išlaidos (parama „Natura 2000“ teritorijoms miško paskirties žemėje) (12.2 punktas)	1 749 988	3 610 603	48,4
	05. Plotas (ha): „Natura 2000“ žemės ūkio paskirties žemė (12.1 punktas)	22 231	13 000	171
	05. Plotas (ha): „Natura 2000“ miško paskirties žemė (12.2 punktas)	5 873	5 500	107
M13	M13 visos TS			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (Eur)	156 266 217	287 036 066	54,4
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	05. Plotas (ha): kitos vietovės, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių (13.2 punktas)	946 337	780 000	121
05. Plotas (ha): kitos vietovės, kuriose esama specifinių kliūčių (13.3 punktas)	204 050	180 000	113	
M15	M15 visos TS			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
01. Visos viešosios išlaidos (Eur)	402 571	1 274 332	31,6	
Papildoma informacija				
M08	M08 visos TS			
	Produkto rodikliai			Pasiekimas 2016 m.
	04. Paremtų valdų / paramos gavėjų, gavusių paramą miško gaisrų, stichinių nelaimių ir katastrofų miškams padarytai žalai atlyginti, skaičius (8.4 punktas)			9
	05. Žemės plotai, susiję su investicijomis, kuriomis vykdoma prevencinė veikla nuo miško gaisrų, stichinių nelaimių ir katastrofų (ha) (8.3 punktas)			19,5
	05. Žemės plotai, susiję su investicijomis, kuriomis vykdomas miškams padarytos žalos atlyginimas (ha) (8.4 punktas)			256
02. Bendra investicijų suma (Eur) (viešųjų ir privačiųjų) (8.5 punktas)			440 344	
M10	M10 visos TS			
	Produkto rodikliai			Pasiekimas 2016 m.
07. Paremtų sutarčių skaičius (10.1 punktas)			4 685	

	07. Paremtų sutarčių skaičius (10.2 punktas)	537
	01. Viešosios genetinių išteklių išsaugojimo išlaidos (Eur) (10.2 punktas)	663 649
M11	M11 visos TS	
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.
	04. Paremtų valdų / paramos gavėjų skaičius	3 057
M12	M12 visos TS	
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.
	04. Paremtų valdų / paramos gavėjų skaičius	3 874
M13	M13 visos TS	
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.
	04. Paremtų valdų / paramos gavėjų skaičius	72 362
M15	M15 visos TS	
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.
	04. Paremtų valdų / paramos gavėjų skaičius	420
	05. Plotas (ha), už kurį mokamos miškų aplinkosaugos išmokos	1 641,4

Specifinių Programos rodiklių pagal ketvirtąjį prioritetą nebuvo numatyta.

1.5 5 PRIORITETAS. EFEKTYVUS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMAS

Programos **penktasis prioritetas (P5)** skirtas **efektyvaus išteklių naudojimo skatinimui** ir perėjimo prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose rėmimui. Programoje numatyta įgyvendinti tris tikslines sritis:

- **5C: atsinaujinančiųjų energijos išteklių**, šalutinių produktų, atliekų, liekanų ir kitų nemaistinių žaliavų **tiekimo ir naudojimo palengvinimas** bioekonomikos tikslais;
- **5D: žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų** ir amoniako kiekio **mažinimas**;
- **5E: anglies dioksido išlaikymo** ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystėje **skatinimas**.

2014–2016 m. finansavimas buvo išmokėtas pagal 5D ir 5E tikslines sritis, o pagal 5C tikslinę sritį veiklos dar nebuvo pradėtos įgyvendinti. Iki 2016 m. pabaigos buvo paremti 188 projektai, kuriuos įgyvendinant buvo siekiama prisidėti prie žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo. Be to, paramą gavo 208 valdos, kuriose lėšos skirtos miško įveisimui, siekiant prisidėti prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos miškininkystėje. Žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos su išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimu susijusios valdymo sutartys, siekė 34 347 ha,¹⁵ o žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos su anglies sekvestracija ir išsaugojimu susijusios valdymo sutartys, siekė 25 670 ha.¹⁶

2014–2016 m. pagal penktąjį prioritetą patvirtinta lėšų suma siekė 15 486 446 eurus ir sudarė 8 proc. visam programavimo laikotarpiui šio prioriteto įgyvendinimui skirto finansavimo.¹⁷ Iki 2016 m. pabaigos pagal penktąjį prioritetą išmokėtos paramos suma siekė 9 295 934 eurus ir sudarė 5 proc. visos šiam prioritetui skirtos lėšų sumos. Visos išmokėtos lėšos iki 2016 m. pabaigos buvo deklaruotos Europos Komisijai.

¹⁵ Iki 2016 m. pabaigos paremtas visas žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos su išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimu susijusios valdymo sutartys, buvo paremtas pagal priemonę M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“. Tiesiogiai prie 5D tikslinės srities prisidėjo veiklos sritis 10.1.2, o netiesiogiai prisidėjo veiklos sritys 10.1.1, 10.1.3, 10.1.6, 10.1.7, 10.1.9, 10.1.10 ir 10.1.11.

¹⁶ Iki 2016 m. pabaigos paremtas visas žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos su anglies sekvestracija ir išsaugojimu susijusios valdymo sutartys ir tiesiogiai prisidedama prie 5E tikslinės srities, buvo paremtas pagal priemonės M8 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritį 8.1 ir priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritį 10.1.3. Netiesiogiai prie 5E tikslinės srities prisidėjo pagal priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritį 10.1.2 paremtas plotas, taip pat pagal priemonės M08 veiklos sritis 8.3 ir 8.4 paremti plotai.

¹⁷ 2014–2020 m. 5 prioriteto įgyvendinimui skirta 185 481 931 eurų.

Parama biodujų gamybai (5C tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 5C tikslinės srities, kuria siekiama palengvinti atsinaujinančių energijos išteklių, šalutinių produktų, atliekų, liekanų ir kitų nemaistinių žaliavų tiekimą ir naudojimą, įgyvendinimo prisideda trys priemonės / veiklos sritys:

- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritis 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities 6.4 „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“ veikla 6.4.2 „Parama biodujų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų“.

2014–2016 m. paramos lėšų pagal 5C tikslinę sritį dar nebuvo patvirtinta ir išmokėta, todėl investicijomis dar nebuvo tiesiogiai prisidėta prie atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo palengvinimo. Atitinkamai, numatyti stebėsenos rodikliai taip pat dar nebuvo pradėti įgyvendinti. Paminėtina, kad pagal prie tikslinės srities prisidedančias priemones jau buvo renkamos paraiškos, todėl 2017 m. jau turėtų būti pradėti įgyvendinti pirmieji projektai.

24 lentelė. 5C tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“

5C TS	Tikslo rodikliai	Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2016 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2016 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	T16. Bendros investicijos į atsinaujinančios energijos gamybą (Eur) (5C tikslinė sritis)	M02	0	0	45 882	0
	2014–2016 m. pasiekimas	M04	0	0	3 002 566	0
	Tikslas 2023 m.	M06	0	0	45 180 727	0
	0		81 306 344			

Siekiant skatinti atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimą (5C TS), numatytas tikslo rodiklis T16 „Bendros investicijos į atsinaujinančios energijos gamybą“, kuris yra susietas su priemone M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ produkto rodikliu „Bendra investicijų suma“ ir priemone M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ produkto rodikliu „Bendra investicijų suma“. Iki 2016 m. pabaigos tikslo rodiklis dar nebuvo pradėtas įgyvendinti. Paminėtina, kad, pavyzdžiui, 2014–2016 m. pagal priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklą 6.4.2 „Parama biodujų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų“ buvo surinkta 13 paraiškų, tačiau iki 2016 m. pabaigos nei viena iš jų dar nebuvo patvirtinta. Pirmoji paraiška, kuriai patvirtintos paramos suma siekė 1,6 mln. eurų, buvo patvirtinta 2017 m. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad 2014–2016 m. Programos lėšomis darė nebuvo prisidėta prie tikslų, susijusių su atsinaujinančių energijos išteklių tiekimo ir naudojimo palengvinimu, pasiekimo.

25 lentelė. 5C tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	Tikslo rodiklio pasiekimas 2014 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2015 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.
5C	T16. Bendros investicijos į atsinaujinančios energijos gamybą (Eur) (5C tikslinė sritis)	0	0	0	81 306 344

Pagal 5C tikslinę sritį buvo numatytas vienas specifinis Programos rodiklis, matuojantis paremtų projektų, kurie skirti biodujų gamybai iš atsinaujinančių energijos šaltinių, skaičių. Kadangi iki 2016 m. pabaigos pagal priemonės M06 veiklos sritį 6.4.2 „Parama biodujų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų“ dar nebuvo patvirtintų ir išmokėtų paramos lėšų, specifiniai Programos rodikliai taip pat dar nebuvo pradėti įgyvendinti.

26 lentelė. 5C tikslinės specifinių produkto rodiklių įgyvendinimas

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2016 m.	Siektina reikšmė 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.4.2 „Parama biudžų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų“	S009. Paremtų biudžų gamybai iš atsinaujinančių energijos šaltinių projektų skaičius (M06.4.2)	0	29	0

Šiltnamio efektą sukeliančių dujų mažinimas (5D tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 5D tikslinės srities, kuria siekiama mažinti žemės ūkio išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekį, įgyvendinimo prisideda keturios priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritys: tiesiogiai – 10.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ (100 proc. paremto ploto); netiesiogiai – 10.01 „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ (80 proc. paremto ploto), 10.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ (100 proc. paremto ploto), 10.06 „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje“ (100 proc. paremto ploto), 10.07 „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ (50 proc. paremto ploto), 10.09 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“ (50 proc. paremto ploto), 10.10 „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ (50 proc. paremto ploto) ir 10.11 „Dirvožemio apsauga“ (50 proc. paremto ploto);
- M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“.

Iki 2016 m. paramos lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos tik pagal vieną prie 5D tikslinės srities prisidedančią priemonę M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“. 2014–2016 m. pagal 5D tikslinę sritį patvirtintos paramos suma siekė 99 511 eurų ir sudarė 0,3 proc. viso šios tikslinės srities įgyvendinimui skirto finansavimo.¹⁸ Pagal 5D tikslinę sritį išmokėtos paramos suma siekė 98 963 eurus ir taip pat sudarė 0,3 proc. visos tikslinės srities įgyvendinimui numatytos lėšų sumos. Iki 2016 m. pabaigos Europos Komisijai buvo deklaruotos visos pagal šią tikslinę sritį išmokėtos lėšos. Paminėtina, kad finansavimas buvo skirtas didelės gamtinės vertės dirbamos žemės ir pievų sistemų priežiūrai, taip pat ekstensyvaus ganymo praktikai skatinti. Iki 2016 m. pabaigos įgyvendintų veiksmų mastas ir investuotų lėšų suma nebuvo didelės apimties, tačiau paremtomis veiklomis buvo prisidėta prie žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo.

27 lentelė. 5D tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“							
5D TS	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2016 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2016 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
		T18. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo ŠESD ir (arba) amoniako kiekio mažinimu, procentinė dalis (5D tikslinė sritis)		M01	0	0	819 031
	2014–2016 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.	M02	0	0	275 294	0
	1,19%	6,32%	M10	99 511	98 963	23 348 212	0,4
			M16	0	0	1 503 669	0

¹⁸ 2014–2020 m. 5D tikslinės srities įgyvendinimui skirta 25 946 206 eurais.

Siekiant mažinti žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekį (5D TS), numatytas tikslo rodiklis T18 „Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo ŠESD ir (arba) amoniako kiekio mažinimu, procentinė dalis“. 2014–2016 m. buvo paremtas 34 347 ha¹⁹ žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame vykdytos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo ŠESD ir (arba) amoniako kiekio mažinimu. Remiantis paskutiniais Europos Komisijos oficialiai skelbiamais duomenimis,²⁰ žemės ūkio paskirties žemės plotas Lietuvoje iš viso sudarė 2 861 250 ha. Vadinas, iki 2016 m. pabaigos paremto žemės ploto, kuriame mažinamas žemės ūkyje išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekis, procentinė dalis sudarė 1,19 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto. Lyginant 2023 metams suplanuotą rodiklio reikšmę su pasiekta, pastebėtina, kad 2014–2016 m. buvo pasiekta 19 proc. suplanuotos rodiklio reikšmės.

28 lentelė. 5D tikslinės srities tikslo rodiklių pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	Tikslo rodiklio pasiekimas 2014 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2015 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.
5D	T18. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo ŠESD ir (arba) amoniako kiekio mažinimu, procentinė dalis (5D tikslinė sritis)	0%	0%	1,19%	6,32%

2014–2016 m. buvo paremti 188 projektai, skirti agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėms. Iki 2016 m. pabaigos paremtas plotas, skirtas specifiniam pievų tvarkymui, siekė 5 967 ha. Paminėtina, kad Programoje numatyta, jog iki 2023 metų pagal priemonę M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ turėtų būti paremtas 74 tūkst. ha plotas, kuriame būtų prisidedama prie šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo (pavyzdžiui, auginant žaliąją dangą ar tarpines kultūras, mažinant tręšimą). Iki 2016 m. pabaigos buvo įgyvendinta 8 proc. siekiamo tikslo, t. y. šalies mastu įgyvendintų veiksmų apimtis per pirmuosius dvejus metus buvo dar maža, tačiau paremtame plote buvo diegiama gera ūkininkavimo praktika, prisidėjusi prie neigiamo žemės ūkio poveikio klimato kaitai mažinimo.

29 lentelė. 5D tikslinės srities įgyvendinimas

M10	M10 TS 5D			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Bendros viešosios išlaidos (Eur) (10.1 punktas)	98 964	23 348 212	0,4
	05. Plotas (ha) (10.1 punktas)	5 967	74 000	8
Papildoma informacija				
M10	M10 TS 5D			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.		
	07. Paremtų sutarčių skaičius (10.1 punktas)	188		

Specifinių Programos rodiklių pagal šią tikslinę sritį nebuvo numatyta.

Anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos skatinimas (5E tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 5E tikslinės srities, kuria siekiama skatinti anglies dioksido išlaikymą ir sekvestraciją žemės ūkyje ir miškininkystėje, įgyvendinimo prisideda trys priemonės / veiklos sritys:

¹⁹ Tiesiogiai prie išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo buvo prisidedama 5 967 ha plote, kuris paremtas pagal M10.1.2 veiklos sritį, o netiesiogiai buvo prisidedama 28 380 ha plote, kuris paremtas pagal kitas M10 priemonės veiklos sritis.

²⁰ Europos Komisijos konteksto rodiklių duomenų bazėje pateikiami 2013 m. Ūkių struktūros tyrimo duomenys, pagal kuriuose žemės ūkio paskirties žemės plotas Lietuvoje siekė 2 861 250 ha (https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c18_en.pdf).

- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritis 8.1 „Miško veisimas“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritys: tiesiogiai 10.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ (100 proc. paremto ploto); netiesiogiai – 10.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ (50 proc. paremto ploto), 10.04 „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ ir 10.05 „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“.

2014–2016 m. paramos lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos pagal visas prie 5E tikslinės srities prisidedančias priemones, išskyrus priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“. Pagal 5E tikslinę sritį patvirtintos paramos suma siekė 15 386 935 eurus ir sudarė 16 proc. visam programavimo laikotarpiui šiai tikslinei sričiai numatyto finansavimo.²¹ Iki 2016 m. pabaigos pagal 5E tikslinę sritį išmokėtos paramos suma siekė 9 196 970 eurų ir sudarė daugiau nei 9 proc. visos šiai tikslinei sričiai skirtos paramos sumos. Europos Komisijai buvo deklaruotos visos išmokėtos lėšos.

30 lentelė. 5E tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“							
5E TS	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2016 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2016 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	T19. Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija ir išsaugojimu, procentinė dalis (5E tikslinė sritis)		M02	0	0	137 647	0
	2014–2016 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.	M08	14 965 825	8 983 904	88 625 841	10
	1,08%	1,84%	M10	421 109	213 066	15 961 686	1,3

Siekiant skatinti anglies dioksido išlaikymą ir sekvestraciją žemės ūkyje ir miškininkystėje (5E TS), numatytas tikslo rodiklis T19 „Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija ir išsaugojimu, procentinė dalis“ susijęs su priemone M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ produkto rodikliu „Miškų apželdintos žemės plotas (ha)“ bei priemone M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ produkto rodikliu „Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities anglies dioksido sekvestracijos priemonėmis“. 2014–2016 m. pagal šias priemones buvo paremtas 22 411 ha žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame buvo prisidedama prie anglies dioksido sekvestracijos ir išsaugojimo. Paminėtina, kad prie anglies dioksido sekvestracijos stiprinimo netiesiogiai prisideda ir pagal priemonės M10 veiklos sritį 10.1.2 bei pagal priemonės M08 veiklos sritis 8.3 ir 8.4 finansuojamos veiklos. Iki 2016 m. pabaigos paremtas plotas, kuriame buvo netiesiogiai prisidedama prie anglies dioksido sekvestracijos, siekė 3 259 ha.

Remiantis paskutiniais Europos Komisijos oficialiai skelbiamais duomenimis, žemės ūkio paskirties žemės plotas Lietuvoje sudarė 2 861 250 ha, o miško ir kitos miškingos žemės plotas – 2 187 000 ha.²² Iki 2016 m. pabaigos paremtas žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame prisidedama prie anglies dioksido sekvestracijos ir išlaikymo, siekė 25 670 ha ir sudarė 0,5 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto. Lyginant 2023 metams suplanuotą rodiklio reikšmę su

²¹ 2014–2020 m. 5E tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos lėšos siekė 104 725 174 eurų.

²² Europos Komisijos konteksto rodiklių duomenų bazėje pateikiami 2013 m. Ūkių struktūros tyrimo duomenys, pagal kuriuos žemės ūkio paskirties žemės plotas Lietuvoje siekė 2 861 250 ha (https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c18_en.pdf), bei 2015 m. miškų statistikos duomenys, pagal kuriuos miško ir miškingos žemės plotas Lietuvoje siekė 2 187 000 ha (https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c29_en.pdf).

pasiekta, pastebėtina, kad per pirmuosius Programos įgyvendinimo metus buvo pasiekta 27 proc. suplanuotos rodiklio reikšmės.

31 lentelė. 5E tikslinės srities tikslo rodiklių pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	Tikslo rodiklio pasiekimas 2014 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2015 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.
5E	T19. Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija ir išsaugojimu, procentinė dalis (5E tikslinė sritis)	0%	0%	0,5%	1,84%

2014–2016 m. paramą miško įveisimui gavo 208 valdos, o naujai mišku apželdintos žemės plotas sudarė 1 063 ha. Paminėtina, kad bendras paramos gavėjų, kuriems mokamos išmokos už jau anksčiau įveistą mišką, skaičius siekė daugiau nei 2,7 tūkst. valdų. Anksčiau mišku apželdintos žemės plotas siekė daugiau nei 17 tūkst. ha. Iki 2016 m. naujai mišku apželdintos žemės plotas sudarė 0,04 proc. bendro miško ir kitos miškingos žemės ploto, esančio Lietuvoje. Įtraukus jau anksčiau mišku apželdintos žemės plotą, už kurį mokamos kasmetinės išmokos, paramos lėšomis mišku apželdintas plotas išaugo iki daugiau nei 18 tūkst. ha ir sudarė 0,8 proc. viso miškininkystės paskirties žemės ploto Lietuvoje. Galima teigti, kad paramos lėšomis įgyvendintų veiksmų apimtis šalies mastu nebuvo didelė, tačiau investicijos prisidėjo prie miškingų plotų bei jų kokybės didinimo, klimato kaitos švelninimo. 2014–2016 m. buvo paremti 43 projektai, skirti šlapynių tvarkymui. Veiksmai buvo vykdomi 4 097 ha plote, o šlapynių tvarkymas turėjo tiesioginės įtakos anglies dvideginio koncentracijai dirvožemyje. Viešosios išlaidos, kurios siekė daugiau nei 213 tūkst. eurų, buvo skirtos drėkinamų sričių ir drėkinimo normų mažinimui, taip pat naujiems drėkinimo metodams įdiegti ir taikyti.

32 lentelė. 5E tikslinės srities įgyvendinimas

M08	M08 TS 5E			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	05. Mišku apželdintos žemės plotas (ha) (tik naujai mišku apželdintas žemės plotas pagal 2014–2020 m. KPP paraišką) (8.1 punktas)	1 063	35 058	52
	05. Mišku apželdintos žemės plotas (ha) (jau anksčiau mišku apželdintas žemės plotas, už kurį mokamos kasmetinės išmokos pagal 2007–2013 m. KPP tęstinius įsipareigojimus) (8.1 punktas)	17 251		
	01. Bendros viešosios išlaidos (tik naujai apželdinimui mišku skirtos viešosios išlaidos) (Eur) (8.1 punktas)	1 257 730	88 625 841	10,1
	01. Bendros viešosios išlaidos (jau anksčiau mišku apželdintam plotui skirtos viešosios išlaidos) (Eur) (8.1 punktas)	7 726 174		
M10	M10 TS 5E			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Bendros viešosios išlaidos (Eur) (10.1 punktas)	213 066	15 961 687	1,3
	05. Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities anglies dioksido sekvestracijos priemonėmis (10.1 punktas)	4 097	20 000	20,4
Papildoma informacija				
M08	M08 TS 5E			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.		
	04. Paremtų valdų / paramos gavėjų skaičius (tik naujai paramą miško įveisimui gavusiųjų skaičius) (8.1 punktas)	208		
	04. Paremtų valdų / paramos gavėjų skaičius (paramos gavėjų, kuriems mokamos kasmetinės išmokos už jau įveistą mišką, skaičius) (8.1 punktas)	2 737		

M10	M10 TS 5E		
		Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.
		07. Paremtų sutarčių skaičius (10.1 punktas)	43

Specifinių Programos rodiklių pagal šią tikslinę sritį nebuvo numatyta.

1.6 6 PRIORITETAS. EKONOMINĖS PLĖTROS IR SOCIALINĖS ĮTRAUKTIES SKATINIMAS

Programos **šeštasis prioritetas (P6)** skirtas **socialinės įtraukties skatinimui**, skurdo mažinimui ir ekonominės plėtros kaimo vietovėse skatinimui. Šį prioritetą sudaro trys tikslinės sritys:

- **6A: veiklos įvairinimo, mažų įmonių kūrimo ir plėtojimo, taip pat darbo vietų kūrimo palengvinimas;**
- **6B: vietos plėtros kaimo vietovėse skatinimas;**
- **6C: prieigos prie informacinių ir ryšių technologijų (IRT) didinimas, jų naudojimo skatinimas ir kokybės gerinimas kaimo vietovėse.**

2014–2016 m. paramos lėšos buvo išmokėtos pagal 6B ir 6C tikslines sritis įgyvendinamoms veikloms. Buvo paremti iš viso 869 veiksmai, kuriais buvo gerinamos paslaugos ir infrastruktūra kaimo vietovėse. Buvo investuojama į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą ir įgyvendinami asbestinių stogų dangos keitimo bei vietinių kelių infrastruktūros plėtros projektai. 2016 m. pabaigoje gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis ir infrastruktūra, skaičius siekė daugiau nei 2,6 tūkst. asmenų. Paminėtina, kad 2014–2016 m. buvo išmokėta parengiamoji parama vietos plėtros strategijoms parengti bei atrinktos 49 vietos veiklos grupės (toliau – VVG), kurioms patikėta atrinkti vietos projektus ir prižiūrėti jų įgyvendinimą. Gyventojų skaičius, tenkantis VVG, siekia daugiau nei 1 mln. asmenų ir apima visus Lietuvos kaimo vietovėse gyvenančius žmones. Vis dėlto iki 2016 m. pabaigos patvirtintų ir pradėtų įgyvendinti vietos projektų Lietuvoje dar nebuvo.

2014–2016 m. pagal šeštąjį prioritetą patvirtinta lėšų suma siekė 133 103 548 eurus ir sudarė 46 proc. visam programavimo laikotarpiui šiai tikslinei sričiai skirto finansavimo.²³ Iki 2016 m. pabaigos pagal šeštąjį prioritetą išmokėtos paramos suma siekė 8 423 701 eurą ir sudarė 3 proc. visos šiai tikslinei sričiai skirtos paramos, o Europos Komisijai deklaruotos lėšos siekė 2 366 716 eurų ir sudarė 1,5 proc. viso šiai tikslinei sričiai skirto finansavimo.

Mažų įmonių kūrimas ir plėtojimas, darbo vietų kūrimo palengvinimas (6A tikslinės sritys įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 6A tikslinės sritys, kuria siekiama palengvinti sąlygas veiklos įvairinimui, mažųjų įmonių kūrimui ir plėtojimui, taip pat darbo vietų kūrimui, įgyvendinimo turi prisidėti trys priemonės / veiklos sritys:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“ ir veiklos sritys 6.4 „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“ veikla 6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“.

Iki 2016 m. pabaigos paramos lėšos buvo patvirtintos pagal visas prie 6A tikslinės sritys prisidedančias priemones, išskyrus priemonę M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“. 2016 m. pagal pastarąją priemonę buvo renkamos paraiškos. Paminėtina, kad buvo patvirtinta iš

²³ 2014–2020 m. 6 prioriteto įgyvendinimui skirta 290 789 480 eurų.

viso 1 680 paraiškų, iš kurių 7 buvo skirtos konsultavimo paslaugoms kaimo vietovėse veikiančioms labai mažoms, mažoms ir vidutinėms įmonėms teikti. 2014–2016 m. pagal 6A tikslinę sritį patvirtintos paramos suma siekė 658 786 eurus ir sudarė 0,6 proc. visos šios tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos sumos.²⁴ Parama (74 tūkst. eurų) buvo patvirtinta pagal M01 priemonę „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ planuojamiems mokymams, kurie bus skirti ne žemės ūkio verslų plėtrai kaimo vietovėse, pavyzdžiui, saulės, vėjo ir geoterminės energijos sistemų panaudojimui bei bioenergijos (biodujų) gamybai žemės ūkyje. Be to, parama (daugiau nei 584 tūkst. eurų) buvo patvirtinta pagal priemonę M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ planuojamiems įgyvendinti alternatyviems žemės ūkio veiklai projektams. Iki 2016 m. paramos lėšų pagal 6A tikslinę sritį dar nebuvo išmokėta, todėl Programa dar neprisidėjo prie veiklos įvairinimo ir ne žemės ūkio veiklų plėtojimo, naujų darbo vietų kūrimo kaimo vietovėse.

33 lentelė. 6A tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P6 „Skatinti socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę plėtrą kaimo vietovėse“							
6A TS	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2016 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2016 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	T20. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (6A tikslinė sritis)		M01	74 020	0	2 936 678	0
	2014–2016 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.	M02	0	0	917 647	0
	0	2.055	M06	584 766	0	96 959 324	0

Siekiant skatinti veiklos įvairinimą, mažųjų įmonių kūrimą ir plėtrą, taip pat darbo vietų kūrimą kaimo vietovėse (6A TS), buvo numatytas tikslo rodiklis T20 „Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus“. Iki 2016 m. pabaigos šis tikslo rodiklis dar nebuvo pradėtas įgyvendinti, nes pagal 6A tikslinę sritį nebuvo išmokėta paramos lėšų. Vis dėlto paminėtina, kad buvo renkamos ir tvirtinamos paraiškos pagal šios tikslinės srities prisidedančias priemones, todėl 2017 m., pradėjus įgyvendinti projektus, paramos lėšomis jau turėtų būti prisidėta prie veiklos įvairinimo, mažųjų įmonių kūrimo ir plėtojimo, darbo vietų kūrimo lengvinimo kaimo vietovėse.

34 lentelė. 6A tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	Tikslo rodiklio pasiekimas 2014 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2015 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.
6A	T20. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (6A tikslinė sritis)	0	0	0	2 055

Pagal 6A tikslinę sritį buvo numatyti aštuoni specifiniai Programos rodikliai, matuojantys paramos gavėjų skaičių pagal projektų veiklos sritis (paslaugas, pramonę, prekybą ir kitas). Kadangi iki 2016 m. pabaigos pagal priemonės M06 veiklos sritis 6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“ ir 6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“ dar nebuvo išmokėtų paramos lėšų, specifiniai Programos rodikliai taip pat dar nebuvo pradėti įgyvendinti.

35 lentelė. 6A tikslinės specifinių produkto rodiklių įgyvendinimas

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2016 m.	Siektina reikšmė 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“	SO10.3. Paramos gavėjų skaičius pagal projektų veiklos sritis – paslaugos (M06.2)	0	239	0
	SO10.4. Paramos gavėjų skaičius pagal projektų veiklos sritis – kita (M06.2)	0	125	0
	SO10.1. Paramos gavėjų skaičius pagal projektų veiklos sritis – pramonė (M06.2)	0	150	0
	SO10.2. Paramos gavėjų skaičius pagal	0	62	0

²⁴ 2014–2020 m. 6A tikslinės srities įgyvendinimui skirta 100 813 649 eurai.

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2016 m.	Siektina reikšmė 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	projektų veiklos sritis – prekyba (M06.2)			
M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“	SO11.3. Paramos gavėjų skaičius pagal projektų veiklos sritis – paslaugos (M06.4.1)	0	153	0
	SO11.4. Paramos gavėjų skaičius pagal projektų veiklos sritis – kita (M06.4.1)	0	120	0
	SO11.1. Paramos gavėjų skaičius pagal projektų veiklos sritis – pramonė (M06.4.1)	0	150	0
	SO11.2. Paramos gavėjų skaičius pagal projektų veiklos sritis – prekyba (M06.4.1)	0	70	0

Vietos plėtros kaimo vietovėse skatinimas (6B tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 6B tikslinės srities, kuria siekiama skatinti vietos plėtrą kaimo vietovėse, įgyvendinimo turi prisidėti dvi priemonės / veiklos sritys:

- M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritys 7.2 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“ (parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą – regioninis planavimas; parama asbestinių stogų dangos keitimui; parama vietiniams keliams) ir 7.6 „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį (parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį – regioninis projektų planavimas; tradicinių amatų centrų plėtra);
- M19 „LEADER“.

Iki 2016 m. pabaigos paramos lėšos buvo patvirtintos ir išmokėtos pagal visas prie 6B tikslinės srities prisidedančias priemones. 2014–2016 m. pagal 6B tikslinę sritį patvirtintos paramos suma siekė 128 013 562 eurus ir sudarė 69 proc. visos šios tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos sumos.²⁵ Iki 2016 m. pagal 6B tikslinę sritį išmokėtos paramos suma siekė 6 208 101 eurą ir sudarė daugiau nei 3 proc. šios tikslinės srities įgyvendinimui skirtų lėšų. Europos Komisijai deklaruotos paramos suma siekė 2 366 716 eurų ir sudarė 1,3 proc. visos šios tikslinės srities įgyvendinimui skirtos paramos. Didžioji pagal tikslinę sritį išmokėtų lėšų dalis buvo skirta vietos plėtros strategijoms parengti (daugiau nei 430 tūkst. eurų) ir VVG veiklai bei VVG teritorijos gyventojų aktyvumui skatinti (daugiau nei 3,8 mln. eurų). Paminėtina, kad iki 2016 m. vietos projektų dar nebuvo patvirtinta ir jų įgyvendinimas dar nebuvo prasidėjęs, tačiau veiksmai, kurie bus finansuojami jau išmokėtos paramos lėšomis, 2017 m. jau turėtų prisidėti prie pagrindinių kaimo vietovių problemų sprendimo (užimtumo didinimo, socialinių problemų sprendimo). Pagrindinių paslaugų ir kaimų atnaujinimui iki 2016 m. pabaigos buvo išmokėta beveik 2 mln. eurų, kurie investuoti į mažos apimties infrastruktūros, reikalingos paslaugų teikimui, kūrimą ir tvarkymą (pavyzdžiui, vietinių kelių tvarkymą) bei į privačios infrastruktūros tvarkymą (asbestinių stogų dangos keitimą).

36 lentelė. 6B tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P6 „Skatinti socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę plėtrą kaimo vietovėse“							
6B TS	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2016 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2016 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	2014–2016 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.					
	Bendras gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis, skaičius		M07	18 629 028	1 932 425	71 679 577	3
	2 620	150 000	M19	22 054 455	4 275 675	113 365 051	4
	T21. Kaimo gyventojų, kuriems						

²⁵ 2014–2020 m. 6B tikslinės srities įgyvendinimui skirta 185 044 629 eurai.

taikomos vietos plėtros strategijos, procentinė dalis (6B tikslinė sritis)				
2014–2016 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.			
100%	100%			
Kaimo gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, skaičius (6B tikslinė sritis)				
2014–2016 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.			
1 075 026	1 051 768			
T22. Kaimo gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, procentinė dalis (6B tikslinė sritis)				
2014–2016 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.			
0,28%*	14,26%			
T23. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (LEADER) (6B tikslinė sritis)				
2014–2016 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.			
0	960			

*Remiantis išankstiniais Lietuvos statistikos departamento skelbiamais duomenimis, kaimo gyventojų skaičius 2017 m. sausio 1 d. siekė 937 960 asmenų. Gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, skaičius yra didesnis nei bendras kaimo vietovių gyventojų skaičius, nes į VVG teritorijas patenka ir mažų miestelių gyventojai, kurie prie kaimo gyventojų nepriskaičiuojami.

Siekiant skatinti vietos plėtrą kaimo vietovėse (6B TS), numatyti trys tikslo rodikliai. Tikslo rodiklis T21 „Kaimo gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, procentinė dalis“ yra susietas su priemonės M19 „LEADER“ produkto rodikliu „Gyventojų skaičius, tenkantis VVG“. Iki 2016 m. pabaigos gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, skaičius Lietuvoje siekė 1 075 026 žmones ir apėmė visus Lietuvos kaimo vietovių gyventojus. Atskiros VVG atstovauja nuo 6 300 (Kazlų Rūdos VVG) iki 95 000 (Vilniaus r. VVG) kaimo gyventojų. Vidutinis teritorijos, kuriai atstovauja VVG, kaimo gyventojų skaičius siekia 21 000. Paminėtina, kad 2023 metams suplanuota tikslo rodiklio reikšmė buvo pasiekta jau 2016 m. pabaigoje.

Tikslo rodiklis T22 „Kaimo gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, procentinė dalis“ yra susietas su priemonės M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ produkto rodikliu „Gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, skaičius“. 2014–2016 m. dėl įgyvendintų projektų geresnėmis paslaugomis ir infrastruktūra naudojami 2 620 gyventojų, kurie sudarė 0,28 proc. bendro Lietuvos kaimo gyventojų skaičiaus. Galima teigti, kad paramos lėšomis buvo prisidėta prie vietos plėtros kaimo vietovėse skatinimo, atnaujinant nedidelio masto infrastruktūrą. Šioje srityje iš viso buvo paremti 869 projektai, kurie buvo skirti asbestinių stogų dangos keitimui. Iki 2016 m. pabaigos buvo pasiekta 2 proc. tikslo rodiklio reikšmės, suplanuotos 2023 metams.

Tikslo rodiklis T23 „Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus“ yra susietas su priemonės M19 „LEADER programa“ įgyvendinimu. Iki 2016 m. pabaigos tikslo rodiklis dar nebuvo pradėtas įgyvendinti, nes pagal šią priemonę dar nebuvo patvirtintų ir pradėtų įgyvendinti vietos projektų. Iš viso pagal vietos plėtros strategijas darbo vietoms kurti numatyta skirti 75 proc. vietos projektams įgyvendinti suplanuotų lėšų. Pagal patvirtintose vietos plėtros strategijose numatytus tikslo rodiklius planuojama sukurti 1 400 naujų darbo vietų.

37 lentelė. 6B tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	Tikslo rodiklio pasiekimas 2014 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2015 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.
6B	Bendras gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis, skaičius	0	127	2 493	150 000
	T21. Kaimo gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, procentinė dalis (6B tikslinė sritis)	0%	0%	100%	100%
	Kaimo gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, skaičius (6B tikslinė sritis)	0	0	1 075 726	1 051 768
	T22. Kaimo gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, procentinė dalis (6B tikslinė sritis)	0%	0,01%	0,28%	14,26%
	T23. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (LEADER) (6B tikslinė sritis)	0	0	0	960

2014–2016 m. buvo paremti 869 veiksmai į nedidelio masto infrastruktūrą, kuriems skirtos viešosios investicijos siekė daugiau nei 1,9 mln. eurų. Bendra investicijų suma sudarė daugiau nei 3,5 mln. eurų, o projektų vykdytojai aktyviai prisidėjo prie projektų įgyvendinimo nuosavomis lėšomis. Dėl įgyvendintų projektų, kurie buvo skirti asbestinių stogų dangos keitimui bei vietinių kelių rekonstrukcijai, geresnėmis paslaugomis naudojosi daugiau nei 2,6 tūkst. kaimo gyventojų. Investicijos prisidėjo prie trūkstamos infrastruktūros sukūrimo ir atnaujinimo, gyvenamosios aplinkos bei gyvenimo kokybės gerinimo.

Siekiant spręsti kaimo vietovių problemas ir įgyvendinti iniciatyva „iš apačios į viršų“ grįstą požiūrį, 2014–2016 m. buvo atrinktos 49 VVG, kurios bus atsakingos už vietos projektų vykdytojų pateiktų projektų atranką. Pagal patvirtintas vietos plėtros strategijas bus pradėti atrinkinėti ir įgyvendinti vietos projektai, kurie prisidės prie pagrindinių kaimo vietovėse egzistuojančių socialinių ir ekonominių problemų sprendimo.

Nagrinėjant informaciją apie patvirtintų **LEADER vietos plėtros strategijų (toliau – VPS) turinį**, paminėtina, kad patvirtintų kaimo vietovių VPS įgyvendinimo teritorija apima 100 proc. kaimo vietovių. Iš visų (49) patvirtintų VPS 46 yra viensektorės kaimo vietovių VPS (finansuojamos iš EŽŪFKP ir valstybės biudžeto) ir 3 yra dvisektorės – kaimo vietovių ir žuvininkystės – VPS (bendrai finansuojamos iš EŽŪFKP, Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondo (EJRŽF) ir valstybės biudžeto). Vienai VPS įgyvendinti skirtos paramos suma siekia nuo 1 mln. iki 5 mln. eurų ir buvo apskaičiuota pagal iš anksto nustatytą metodiką. Iš viso pagal patvirtintas VPS suplanuota įgyvendinti 2 067 EŽŪFKP vietos projektus ir 32 EJRŽF vietos projektus. Vidutinė suplanuota paramos suma vietos projektui įgyvendinti siekia 42 000 eurų. Pastebėtina, kad priklausomai nuo VPS priemonės pobūdžio ir numatytų investicijų planuojama skirti paramos suma vienam vietos projektui įgyvendinti svyruoja nuo 2 000 eurų iki 200 000 eurų.

Pagal skiriamų lėšų dydį (proc. nuo visų vietos projektams nacionaliniu mastu suplanuotų lėšų) buvo numatytos šios VPS investavimo kryptys: privačių ne žemės ūkio verslų kūrimui ir plėtrai (6A) numatyta skirti 32,5 proc., socialinių verslų ir nevyriausybinių sektoriaus verslų kūrimui ir plėtrai (6B) – 25,6 proc., kaimų atnaujinimui (6B) – 16,7 proc., žemės ūkio verslų kūrimui ir plėtrai (1A ir 3A) – 15,5 proc., mokymams, socialinio pobūdžio veikloms (1C ir 6B) – 9,5 proc., kitoms investicijoms – 0,2 proc. paramos lėšų.

38 lentelė. 6B tikslinės srities įgyvendinimas

M07	M07 TS 6B			
	Visos viešosios išlaidos (pagal priemonę)	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	01. Visos viešosios išlaidos (Eur)	1 647 210	71 679 577	2,3
	M07 TS 6B			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
03. Veiksmų, kuriais remiamos investicijos į	869	7 000	12,4	

	nedidelio masto infrastruktūrą, įskaitant investicijas į atsinaujinančios energijos gamybą ir energijos taupymą, skaičius (7.2 punktas)			
	O15. Gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, skaičius (7.1., 7.2, 7.4, 7.5, 7.6 ir 7.7 punktai)	2 620	150 000	2
M19	M19 TS 6B			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
	O1. Bendros viešosios išlaidos (Eur). Parengiamoji techninė bendradarbiavimo parama (19.1 punktas)	430 287	500 000	86
	O1. Bendros viešosios išlaidos (Eur). Parama einamosioms išlaidoms ir aktyvaus pritaikymo išlaidoms padengti (19.4 punktas)	289 219	22 093 769	1,3
	O18. Gyventojų skaičius, tenkantis VVG	1 075 726	1 051 768	102
	O19. Atrinktų VVG skaičius	49	50	98
Papildoma informacija				
M07	M07 TS 6B			
	Produkto rodikliai	Pasiekimas 2016 m.		
	O2. Bendra investicijų suma (Eur)	3 516 000		

Pagal 6B tikslinę sritį buvo numatyti trys specifiniai Programos rodikliai, matuojantys pakeistų asbestinių dangų stogų skaičių, regioninio planavimo būdu įgyvendintų mažos apimties infrastruktūros projektų skaičių bei rekonstruotų kelių ilgį. Iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo įgyvendintų projektų pagal priemonės M07 veiklos sritį 7.2.1 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą (regioninis projektų planavimas)“, todėl specifiniai produkto rodikliai dar nebuvo pradėti įgyvendinti. Paminėtina, kad visi iki 2016 m. pabaigos pagal 7.2 veiklos sritį įgyvendinti projektai buvo skirti asbestinių stogų dangos keitimui.

39 lentelė. 6B tikslinės specifinių produkto rodiklių įgyvendinimas

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2016 m.	Siektina reikšmė 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritis 7.2 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“	SO12.2. Pakeistų asbestinių dangų stogų skaičius (M07.2)	869	6 750	12,8
	SO12.1. Regioninio planavimo būdu įgyvendintų mažos apimties infrastruktūros projektų skaičius (M07.2)	0	180	0
	SO12.3. Rekonstruotų kelių ilgis, km (M07.2) ²⁶	0	100	0

Plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtra (6C tikslinės srities įgyvendinimo analizė)

Programoje numatyta, kad prie 6C tikslinės srities, kuria siekiama didinti prieigą prie informacinių ir ryšių technologijų, skatinti jų naudojimą ir gerinti kokybę kaimo vietovėse, įgyvendinimo turėtų prisidėti priemonės M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritis 7.3 „Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai“.

Iki 2016 m. pabaigos pagal 6C tikslinę sritį buvo patvirtinta visa šios tikslinės srities įgyvendinimui skirta parama, t. y. 4 431 199 eurai. Investicijos į plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą ir prieigą prie jos, įskaitant e-valdžios paslaugas, buvo vykdomos, įgyvendinant vieną projektą, kuriam ir patvirtinta visa tikslinei sričiai numatyta paramos suma. 2014–2016 m. pagal 6C tikslinę sritį išmokėtos paramos suma siekė 2 215 600 eurų ir sudarė 50 proc. viso šiai tikslinei sričiai numatyto finansavimo. Iki 2016 m. pabaigos Europos Komisijai buvo deklaruotos visos išmokėtos lėšos.

²⁶ Rodiklis skaičiuojamas pagal pareiškėjo Lietuvos automobilių kelių direkcija įgyvendintų projektų rezultatus.

40 lentelė. 6C tikslinės srities intervencijos logikos įgyvendinimas

P3 „Skatinti maisto grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje“							
6C TS	Tikslo rodikliai		Priemonės	Patvirtinta parama 2014–2016 m., Eur	Išmokėta parama 2014–2016 m., Eur	Skirta parama 2014–2020 m., Eur	Įgyvendinimo lygis, proc.
	2014–2016 m. pasiekimas	Tikslas 2023 m.	M07	4 431 200	2 215 600	4 431 199	50
	0%	1,90%					
	T24. Kaimo gyventojų, kurie naudojami naujomis ar geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra (IRT), procentinė dalis (6C tikslinė sritis)						

Siekiant didinti prieigą prie informacinių ir ryšių technologijų kaimo vietovėse, skatinti naudojimąsi technologijomis ir gerinti jų kokybę (6C TS), numatytas tikslo rodiklis T24 „Kaimo gyventojų, kurie naudojami naujomis ar geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra (IRT), procentinė dalis“, kuris yra susietas su priemonės M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ produkto rodikliu „Gyventojų, kurie naudojami nauja arba geresne IT infrastruktūra (pvz., plačiajuosčio interneto infrastruktūra), skaičius“. Iki 2016 m. pabaigos šis tikslo rodiklis dar nebuvo pradėtas įgyvendinti, nes pagal veiklos sritį 7.3 vykdomas projektas dar nebuvo užbaigtas. Vis dėlto svarbu paminėti, kad iki 2016 m. šiam projektui patvirtintos paramos lėšos siekė daugiau nei 4 mln. eurų, o išmokėtos paramos lėšos – daugiau nei 2 mln. eurų. Paminėtina, kad įgyvendinamas antras pagal priemonės M07 veiklos sritį 7.3 vykdomo projekto etapas – projektas PRIP-2. Pirmuoju PRIP projekto etapu, įgyvendintu 2014–2015 m., buvo suprojektuota ir nutiesta daugiau nei 485 km šviesolaidinių kabelinių linijų, prijungti 432 objektai, o į 399 iš jų operatoriai jau teikia paslaugas. Įgyvendinant PRIP-2, planuojama prie plačiajuosčio ryšio infrastruktūros prijungti 400 objektų bei nutiesti 340 km šviesolaidinių linijų.²⁷ Galima teigti, kad skirta parama jau prisidėjo prie informacinių ir ryšių technologijų plėtros, jų naudojimo skatinimo ir kokybės gerinimo kaimo vietovėse, o kiekybiškai paramos indėlių bus galima išmatuoti, baigus įgyvendinti projektą. Paminėtina, kad baigus prijungti visus papildomus objektus prie plačiajuosčio ryšio tinklų, ryšio operatoriai galės prijungti turimą savo prieigos infrastruktūrą ar kurti naują ir teikti plačiajuosčio ryšio paslaugas kaimiškosiose vietovėse.

41 lentelė. 6C tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekimas

TS	Tikslo rodiklis	Tikslo rodiklio pasiekimas 2014 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2015 m.	Tikslo rodiklio pasiekimas 2016 m.	Tikslas 2023 m.
6C	T24. Kaimo gyventojų, kurie naudojami naujomis ar geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra (IRT), procentinė dalis (6C tikslinė sritis)	0%	0%	0%	1,90%

Pagal 6C tikslinę sritį buvo numatytas vienas specifinis Programos rodiklis, matuojantis objektų, iki kurių atvestas plačiajuostis internetas, skaičių. Kadangi pagal 7.3 veiklos sritį vykdomas projektas dar nebuvo baigtas įgyvendinti, specifinis produkto rodiklis taip pat nebuvo pradėtas vykdyti. Planuojama, kad įgyvendinus pagal priemonės M07 veiklos sritį 7.3 vykdomą projektą prijungtų objektų skaičius turėtų siekti 400.

42 lentelė. 6C tikslinės specifinių produkto rodiklių įgyvendinimas

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2016 m.	Siektina reikšmė 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritis	S013. Objektų, iki kurių atvestas plačiajuostis internetas, skaičius (M07.3)	0	400	0

²⁷ Detalesnė informacija adresu: <https://www.nma.lt/index.php/naujienos/darbai-placiajuosciam-rysiui-plesti-tesiami/11154>.

Priemonė	Specifinio produkto rodiklio pavadinimas	Pasiekimas 2016 m.	Siektina reikšmė 2023 m.	Įgyvendinimo lygis, proc.
7.3 „Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai“				

1.7 VEIKLOS REZULTATŲ PLANO ĮGYVENDINIMO (ORIENTYRŲ PASIEKIMO) SITUACIJA

Programoje pateiktame veiklos rezultatų plane nurodyti pagal kiekvieną prioritetą suplanuoti pasiekti tikslai, t. y. 2018 m. planuojamos pasiekti tarpinės reikšmės (orientyrai) ir 2023 m. planuojamos pasiekti galutinės reikšmės. Europos Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) Nr. 215/2014 6 straipsnyje teigiama, kad **prioriteto orientyrai arba siektinos reikšmės laikomi pasiektais**, jei visi į veiklos rezultatų planą įtraukti rodikliai 2018 m. pabaigoje atitinka bent 85 proc. orientyro reikšmės arba 2023 m. pabaigoje – bent 85 proc. siektinos reikšmės. Jei į veiklos rezultatų planą įtraukti trys ar daugiau rodiklių, prioriteto orientyrai ar siektinos reikšmės laikomi pasiektais, jei visų rodiklių, išskyrus vieną, pasiektos reikšmės sudaro bent 85 proc. orientyro reikšmės arba siektinos reikšmės, o vieno likusio rodiklio pasiektą reikšmę turi būti ne mažesnė nei 75 proc. **Prioriteto orientyrai ar siektinos reikšmės laikomi nepasiektais**, jei: 1) į veiklos rezultatų planą įtraukti ne daugiau nei du rodikliai ir nepavyksta pasiekti bent 65 proc. orientyro reikšmės 2018 m. pabaigoje ar siektinos reikšmės 2023 m. pabaigoje; 2) į veiklos rezultatų planą įtraukti daugiau nei du rodikliai ir nepavyksta pasiekti nors dviejų rodiklių bent 65 proc. orientyro reikšmės 2018 m. pabaigoje ir nors dviejų rodiklių bent 65 proc. siektinos reikšmės 2023 m. pabaigoje.

Orientyrų ir siektinų reikšmių įgyvendinimo situacija nagrinėjama prioriteto lygiu. Antrajam prioritetui veiklos rezultatų plane numatyti 2 rodikliai, trečiajam prioritetui – 3 rodikliai ir 1 papildomas rodiklis, ketvirtajam prioritetui – 2 rodikliai ir 1 papildomas rodiklis, penktajam prioritetui – 3 rodikliai, o šeštajam prioritetui – 3 rodikliai. Detalesnė informacija apie prioritetams numatytus rodiklius, orientyrus ir siektinas reikšmes bei 2016 m. pabaigoje pasiektus rezultatus pateikiama lentelėse, kurių pirmojoje nurodomi veiklos plano rodikliai, o antrojoje – papildomi rodikliai.

43 lentelė. Veiklos rezultatų plano rodiklių pasiekimas 2016 m. pabaigoje

Prioritetas	Rodiklis ir matavimo vienetas	Siektina reikšmė 2023 m.	Pasiekta reikšmė 2016 m.	2023 m. tikslo įgyvendinimo lygis 2016 m., proc.	Orientyras 2018 m., proc.	Orientyro absoliučioji reikšmė	Orientyro įgyvendinimo lygis 2016 m., proc.
P2: didinti ūkių perspektyvumą ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumą visuose regionuose, taip pat skatinti inovacines ūkių technologijas ir tvarų miškų valdymą	Bendros viešosios išlaidos (P2) (Eur)	608 644 453	129 729 015	21,31	35	213 025 558	60
	Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į ūkio restruktūrizavimą, skaičius (2A TS) + Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, skaičius (2B TS)	6 500	1 155	17,77	35	2 275	51
P3: skatinti maisto grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą	Bendros viešosios išlaidos (P3) (Eur)	163 519 067	5 700 246	3,49	25	40 879 767	14
	Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose / trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse	605	160	26,45	30	181,50	88

KPP 2014–2020 m. 2014–2016 metų įgyvendinimo ataskaita

Prioritetas	Rodiklis ir matavimo vienetas	Siektina reikšmė 2023 m.	Pasiekta reikšmė 2016 m.	2023 m. tikslo įgyvendinimo lygis 2016 m., proc.	Orientyras 2018 m., proc.	Orientyro absoliučioji reikšmė	Orientyro įgyvendinimo lygis 2016 m., proc.
žemės ūkyje	/ organizacijose, skaičius (3A TS)						
	Žemės ūkio valdų, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, skaičius (3B TS)	1 450	0	0	65	942,50	0
P4: atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas	Bendros viešosios išlaidos (P4) (Eur)	578 117 171	212 787 182	36,80	50	289 058 586	73,6
	Žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga (ha) (4A TS) + susijusios su vandentvarkos gerinimu (ha) (4B TS) + susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija (ha) (4C TS)	299 300	276 273	92,31	80	239 440	115
P5: skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose	Bendros viešosios išlaidos (P5) (Eur)	178 900 558	9 295 934	5,20	35	62 615 195	15
	Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija / išsaugojimu (ha) (5E TS) + Žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo ŠESD ir (arba) amoniako kiekio mažinimu (ha) (5D TS)	129 058	60 017	46,50	35	45 170	133
	Investavimo į atsinaujančios energijos gamybą veiksmų skaičius (5C TS)	37	0	0	15	6	0
P6: skatinti socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę plėtrą kaimo vietovėse	Bendros viešosios išlaidos (P6) (Eur)	290 789 480	2 366 715	0,81	25	72 697 370	3,2
	Remiamų veiksmų, skirtų gerinti pagrindines paslaugas ir infrastruktūrą kaimo vietovėse, skaičius (6B ir 6C TS)	7 046	869	12,33	25	1 761,50	49,3
	Gyventojų skaičius,	1 051 768	1 075 826	102,29	100	1 051 768	102,2

Prioritetas	Rodiklis ir matavimo vienetas	Siektina reikšmė 2023 m.	Pasiekta reikšmė 2016 m.	2023 m. tikslo įgyvendinimo lygis 2016 m., proc.	Orientyras 2018 m., proc.	Orientyro absoliučioji reikšmė	Orientyro įgyvendinimo lygis 2016 m., proc.
	tenkantis VVG (6B TS)						

44 lentelė. Alternatyvių veiklos rezultatų plano rodiklių pasiekimas 2016 m. pabaigoje

Prioritetas	Rodiklis ir matavimo vienetas	Siektina reikšmė 2023 m.	Pasiekta reikšmė 2016 m.	2023 m. tikslo įgyvendinimo lygis 2016 m., proc.	Orientyras 2018 m., proc.	Orientyro absoliučioji reikšmė	Orientyro įgyvendinimo lygis 2016 m., proc.
P3: skatinti maisto grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje	Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio valdose, žemės ūkio produktų perdirbimas ir rinkodara) (4.1 ir 4.2 punktai)	279	11	3,94	25	70	16
P4: atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas	Kitų vietovių, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių (13.2), ir kitų vietovių, kuriose esama specifinių kliūčių, (13.3), plotas (ha)	960 000	1 150 387	119,83	80	768 000	150

* Žalia spalva pažymėtos tų rodiklių orientyrų reikšmės, kurios jau buvo pasiektos 2016 m. pabaigoje.

Pagal **antrąjį prioritetą**, kuris skirtas žemės ūkio konkurencingumui ir tvariam miškų valdymui skatinti, veiklos rezultatų plane numatyti rodikliai „Bendros viešosios išlaidos“ ir „Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į ūkio restruktūrizavimą, skaičius (2A TS) bei žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, skaičius (2B TS)“. Iki 2018 m. pabaigos suplanuota Europos Komisijai deklaruoti daugiau nei 213 mln. eurų paramos, o iki 2023 m. pabaigos – daugiau nei 608,6 mln. eurų paramos lėšų. Iki 2016 m. pabaigos Europos Komisijai pagal antrąjį prioritetą deklaruotų lėšų suma sudarė daugiau nei 129,7 mln. eurų. Buvo **pasiekta 60 proc. orientyro reikšmės ir 21,31 proc. siektinos reikšmės**. Tikėtina, kad iki 2018 m. pabaigos orientyro reikšmė bus pasiekta visa planuota apimtimi. Iki 2016 m. viešosios išlaidos pagal antrąjį prioritetą buvo patirtos pagal priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turta“ veiklos sritis 4.1 ir 4.3, pagal priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.1 ir 6.3 bei pagal priemonės M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritį 8.6.

Iki 2018 m. pabaigos pagal antrąjį prioritetą suplanuota paremti 2 275 žemės ūkio valdas, kurios investuos į restruktūrizavimą (2A TS), be to, gaus investicijas jauniems ūkininkams (2B TS). Iki 2023 m. pabaigos paremtų valdų skaičius turėtų siekti 6 500. Iki 2016 m. pabaigos buvo **pasiekta 51 proc. orientyro reikšmės ir beveik 18 proc. siektinos reikšmės**. Tikėtina, kad iki 2018 m. orientyro reikšmė bus pasiekta visa planuota apimtimi. Paramą gavo iš viso 1 155 žemės ūkio valdos, iš kurių 1 109 gavo paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, o 46 – jaunųjų ūkininkų įsikūrimui.

Pagal **trečiąjį prioritetą**, kuris skirtas maisto tiekimo grandinių organizavimo skatinimui, veiklos rezultatų plane numatyti rodikliai „Bendros viešosios išlaidos“, „Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose / trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, skaičius (3A TS)“, „Žemės ūkio valdų, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, skaičius (3B TS)“ bei papildomas rodiklis „Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio valdose, žemės ūkio produktų perdirbimas ir rinkodara)“. Iki 2018 m. pabaigos suplanuota Europos Komisijai deklaruoti daugiau nei 40,8 mln. eurų paramos, o iki 2023 m. – daugiau nei 163,5 mln. eurų. Iki 2016 m. pabaigos Europos Komisijai pagal trečiąjį prioritetą deklaruotų lėšų suma sudarė daugiau nei 5,7 mln. eurų. Buvo **pasiekta 14 proc. orientyro reikšmės ir 3,49 proc. siektinos reikšmės**. Iki 2016 m. pabaigos viešosios

išlaidos pagal trečiąjį prioritetą buvo patirtos pagal priemonę M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“ ir pagal priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritis 4.1 ir 4.2.

Iki 2018 m. pabaigos pagal trečiąjį prioritetą suplanuota paremti 182 valdas, kurios dalyvaus kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse (3A TS), o iki 2023 m. pabaigos paremtų valdų skaičius turėtų siekti 605. 2016 m. pabaigos paramą dalyvavimui kokybės sistemose gavo 160 valdų. Buvo **pasiekta 88 proc. orientyro reikšmės ir 26,4 proc. siektinos reikšmės**. Tikėtina, kad iki 2018 m. pabaigos orientyro reikšmė bus pasiekta visa planuota apimtimi. Iki 2018 m. pabaigos pagal trečiąjį prioritetą suplanuota paremti 943 žemės ūkio valdas, dalyvaujančias rizikos valdymo sistemose, o iki 2023 m. paremtų valdų skaičius turėtų siekti 1 450 (3B TS). Iki 2016 m. pabaigos buvo gauta 430 paraiškų pagal rizikos valdymui skirtą priemonę M17. Šias paraiškas pateikusiems augalų ir gyvūnų augintojams bus padengta dalis draudimo įmokų. Atsižvelgiant į tai, kad draudimo įmokos bus padengtos ir paramos lėšos išmokėtos tada, kai pasibaigs draudimo sutartys, iki 2016 m. pabaigos **orientyro reikšmė ir siektina reikšmė dar nebuvo pradėtos įgyvendinti**.

Iki 2018 m. pabaigos pagal trečiąjį prioritetą taip pat numatyta paremti 70 veiksmų, skiriant paramą investicijoms žemės ūkio valdose, žemės ūkio produktų perdirbimui ir rinkodarai, o iki 2023 m. paremtų veiksmų skaičius turėtų siekti 279. Iki 2016 m. pabaigos buvo paremta iš viso 11 projektų, kuriems skirta parama investicijoms. 8 veiksmai buvo paremti pagal 4.1 veiklos sritį ir skirti investicijoms į žemės ūkio valdas, vykdant novatoriškus projektus, diegiant pažangia technologijas, vykdant valdoje pagamintos produkcijos perdirbimą ir apdorojimą. 3 veiksmai buvo paremti pagal 4.2 veiklos sritį ir skirti žemės ūkio produktų perdirbimui ir rinkodarai. 2 projektai buvo įgyvendinti augalininkystės produktų perdirbimo ir rinkodaros sektoriuje, o 1 projektas – mėsos produktų perdirbimo ir rinkodaros sektoriuje. Buvo **įgyvendinta 16 proc. orientyro reikšmės ir 4 proc. siektinos reikšmės**.

Pagal **ketvirtąjį prioritetą**, kuris skirtas su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusių ekosistemų atkūrimui, išsaugojimui ir pagerinimui, veiklos rezultatų plane numatyti rodikliai „Bendros viešosios išlaidos“ ir „Žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga (4A TS), susijusios su vandentvarkos gerinimu (4B TS) ir susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija (4C TS) (ha)“ bei papildomas rodiklis „Kitų vietovių, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių, ir kitų vietovių, kuriose esama specifinių kliūčių, plotas (ha)“. Iki 2018 m. pabaigos suplanuota Europos Komisijai deklaruoti daugiau nei 289 mln. eurų paramos, o iki 2023 m. – daugiau nei 587,1 mln. eurų paramos lėšų. Iki 2016 m. pabaigos Europos Komisijai pagal ketvirtąjį prioritetą buvo deklaruota daugiau nei 212 mln. eurų. Buvo **pasiekta beveik 74 proc. orientyro reikšmės ir beveik 37 proc. siektinos reikšmės**. Tikėtina, kad iki 2018 m. pabaigos orientyro reikšmė bus pasiekta visa planuota apimtimi. Iki 2016 m. pabaigos viešosios išlaidos pagal ketvirtąjį prioritetą buvo patirtos pagal priemonę M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“, priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį 4.4, priemonės M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritis 8.3, 8.4 ir 8.5, priemonę M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“, priemonę M11 „Ekologinis ūkininkavimas“, priemonę M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“, priemonę M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ ir priemonę M15 „Miškų aplinkosaugos ir klimato paslaugos ir miškų išsaugojimas“.

Iki 2018 m. pabaigos pagal ketvirtąjį prioritetą planuojama paremti daugiau nei 239 tūkst. ha plotą, kuriame būtų vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės išsaugojimu, vandentvarkos gerinimu ir dirvožemio valdymo gerinimu bei dirvožemio erozijos prevencija, o iki 2023 m. pabaigos paremtas plotas turėtų siekti daugiau nei 299,3 tūkst. ha. Iki 2016 m. pabaigos buvo paremtas daugiau nei 276,2 tūkst. ha plotas, kuriame prisidedama prie biologinės įvairovės išsaugojimo, vandentvarkos gerinimo ir dirvožemio erozijos mažinimo. Buvo **pasiekta 115 proc. orientyro reikšmės ir 92,4 proc. siektinos reikšmės**. 2018 m. pabaigai suplanuota orientyro reikšmė buvo pasiekta ir viršyta, be to, buvo beveik pasiekta ir 2023 m. pabaigai suplanuota siektina reikšmė.

Iki 2018 m. pabaigos taip pat numatyta pagal ketvirtąjį prioritetą paremti 768 tūkst. ha plotą vietovėse, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių. Iki 2023 m. pabaigos šiose vietovėse paremtas plotas turėtų siekti 960 tūkst. eurų. Parama vietovėms, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių, yra teikiama pagal priemonę M13. Iki 2016 m. pabaigos pagal šią priemonę paremtas plotas siekė daugiau nei 1,15 mln. ha. Buvo **pasiekta 150 proc. orientyro reikšmės ir 120 proc. siektinos reikšmės**. Galima teigti,

kad tiek 2018 m., tiek 2023 m. pabaigai suplanuotos papildomo rodiklio reikšmės buvo pasiektos ir viršytos dar 2016 m. pabaigoje.

Pagal **penktąjį prioritetą**, kuris skirtas efektyvaus išteklių naudojimo skatinimui ir perėjimui prie mažo anglies dioksido kiekio technologijų, veiklos rezultatų plane numatyti rodikliai „Bendros viešosios išlaidos“, „Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija / išsaugojimu (ha) (5E TS), žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo ŠESD ir (arba) amoniako kiekio mažinimu (5D TS) (ha)“ ir „Investavimo į atsinaujinančios energijos gamybą veiksmų skaičius (5C TS)“. Iki 2018 m. pabaigos suplanuota Europos Komisijai pagal penktąjį prioritetą deklaruoti daugiau nei 62,6 mln. eurų paramos lėšų, o iki 2023 m. deklaruotos paramos suma turėtų siekti daugiau nei 178,9 mln. eurų. Iki 2016 m. pabaigos pagal penktąjį prioritetą Europos Komisijai deklaruotų lėšų suma siekė daugiau nei 9,2 mln. eurų. Buvo **pasiekta 15 proc. orientyro reikšmės ir 5,2 proc. siektinos reikšmės**. Iki 2016 m. pabaigos viešosios išlaidos buvo patirtos pagal priemonės M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritį 8.1 ir pagal priemonę M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“.

Iki 2018 m. pabaigos pagal penktąjį prioritetą planuojama paremti daugiau nei 45 tūkst. ha plotą, kuriame būtų vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija ir išsaugojimu be su išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimu. Iki 2023 m. pabaigos planuojamas paremti plotas siekia daugiau nei 129 tūkst. ha. Iki 2016 m. pabaigos buvo paremtas daugiau nei 60 tūkst. ha plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, prisidedančios prie anglies dioksido sekvestracijos (5E TS) bei šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo (5D TS). Buvo **pasiekta 133 proc. orientyro reikšmės ir 46,5 proc. siektinos reikšmės**. Galima teigti, kad 2018 m. pabaigai suplanuota reikšmė buvo pasiekta ir viršyta, o 2023 m. pabaigai suplanuota reikšmė taip pat turėtų būti pasiekta (greičiausiai anksčiau numatyto termino). Daugiau nei 34,3 tūkst. ha paremtame plote buvo prisidedama prie šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo, o didžiausią įtaką tam turėjo pagal priemonę M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ įgyvendinti veiksmai. Daugiau nei 25,6 tūkst. ha paremtame plote buvo prisidedama prie anglies dioksido sekvestracijos, o didžiausią poveikį turėjo pagal priemonę M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo didinimą“ vykdytos miško įveisimo veiklos bei pagal priemonę M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ remtos veiklos (ypač šlapynėse).

Iki 2018 m. pabaigos pagal penktąjį prioritetą suplanuota paremti 15 veiksmų, investuojant į atsinaujinančios energijos gamybą (5C TS), o iki 2023 m. pabaigos paremtų veiksmų skaičius turėtų siekti 37. Šie veiksmai remiami pagal priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį 4.1, investuojant į biodujų jėgaines ūkiui, bei pagal priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklą 6.4.2, teikiant paramą biodujų gamybai. Iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo patvirtintų projektų, skirtų atsinaujinančios energijos gamybai, todėl **orientyro reikšmė ir siektina reikšmė dar nebuvo pradėtos įgyvendinti**.

Pagal **šeštąjį prioritetą**, kuris skirtas socialinės įtraukties skatinimui, skurdo mažinimui ir ekonominės plėtros kaimo vietovėse skatinimui, veiklos rezultatų plane numatyti rodikliai „Bendros viešosios išlaidos“, „Remiamų veiksmų, skirtų gerinti pagrindines paslaugas ir infrastruktūrą kaimo vietovėse, skaičius (6B ir 6C TS)“ ir „Gyventojų skaičius, tenkantis VVG (6B TS)“. Iki 2018 m. pabaigos pagal šeštąjį prioritetą Europos Komisijai planuojama deklaruoti daugiau nei 72,6 mln. eurų paramos lėšų, o iki 2023 m. pabaigos – 290,7 mln. eurų. Iki 2016 m. pabaigos pagal šeštąjį prioritetą Europos Komisijai deklaruotų lėšų suma siekė daugiau nei 2,3 mln. eurų. Buvo pasiekta 3,2 proc. orientyro reikšmės ir 0,8 proc. siektinos reikšmės. Iki 2016 m. pabaigos viešosios išlaidos buvo patirtos pagal priemonės M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritį 7.2 ir pagal priemonės M19 „LEADER“ veiklos sritis 19.1 ir 19.4.

Iki 2018 m. pabaigos kaimo vietovėse planuojama įgyvendinti daugiau nei 1,7 tūkst. veiksmų, skirtų gerinti pagrindines paslaugas ir infrastruktūrą. Iki 2023 m. pabaigos įgyvendintų veiksmų skaičius turėtų siekti daugiau nei 7 tūkst. Iki 2016 m. pabaigos buvo paremti 869 veiksmai, kurie visi buvo skirti asbestinių stogų dangos keitimui kaimo vietovėse. Buvo **pasiekta 49,3 proc. orientyro reikšmės ir 12,3 proc. siektinos reikšmės**. Pagerėjusia privačia infrastruktūra kaime dėl ES paramos lėšų 2016 m. pabaigoje naudojosi daugiau nei 2,6 tūkst. asmenų.

Iki 2018 m. pabaigos suplanuota, kad pagal šeštąjį prioritetą įgyvendinamos vietos plėtros strategijos turi būti taikomos visiems kaimo vietovių gyventojams, t. y. maždaug 1 mln. asmenų. Šis tikslas buvo pasiektas

iki 2016 m. pabaigos, kai VVG veiklos teritorija apėmė visus kaimo vietovių gyventojus. Buvo **pasiekta 102 proc. orientyro reikšmės ir siektinos reikšmės.**

Apibendrinant galima teigti, kad kai kurių veiklos plane numatytų rodiklių orientyrų reikšmės, suplanuotos pasiekti 2018 m. pabaigoje, buvo įgyvendintos jau 2016 m. pabaigoje, o kai kurie rodikliai dar nebuvo pradėti įgyvendinti. Antrajam prioritetui veiklos plane numatytos rodiklių orientyrų reikšmės dar nebuvo įgyvendintos, tačiau, atsižvelgiant į jų pasiekimą 2016 m. pabaigoje, galima daryti prielaidą, kad 2018 m. pabaigoje orientyrai bus pasiekti. Trečiajam prioritetui veiklos plane numatytos dviejų rodiklių, matuojančių bendras viešąsias išlaidas ir rizikos valdymo sistemose dalyvaujančių valdų skaičių, orientyrų reikšmės buvo pasiektos maža apimtimi, o trečiojo rodiklio, matuojančių kokybės sistemose dalyvaujančių valdų skaičių, orientyro reikšmė 2016 m. pabaigoje jau buvo pasiekta. Trečiam prioritetui numatyto papildomo rodiklio, matuojančio paramą investicijoms gavusius veiksmus, orientyro reikšmė 2016 m. pabaigoje taip pat buvo pasiekta maža apimtimi. Norint pasiekti trečiam prioritetui numatytus orientyrus, priemonių įgyvendinimo ir lėšų deklaravimo sparta turėtų būti didesnė. Ketvirtajam prioritetui veiklos plane numatytų vieno iš rodiklių, matuojančio paremtą plotą, orientyro reikšmė buvo pasiekta ir viršyta, o kitas rodiklis, matuojantis bendras viešąsias išlaidas, įgyvendinamas sėkmingai. Galima daryti prielaidą, kad iki 2018 m. pabaigos šio rodiklio orientyras turėtų būti pasiektas. Ketvirtajam prioritetui numatyto papildomo rodiklio, matuojančio vietovėse su kliūtimis paremtą plotą, orientyro reikšmė 2016 m. pabaigoje jau buvo pasiekta ir viršyta.

Penktajam prioritetui veiklos plane numatytų vieno iš rodiklių, matuojančių paremtą plotą, orientyro reikšmė 2016 m. pabaigoje jau buvo pasiekta ir viršyta, o kitų dviejų rodiklių, matuojančių bendras viešąsias išlaidas ir investicijų į atsinaujinančios energijos gamybos veiksmus skaičių, orientyrų reikšmės buvo pasiektos maža apimtimi. Norinti pasiekti penktajam prioritetui numatytus orientyrus, priemonių įgyvendinimo ir lėšų deklaravimo sparta turėtų būti didesnė. Šeštajam prioritetui veiklos plane numatytų vieno iš rodiklių, matuojančių VVG tenkantį kaimo gyventojų skaičių, tiek orientyro, tiek siektina reikšmė buvo pasiekta jau 2016 m. pabaigoje. Rodiklio, matuojančių bendras viešąsias išlaidas, orientyro reikšmė buvo įgyvendinta maža apimtimi, todėl, norint pasiekti 2018 m. pabaigai suplanuotą reikšmę, lėšų deklaravimo sparta turėtų būti didesnė. Rodiklio, matuojantis infrastruktūros ir kitų paslaugų gerinimui kaimo vietovėse paremtų veiksmų skaičių, orientyro reikšmė dar nebuvo įgyvendinta, tačiau, atsižvelgiant į jos pasiekimą 2016 m. pabaigoje, galima daryti prielaidą, kad 2018 m. pabaigoje numatytas orientyras bus įgyvendintas.

2 PROBLEMOS, DARANČIOS ĮTAKĄ PROGRAMOS IR PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO REZULTATAMS

2.1 VEIKSMŲ, KURIŲ IMTASI SIEKIANT UŽTIKRINTI PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO KOKYBĘ IR EFEKTYVUMĄ, APRAŠYMAS

VADOVAUJANČIOSIOS INSTITUCIJOS VEIKSMŲ ANALIZĖ

Įgyvendinant Programą 2014–2016 m. buvo susidurta su išorės veiksniais, kuriuos galima apibrėžti kaip nuo Programos vadovaujančios institucijos nepriklausančius veiksnius, ir vidiniais veiksniais, kuriuos galima apibrėžti kaip nuo Programos vadovaujančios institucijos priklausančius veiksnius. Šie veiksniai (problemos) neigiamai veikė (stabdė) Programos įgyvendinimą. Siekiant panaikinti šiuos veiksnius arba sušvelninti jų poveikį Programos įgyvendinimui, vadovaujančioji institucija (Žemės ūkio ministerija) ėmėsi atitinkamų veiksmų. Šiuos veiksmus galima suskirstyti į tris kategorijas. Pirmoji kategorija susijusi su Programos pakeitimais, antroji – su Programos administravimo taisyklių ir kitų nacionalinių teisės aktų pakeitimais, o trečioji – su priemonių įgyvendinimo taisyklių pakeitimais.

1. Programos pakeitimai

2015 m. Vadovaujančioji institucija iniciavo pirmąjį Programos pakeitimą, kurio medžiaga 2015 m. gruodžio 8 d. buvo svarstyta Programos įgyvendinimo stebėsenos komitete ir jam pritarus pateikta Europos Komisijai. 2016 m. vasario 10 d. sprendimu Nr. C(2016)923 Europos Komisija patvirtino pirmąjį Programos pakeitimą. Antrasis Programos pakeitimas buvo inicijuotas 2016 m., o jo medžiaga Programos įgyvendinimo stebėsenos komitete svarstyta 2016 m. lapkričio 22 d. ir pritarus pakeitimams pateikta Europos Komisijai. 2017 m. vasario 14 d. sprendimu Nr. C(2017)1167 Europos Komisija patvirtino antrąjį Programos pakeitimą. Lentelėje detaliau pristatomos problemos, kurias buvo siekiama spręsti, atliekant 2016 m. patvirtintą pirmąjį Programos pakeitimą, taip pat apžvelgiama atliktų pakeitimų esmė ir planuojamas poveikis.

45 lentelė. Pirmasis Programos pakeitimas

Problemoms ir priežastims, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
Pirmasis Programos pakeitimas, Europos Komisijos patvirtintas 2016 m. vasario 10 d.		
Programos bendrose paramos administravimo nuostatose buvo numatyta, kad prieš kiekvieną kvietimą teikti paraiškas numatomos lėšos priemonėms arba veiklos sritims, tačiau nenumatyta galimybė tų lėšų tikslinti po paraiškų surinkimo.	Programos bendrųjų nuostatų patikslinimas, susijęs su lėšų kvietimui teikti paraiškas formavimu. Plotinių priemonių atveju tikslus lėšų poreikis sužinomas tik pasibaigus kvietimui teikti paraiškas, todėl numatyti atvejai, kada lėšos gali būti didinamos (pavyzdžiui, numatant galimybę papildomai skirti tiek lėšų, kad jų užtektų visiems vienodą labų skaičių surinkusiems projektams.	Lankstesnis finansų valdymas ir lygiateisiškumo principo užtikrinimas pareiškėjų atžvilgiu (vienodą balų skaičių surinkę projektai vertinami vienodai).
Išmokos ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama gamtinių kliūčių, buvo apskaičiuotos, remiantis 2008–2012 m. Lietuvos ŪADT duomenimis. Atsiradus galimybei šiuos skaičiavimus pagrįsti naujaisiais 2013 m. duomenimis, išmokas reikėjo perskaičiuoti.	Priemonės M13 veiklos srities 13.2 „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių“ išmokų dydžių ir diferenciacijos lygių, kai viršijamas vienos valdos ploto ribinis dydis, perskaičiavimas, atsižvelgiant į naujausius duomenis. Be to, buvo numatyta, kad bus kompensuota 80 proc. apskaičiuotų prarastų pajamų ir papildomų išlaidų.	Sudarytos sąlygos taikyti pagrįstą per ateinančius metus išmokų dydį, kuris vidutiniškai kompensuotų dėl kliūčių ūkininkavimui konkrečioje vietovėje patirtas papildomas išlaidas ir prarastas pajamas.
Išmokos ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių, buvo apskaičiuotos, remiantis 2009–2011 m. Lietuvos	Priemonės M13 veiklos srities 13.3 „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“ išmokų dydžių perskaičiavimas, vienos valdos ploto ribinio	Sudarytos sąlygos taikyti pagrįstą per ateinančius metus išmokų dydį, kuris vidutiniškai kompensuotų dėl

Problemos ir priežastys, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
ŪADT duomenimis. Atsiradus galimybei skaičiavimus pagrįsti naujausiais turimais 2012–2013 m. duomenis, išmokas reikėjo perskaičiuoti. Dėl pasikeitusio išmokos dydžio (išmoka padidėjo) potvynių užliejamose teritorijose buvo keičiamas valdos ploto ribinis dydis, kurį viršijus, išmokos proporcingai mažėja.	dydžio suvienodinimas ir diferenciacijos lygių perskirstymas. Be to, buvo numatyta, kad bus kompensuota 80 proc. apskaičiuotų prarastų pajamų ir papildomų išlaidų. Taip pat buvo suvienodintas vienos valdos ploto ribinis dydis, kuris buvo prilygintas 100 ha intensyvaus karsto zonoje ir potvynių užliejamose teritorijose. Viršijus šią ribą, išmokos proporcingai mažėja.	kliūčių ūkininkavimui konkrečioje vietovėje patirtas papildomas išlaidas ir prarastas pajamas.
Numatyta, kad paramos gavėjais gali būti labai mažos ir mažos įmonės, tačiau nenurodyta jų veiklos trukmė trumpiau nei 2 metus veikiančios įmonės susiduria su didžiausiais sunkumais), taip pat numatytas per mažas paramos intensyvumas verslo plano įgyvendinimo išlaidoms, kurios gali nesutapti su kitų Programos priemonių išlaidų rūšimis.	Priemonės M16 veiklos srities 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ reikalavimų paramos gavėjams ir paramos intensyvumo pakeitimas, numatant paramos gavėjų (labai mažų įmonių) ne trumpesnę nei 2 metų veiklos trukmę ir 60 proc. paramos intensyvumą projekto verslo plano įgyvendinimo išlaidoms.	Paramos gavėjų apibrėžimas užtikrina racialesnį paramos panaudojimą, o paramos intensyvumo padidėjimas – lengvesnį projektų rengimą ir įgyvendinimą.
Verslo plano įgyvendinimo išlaidos gali nesutapti su kitų Programos priemonių išlaidų rūšimis, todėl numatytas paramos intensyvumas gali būti per mažas.	Priemonės M16 veiklos srities 16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygiu“ paramos intensyvumo pakeitimas, padidinant paramos intensyvumą projekto verslo plano įgyvendinimo išlaidoms iki 60 proc.	Dėl paramos intensyvumo padidėjimo palengvėja projektų rengimas ir įgyvendinimas.
Priemonės ir veiklos srities aprašymas bei kai kurios administravimo tvarkos nuostatos neatitiko pasikeitusių ES ir nacionalinių teisės aktų.	Priemonės M17 „Rizikos valdymas“ aprašymo ir veiklos srities 17.1 „Pasėlių gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“ administravimą reglamentuojančių teisės aktų, administravimo tvarkos ir informacijos apie konkrečią priemonę pakeitimas. Teisinis reglamentavimas papildytas teisės aktu, kuris numato iššalimo rizikos nustatymo kriterijus. Patikslinta administravimo tvarka nurodant, kad pareiškėjas turi pateikti paraišką savivaldybei prieš patirdamas draudimo įmokų sumokėjimo išlaidas. Numatyta, kad draudžiamos produkcijos praradimo lygis bus skaičiuojamas ne produkcijai, kuriai taikytinos tos pačios rizikos, bet apdraustos produkcijos rūšiai. Panaikintas apribojimas, numatantis, kad paramos gali kreiptis tik gyvūnų savininkas, ir numatyta, kad tinkamas pareiškėjas yra gyvūnų laikytojas.	Užtikrinamas tinkamas paramos pagal priemonę administravimo procesas, taip pat galimybė gauti paramą visiems gyvūnų draudžiantiems ūkininkams, įregistruotiems laikomus gyvūnus teisės aktų numatyta tvarka.
Smulkiausi verslo subjektai susiduria su didelėmis kliūtimis, susijusiomis su verslo pradėjimu ir plėtra, todėl paramos intensyvumas tokiems subjektams turėtų būti didesnis ir atitikti realią situaciją kaime.	Priemonės M19 veiklos srities „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“ paramos intensyvumo privatiems vietos verslo projektams padidėjimas iki 70 proc., taikant jį tik patiems smulkiausiems verslo subjektams (privatiems asmenims, atitinkantiems labai mažai įmonei keliamus reikalavimus). Kitų privačių ūkio subjektų verslo projektams paliktas 50 proc. paramos intensyvumas.	Didinamas VPS verslo priemonių patrauklumas ir potencialių pareiškėjų skaičius.
Programoje buvo numatyta, kad prioritetas teikiamas pareiškėjams, kurių lektorių kvalifikacija	Priemonės M01 veiklos srities 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ atrankos kriterijų nustatymo principų	Profesinis mokymas labiau atitinka ūkininkų lūkesčius, nes projektų atrankoje labiau

Problemos ir priežastys, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
didesnė, tačiau ūkininkams aktualesnės praktinės žinios, todėl šiuo atveju daug svarbesnė lektorių praktinė patirtis. 2015 m. Stebėsenos komitete buvo patvirtintas ir atitinkamas projektų atrankos kriterijus.	pakeitimas, teikiant prioritetą ne lektorių kvalifikacijai, o lektorių praktinei patirčiai vykdam žinių sklaidą.	vertinama lektorių patirtis.
Programoje buvo numatyta, kad parodomųjų projektų vadovai turi turėti arba patirties vadovaujant panašioms projektams, arba daktaro laipsnį toje srityje, tačiau reikalavimas turėti daktaro laipsnį buvo per aukštas.	Priemonės M01 veiklos srities 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ kvalifikacinių reikalavimų parodomųjų projektų vadovams pakeitimas, reikalaujant tik patirties vadovaujant panašioms projektams.	Palengvintas administravimo procesas, nes projektams vadovauja tik tokios patirties turintys vadovai.
Parama teikiama ne visiems produktams, kuriems taikomi nacionalinės žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos reikalavimai.	Priemonės M03 veiklos srities 3.1 „Parama pirmą kartą dalyvaujantiems kokybės sistemose“ tinkamumo finansuoti sąlygų pakeitimas, išplečiant remiamų produktų sąrašą.	Užtikrintos geresnės sąlygos į nacionalinę žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemą įtraukti daugiau kokybiškos produkcijos gamintojų.
Programoje buvo taikomos išimties pripažintiems žemės ūkio kooperatyvams ir jiems netaikytas reikalavimas dėl veiklos trukmės iki paraiškos pateikimo.	Priemonės M04 veiklos sričių 4.1 „Investicijos į žemės ūkio valdas“ ir 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ tinkamumo finansuoti sąlygų pakeitimas, naikinant pripažintiems žemės ūkio kooperatyvams taikytas išimtis ir numatant jiems veiklos trukmės reikalavimą iki paraiškos pateikimo (siekiant išvengti piktnaudžiavimo, kai pripažinti kooperatyvai kuriami tik investicinei paramai gauti).	Užtikrinamas racialesnis paramos lėšų naudojimas (parama teikiama tik veiklos trukmę ir pajamas pagrįsti galintiems kooperatyvams).
Programoje buvo numatytas reikalavimas, kad norintis įsikurti jaunas ūkininkas turėjo baigti minimalią ūkininkavimo pradmenų programą, tačiau toks reikalavimas buvo nelogiškas ir perteklinis tiems pareiškėjams, kurie buvo įgiję profesinį ar aukštąjį išsilavinimą žemės ūkio srityje. Pastebėta, kad po pirmojo paraiškų rinkimo paraiškose prašoma paramos suma viršijo visam programavimo laikotarpiui skirtas lėšas, todėl kilo rizika, kad daug kokybiškų projektų gali likti be paramos.	Priemonės M06 veiklos srities 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ reikalavimų paramos gavėjams, susijusių su įsikūrimo procesu, patikslinimas, paramos sumos sumažinimas. Numatyta, kad pareiškėjams, turintiems žemės ūkio srities išsilavinimą nereikia baigti ūkininkavimo pradmenų programos. Be to, atsižvelgiant į didžiulį susidomėjimą ir siekiant užtikrinti didesnę paramos sklaidą, paramos suma sumažinta nuo 50-60 tūkst. eurų iki 40 tūkst. eurų. Atitinkamai buvo padidinti ir šiai veiklos sričiai numatyti stebėsenos rodikliai.	Sumažėjo administracinė našta pareiškėjams, kurie yra įgiję išsilavinimą žemės ūkio srityje, taip pat sumažėjo ir jų patiriamos išlaidos, nes minimali ūkininkavimo programa yra mokama. Sumažinus paramos sumą, paramos lėšas galės gauti didesnis pareiškėjų skaičius.
Programoje buvo numatyta, kad remiama ekonominė veikla gali būti vykdoma tik kaimo vietovėje, tačiau atsižvelgiant į tai, kad paslaugų teikimas pasižymi mobilumu, draudimas teikti paslaugas mieste prieštarauja verslo logikai. Kadangi parama teikiama 100 proc. (išmoka verslui pradėti), kilo rizika, kad per didelė paramos suma bus naudojama verslui sukurti be jokių pareiškėjo	Priemonės M06 veiklos srities 6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“ didžiausios galimos viešosios paramos sumos vienam projektui įgyvendinti sumažinimas nuo 50 tūkst. iki 40 tūkst. eurų vienam pareiškėjui, atsižvelgiant į tai, kad priemonė orientuota į labai smulkaus verslo pradžios skatinimą. Be to, buvo atsisakyta reikalavimo numatytas veiklas vykdyti tik kaimo vietovėse atsisakymas. Atitinkamai buvo pakeisti veiklos srities stebėsenos rodikliai.	Atsisakius reikalavimo veiklą vykdyti tik kaimo vietovėse, sudarytos geresnės sąlygos verslui pradėti ir siekti investicijų atsiperkamumo. Sumažinus vienam pareiškėjui skiriamos paramos sumą, užtikrinama paramos lėšų sklaida ir racialesnis jų panaudojimas.

Problemos ir priežastys, kuriomis grindžiamas pakeitimas	Pakeitimo esmė	Pakeitimo poveikis
pastangų ir išteklių.		
Programoje buvo numatyta, kad parama smulkiesiems ūkiams išmokama dviem arba trimis dalinėmis išmokomis, tačiau pirmoji dalinė išmoka buvo per maža, kad ūkiai galėtų pradėti reikiamas investicijas.	Priemonės M06 veiklos srities 6.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“ paramos išmokėjimo tvarkos pakeitimas, numatant, kad parama bus teikiama dviem dalinėmis išmokomis. Pirmoji dalis sieks 80 proc. visos išmokos, o antroji dalis (20 proc.) bus išmokama tinkamai įgyvendinus verslo planą.	Palengvinamos smulkių ūkių finansavimo sąlygos ir didinamas veiklos srities populiarumas.
Programoje įtvirtintas reikalavimas, neleidžiantis paramos lėšomis sukurti verslo paslaugų teikti mieste, buvo ribojantis, nes paslaugų teikimas yra mobilus ir toks draudimas prieštarauja verslo logikai.	Priemonės M06 veiklos 6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“ tinkamumo finansuoti sąlygų patikslinimas, numatant, kad paslaugos gali būti teikiamos ne tik kaimo vietovėse, bet ir mieste. Siekiant skatinti kaimo vietovių plėtrą ir darbo vietų kūrimą būtent kaime, nustatyta, kad nekilnojamas turtas, į kurį planuojama investuoti įgyvendinant projektą, turi būti kaimo vietovėje.	Sudarytos geresnės sąlygos verslui vykdyti kaimo vietovėse. Be to, įtraukus nuostatą, kad turi būti investuojama į kaime esantį nekilnojamąjį turtą, prisidedama prie kaimo vietovių ekonominio gyvybingumo didinimo ir darbo vietų kūrimo.
Programoje buvo numatytos ribojančios nuostatos dėl biodujų gamybai naudojamo mėšlo kiekio, taip pat buvo numatytas nevienodas paramos intensyvumas skirtingiems pareiškėjams.	Priemonės M06 veiklos 6.4.2 „Parama biodujų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų“ tinkamumo sąlygų dėl mėšlo kiekio, pakeitimas, taip pat paramos intensyvumo sumažinimas ir vienodo intensyvumo – 60 proc. – taikymas visiems pareiškėjams.	Pareiškėjams užtikrinamas didesnis lankstumas, o nustatytas fiksuotas paramos intensyvumas visiems pareiškėjams suteikia daugiau teisinio aiškumo.
Programa sudarė galimybes gauti paramą ir rekreacinę miško infrastruktūrą įrengti ne visuomet patraukliausiose ir lengviausiai pasiekiamose, rekreacijai naudojamose miško teritorijose.	Priemonės M08 veiklos srities 8.5 „Investicijos, kuriomis didinamas miškų ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė“ tinkamumo finansuoti sąlygų papildymas, numatant, kad viešo naudojimo rekreacinė miško infrastruktūra būtų remiama tik rekreaciniuose miškuose ir įrengiama tose vietovėse, kurios papuola į patraukliausias ir lengviausiai pasiekiamas miško vietas.	Užtikrinamas tikslingesnis paramos panaudojimas, taip pat teikiamas pirmumas prioritetinei sričiai – jaunuolynų ugdymui.

Antrasis Programos pakeitimas buvo pateiktas Europos Komisijai 2016 m., tačiau patvirtintas 2017 m., todėl jame atlikti pakeitimai bus detalčiau analizuojami kitais metais teikiamoje ataskaitoje. Vis dėlto svarbu paminėti esminius antrojo Programos pakeitimo elementus. Antruoju pakeitimu buvo tikslinamos Programos administravimo nuostatos, susijusios su lėšų kvietimui teikti paraiškas padidinimu, išplečiant žemės ūkio veiklos apibrėžimą ir įtraukiant į jį pripažintų žemės ūkio kooperatyvų iš savo narių jų ūkiuose pagamintų (išaugintų) žemės ūkio produktų supirkimą ir realizavimą, tokių produktų perdirbimą ir realizavimą. Paminėtina, kad ŽŪM iniciavo ne tik Programos pakeitimą, bet ir pokyčius nacionalinėje teisėje, t. y. buvo pakeistas įstatymas, apibrėžiantis žemės ūkį ir kaimo plėtrą, o žemės ūkio veiklos apibrėžimas papildytas analogiškais nuostatomis dėl pripažintų kooperatyvų veiklos.

Antruoju Programos pakeitimu taip pat buvo keičiamos tinkamumo finansuoti sąlygos pagal priemones ir veiklos sritis, paramos intensyvumas, atrankos kriterijų nustatymo principai, paramos sumos ir normos, paramos išmokėjimo tvarka, tikslinami paramos gavėjų apibrėžimai ir kt. Siekiant užtikrinti didesnes pasirinkimo galimybes ūkininkams vykdyti agrarinės aplinkosaugos priemones ariamoje žemėje, priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje“ buvo papildyta nauja subveikla, kuri siejama su daugiamečių žolių juostų įsiėjimu ariamoje žemėje. Dėl šios priežasties patikslintas ir veiklos pavadinimas, pakeičiant jį į „Medingųjų augalų arba daugiamečių žolių juostos ar laukai ariamoje žemėje“. Be to, buvo padidintas išmokos dydis veiklai, kai įveisiamos medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje (nuo 68 Eur/ha iki 97 Eur/ha), ir apskaičiuota išmoka veiklai, kai įsėjamos daugiamečių žolių juostos ariamoje žemėje (65 Eur/ha).

2. Programos administravimo taisyklių ir kitų nacionalinių teisės aktų pakeitimai

Siekiant spręsti nepakankamos paraiškų kokybės problemą, 2016 m. rugpjūčio 3 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-507 buvo pakeistos Programos administravimo taisyklės ir pakeista paraiškų, mokėjimo prašymų ir ataskaitų teikimo tvarka.²⁸ Teikusiems paraiškas pagal kvietimus nuo rugsėjo 1 d. įsigaliojo svarbus pakeitimas, nes šių kvietimų paraiškas paramos gavėjai privalėjo teikti tik elektroniniu būdu per ŽŪM informacinę sistemą ŽŪMIS, užpildydami parengtas paraiškų duomenų įvedimo formas (jei įgyvendinimo taisyklėse nenumatytas kitas teikimo būdas). Per sistemą privalomai turės būti teikiami ir šių kvietimų mokėjimo prašymai. Numatyta, kad projektų įgyvendinimo ataskaitos pagal visas priemones turės būti teikiamos per ŽŪMIS. Jei ataskaitos teikimo metu sistemoje dar nebus sukurtos elektroninės ataskaitos formos, bus priimamos ir popierinės ataskaitos, taip pat registruoti paštu ar elektroniniu laišku pateiktos ataskaitos. Atlikus administravimo taisyklių pakeitimus, buvo siekiama taupyti tiek pareiškėjų ir paramos gavėjų, tiek NMA darbuotojų laiką ir išlaidas, nes teikiantiesiems paraiškas dingo būtinybė vykti į teritorinius NMA padalinius ir laukti eilėse. Be to, sumažėjo klaidų tikimybė, nes sistema iš karto parodo klaidas ir neatitikimus, jei langeliai būna užpildyti neteisingai. Taip pat buvo palengvintas duomenų pildymo procesas, nes kai kurios paraiškos duomenis elektroninės paraiškos sistema užpildo automatiškai (informacija gaunama iš atitinkamų valstybės ir žinybinių registru bei valstybės informacinių sistemų).

Atsižvelgiant į tai, kad silpnas ūkininkų bendradarbiavimas ir kooperacija įvardijama kaip viena iš svarbiausių Lietuvos kaimo plėtros problemų, bei tai, kad ūkininkų kooperacijos skatinimas buvo išskirtas kaip vienas iš esminių Programos prioritetų, galintis padėti žemės ūkiui atsigaivinti, ŽŪM iniciatyva 2016 m. kovo mėnesį buvo pakeistas Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas,²⁹ o pakeitimai įsigaliojo nuo 2016 m. lapkričio 1 d. Atlikus pataisas, buvo patikslinti kooperatyvų pripažinimo žemės ūkio kooperatyvais pagrindai. Griežtesni pripažinimo žemės ūkio kooperatyvu reikalavimai leis tiksliau išskirti žemės ūkio kooperatyvus iš kitų ūkio sektorių kooperatyvų ir nepaliks galimybės kooperatyvams gauti pripažinimą, jei jie savo veikloje yra nutolę nuo visuotinai pripažintų kooperacijos principų ir vertybių. Įstatyme įtvirtintas reikalavimas pripažintam žemės ūkio kooperatyvui turėti reikšmingą apyvartą su savo nariais, kurių dauguma turi būti žemdirbiai. Pripažinimo žemės ūkio kooperatyvu siekiantis kooperatyvas privalės daugiau nei 50 proc. savo veiklos vykdyti su kooperatyvo nariais (produktų supirkimas, prekių pardavimas, paslaugų teikimas). Šis teisinis reglamentavimas turėtų užkirsti kelią tokiems ūkio subjektams, kurie vadinasi kooperatyvais, bet nesivadovauja visų narių dalyvavimo priimant sprendimus principais. Įstatymo pataisos turėtų prisidėti prie aktyvesnės žemdirbių kooperacijos skatinimo bei jų konkuravimo galimybių rinkose didinimo. Be to, įstatymo pakeitimai turėtų prisidėti ir prie aktyvesnio Programos priemonės M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ įgyvendinimo.

Siekdama skatinti žemdirbių kooperaciją, 2016 m. ŽŪM iniciavo Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymo pakeitimus, pagal kuriuos patikslintas žemės ūkio veiklos apibrėžimas. Pakeitimas buvo susijęs su tuo, kad Lietuvoje žemės ūkio veiklos apibrėžimas neapėmė veiklos, susijusios su pripažintų žemės ūkio kooperatyvų iš savo narių jų ūkiuose pagamintų (išaugintų) žemės ūkio produktų supirkimu ir realizavimu, tokių produktų perdirbimu ir realizavimu. Pavienio ūkininko pajamos iš užaugintos produkcijos realizacijos būtų laikomos pajamomis iš žemės ūkio veiklos, tačiau grupės ūkininkų, susijungusių į kooperatyvą, ūkiuose užaugintos produkcijos realizavimo per kooperatyvą pajamos nebūtų laikomos pajamomis iš žemės ūkio veiklos. Vadinasi, tos pačios veiklos buvo traktuojamos skirtingai pagal tai, ar ūkininkai dalyvavo kooperatyvo veikloje, ar produkciją realizavo savarankiškai. Tokia situacija neskatinė ūkininkų kooperuotis, nors smulkiems ūkininkams, kurių Lietuvoje yra dauguma, norintiems išlikti rinkoje (ypač pieno sektoriaus ūkininkams) kooperacija yra labai svarbi ir naudinga. Įstatymo pataisos įsigaliojo nuo 2017 m. sausio 1 d. Pagal jas žemės ūkio veikla laikoma ne tik ta veikla, kuri apima žemės ūkio produktų gamybą, savo gamybos žemės ūkio produktų perdirbimą ir iš jų pagamintų maisto ar ne maisto produktų realizavimą, taip pat paslaugų žemės ūkiui teikimą ir geros agrarinės bei aplinkosaugos žemės būklės palaikymą, bet ir veikla, apimanti žemės ūkio kooperatinių bendrovių žemės ūkio produktų supirkimą iš savo narių ir jų realizavimą. Įsigaliojus įstatymo pakeitimams, užtikrinta sąžininga konkurencija

²⁸ Detalesnė informacija adresu: <https://zumis.lt/ext/eservicenewsdesc/381?0>.

²⁹ Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas (Valstybės žin., 1993, Nr. 20-488).

tarp visų žemės ūkio veiklą vykdančių subjektų, sustiprintas kooperatyvų vaidmuo maisto grandinėje ir skatinama jų vykdomos veiklos plėtra.

3. Priemonių įgyvendinimo taisyklių pakeitimai ir kiti veiksmai

Siekiant spręsti einamąsias priemonių įgyvendinimo problemas, 2016 m. buvo keičiamos priemonių įgyvendinimo taisyklės, taip pat įgyvendinami kiti veiksmai, pavyzdžiui, organizuojami seminarai ar informaciniai renginiai pagal priemones ir veiklos sritis, pagal kurias paraiškos buvo renkamos pirmą kartą ir potencialūs pareiškėjai galėjo susidurti su informacijos trūkumu (seminarai buvo organizuojami potencialiems pareiškėjams pagal priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritį 6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“, 6.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“, 6.4 „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai plėtoti“, pagal kurias paraiškos rinktos 2016 m.).

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2016 m. balandžio 8 d. įsakymu Nr. 3D-193 buvo pakeistos priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities 6.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“ įgyvendinimo taisyklės, taikomos nuo 2016 metų, kuriose buvo supaprastintas verslo planas. Taisyklės buvo supaprastintos, siekiant, kad kuo daugiau smulkių ūkių turėtų galimybę gauti paramą. Paramos suma vienam paramos gavėjui yra 15 tūkst. eurų, kompensuojant 100 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų. Nuo 2016 m., įsigaliojus Programos pakeitimui, ši paramos suma išmokama dviem dalimis: pirmoji išmokos dalis, sudaranti net 80 proc. visos išmokos sumos, paramos gavėjui išmokama pasirašius paramos sutartį ir tai labai palengvina projekto finansavimo galimybes, o likusi išmokos dalis, sudaranti 20 proc., išmokama tinkamai įgyvendinus projektą.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2016 m. balandžio 15 d. įsakymu Nr. 3D-215 buvo patvirtintos priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ įgyvendinimo taisyklės, taikomos nuo 2016 metų. Numatyta, kad paramos lėšomis bus finansuojami gyvulininkystės ar augalininkystės veiklą vykdančių pareiškėjų projektai. Naujos taisyklių nuostatos susijusios su tuo, kad didesnę paramą numatyta sieti su ūkio ekonominiu dydžiu, paramos sumą apskaičiuojant pagal nustatytą didžiausią paramos sumą, tenkančią 1.000 eurų ūkio produkcijos standartinės vertės. Siekiant šio tikslo, ūkiai pagal ekonominį dydį, išreikštą produkcijos standartine verte, taisyklėse sugrupuoti į 7 grupes ir kiekvienai grupei nustatyta už 1.000 eurų ūkio produkcijos standartinės vertės mokamos paramos suma eurai. Šiomis pataisomis siekiama, kad paramos suma mažėtų proporcingai ūkio dydžiui, t. y. mažesniems ūkiams tenkančios paramos sumos turėtų būti didesnės.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2016 m. balandžio 29 d. įsakymu buvo pakeistos priemonės M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ įgyvendinimo taisyklės, apibrėžiant paramos gavėjus. Nustatyta, kad paramos gali kreiptis ūkininkai ir juridiniai asmenys, ankstesniais paraiškų rinkimo metais pateikę paraiškas įgyvendinti tęstinius įsipareigojimus tuose pačiuose laukuose, nedidindami paramos paraiškose pagal priemonę M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ ir pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos priemonės „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ programą „Ekologinis ūkininkavimas“ deklaruoto ploto. Taip pat numatytos išlygos, kada ir kokiomis sąlygomis deklaruotas plotas pagal priemonę M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ gali būti didinamas. Atlikus teisės akto pakeitimus, nurodyta, kad pareiškėjas laikomas įgyvendinančiu priemonę nuo paraiškos pateikimo dienos. Taip pat patikslintos informacijos teikimo sertifikavimo įstaigai apie užaugintą ir patiektą rinkai produkciją sąlygos, patikslintos paramos už vaistažoles, aromatinius ir prieskoninius augalus, javus pašarams mokėjimo nuostatos, kompensacinių išmokų už daugiamečių žolių įsėlį mokėjimo tvarka. Pakeistose įgyvendinimo taisyklėse buvo patikslinta ir paramos pagal abi priemonės veiklos sritis mokėjimo tvarka.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2016 m. gegužės 25 d. įsakymu Nr. 3D-327 buvo patvirtintos priemonės M17 „Rizikos valdymas“ veiklos srities 17.1 „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“, susijusios su pasėlių ir augalų draudimo įmokų kompensavimu, įgyvendinimo taisyklės. Įmokų kompensavimu siekiama skatinti žemės ūkio sektoriuje veikiančius subjektus drausti savo produkciją nuo nepalankių klimato reiškinių sukiamų padarinių ir taip valdyti vykdomos ūkinės veiklos riziką. Pagal Programą žemės ūkio veiklos subjektams bus kompensuojama draudimo įmokų dalis nuo didesnių kaip 30 proc. produkcijos rūšies nuostolių, kuriuos sukelia nepalankios oro sąlygos – sausra ir iššalimas. Iki 65 proc. draudimo įmokos sumos pareiškėjui bus kompensuojama bet koku atveju, nepaisant to, ar įvyko

draudiminis įvykis, ar neįvyko. ES paramos lėšomis finansuojant tokias priemones, siekiama skatinti žemės ūkio subjektus draustis nuo stichinių nelaimių ir formuoti tokią praktiką šalyje.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2016 m. gegužės 30 d. įsakymu Nr. 3D-332 ir 2016 m. lapkričio 28 d. įsakymu Nr. 3D-707 buvo pakeistos priemonės M17 „Rizikos valdymas“ veiklos srities 17.1 „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“, susijusios su gyvūnų draudimo įmokų kompensavimu, įgyvendinimo taisyklės, pagal kurias kompensuojama dalis draudimo įmokos ūkio subjektams, apdraudusiems gyvūnus nuo užkrečiamų ligų. Siekiant patikrinti visų pareiškėjų atitikimą aktyvaus žemės ūkio veiklos subjekto sąvokai, patikslintos susijusios administravimo nuostatos ir paramos paraiška, nurodant pareiškėjui būtinus pateikti dokumentus ir (ar) duomenis atitinkamai paramą administruojančiai institucijai. Atsižvelgiant į individualiai registruojamų ir bandomis ir pulkais registruojamų gyvūnų auginimo ir draudimo ypatumus, patikslintos nuostatos, susijusios su pareiškėjo išipareigojimais, nurodant, kada draudimo sutartis gali ir turi būti keičiama, kokiais atvejais turi būti apdrausti visi ūkyje laikomi draudžiamos rūšies gyvūnai. Taip pat atsižvelgiant į bandomis ir pulkais registruojamų gyvūnų draudimo ypatumus, taisyklių nuostatos papildytos didžiausios kompensuotinos draudimo įmokos sumos dydžio apskaičiavimo šiuo atveju nuostatomis. Priemonės M17 „Rizikos valdymas“ įgyvendinimui suplanuota skirti 17,5 mln. eurų 2014–2020 m.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2016 m. rugsėjo 21 d. įsakymu Nr. 3D-544 buvo patvirtintos Vietos projektų administravimo taisyklės, kuriomis vadovaujantis turėtų būti įgyvendinami vietos projektai pagal priemonės M19 „LEADER“ veiklos sritį „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal vietos plėtros strategijas“. Remiantis šiomis taisyklėmis, 2017 m. pradžioje buvo inicijuoti visų vietos plėtros strategijų įgyvendinimo veiksmų planų pakeitimai, kad šie planai atitiktų faktinę situaciją. Vadovaujantis Vietos projektų administravimo taisyklių reikalavimais rengiami vietos projektų finansavimo sąlygų aprašai, kuriuos VVG dar turi suderinti su NMA. Patvirtintus šias taisykles, 2017 m. jau turėtų prasidėti vietos projektų įgyvendinimo procesas.

2016 m. spalio mėn. keitėsi įgyvendinimo taisyklės plotus pagal priemones M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ ir M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ deklaruojantiems paramos gavėjams. Pakeitimai įsigaliojo paraiškoms, kurios pateiktos nuo 2016 m. balandžio 11 d. Atlikus priemonių įgyvendinimo taisyklių pakeitimus, buvo patikslinti reikalavimai pareiškėjams. Buvo sukonkretinta data įsiskolinusiems valstybės biudžetui ir numatytas terminas (iki kitų kalendorinių metų birželio 1 d.), iki kurio šiems pareiškėjams galima atsiskaityti su Valstybine mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir Valstybiniu socialinio draudimo fondu prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, taip pat numatyta, kad pareiškėjui neturi būti iškelta bankroto byla ir jis negali būti likviduojamas. Priemonės M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ įgyvendinimo taisyklėse atsirado papildomų reikalavimų, susijusių su paramos mažinimu, kai viršijamas vienos valdos ploto ribinis dydis. Pareiškėjams įsigaliojo reikalavimas dėl draudimo tyčia dalinti valdas, siekiant gauti didesnę paramos sumą, ir kurti neteisėtas sąlygas gauti paramą. Įgyvendinimo taisyklės taip pat papildytos nuostata dėl paramos diferencijavimo susijusiems asmenims. Abiejose taisyklėse buvo patikslinta dokumentų pateikimo bei sankcijų taikymo tvarka.

STEBĖSENOS KOMITETO VEIKSMŲ ANALIZĖ

Programos įgyvendinimo stebėsenos komiteto funkcijos ir pareigos yra apibrėžtos 2013 m. gruodžio 17 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamente (ES) Nr. 1303/2013, 2014 m. sausio 7 d. Europos Komisijos deleguotame reglamente (ES) Nr. 240/2014 dėl Europos struktūrinių ir investicinių fondų Europos partnerystės elgesio kodekso ir taip pat Programos administravimo taisyklėse.

Svarbiausia Stebėsenos komiteto funkcija – tikrinti Programos pažangą, veiklos rezultatus, įgyvendinimo veiksmingumą ir jos indėlį į Partnerystės sutartį. Stebėsenos komitetas nagrinėja visus klausimus, turinčius poveikį Programos įgyvendinimui, taip pat mažiausiai vieną kartą per metus komitetas apžvelgia įgyvendinimo pažangą siekiant Programos tikslų, prieš pateikiant Europos Komisijai tvirtina metines Programos įgyvendinimo ataskaitas, įvertina Programos ir jos vertinimo plano įgyvendinimo pažangą.

Stebėsenos komitetui taip pat pavesta per 4 mėn. nuo Programos pakeitimo pateikti nuomonę dėl finansuojamų veiksmų atrankos kriterijų, kurie patikslinami atsižvelgiant į programavimo poreikius.

Stebėsenos komiteto institucinė sudėtis Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu buvo patvirtinta 2014 m. liepos 22 d., o 2014 m. spalio 2 d. Žemės ūkio ministro įsakymu patvirtinta personalinė komiteto sudėtis. Stebėsenos komitetą sudaro 30 Lietuvos vykdomosios valdžios (LR Vyriausybės, ministerijų ir įstaigų) ir su Programos įgyvendinimu susijusių asocijuotų struktūrų ir socialinių partnerių (Lietuvos pramoninkų konfederacijos, Lietuvos žemės ūkio rūmų, Lietuvos universitetų rektorių kolegijos, Lietuvos kaimo bendruomenių sąjungos, Lietuvos verslo konfederacijos, Aplinkosaugos koalicijos ir kitų) atstovų.

Stebėsenos komitetas savo veikloje vadovaujasi darbo reglamentu. 2014–2015 m. įvyko 10 Programos Stebėsenos komiteto posėdžių, iš kurių 7 posėdžiai – per 2015 m. Per 2014–2015 m. laikotarpį įvyko 3 posėdžiai iki Programos patvirtinimo (Europos Komisija sprendimu Nr. C(2015)842 Programą patvirtino 2015 m. vasario 13 d.). 2014–2015 m. Stebėsenos komitetas daugiausia dėmesio skyrė Programos priemonių ir jos atskirų veiklos sričių projektų atrankos kriterijų svarstymui ir tvirtinimui. 2015 m. po Europos Komisijos pastabų buvo patvirtintas Stebėsenos komiteto darbo reglamentas, taip pat patvirtinta Programos informavimo ir viešinimo strategija. 2015 m. pabaigoje, atsižvelgiant į pirmųjų Programos paraiškų administravimo patirtį, Stebėsenos komitetas svarstė ir tvirtino priemonių ar jos veiklos sričių atrankos kriterijų pakeitimus, pritarė Programos pakeitimui, kuris 2015 m. gruodžio 30 d. pateiktas Europos Komisijai.

2016 m. buvo surengti 4 Stebėsenos komiteto posėdžiai, kuriuose daugiausiai dėmesio skirta priemonių ir jų veiklos sričių atrankos kriterijų svarstymui ir tvirtinimui, taip pat buvo svarstytas ir pritarta antrajam Programos pakeitimui, kuris 2016 m. pabaigoje pateiktas Europos Komisijai.

2016 m. sausio 25 d. vykusiam Stebėsenos komiteto posėdyje buvo aptarti Programos įgyvendinimo 2014–2015 m. rezultatai ir akcentuota paramos smulkiems bei vidutiniams ūkiams svarba, sutarta stebėti santykį tarp paramai atrinktų smulkių ir vidutinių bei didelių ūkių, skirti smulkiems ir vidutiniams ūkiams daugiau dėmesio, numatant atrankos kriterijus. Šiame posėdyje taip pat buvo svarstyti ir patvirtinti priemonės M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos srities 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“, priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, priemonės M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos srities 7.2 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“, veiklos srities 7.3 „Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai“ ir veiklos srities 7.6 „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“, priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos srities 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ ir veiklos srities 16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ atrankos kriterijai.

2016 m. kovo 1 d. vykusiam Stebėsenos komiteto posėdyje buvo aptartos Programos įgyvendinimo aktualijos, taip pat svarstyti ir patvirtinti priemonės M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos srities 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“, priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ atrankos kriterijai bei priemonės M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos srities 7.3 „Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai“ papildomi objektų atrankos kriterijai. Pastebėtina, kad pagal pastarąją priemonę papildomus objektų atrankos kriterijus reikėjo nustatyti dėl to, kad pagal anksčiau nustatytus kriterijus buvo atrinkta daugiau nei 1,4 tūkst. objektų, tačiau jiems nepakako paramos lėšų.

2016 m. birželio 2 d. vykusiam Stebėsenos komiteto posėdyje buvo pristatyta, apsvaistyta ir patvirtinta Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2015 m. ataskaita, taip pat pristatytos Programos įgyvendinimo aktualijos, nurodant, kad iki 2015 m. pabaigos buvo pradėti įgyvendinti visi prioritetai. Stebėsenos komiteto posėdyje taip pat buvo svarstyti ir patvirtinti priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ ir veiklos srities 6.4 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominei veiklai kurti ir plėtoti“, priemonės M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos srities 7.2 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“ ir veiklos srities 7.6 „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“ bei priemonės

M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos srities 8.5 „Investicijos, kuriomis didinamas miškų ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė“ atrankos kriterijai.

2016 m. lapkričio 22 d. vykusiame Stebėsenos komiteto posėdyje buvo pristatyti Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. galutinio vertinimo rezultatai. Posėdyje taip pat svarstyti pasiūlymai dėl antrojo Programos pakeitimo ir faktiškai visiems jiems pritarta (išskyrus pasiūlymams dėl nacionalinio kaimo tinklo pakeitimo, kurį apsvarstyti ir jam pritarti turėjo ŽŪM vadovybė). Pritarta, kad Programa būtų papildyta nuostata dėl lėšų padidrinimo kvietimui teikti paraiškas (lėšos galėtų būti padidintos ir tuo atveju, jei reikia skirti papildomų lėšų pareiškėjui, laimėjusiam bylą teisme arba išankstinio ginčų nagrinėjimo tvarka ne teisinėje institucijose), patikslintas žemės ūkio veiklos apibrėžimas, taip pat atlikti priemonių ir jų veiklos sričių pakeitimai: priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ ir veiklos srities 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ pakeitimai, priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sričių 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“, 6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“ ir 6.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“ pakeitimai, priemonės M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ pakeitimai, priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ pakeitimai, priemonės M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ ir priemonės M12 „Natura 2000“ išmokos ir su Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ veiklos srities 12.1 „Parama „Natura 2000“ žemės ūkio paskirties žemėje“ pakeitimai.

2.2 PROGRAMOS KOKYBĖS IR EFEKTYVUMO UŽTIKRINIMO PRIEMONĖS

2014–2016 m. įgyvendinant Programą supaprastintų išlaidų apmokėjimas buvo taikomas ir išmokėtų lėšų dalis, kuriai buvo pritaikytas šis būdas, siekė 43 404 897 eurus, t. y. apie 2 proc. visos Programos įgyvendinimui skirtos paramos.

46 lentelė. Supaprastintas išlaidų apmokėjimas 2014–2016 m.

Supaprastintas išlaidų apmokėjimas (SIA) ³⁰			
	Pagal Programą skirta suma, iš viso [EŽŪFKP], Eur	Lėšų dalis, kurioms planuojama taikyti supaprastintą išlaidų apmokėjimo būdą 2014–2020 m., Eur	Išmokėtų lėšų dalis, kurioms pritaikytas supaprastintas išlaidų apmokėjimo būdas 2014–2016 m. (kumuliaciniai duomenys), Eur
Iš viso	1 977 771 625 [1 613 088 240]	[bus apskaičiuota automatiškai SFC pagal Programos duomenis] ³¹	43 404 897 [36 894 162]

Nuo 2015 m. birželio 1 d. pradėjo veikti elektroninės paslaugos informacinėje sistemoje ŽŪMIS, kur pareiškėjai ir paramos gavėjai gali teikti paraiškas investicinei paramai gauti, mokėjimo prašymus, projektų įgyvendinimo ataskaitas, naudotis kitomis informacinės sistemos teikiamomis galimybėmis. ŽŪMIS yra bendras kelių institucijų projektas, kurio valdytojas – ŽŪM, tvarkytojas – Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, o elektronines paslaugas teikia ne tik NMA, bet ir VŠĮ „Ekoagros“ bei Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba. Paminėtina, kad elektroniniu būdu gauti dokumentai greičiau patikrinami, nes dalis duomenų gaunama tiesiogiai iš atitinkamų valstybės ir žinybinių registrų bei valstybės informacinių sistemų, todėl ŽŪMIS ši informacija atsiranda automatiškai.

Pildant elektroninę paraiškos formą, daroma mažiau klaidų, nes klaidingai suvedęs informaciją ar nepateikęs reikiamų dokumentų pareiškėjas informuojamas apie klaidą ir negali pateikti elektroninės paraiškos, kol klaida nebus ištaisyta.

³⁰ Pagal CPR straipsnį 67(5), supaprastinta sąnaudų apskaita yra skirta vieneto įkainių normomis grindžiamoms išmokoms, fiksuoto dydžio išmokoms, vienkartinėms išmokoms ir kitoms specifinėms pagal nurodyto straipsnio e dalį išmokoms, pavyzdžiui, verslo pradžia skirtai vienkartinėi išmokai, augintojų organizacijoms skirtoms fiksuoto dydžio išmokoms ir kitoms su plotu bei su gyvuliais susijusioms vieneto įkainių normomis grindžiamoms išmokoms.

³¹ 100% of measures 06, 09, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18.

Pakeitus Programos administravimo taisykles, nuo 2016 m. rugsėjo 1 d. pagal paskelbtus kvietimus paraiškos buvo renkamos tik elektroniskai – per Žemės ūkio ministerijos informacinę sistemą ŽŪMIS (jei įgyvendinimo taisyklėse nenumatyta kitaip). Daugelio investicinių priemonių molėjimo prašymai gali būti teikiami dvejopai: tiek elektroniniu būdu, tiek fiziškai. Vis dėlto mokėjimo prašymai, kurie teikiami pagal paraiškas, kurių rinkimai prasidėjo nuo 2016 m. rugsėjo 1 d., turės būti pateikti tik elektroniniu būdu. Projektų įgyvendinimo ataskaitos pagal visas priemones taip pat turės būt teikiamos per ŽŪMIS. Šis reikalavimas negalioja tuo atveju, jei ataskaitos teikiamos pagal priemones, kurių elektroninė ataskaitos forma ŽŪMIS dar nėra sukurta. Tada ataskaitos gali būti teikiamos asmeniškai ar per įgaliotą asmenų, taip pat registruotu paštu ar elektroniniu laišku.

Lentelėje pateikiami duomenis apie investicinių priemonių paraiškas ir mokėjimo prašymus bei plotinių priemonių paraiškas. 2014–2016 m. elektroniniu būdu buvo pateikta 3 361 paraiška investicinėms priemonėms, o paraiškose prašomos paramos suma (EŽŪFKP lėšos) siekė daugiau nei 32 mln. eurų. 2016 m. elektroniniu būdu teikiamų paraiškų pagal investicines priemones skaičius itin išaugo, nes per metus buvo pateikta net 97 proc. visų nuo Programos įgyvendinimo pradžios elektroniniu būdu pateiktų paraiškų investicinėms priemonėms (vien per 2016 m. pateiktos 3 276 paraiškos investicinėms priemonėms). Elektroniniu būdu buvo užpildyti 274 investicinių priemonių mokėjimo prašymai, kuriuose prašoma apmokėti EŽŪFKP lėšų dalis sudarė daugiau nei 7,5 mln. eurų. Nagrinėjant plotinių priemonių paraiškas, pastebėtina, kad jų skaičius 2014–2016 m. siekė 167 028 paraiškas, o jose prašomos paramos suma sudarė daugiau nei 153,8 mln. eurų. Pastebėtina, kad elektroniniu būdu pateikiamų paraiškų plotinėms priemonėms skaičius 2016 m. išliko panašus kaip ir ankstesniais metais.

47 lentelė. Elektroninis paraiškų valdymas 2014–2016 m.

Elektroninis paraiškų valdymas		
Investicinės priemonės		
	Skaičius	EŽŪFKP lėšų dalis, Eur
Paraiškos	3 361	32 477 498
Mokėjimų prašymai	274	7 506 758
Plotinės priemonės		
Paraiškos	167 028	153 802 775

3 VEIKSMAI, KURIŲ IMTASI VYKDANT TECHNINĖS PAGALBOS IR PROGRAMOS VIEŠINIMO REIKALAVIMUS

3.1 VEIKSMAI, KURIŲ IMTASI KURIANT NACIONALINĮ KAIMO TINKLĄ IR UŽTIKRINANT JO VEIKIMĄ, TAIP PAT NACIONALINIO KAIMO TINKLO VEIKSMŲ PLANO ĮGYVENDINIMO STADIJA

1. Veiksmai, kurių imtasi įgyvendinant techninės pagalbos reikalavimus

Techninė pagalba skirta užtikrinti veiksmingą, efektyvų Programos rengimą, valdymą, įgyvendinimą, stebėseną, vertinimą, skundų nagrinėjimą, plačiosios visuomenės, įskaitant galimų ir esamų paramos gavėjų informavimą ir viešinimą apie Programos, finansuojamos EŽŪFKP ir nacionalinio biudžeto lėšomis, vaidmenį, strateginius sprendimus, paramos administravimo tvarką ir jos pasikeitimus, geruosius pavyzdžius, pasiekimus žemės ūkyje, miškų ūkyje ir kaimo plėtroje bei užtikrinti paramos administravimo ir jos panaudojimo skaidrumą ir viešumą. Tokiu būdu sudaromos sąlygos efektyviau ir kokybiškiau įgyvendinti Programą, stiprinti šios Programos poveikį Lietuvoje.

2014–2020 m. parama Techninei pagalbai teikiama, įgyvendinant tris veiklos sritis: 1) Programos įgyvendinimas (toliau – pirmoji veiklos sritis); 2) Programos informavimas ir viešinimas (toliau – antroji veiklos sritis); 3) Lietuvos kaimo tinklas (toliau – trečioji veiklos sritis). 2014–2020 m. Techninei pagalbai skirtos paramos lėšos siekia 67 439 447 eurus.

2014 m. pagal pirmąją ir antrąją veiklos sritis buvo gautos 3 paraiškos, o 2015 m. – dar 2 paraiškos.³² Iš viso 5 paraiškose prašomos paramos suma po 2016 m. atliktų paraiškų patikslinimų, po kurių NMA projektų įgyvendinimo laikotarpis pratęstas iki 2016 m. gruodžio 23 d., o ŽŪM ir ŽŪIKVC iki 2016 m. gruodžio 31 d., o bendros projektų vertės papildytos 2016 m. lėšomis, siekė beveik 23 544 457 eurus. Pagal pirmąją veiklos sritį buvo gautos trys paraiškos (iš visų trijų galimų paramos gavėjų – ŽŪM, NMA ir ŽŪIKVC), o pagal antrąją veiklos sritį – 2 paraiškos (iš abiejų galimų paramos gavėjų – ŽŪM ir NMA). Paminėtina, kad visa prašomos paramos suma buvo patvirtinta. 2016 m. naujos paraiškos nebuvo renkamos, tačiau 2016 metams buvo pratęstos visos 5 paraiškos, gautos per 2014–2015 metus, o jų vertės papildytos 2016 m. skirtomis lėšomis. 2014–2016 m. pagal pirmąją veiklos sritį buvo išmokėta 16 659 356 eurai paramos lėšų, o pagal antrąją veiklos sritį – 2 667 023 eurai paramos.

Pagal trečiąją veiklos sritį paraiškos tinklo narių projektams pradėtos rinkti 2015 m. 2016 m. buvo gauta ir patvirtinta 1 paraiška, kuriai skirtos paramos suma siekė 256 000 eurų. Iki 2016 m. pabaigos projektui įgyvendinti buvo išmokėti 103 024 eurai paramos lėšų.

Paminėtina, kad bendra 2014–2016 m. Techninei pagalbai išmokėtų lėšų suma siekė 19 429 403 eurus ir sudarė 29 proc. viso priemonės įgyvendinimui skirto finansavimo.

PIRMOSIOS VEIKLOS SRITIES ĮGYVENDINIMAS

Pirmajai veiklos sričiai 2014–2020 m. skirtas finansavimas siekia 48 903 765 eurus. 2014 m. buvo pateiktos 2 paraiškos, o 2015 m. – dar viena paraiška dėl projektų pagal pirmąją veiklos sritį įgyvendinimo. Siekdamas užtikrinti efektyvų, veiksmingą ir teisingą Programos valdymą, įgyvendinimą ir priežiūrą, ŽŪM, NMA ir ŽŪIKVC įgyvendina po vieną projektą. ŽŪM ir NMA projektai pradėti įgyvendinti 2014 m. pabaigoje, o ŽŪIKVC projektas – nuo 2015 m. Paminėtina, kad 2014–2016 m. pagal pirmąją veiklos sritį buvo išmokėta daugiau nei 16,6 mln. eurų paramos, o tai sudarė 34 proc. visos pirmajai veiklos sričiai skirtos paramos sumos.

³² ŽŪIKVC paraišką pagal 1 VS pateikė 2015 m. sausio 29 d., o ŽŪM paraišką pagal 2 VS pateikė 2015 m. vasario 20 d.

2014 m. ŽŪM pradėjo įgyvendinti projektą „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos valdymas, priežiūra ir kontrolė“. Projekto tikslas – užtikrinti tinkamą ŽŪM, kaip vadovaujančiai institucijai pavestų funkcijų, t. y. Programos valdymas, stebėseną, vertinimas, kontrolė bei auditas, vykdymą. Įgyvendinant projektą, samdomi valstybės tarnautojai ir darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis ir visą ar dalį darbo laiko skiriantys su Programos įgyvendinimu susijusiam darbui, apmokamos darbuotojų išlaikymo išlaidos, darbuotojų dalyvavimo įvairiuose Europos Komisijos organizuojamuose komitetų, darbo grupių posėdžiuose, seminaruose, konferencijose, kituose renginiuose užsienyje ir Lietuvoje išlaidos, įsigyti 3 automobiliai, kuriais vykstama į įvairius su Programa susijusius renginius, apmokamos jų išlaikymo išlaidos. Siekiant užtikrinti tinkamą Programos įgyvendinimą, taip pat atliekami tyrimai, studijos, perkamos ekspertų, vertinimo, sertifikavimo ir kt. paslaugos, organizuojami seminarai, konferencijos, posėdžiai, pasitarimai ir kiti susitikimai.

2014 m. NMA taip pat pradėjo įgyvendinti projektą „Programos įgyvendinimas“. Projekto tikslas – efektyviai, kokybiškai ir skaidriai administruoti Programos priemones, vykdant NMA priskirtas funkcijas. Įgyvendinant projektą, finansuojamos su darbo santykiais susijusios išlaidos, ryšių ir transporto išlaikymo išlaidos, apmokamas darbuotojų dalyvavimas renginiuose, susijusiuose su Programos įgyvendinimo koordinavimu, priežiūra ir kontrole, taip pat finansuojamas darbuotojų kvalifikacijos kėlimas ir dalyvavimas mokymuose. Paraiškų administravimui, patikroms vietoje atlikti bei kitoms funkcijoms, būtinoms skaidriai ir efektyviai administruoti Programos priemones, reikalingas ne tik kvalifikuotas personalas bet ir išorinių ekspertų paslaugos, moderni programinė ir techninė įranga, automobiliai ir kitos priemonės. Dėl šios priežasties Techninės pagalbos lėšomis samdomi ekspertai, kurie teikia būtinas rekomendacijas ir ekspertines konsultacijas, teisinis išvadas mokėjimo prašymų vertinimui, rengiamos studijos, tyrimai, perkamos konsultavimo, audito, sertifikavimo paslaugos, finansuojamos kompiuterinės sistemos valdymo paslaugos, o patikroms atlikti ir kitiems Programos administravimo veiksams įgyvendinti buvo įsigyti automobiliai bei jų įranga.

2014–2016 m. buvo sėkmingai įgyvendinami pirmajai veiklos sričiai numatyti stebėsenos rodikliai. Programą administruojančių darbuotojų skaičiaus rodiklis buvo pasiektas 162 proc. Paminėtina, kad bendras ŽŪM, NMA ir ŽŪIKVC darbuotojų, prisidedančių prie Programos administravimo, skaičius siekė apie 572 žmones, kurių visas ar dalis darbo užmokesčio buvo mokama iš Techninės pagalbos lėšų. Iki 2016 m. pabaigos buvo viršytas rodiklis „Apmokytų darbuotojų (administruojančių Programą) skaičius per metus“, kurio planuota reikšmė viršyta beveik 4 kartus. Aktyviausiai mokėsi NMA darbuotojai, nes net 644 institucijoje dirbantys asmenys dalyvavo 2016 m. organizuotose mokymuose.

48 lentelė. Veiklos srities „Programos įgyvendinimas“ rodiklių pasiekimas 2014–2016 m.

Veiklos rodikliai	2016 m.			Siektina reikšmė	Įgyvendinimo lygis, proc.
	ŽŪM	NMA	ŽŪIKVC		
Programą administruojančių darbuotojų skaičius (SDV)	55,4 SDV (56 darbuotojai)*	517**	22,76	370	162
Studijų, tyrimų, vertinimų skaičius	5	2	-	50****	14
Apmokytų darbuotojų (administruojančių Programą) skaičius per metus	39	644***	-	185	369
Suorganizuotų patikrų vietoje skaičius per metus	20	7 377	8 569	35 000	45,6
Suorganizuotų auditų skaičius	13	17	-	50****	60

* Nurodytas SDV ir darbuotojų skaičius, kurių visas arba 95 proc. darbo laiko skiriama funkcijų, tiesiogiai susijusių su Programos administravimo funkcijų vykdymu, atlikimui.

** Programą administruojančių darbuotojų skaičius NMA yra apskaičiuotas SDV, nurodant tuos darbuotojus, kurie su Programos administravimu susijusių funkcijų vykdymui skiria nuo 50 iki 100 proc. savo darbo laiko. Iš Techninės pagalbos lėšų kasmet yra mokama dalis šių darbuotojų darbo užmokesčio.

*** Mokymuose dalyvavusių unikalių NMA darbuotojų skaičius yra didesnis nei Programą administruojančių darbuotojų skaičius, nes mokymų dalyviai skaičiuojami kaip fiziniai asmenys, o ne SDV. Mokymuose dalyvauja visi NMA darbuotojai, tačiau finansuojami gali būti tik tiek darbuotojai, kurie su Programos administravimu susijusių funkcijų vykdymui skiria nuo 50 iki 100 proc. savo darbo laiko.

**** Rodiklių „Studijų, tyrimų, vertinimų skaičius“ ir „Suorganizuotų auditų skaičius“ siektinos reikšmės yra suplanuotos ne metams, o visam laikotarpiui.

Rodiklių, matuojančių atliktų studijų, vertinimų ir tyrimų skaičių, taip pat suorganizuotų auditų skaičių, siektinos reikšmės yra suplanuotos 2023 metams. Iki 2016 m. pabaigos planuota rodiklio „Studijų, tyrimų, vertinimų skaičius“ reikšmė buvo pasiekta 14 proc. Paminėtina, kad 5 tyrimus ir vertinimus 2014–2016 m. užsakė ŽŪM, o 2 – NMA. Galima teigti, kad per metus institucijos užsakė vidutiniškai apie 4 tyrimus ir vertinimus. Jei tokios tendencijos išliks ir toliau, tikėtina, kad rodiklis (atlikti 50 studijų, tyrimų ir vertinimų) iki laikotarpio pabaigos nebus pasiektas. Iki 2016 m. pabaigos planuota rodiklio „Suorganizuotų auditų skaičius“ reikšmė buvo pasiekta 60 proc. Paminėtina, kad NMA suorganizavo iš viso 17, o ŽŪM – 13 auditų. Atsižvelgiant į tai, kad per dvejus metus buvo suorganizuota daugiau nei pusė visų iki 2023 metų suplanuotų auditų, tikėtina, kad iki programavimo laikotarpio pabaigos rodiklis bus pasiektas ir stipriai viršytas.

Rodiklio „Suorganizuotų patikrų vietoje skaičius per metus“ planuota reikšmė buvo pasiekta beveik 46 proc. Per metus buvo surengta beveik 16 tūkst. patikrinimų vietoje. Daugiausiai patikrų vietoje įvykdė ŽŪIKVC ir NMA. Atsižvelgiant į tai, kad tik 2016 m. prasidėjo aktyvesnis projektų įgyvendinimas, suorganizuotų patikrų vietoje skaičius 2014–2016 m. buvo mažesnis nei suplanuotas metinis tikslas. 2017 m. ir vėliau, kai projektų įgyvendinimas suaktyvės, patikrų vietoje skaičius turėtų augti ir metinis tikslas, tikėtina, bus pasiektas.

ANTROSIOS VEIKLOS SRITIES ĮGYVENDINIMAS

ŽŪM informavimo ir viešinimo veiklą vykdo vadovaudamasi Programos viešinimo strategija ir pasitelkdama NMA bei Lietuvos kaimo tinklą (toliau – Tinklas). Paminėtina, kad Tinklas vykdo komunikacijos veiklas, numatytas komunikacijos plane. Komunikacijos planas yra sudėtinė Tinklo veiksmų programos dalis ir papildo ŽŪM vykdomas informavimo ir viešinimo veiklas, numatytas Programos viešinimo strategijoje. Aktyvesnis Tinklo vaidmuo viešinant Programą yra viena iš svarbių 2014–2020 m. naujovių. Strategijai įgyvendinti rengiami kasmetiniai informavimo ir viešinimo planai pagal viešinimo strategijoje numatytus etapus.

Informavimo ir viešinimo 2016 metų plane³³ buvo numatyta 13 informavimo priemonių, jų tikslinės grupės, įgyvendinimo terminai ir reikalingos lėšos, taip pat stebėsenos ir vertinimo rodikliai, skirti matuoti įgyvendinamų informavimo priemonių efektyvumą. Plane taip pat numatyta, kokias informavimo priemones įgyvendins ŽŪM, o kokias – NMA. Pavyzdžiui, suplanuota, kad abi institucijos aktyviai įgyvendins Programos viešinimo veiklas internetiniuose portaluose, televizijos kanaluose, radijo stotyse spaudoje. ŽŪM ir NMA viešinimo veikloms priskirta skirtinga tematika, atsižvelgiant į kiekvienos institucijos funkcijas ES paramos kaimo plėtrai administravimo procese. Numatyta, kad ŽŪM bus atsakinga už informacijos teikimą visuomenei ir objektyvios nuomonės apie Programą, jos tikslus ir teikiamas galimybes formavimą, reikalavimų paramai gauti pristatymą, taip pat informacijos apie ES finansinį įnašą bei ES vaidmenį įgyvendinant Programą, apie paramos panaudojimo patirtį, paramos poveikį žemės, maisto ir miškų ūkiui bei kaimo plėtrai, šalies ekonominiam ir socialiniam vystymuisi teikimą. NMA priskirtos viešinimo temos buvo susijusios su informacijos apie paraiškų priėmimą, vertinimą, paramos administravimo procedūras, įsipareigojimų vykdymą, paramos išmokėjimą teikimu.

Informavimo ir viešinimo plane taip pat buvo numatyta, kad ŽŪM ir NMA organizuos konferencijas, seminarus ir kitus viešinimo renginius, įgyvendins informacines ir viešinimo priemones, užsakys socialines apklausas. 2016 m. ŽŪM taip pat suplanavo tokias informavimo priemones kaip dalyvavimas parodose, viešinimo akcijose (pavyzdžiui, derliaus šventėse, mugėse), taip pat ŽŪM atsakinga už viešinimo ir informavimo veiklos analizę, žiniasklaidos stebėseną ir analizę. 2016 m. NMA suplanavo rengti pranešimus spaudai ir užtikrinti institucijos interneto svetainės palaikymą.

2014 m. ir 2015 m. buvo pateikta po vieną paraišką dėl projektų pagal antrąją veiklos sritį įgyvendinimo. Siekdamas užtikrinti efektyvų Programos viešinimą ir visuomenės informavimą apie paramą kaimo plėtrai ir jos teikiamas galimybes, administruojamų priemonių tikslus, turinį, tvarką, įgyvendinimo eigą, pasiekimus ŽŪM ir NMA įgyvendina po vieną projektą. Abiejų institucijų projektai pradėti vykdyti 2015 m. Paminėtina, kad 2014–2016 m. pagal antrąją veiklos sritį buvo išmokėta 2 667 023 eurai paramos lėšų.

³³ Informavimo ir viešinimo apie Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai paramą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemones 2016 metų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2016 m. kovo 15 d. įsakymu Nr. 3D-126.

2015 m. ŽŪM pradėjo įgyvendinti projektą „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos informavimas ir viešinimas“. Projekto tikslas – pasitelkiant įvairius informavimo ir viešinimo veiksmus, efektyviai skleisti informaciją apie kaimo plėtros procesus, paramos galimybes žemės ūkiui, miškų ūkiui ir kaimo plėtrai bei informuoti visuomenę apie Programos vaidmenį ir pasiekimus žemės ūkyje, miškų ūkyje ir kaimo plėtroje. Įgyvendinant projektą, organizuojamas informacijos viešinimas ir pasitelkiamos tokios žiniasklaidos priemonės kaip televizija, radijas, spauda, internetas, taip pat rengiami informaciniai renginiai, seminarai ir konferencijos ūkininkams, socialiniams partneriams ir kitoms tikslinėms grupėms, organizuojami informaciniai renginiai viešosios informacijos rengėjams ir žiniasklaidos atstovams, leidžiami ir platinami įvairūs leidiniai apie Programą ir kt.

2015 m. NMA pradėjo įgyvendinti projektą „Programos viešinimas ir informavimas“. Projekto tikslas – objektyvios ir tikslios informacijos sklaidimas apie EŽŪFKP paramą kaimo plėtrai tikslinėms auditorijoms. Įgyvendinant projektą, organizuojamas visuomenės ir galimų pareiškėjų bei paramos gavėjų informavimas, susijęs su Programos priemonėmis, jų įgyvendinimo procedūromis, prisiimtų išipareigojimų laikymusi, administravimu ir nauda. Viešinimui naudojamos įvairios komunikacijos priemonės, kurios pasirinktos remiantis atliktais tikslinės auditorijos tyrimais. Populiariausiuose interneto naujienų portaluose ir specializuotuose žemės ūkio sektoriaus naujienų portaluose publikuojamos informacinės rubrikos, pagrindiniuose televizijos kanaluose ir radijo stotyse transliuojamos informacinės rubrikos, racionaliuose, specializuotuose ir regioniniuose leidiniuose publikuojama informacinė medžiaga ir kvietimai teikti paraiškas, organizuojamos konferencijos, seminarai, apskritojo stalo diskusijos ir kiti renginiai su pareiškėjais, paramos gavėjais ir socialiniais partneriais, gaminamos reklaminės priemonės, leidžiami leidiniai, vykdomi interneto svetainės atnaujinimo ir tobulinimo darbai.

2014–2016 m. buvo įgyvendinami antrajai veiklos sričiai numatyti stebėsenos rodikliai. Rodiklio „Programos viešinimo per radiją, televiziją trukmė (min)“ planuota reikšmė buvo pasiekta 29 proc. Paminėtina, kad bendra ŽŪM ir NMA vykdytų viešinimo veiklų trukmė siekė 5 846 min, o tai sudarė apie 97 val. Paramos galimybių viešinimas per radiją ir televiziją buvo itin svarbus, prasidedant Programos įgyvendinimui, todėl per kelerius pirmuosius metus buvo pasiekta trečdalis iki 2023 metų planuotos rodiklio reikšmės. Iki 2016 m. pabaigos planuota rodiklio „Publikuojamos informacijos apie Programą kiekis“ reikšmė buvo pasiekta 4,5 proc., o publikuotos informacijos apie Programą kiekis sudarė 111 453 cm³. Mažesniai rodiklio pasiekimui įtaką turėjo tai, kad užsitęsęs viešiesiems pirkimams vėlavo sutarties pasirašymas dėl informacijos skelbimo regioninės, rajoninės ir specializuotos spaudos priemonėse, todėl aktyvios viešinimo veiklos buvo vykdomos tik nacionalinėje spaudoje. Dėl informacijos skelbimo nacionalinėse žiniasklaidos priemonėse vykę viešieji pirkimai ir sutartys pasirašytos anksčiau.

2014–2016 m. organizuotų seminarų, konferencijų, mokymų, kitų viešinimo ir informavimo renginių skaičiaus rodiklis buvo pasiektas 13 proc., o juose dalyvavusių asmenų skaičiaus rodiklis – 7 proc. Buvo surengti iš viso 93 mokymai, konferencijos ir kiti renginiai, kuriuose dalyvavo daugiau nei 2,4 tūkst. asmenų. Paminėtina, kad daugiausiai seminarų, konferencijų ir mokymų organizavo ŽŪM. Atsižvelgiant į tai, kad tik nuo 2016 m. prasidėjo aktyvesnis Programos priemonių įgyvendinimas, tikėtina, kad per ateinančius metus, projektų įgyvendinimui įgaunant pagreitį, organizuojamų seminarų, konferencijų ir kitų viešinimo renginių bei juose dalyvaujančių žmonių skaičius turėtų ženkliai išaugti.

49 lentelė. Veiklos srities „Programos viešinimas“ rodiklių pasiekimas 2014–2016 m.

Veiklos rodikliai	2016 m.			Siektina reikšmė	Įgyvendinimo lygis, proc.
	ŽŪM	NMA	ŽŪIKVC		
Organizuotų seminarų, konferencijų, mokymų, kitų viešinimo ir informavimo renginių skaičius	85	8	-	700	13,2
Organizuotuose seminaruose, konferencijose, mokymuose, kituose viešinimo ir informavimo renginiuose dalyvavusių asmenų skaičius	2 041	394	-	35 000	7
Publikuojamos informacijos	60 439	51 014	-	2 500 000	4,5

Veiklos rodikliai	2016 m.			Siektina reikšmė	Įgyvendinimo lygis, proc.
	ŽŪM	NMA	ŽŪIKVC		
apie Programą kiekis (cm ²)					
Programos viešinimo per radiją, televiziją trukmė (min)	2 426	3 420	-	20 000	29

Paramos gavėjai, kurių projektai finansuojami pagal Programą, privalo viešinti šią paramą, vadovaudamiesi Suteiktos paramos pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą viešinimo taisyklėse³⁴ numatytais reikalavimais. Šiose taisyklėse įtvirtinti paramos gavėjų įsipareigojimai, reikalavimai viešinimo priemonėms, didžiausios išlaidų viešinimo priemonėms sumos. Įpareigojant paramos gavėjus viešinti paramą, siekiama, kad visuomenė ir projektų, įgyvendinamų pagal Programą, dalyviai (projektą vykdančias asmenys, projekto tikslinės grupės, projekto rezultatus naudojantys asmenys) sužinotų apie paramą iš EŽŪFKP ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų žemės ūkiui ir kaimo plėtrai, šios paramos galimybes, rezultatus ir gerą patirtį bei ES finansinį indėlį įgyvendinant projektą.

2. Veiksmai, kurių imtasi kuriant nacionalinį kaimo tinklą (valdymo struktūra ir tinklo palaikymo skyrius)

Programoje nustatyta, kad 2014–2020 m., įgyvendinant ES Reglamento Nr. 1305/2013 54 straipsnį, bus naudojama 2007–2013 m. finansiniu laikotarpiu sukurta Tinklo organizacinė struktūra, tęsiama Tinklo veikla, kaimo plėtros dalyvių ir kitų viešųjų juridinių asmenų narystė jame. Užtikrindamas sklandų perėjimą į 2014–2020 m. programinį laikotarpį ir Tinklo veiklos tęstinumą, Tinklo sekretoriatas 2015 m. rugsėjo mėnesį inicijavo esamų Tinklo narių elektroninę apklausą dėl jų ketinimų toliau dalyvauti Tinklo veikloje. Tinklo nariui išreiškus ketinimą 2014–2020 m. programavimo laikotarpiu dalyvauti Tinklo veikloje, jo narystė Tinkle buvo tęsiama. Apklausos duomenimis, narystę Tinkle pratęsė 330 narių. Daugiau kaip 62 proc. jų sudaro kaimo bendruomenės (207 nariai), kt. nariai: nacionalinės organizacijos (41), regioninės organizacijos (60), mokslo institucijos (20) ir konsultavimo institucijos (2). Narystė atvira, siekiama jos neformalizuoti.

2017 m. gegužės mėnesį Tinklo nariais buvo 346 organizacijos. Tinklo valdymo struktūrą sudaro: Tinklo nariai, Tinklo darbo grupės, Tinklo veiklos koordinavimo grupė ir Sekretoriatas. 2014–2020 m. Tinklo narių darbas vyks teminėse darbo grupėse. Tinklo darbo grupės gali būti nuolatinės ir laikinosios. Tinkle veikia teminės nuolatinės darbo grupės:

- 1) LEADER priemonės darbo grupė;
- 2) LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupė;
- 3) EIP darbo grupė;
- 4) Miškų ūkio sektoriaus darbo grupė;
- 5) Mažiau palankių ūkininkauti vietovių darbo grupė;
- 6) Narystės Lietuvos kaimo tinkle nagrinėjimo darbo grupė.

Pagal poreikį Tinklo nariai, Koordinavimo grupė, Sekretoriatas ir Stebėsenos komitetas gali inicijuoti nuolatinės ir laikinosios Tinklo darbo grupes tam tikrai užduočiai atlikti ar tam tikriems kaimo plėtros, Programos įgyvendinimo klausimams nagrinėti (pavyzdžiui, Programos vertinimo koordinavimo, verslo kaime skatinimo, kaimo jaunimo, inovacijų ir tyrimų kaime, aplinkos apsaugos, socialinio verslo vystymo, bendruomeniškumo skatinimo ir kt.).

3. Veiksmai, kurių imtasi įgyvendinant nacionalinio kaimo tinklo veiksmų planą ir dabartinė situacija

2015 m. pabaigoje buvo parengti dokumentų, kurie reikalingi Lietuvos kaimo tinklo veiklos koordinavimo grupei sukurti, projektai. Koordinavimo grupės paskirtis – teikti pasiūlymus ŽŪM efektyviai Tinklo veiklai

³⁴ 2014 m. gruodžio 3 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-925 „Dėl Suteiktos paramos pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą viešinimo taisyklių patvirtinimo“.

užtikrinti. Šios grupės uždaviniai – Tinklo veiklos prioritetų nustatymas, dalyvavimas rengiant Tinklo veiksmų programą ir periodinius veiksmų planus, vykdant jų įgyvendinimo priežiūrą. Grupė formuojama vadovaujantis partnerystės principu, įtraukiant skirtingus sektorius, tokius kaip bendruomenės, jaunieji ūkininkai, konsultantai ir kt. atstovaujančius, aktyvius kaimo plėtros dalyvius, kurių veikla tiesiogiai susijusi su Programos įgyvendinimu.

2016 m. buvo surengti keturi Tinklo koordinavimo grupės posėdžiai. 2016 m. sausio 21 d. vykusiam posėdyje buvo pristatytas ir patvirtintas Tinklo koordinavimo grupės darbo reglamentas, taip pat pristatytas Lietuvos kaimo tinklo 2016–2020 m. veiksmų programos projektas ir Tinklo 2016 m. veiksmų plano projektas. 2016 m. rugsėjo 28 d. vykusiam posėdyje buvo pristatytos Tinklo 2016–2020 m. veiksmų programai pateiktos pastabos ir pasiūlymai bei atnaujintas Tinklo 2016 m. veiksmų plano projektas. Po diskusijų Tinklo koordinavimo grupė patvirtino abu dokumentus.

Lietuvos kaimo tinklo 2016–2020 m. veiksmų programa buvo patvirtinta Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2016 m. lapkričio 23 d. įsakymu Nr. 3D-696. Veiksmų programoje buvo apibrėžti Tinklo tikslai, organizacinė struktūra, narystės sąlygos, Tinklo darbo grupės, Tinklo koordinavimo grupės ir Sekretoriato funkcijos, Tinklo veiklos organizavimo principai, Tinklo veiklos finansavimas, Tinklo 2016–2020 m. komunikacijos plano ir periodinio komunikacijos plano rengimas ir įgyvendinimas, Tinklo narių dalyvavimas įgyvendinant komunikacijos planą, Tinklo veiklos vertinimas (buvo parengta bendra Tinklo stebėsenos ir vertinimo sistema, numatyti Tinklo veiklos įgyvendinimo vertinimo rodikliai, kurie sugrupuoti pagal konkrečių Tinklo tikslų įgyvendinimą).

Lietuvos kaimo tinklo 2016–2020 m. veiksmų programoje buvo išskirtos devynios Tinklo veiklos ir numatytos jų įgyvendinimui reikiamos priemonės:

- 1) Komunikacija apie kaimo plėtrą;
- 2) Projektų pavyzdžių pagal Programos prioritetus rinkimas;
- 3) VVG mokymas ir bendradarbiavimo tinkle organizavimas bei techninė pagalba teritoriniam ir tarptautiniam VVG bendradarbiavimui;
- 4) Informacijos apie kaimo plėtros procesus keitimosi ir sklaidos organizavimas;
- 5) Keitimasis Programos stebėsenos ir vertinimo rezultatais ir jų sklaida;
- 6) Parama inovacijoms ir EIP veiklos grupių organizavimui, informacijos apie EIP veiklą sklaidai;
- 7) Konsultantų bendradarbiavimo tinkle organizavimas;
- 8) Dalyvavimas įgyvendinant ES Baltijos jūros regiono strategijos politinę sritį „Bioekonomika“;
- 9) Dalyvavimas Europos kaimo plėtros tinklo ir kitų ES šalių nacionalinių kaimo tinklų veikloje.

Kaip Tinklo 2016–2020 m. veiksmų programos priedas buvo parengtas Tinklo 2016–2020 m. komunikacijos planas, kurį įgyvendinant bus siekiama papildyti informavimo ir viešinimo apie Programos veiklas, vykdomas pagal Programos viešinimo strategiją, užtikrinti efektyvią komunikaciją su kaimo plėtros dalyviais. Komunikacijos plane buvo numatytos komunikacijos priemonės (Tinklo interneto svetainės palaikymas, informacinės kampanijos, gerųjų projektų pavyzdžių rinkimas ir pristatymas, informacinių renginių, seminarų, apskritojo stalo diskusijų organizavimas, informacinių leidinių kūrimas ir leidyba, informacijos sklaida vaizdo ir garso priemonėse, socialinės reklamos ir kt.), jų vykdytojai, tikslinės grupės. Preliminarus komunikacijos plano biudžetas siekia 1,5 mln. eurų.

Kaip Tinklo 2016–2020 m. veiksmų programos priedas taip pat buvo parengtas ir patvirtintas Lietuvos kaimo tinklo 2016–2021 m. finansinių įsipareigojimų planas, kuriame numatyta, kad Tinklo veiklai iš priemonės M20 „Techninė pagalba“ lėšų bus skirta 4 633 920 eurų, kurie plane paskirstyti 5 metams proporcingai pamečiui. 2021 metams skirta daugiau lėšų, darant prielaidą, kad tais metais bus galima prisiimti įsipareigojimus, pagal kuriuos bus daromos išlaidos iki 2023 metų pabaigos.

Tinklo 2016–2020 m. veiksmų programoje numatyta, kad, siekiant Tinklo veiklos lankstumo, novatoriškumo, atitikimo kaimo plėtros aktualijoms ir kaimo plėtros dalyvių poreikiams, veiksmų programos įgyvendinimas turi būti detalizuojamas periodiniuose veiksmų planuose. Lietuvos kaimo tinklo 2016 metų veiksmų planas buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2016 m. lapkričio 21 d. įsakymu Nr. 3D-687. Šiame plane detalizuotos Tinklo veiklos ir jų įgyvendinimo priemonės, numatyti

konkretūs priemonių įgyvendinimo terminai, tikslinės grupės ir veiklos rezultato rodikliai. Taip pat parengtas Tinklo 2016 m. komunikacijos planas, kuriame numatytas komunikacijos priemonių pagal atskiras Tinklo veiklas įgyvendinimo laikotarpis ir priemonių skaičius. Pagal Tinklo 2016 m. komunikacijos plane pateiktą tvarkaraštį 2016 m. buvo suorganizuoti 34 komunikacijos renginiai. Paminėtina, kad Tinklo sekretoriato 2015 metais organizuoti komunikacijos renginiai buvo finansuojami iš Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos lėšų.

Siekdama sudaryti sąlygas tinkamam Tinklo funkcionavimui ir Tinklo veiksmų programos įgyvendinimui, taip pat užtikrinti keitimąsi patirtimi ir gerąją praktiką, ŽŪM 2016 m. kovo 25 d. pradėjo įgyvendinti pagal priemonės M20 „Techninė pagalba“ trečiąją veiklos sritį finansuojamą paramos projektą „Lietuvos kaimo tinklo veiksmų programos įgyvendinimas“. Projekto vertė – 256 000 eurų. Projekto tikslai: pagerinti Programos įgyvendinimo kokybę, informuoti visuomenę ir galimus paramos gavėjus apie žemės ūkio, miškų ūkio ir kaimo plėtros politiką, aktyviau į šios politikos įgyvendinimą įtraukti kaimo plėtros dalyvius, skatinti jų bendradarbiavimą, teikti paramą EIP veiklos grupėms, viešinti jų veiklą, skatinti inovacijas žemės ūkyje, miškininkystėje, maisto gamyboje, kaimo vietovėse. Įgyvendinant projektą, suplanuota organizuoti renginius, seminarus, skirtus informavimui apie Programos įgyvendinimą ir komunikacijos tarp kaimo plėtros dalyvių skatinimui, Tinklo veiklos užtikrinimui, taip pat pirkti prekes tinkamam Tinklo veiksmų programos įgyvendinimui bei informavimui apie Programos įgyvendinimą ir jos gerąją patirtį, pirkti paslaugas (mokymų organizavimo, Tinklo interneto svetainės priežiūros). 2016 m. projektui įgyvendinti išmokėtas finansavimas siekė daugiau nei 103 tūkst. eurų. Buvo suorganizuoti 8 seminarai, 9 apskritojo stalo diskusijos, 4 Lietuvos kaimo tinklo koordinavimo grupės posėdžiai, 3 LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupės posėdžiai bei 3 LEADER priemonės darbo grupės posėdžiai, surengti Programos įgyvendinimo aktualijų aptarimai, dalyvauta mugėse ir išvažiuojamuose renginiuose, parengti informaciniai standai ir plakatai, taip pat organizuotas geriausios kaimo turizmo sodybos konkursas.

3.2 VEIKSMAI, KURIŲ IMTASI SIEKiant užtikrinti programos viešinimą

Programą Europos Komisija patvirtino 2015 m. vasario mėn., o pagrindinės jos nuostatos, išmoktos pamokos ir pokyčiai lyginant su 2007–2013 m. laikotarpiu aktyviai buvo aptariami jau 2014 metais. Diskusijos dėl naujosios Programos ir būsimų taisyklių nuostatų bei reikalavimų vyko su socialiniais partneriais, įvairių susitikimų su potencialiais pareiškėjais metu, programa ir su ja susiję teisės aktai ar jų projektai buvo skelbiami Ministerijos ir Agentūros interneto svetainėse (kvietimai teikti paraiškas pagal kai kurias priemones buvo paskelbti jau 2015 m. pabaigoje).

Europos Komisijai patvirtinus Programą, laikantis 2014 m. liepos 17 d. Europos Komisijos reglamento 808/2014 13 str. nuostatų, buvo parengtas Programos viešinimo strategijos projektas, kurį 2015 m. birželio 19 d. posėdyje apsvarstė ir jam pritarė Programos stebėsenos komitetas. Vėliau projektas buvo tobulinamas ir galutinai patvirtintas žemės ūkio ministro 2015 m. lapkričio 24 d. įsakymu Nr. 3D-861. Viešinimo veiklos 2015 m. buvo vykdomos vadovaujantis laikinuoju Programos viešinimo planu. Stebėsenos komitetas šiam planui pritarė 2015 m. vasario 19 d. posėdyje, o jis patvirtintas 2015 m. kovo 25 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-217. Viešinimo veiklos 2016 m. buvo vykdomos pagal 2016 m. kovo 15 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-126 patvirtintą planą, kuris Stebėsenos komitetui buvo pristatytas 2015 m. gruodžio 8 d. vykusio posėdžio metu.

2015 m. buvo pradėta visuomenės informavimo kampanija apie Programos priemones. Ją įgyvendinant, buvo publikuotos informacinės rubrikos spaudoje, transliuotos rubrikos televizijoje ir radijuje bei publikuoti straipsniai interneto portaluose. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas potencialiems pareiškėjams ir paramos gavėjams siekiant informuoti juos apie paramos pagal Programą galimybes ir reikalavimus. Per 2015 metus buvo parengta ir žiniasklaidai išplatinta 60 įvairaus pobūdžio pranešimų (paskelbti nemokamai), taip pat publikuota 215 informacinių rubrikų spaudoje, transliuotos 96 rubrikos televizijoje ir 34 – radijuje, publikuotas 241 straipsnis interneto portaluose. Informacija apie paramą pateikta ir reklaminiuose skydeliuose, skelbtuose populiariausiuose naujienų portaluose, taip pat organizuota kelios dešimtys įvairaus pobūdžio renginių (apskritojo stalo diskusijos, įvairūs susitikimai ir seminarai), pagaminta atributikos su Programos logotipu, informacija apie ES paramą pristatyta 2 parodose, atlikti kiti viešinimo veiksmai. 2016 m. taip pat organizuoti įvairaus pobūdžio renginiai (apskritojo stalo diskusijos, seminarai),

pagaminta atributika su Programos logotipu, atlikti kiti viešinimo veiksmai. 2016 m. parodoje „AgroBalt 2016“ atskirame stende buvo teikiama informacija apie pagal Programą teikiamą paramą, dalinama informacinė medžiaga, suvenyrai su Programos atributika.

2016 m. toliau buvo vykdoma visuomenės informavimo apie Programos priemones kampanija, o informacija skelbiama internetiniuose portaluose, televizijos kanaluose, radijo stotyse, spaudoje. Per metus internetiniuose portaluose buvo publikuoti 59 straipsniai apie Programą ir patalpintas 251 kaičiosios reklamos skydelis. Pagrindiniuose televizijos kanaluose buvo transliuotos 105 180 sekundžių informacinės medžiagos, o radijo stotyse – 40 358 sekundės. Spaudoje – nacionaliniuose laikraščiuose ir leidiniuose – buvo publikuota 110 informacinių rubrikų. Programos teikiamos galimybės bei priemonių įgyvendinimo aktualijos buvo pristatytos 2 Lietuvoje vykusiose parodose ir 1 užsienyje vykusioje parodoje. Lietuvoje vykusiose parodose „Ką pasėsi... 2016“ ir „AgroBalt 2016“ buvo įrengti stendai, skirti informuoti apie Programą. Berlyne vykusioje parodoje „Žalioji savaitė 2016“ buvo įrengta ekspozicija, skirta informavimui apie Lietuvos žemės ūkiui ir maisto ūkiui skirtas Programos lėšas, gerosios praktikos pavyzdžių pristatymui. Per 2016 m. buvo suorganizuoti iš viso 85 renginiai, pavyzdžiui, konferencijos, seminarai, kuriuose buvo viešinama Programa ir jos priemonės. 2016 m. taip pat buvo pagaminti lankstinukai, kuriuose pateikta trumpa informacija apie Programą, ir knygos skirtukai su logotipu, įsigytas plakatas, kuriame viešinama pagal priemonę M20 teikiama parama, įsigytas stendas, kuriame viešinama Programa.

Dar 2014 m. buvo atnaujintos ir Programos reikmėms pritaikytos ŽŪM ir NMA interneto svetainės (www.zum.lt ir www.nma.lt), kurias didelė dalis pareiškėjų ir paramos gavėjų išskiria kaip vieną iš pagrindinių informacijos apie paramą šaltinių. 2015 m. NMA svetainė buvo toliau tobulinama – sukurta bendra elektroninių paslaugų skiltis, įdiegtas interaktyvus statistikos žemėlapis, paramos gavėjams suteikta galimybė naudotis patogia žalinimo skaičiuokle, bibliotekų lankytojams sukurta speciali supaprastinta svetainės versija. Per 2015 m. kasdien šią svetainę aplankė daugiau kaip 4 000 vartotojų (skaičius išaugo beveik 20 proc., lyginant su 2014 m.). 2016 m. NMA svetainė taip pat ne kartą buvo tobulinama, siekiant užtikrinti kokybišką informacijos pateikimą apie Programos priemones. 2016 m. atnaujintas svetainės dizainas, struktūra, skiltys „Parama“, „E. paslaugos“, patobulintas svarbiausių datų kalendorius, dažniausiai užduodamų klausimų skiltis. Siekiant didinti paramos pagal LEADER metodą žinomumą, sukurtas specialus VVG žemėlapis.

Nauja informacijos teikimo forma, pradėta įgyvendinti 2015 m. – vaizdo konferencijos, tiesiogiai transliuojamos iš Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos. 2015–2016 m. surengtos septynios tokios konferencijos, kuriose dalyvavo NMA vadovas ir specialistai, konferencijos stebėtojams pristatę paramos teikimo naujoves, atsakę į pateiktus klausimus. Vien pirmąją konferenciją tiesiogiai stebėjo apie 900 žiūrovų, dvigubai daugiau peržiūrėjo vaizdo įrašą. Konferencijas buvo galima stebėti tiesiogiai internete ir visose Lietuvos bibliotekose.

Siekiant patraukliai pateikti informaciją apie pagrindines Programos įgyvendinimo aktualijas, buvo sėkmingai taikomos šiuolaikinės komunikacijos priemonės, pavyzdžiui, „Facebook“ socialiniame tinkle nuolat skelbiama aktualiausia informacija apie Programą. Paskyros (<https://www.facebook.com/zemesukioministerija/>) gerbėjų skaičius 2016 m. pabaigoje priartėjo prie 9 tūkst. (2015 m. pabaigoje siekė 4 689).

2014–2020 m. toliau tęsiami pareiškėjų / paramos gavėjų bei visuomenės nuomonės tyrimai. Remiantis 2016 m. pabaigoje vykdytos reprezentatyvios apklausos duomenimis, 83 proc. pareiškėjų / paramos gavėjų nurodė, jog informacijos apie paramos priemones jiems pakanka, o 80 proc. apklaustųjų teigė, kad informaciją gauti lengva. Remiantis 2015 m. pabaigoje – 2016 m. pradžioje atliktos reprezentatyvios visuomenės apklausos rezultatais, beveik pusė (48 proc.) Lietuvos gyventojų teigė žinantys apie ES teikiamą paramą kaimui.

2014–2016 m. Programos viešinimui iš viso išmokėta daugiau nei 2,6 mln. eurų paramos lėšų.

4 INFORMACIJOS IR PAŽANGOS, SIEKIANT PROGRAMOS TIKSLŲ, VERTINIMAS

4.1 PROGRAMOS PASIEKIMŲ KIEKYBINIS VERTINIMAS, ĮVERTINANT PAPILDOMŲ REZULTATO RODIKLIŲ PASIEKIMĄ IR ATSAKANT Į VERTINIMO KLAUSIMUS

1A TIKSLINĖ SRITIS „INOVACIJŲ SKATINIMAS, BENDRADARBIAVIMAS IR ŽINIŲ BAZĖS VYSTYMAS KAIMO VIETOVĖSE“

1 VERTINIMO KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIJOS RĖMĖ INOVACIJŲ, BENDRADARBIAVIMO IR ŽINIŲ BAZĖS VYSTYMĄ KAIMO VIETOVĖSE?

1. Priemonių, prisidedančių prie 1A tikslinės srities, sąrašas

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M16. Bendradarbiavimas (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys).

Taip pat Programoje planuota, kad prie 1A tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ ir 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“;
- M19 „LEADER programa“ veiklos sritys 19.1 „Parengiamoji parama“, 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“ ir 19.3 „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“. Kadangi iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pagal vietos plėtros strategijas patvirtintų ir pradėtų įgyvendinti projektų, 19.2 veiklos sritis dar neturėjo įtakos 1A tikslinės srities tikslų įgyvendinimui.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

50 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 1A tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Programos projektai buvo novatoriški ir pagrįsti įgytomis žiniomis	T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis Programos išlaidomis	Novatoriškų projektų skaičius
	O13. Konsultuotų paramos gavėjų skaičius (M02)	
Buvo sukurtos EIP veiklos grupės	T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis Programos išlaidomis	Sukurtų EIP veiklos grupių skaičius
Į EIP veiklos grupes įtraukti įvairūs partneriai	T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis Programos išlaidomis	EIP veiklos grupių sudėtis (partnerių skaičius ir tipas)
	O16. Partnerių skaičius ir tipas EIP grupėse (M16)	

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
EIP veiklos grupės įgyvendino novatoriškus veiksmus	T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis Programos išlaidomis O16. EIP veiksmų skaičius (M16)	EIP veiklos grupių paremtų novatoriškų veiksmų skaičius (pagal tipą, sektorių ir kt.)

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių analizei buvo naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C24 „Ūkių valdytojų išsilavinimas žemės ūkio srityje“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Inovacijų tipas ir turinys“³⁵, „Kaimo vietovėse sukurta bendradarbiavimo ir žinių bazė“ ir „Pagrindiniai veiksniai, kurie prisidėjo prie inovacijų, bendradarbiavimo ir žinių vystymo kaimo vietovėse“.

3. Taikyti metodai

Pirmiausiai buvo taikomas antrinių informacijos šaltinių analizės metodas ir išnagrinėti NMA pateikti kiekybiniai stebėsenos duomenys apie rezultato rodiklių reikšmes. Stebėsenos duomenys buvo papildyti ŽŪIKVC skelbiama informacija, kuri buvo reikalinga konteksto rodiklių apskaičiavimui, bei akademinės literatūros išvalgomis, siekiant apibrėžti inovacijų tipus. Taikant antrinių šaltinių analizės metodą, su jokiais esminiais iššūkiais nebuvo susidurta.

Siekiant papildyti antrinių šaltinių informaciją iš pirminių šaltinių surinktais kokybiniais duomenimis, buvo atlikti interviu su prie 1A tikslinės srities prisidedančių priemonių kuratoriais. Atliekant kokybinius interviu gauti duomenys papildė kiekybinę analizę informacija apie tai, kokios problemos kilo pradedant įgyvendinti priemones, kaip intervencijos atitiko tikslinių grupių poreikius, kokį poveikį intervencijos turės inovacijų ir žinių bazės vystymui kaimo vietovėse, kokio masto yra tikėtinas netiesioginis poveikis. Be to, interviu padėjo išsiaiškinti požiūrį „iš apačios į viršų“, susijusį su 1A tikslinės srities intervencijos logika.

Pagrindiniai iššūkiai, susiję su metodo taikymu, buvo tinkamų klausimų parengimas interviu respondentams, siekiant gauti aktualią ir analizei reikiamą informaciją, bei tinkamų respondentų (ypač iš EIP veiklos grupių) atranka, siekiant, kad apklausiamieji disponuotų giliomis praktinėmis ir teorinėmis žiniomis apie pagal Programą remiamas intervencijas.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

Iki 2016 m. gruodžio 31 d. pagal 1A tikslinę sritį dar nebuvo užbaigtų įgyvendinti projektų, o lentelėje turi būti pateikiami duomenis apie baigtus įgyvendinti projektus ir patirtas išlaidas. Dėl šios priežasties faktiškai visų rodiklių absoliučioji vertė 2016 m. pabaigoje dar siekė 0. Atliekant analizę, remiamasi duomenimis apie patvirtintus projektus bei juose planuojamas veiklas, todėl, atsakant į vertinimo klausimą, tekste pateikiamos patvirtintuose projektuose suplanuotos rodiklių absoliučiosios vertės.

51 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 1A tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O13. Konsultuotų paramos gavėjų skaičius	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
O16. EIP veiksmų skaičius (M16)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
O16. Partnerių skaičius ir tipas EIP grupėse (M16)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė

³⁵ Sukurtų inovacijų aprašymas ir jų naudojimas tarp paramos gavėjų / negavusiųjų paramos.

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri rezultato rodikliai							
T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis Programos išlaidomis		0,05%					NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Novatoriškų projektų skaičius	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Sukurtų veiklos grupių skaičius	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
EIP veiklos grupių paremtų novatoriškų veiksmų skaičius (pagal tipą, sektorių ir kt.) ³⁶	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C24. Ūkių valdytojų išsilavinimas žemės ūkio srityje (žemės ūkio išsilavinimą turinčių valdytojų dalis nuo visų ūkių valdytojų)		18,55% (2016 m.)					ŽŪIKVC informacija leidinyje „Žemės ūkis: faktai ir skaičiai“

Pastaba: 1A ir visų kitų tikslinių sričių analizėje prie visų vertinimo klausimų pateikiamos lentelės su kiekybinėmis rodiklių reikšmėmis. Lentelės grafoje „Absoliučioji vertė“ pateikiamos užbaigtuose projektuose pasiektos rodiklių reikšmės. Lentelės grafoje „Procentinė vertė“ pateikiamos užbaigtuose projektuose pasiektos rodiklių reikšmės, jei jos išreikštos procentais. Lentelės grafoje „Bendra vertė“ pateikiama priemonių rodiklių, nurodančių pirminį ir antrinį poveikį, suma. Lentelės grafoje „Apskaičiuota grynoji vertė“ turi būti pateikiama apskaičiuota papildomų rezultato rodiklių reikšmė. Lietuvos atveju papildomi rezultato rodikliai, kurie turi būti skaičiuojami, yra keturi.

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, buvo susidurta su duomenų trūkumo problema, nes iki 2016 m. gruodžio 31 d. dar nebuvo pagal 1A tikslinę sritį užbaigtų projektų, o viešosios išlaidos, kurios skirtos parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai, buvo nedidelės apimties. Siekiant spręsti šią problemą, atliekant analizę buvo remiamasi duomenimis apie pagal 1A tikslinę sritį patvirtintus projektus. Antrinių šaltinių informacija buvo papildyta interviu duomenimis, siekiant detaliau išnagrinėti, kaip intervencijos turėtų prisidėti prie inovacijų, bendradarbiavimo ir žinių bazės vystymo kaimo vietovėse.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

2016 m. Lietuvoje 33,8 tūkst. valdų valdytojų nurodė turintys išsilavinimą žemės ūkio srityje, t. y. **18,55 proc.** visų šalyje esančių valdų valdytojų. 12,6 proc. valdų valdytojų turėjo aukštąjį universitetinį išsilavinimą žemės ūkio srityje (4,2 tūkst. asmenų), 3,6 proc. – aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą (1,2 tūkst. asmenų), 29,7 proc. – aukštesnįjį išsilavinimą (10 tūkst. asmenų), 21 proc. – profesinį (7 tūkst. asmenų), o 33 proc. – minimalų profesinį išsilavinimą (daugiau nei 11 tūkst. asmenų).³⁷ Lyginant pastarųjų kelių metų duomenis, pastebėtina tendencija, kad išsilavinimą žemės ūkio srityje turinčių valdų valdytojų skaičius Lietuvoje šiek tiek didėja. 2014 m. apie 16 proc. valdų valdytojų nurodė turintys išsilavinimą žemės ūkio srityje, o 2015 m. tokią išsilavinimą turintys teigė apie 18 proc. valdų valdytojų. Kvalifikacija ir žinios žemės ūkio srityje yra labai svarbios, siekiant, kad žemės ūkyje būtų taikoma daugiau inovacijų, plėtojama

³⁶ Pagal M01 priemonės 1.2 veiklos sritį sudaromas pasidalinimo patirtimi veiklos grupės planas, kuris pasirašomas tarp veiklos grupės narių ir pareiškėjo. Iki 2016 m. gruodžio 31 d. tokių planų dar nebuvo.

³⁷ VĮ „Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras“, Lietuvos žemės ūkis: faktai ir skaičiai, 2016 m., Nr. 2(18). Detalesnė informacija adresu: <https://www.vic.lt/?mid=75>.

žinių bazė, įgyvendinamos bendradarbiavimo veiklos. 2014–2016 m. inovacijų skatinimui buvo skirtos ir pagal Programą įgyvendinamos priemonės.

Iki 2016 m. pabaigos **viešųjų išlaidų, skirtų inovacijoms, bendradarbiavimui ir žinių bazei kaimo vietovėse skatinti, dalis sudarė 0,05 proc.** visų 2014–2016 m. pagal Programą patirtų viešųjų išlaidų.³⁸ Šios išlaidos buvo skirtos žinioms, kurios reikalingos kuriant ir diegiant inovacijas, suteikti bei inovacijų diegimo gerosios patirties sklaidai užtikrinti. Atsižvelgiant į finansines proporcijas, galima teigti, kad Programos intervencijos kol kas nedidele apimtimi prisidėjo prie žinių perdavimo ir inovacijų skatinimo kaimo vietovėse. Vis dėlto svarbu paminėti, kad iki 2016 m. pabaigos inovacijų skatinimui išmokėtų lėšų suma buvo didesnė nei Europos Komisijai deklaruotų lėšų suma ir siekė 971 552 eurus, t. y. sudarė 0,2 proc. visų 2014–2016 m. pagal Programą išmokėtų lėšų.

Nepaisant to, kad pagal 1A tikslinę sritį projektai dar nebuvo pradėti įgyvendinti, tačiau 2014–2016 m. buvo aktyviai renkamos ir tvirtinamos paraiškos. Iki 2016 m. pabaigos buvo patvirtinti **7 projektai**,³⁹ kurie bus skirti **parodomųjų veiklų įgyvendinimui ir informavimui** apie inovacijų, naujų ūkininkavimo metodų diegimą, dalyboms gerą patirtimi, organizuojant lauko dienas, seminarus, parodomuosius bandymus, praktinius – informacinius seminarus. Šiuose projektuose suplanuota sukurti 26 ūkininkų pasidalinimo patirtimi grupes, kurių nariai atliks parodomuosius bandymus, organizuos grupės narių susitikimus, o parodomųjų bandymų rezultatas dalinsis tarpusavyje ir su kitais ūkininkais. Paminėtina, kad 2014–2020 m. ūkininkai yra betarpiškai įtraukiami į parodomųjų bandymų procesą. Paramos gavėjai ne tik turi parengti parodomuosius bandymus, bet ir sudaryti ūkininkų keitimosi patirtimi grupę, organizuoti reguliarius šios grupės susitikimus, dalintis nuomonėmis apie bandymo rezultatus, viešinti pasiekimus.⁴⁰ Galima teigti, kad nauji reikalavimai didina pareiškėjų veiklos apimtį, tačiau skatina aktyvesnę keitimąsi informacija apie novatoriškas praktikas ir prisideda prie platesnės žinių bazės kūrimo kaimo vietovėse.

Ūkininkams, kitiems žemės ūkio valdų valdytojams ir miškų savininkams taip pat skirtos **konsultavimo paslaugos** dėl Programoje numatytų priemonių, kuriomis siekiama žemės ūkio modernizavimo, konkurencingumo stiprinimo, inovacijų ir orientacijos į rinką bei verslumo skatinimo. 2016 m. buvo paskelbtas paraiškų rinkimas⁴¹ juridiniams asmenims, kurie teikia konsultacijas trims konsultavimo paslaugų gavėjų grupėms: 1) ūkininkams, jauniems ūkininkams ir kitiems žemės valdytojams; 2) miško valdytojams; 3) kaimo vietovėse veikiančioms labai mažoms, mažoms ir vidutinėms įmonėms. Paslaugų teikėjai, kurie teiks konsultacijas ūkininkams, jauniems ūkininkams bei kitiems žemės valdytojams ir miško valdytojams, buvo atrinkti, o paslaugų teikėjas, teiksiantis konsultacijas įmonėms, dar nebuvo atrinktas.⁴²

Priemonės įgyvendinimo taisyklėse numatyta, kad konsultacijas paslaugų teikėjai ūkininkams teiks pagal 7 temas, o miško valdytojams ir įmonėms – atitinkamai pagal 2 temas. Konsultavimo paslaugų, skirtų ūkininkams, jauniems ūkininkams ir kitiems žemės valdytojams, teikimo temos: 1) teisės aktų nustatytų žemės ūkio veiklos valdymo reikalavimų ir geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės standartų laikymasis; 2) klimatui ir aplinkai naudingos žemės ūkio praktikos taikymas; 3) darbo ir ūkio saugos standartų taikymas; 4) vandens apsaugos reikalavimų įgyvendinimas, atsižvelgiant į Vandens pagrindų direktyvą; 5) integruotų augalų apsaugos priemonių, kurios mažintų pesticidų naudojimą, taikymas; 6) besikuriančių ūkininkų, pirmiausia jaunųjų, konsultavimas dėl ūkio steigimo; 7) Programoje numatytų priemonių, kuriomis siekiama žemės ūkio modernizavimo, konkurencingumo stiprinimo, sektorių integracijos, inovacijų ir orientavimosi į rinką bei verslumo skatinimo, įgyvendinimas. Konsultavimo paslaugų, skirtų miško valdytojams, teikimo temos: 1) informavimas apie atitinkamus įpareigojimus, numatytus Buveinių apsaugai svarbių teritorijų (BAST) direktyvoje; 2) ekonominė ir aplinkosauginė veikla miško valdoje. Konsultavimo

³⁸ Iki 2016 m. gruodžio 31 d. išlaidos pagal KPP (t. y. Europos Komisijai deklaruotos lėšos) siekė 375.699.323 eurus.

³⁹ Projektai patvirtinti pagal priemonės M01 veiklos sritį 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“.

⁴⁰ Interviu su 1.2 veiklos srities kuratoriumi rezultatai.

⁴¹ Remiantis paramos paraiškų pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės priėmimo 2016 metais grafiku, paraiškos pagal priemonės M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ veiklos sritį 2.1 „Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis“ buvo renkamos nuo 2016 m. gegužės 16 d. iki 2016 m. rugpjūčio 31 d.

⁴² Interviu su M02 priemonės kuratoriumi rezultatai.

paslaugų, skirtų kaimo vietovėse veikiančioms labai mažoms, mažoms ir vidutinėms įmonėms, teikimo temos:

1) įmonės ekonominė veikla; 2) įmonės aplinkosauginė veikla.⁴³

Kai pasibaigė paslaugų teikėjų atrankos etapas, buvo paskelbtas paraiškų rinkimas konsultavimo paslaugų gavėjams (ūkininkams, miško valdytojams ir įmonėms) dėl noro gauti konsultacijas. Paraiškos buvo renkamos 2016 m. birželio – rugpjūčio mėn. Buvo gauta daugiau nei 2,6 tūkst. paraiškų, iš kurių 95 proc. sudarė ūkininkų konsultacijoms pateiktos paraiškos. Poreikis ūkininkų konsultacijoms buvo labai didelis, lyginant su miško valdytojams ir įmonėms skirtomis konsultacijomis. Paminėtina, kad miško valdytojams 2016 m. buvo skelbiamas vienas paraiškų rinkimas, o 2017 m. – dar vienas, siekiant surinkti pakankamai paraiškų turimai paramos sumai išnaudoti. Kaimo vietovėse veikiančios įmonės dėl konsultacijų kreipėsi pakankamai vangiai. Viena iš tai lėmusių priežasčių buvo susijusi su tuo, kad dar nebuvo atrinktas paslaugų teikėjas, todėl niekas kaimo vietovėse veikiančių įmonių neskaito kreiptis dėl konsultacijų (ūkininkus ir miško valdytojus paslaugų teikėjai aktyviai skatino kreiptis dėl konsultacijų). Antroji priežastis yra susijusi su pakankamai mažu kaimo vietovėse veikiančių įmonių skaičiumi, lyginant, pavyzdžiui, su ūkininkų skaičiumi.⁴⁴

52 lentelė. Konsultavimo paslaugoms surinktos ir patvirtintos paraiškos iki 2016 m. pabaigos

Konsultavimo sritys	Surinktos paraiškos		Patvirtintos paraiškos	
	Surinktų paraiškų skaičius	Prašoma paramos suma, Eur	Patvirtintų paraiškų skaičius	Patvirtinta paramos suma, Eur
Konsultavimo paslaugos ūkininkams, jaunesiems ūkininkams ir kitiems žemės valdytojams	2 531	3 796 400	1 563	2 344 400
Konsultavimo paslaugos miško valdytojams	124	186 000	110	165 000
Konsultavimo paslaugos kaimo vietovėse veikiančioms labai mažoms, mažoms ir vidutinėms įmonėms	14	20 999	7	10 499
Iš viso:	2 669	4 003 399	1 680	2 519 899

Iki 2016 m. pabaigos buvo patvirtinta daugiau nei 1,6 tūkst. paraiškų, o patvirtintos paramos suma siekė daugiau nei 2,5 mln. eurų. Daugiausiai paraiškų ir didžiausia paramos suma buvo patvirtinta ūkininkų konsultacijoms, o kaimo vietovėse veikiančių įmonių konsultacijoms buvo patvirtintos 7 paraiškos. Iki 2016 m. pabaigos **konsultuotų paramos gavėjų** dar nebuvo, nes 2016 m. buvo sudaryti konsultavimo paslaugų gavėjų sąrašai, kurie išsiųsti konsultavimo paslaugų teikėjams, 2017 m. vykdysiantiems konsultavimo veiklas. ES paramos lėšos turėtų prisidėti prie ūkininkų, kitų žemės ūkio valdų ir miškų valdytojų bei įmonių savininkų investicijų ekonominio veiksmingumo didinimo bei padės spręsti kylančius su inovacijų diegimu ir ūkių modernizavimu susijusius iššūkius. Paramos prisidėjimą prie atskirų tikslinių sričių bus galima įvertinti, kai bus aišku, kokiomis temomis vykdytos konsultacijos. Šią statistiką NMA turėtų parengti 2017 m. pabaigoje.

Siekiant prisidėti prie mokslo ir verslo bendradarbiavimo stiprinimo žemės ūkio, miškininkystės sektoriuose, taip pat prie EIP veiklos grupių identifikuotų ūkininkavimo problemų sprendimo, 2014–2016 m. buvo patvirtinti **4 projektai, kuriuos įgyvendins EIP veiklos grupės**. Visuose patvirtintuose projektuose suplanuotos novatoriškos veiklos ir inovacijų diegimas. Teorinėje literatūroje išskiriami trys inovacijų tipai:⁴⁵

⁴³ 2016 m. balandžio 25 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-245 dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ veiklos srities „Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis“ konsultavimo paslaugų gavėjų atrankos ir konsultavimo paslaugų teikimo išlaidų finansavimo taisyklių patvirtinimo.

⁴⁴ Interviu su M02 priemonės kuratoriumi rezultatai.

⁴⁵ Detalesnė informacija adresu: <http://edition.cnn.com/2013/01/21/business/opinion-clayton-christensen/index.html>.

1. Palaikančios inovacijos (angl. *sustained innovations*), kurios dažniausiai apima naujų funkcijų sukūrimą jau egzistuojantiems produktams. Pavyzdžiui, valymo skysčio inovacija galėtų būti naujas kvapas.
2. Persilaužimo inovacijos (angl. *breakout innovations*), kurios pasiūlo naujus sprendimus ir stipriai pakelia visos rinkos lygį. Pavyzdžiui, mobiliųjų telefonų rinkoje tokios inovacijos pavyzdys galėtų būti naujas dizainas, kurį paskui stengiasi perimti kiti mobiliųjų telefonų gamintojai.
3. Ardamosios inovacijos (angl. *disruptive innovations*), kurios yra didžiulės idėjos, sukeliančios dar didesnes permainas rinkoje. Jos vadinamos ardamosiomis, nes suardo dabartinį rinkos modelį, pakeičia strateginės vertės pasiūlymą. Pavyzdžiui, ardamosios inovacijos pavyzdžiu galima laikyti MP3 grotuvus, kurie pakeitė iki tol vyravusį muzikos klausymosi būdą. Kiekvieną naują rinką pradeda būtent ardamosios inovacijos, kurias seka persilaužimo ir palaikančios inovacijos.

Klasifikuojant pagal 1A veiklos sritį **patvirtintuose projektuose numatytas veiklas pagal skirtingus inovacijų tipus**, galima teigti, kad daugiausiai planuojamų novatoriškų veiksmų priklauso palaikančių inovacijų tipui. Vienas iš patvirtintų projektų yra skirtas dirvožemio kokybės gerinimui ir novatoriškos drenažo nuotėkio reguliavimo sistemos diegimui, inovacijų pritaikymo galimybių vertinimui ir bendrųjų rekomendacijų dėl inovacijos diegimo šalies mastu parengimui. Kitas projektas skirtas galvijų ūkių konkurencingumo ir inovacijų skatinimui, augalinių pašarų priedų auginimui, jų cheminės sudėties ir mikrobiologinės taršos nustatymui, gyvulių reprodukcinių ir sveikatingumo savybių tyrimams. Kai kurias suplanuotas inovacijas būtų galima priskirti ir persilaužimo inovacijų tipui. Vienas iš patvirtintų projektų tiesiogiai skirtas tikslojo ūkininkavimo diegimui, nes projekte suplanuota įsigyti tikslojo ūkininkavimo paslaugų centro įrangą, taip pat parengti tikslojo ūkininkavimo mokymų programą, sukurti taikomųjų (inovacijų) tyrimų rezultatų sistemą ir sklaidos metodiką, įsigyti technologinius įrenginius ir pritaikyti ūkio sąlygomis.

Remiantis stebėsenos duomenimis apie **partnerių skaičių ir tipą EIP veiklos grupėse**, pastebėtina, kad vieną projektą įgyvendins nuo 7 iki 12 partnerių. Iki 2016 m. gruodžio 31 d. patvirtintuose projektuose EIP veiklos grupėse iš viso bendradarbiaus 42 partneriai, iš kurių 35 – unikalios organizacijos / asociacijos / privatūs asmenys. Įgyvendinant projektus, bus užtikrintas keitimasis patirtimi tarp skirtingų partnerių bei efektyvesnė žinių sklaida.

Paminėtina, kad prie inovacijų skatinimo taip pat prisideda ir kiti pagal Programą remiami veiksmai, kurie turi antrinį arba netiesioginį poveikį. Pavyzdžiui, iki 2016 m. pabaigos pagal veiklos sritį 4.2 buvo patvirtinti 43 projektai, skirti žemės ūkio produktų rinkodarai, perdirbimui ir plėtrai, kuriuos įgyvendinant bus diegiamos inovacijos, daugiausiai susijusios su technologinio proceso modernizavimu (naujų įrenginių ar įrangos įsigijimu). Naujų technologijų diegimas užtikrins efektyvesnę gamybą ir mažins gamybos sąnaudas, taip pat skatins aktyvesnę aplinkosaugą. Bendra patvirtintų novatoriškų projektų vertė siekia daugiau nei 46,8 mln. eurų.

Apibendrinant galima teigti, kad 2014–2016 m. Programos intervencijų mastas inovacijų skatinimo, bendradarbiavimo ir žinių bazės vystymo kaimo vietovėse srityje buvo nedidelis, tačiau buvo aktyviai renkamos ir tvirtinamos paraiškos, o 2017 m. turėtų vykti aktyvus projektų įgyvendinimas. Be to, buvo sukurtos veiklos grupės, kurios bus atsakingos už novatoriškų projektų vykdymą, į šias veiklos grupes buvo įtraukti įvairūs partneriai (tiek ūkininkai, tiek mokslo institucijos, tiek žemės ūkio bendrovės ir kt.). Pagal suplanuotas projektų veiklas matyti, kad bus įgyvendinama daug novatoriškų veiksmų ir siekiama inovacijų pritaikomumo šalies / žemės ūkio šakos lygiu.

7. Išvados ir rekomendacijos

53 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
Dėl konsultavimo paslaugų aktyviausiai kreipėsi ūkininkai, todėl buvo patvirtinti maždaug 62 proc. iš visų ūkininkų pateiktų paraiškų, o miško valdytojai bei kaimo vietovėse veikiančių įmonių savininkai buvo pasyvesni.	Planuojant konsultavimo paslaugoms skirtą priemonę 2014–2020 m., buvo atsižvelgta į konsultavimui skirtų lėšų panaudojimą 2007–2013 m. bei skirta mažesnė paramos lėšų suma. Atsižvelgiant į didelį konsultacijų populiarumą tarp ūkininkų 2014–2020 m. ir siekiant patenkinti konsultacijų

Išvados	Rekomendacijos
	poreikį, svarstyti galimybę didinti ūkininkų konsultacijoms skirtos paramos dalį, atitinkamai mažinant miško valdytojų ir įmonių konsultacijoms skirtą paramą.

1B TIKSLINĖ SRITIS „ŽEMĖS ŪKIO, MAISTO PRODUKTŲ GAMYBOS BEI MIŠKININKYSTĖS IR MOKSLINIŲ TYRIMŲ BEI INOVACIJŲ RYŠIŲ STIPRINIMAS, TAIP PAT SIEKIANT GERESNIO APLINKOSAUGOS VALDYMO IR APLINKOSAUGINIO VEIKSMINGUMO“

2 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIJOS RĖMĖ ŽEMĖS ŪKIO, MAISTO PRODUKTŲ GAMYBOS BEI MIŠKININKYSTĖS IR MOKSLINIŲ TYRIMŲ BEI INOVACIJŲ RYŠIŲ STIPRINIMĄ, TAIP PAT SIEKIANT GERESNIO APLINKOSAUGOS VALDYMO IR APLINKOSAUGINIO VEIKSMINGUMO?

1. Priemonių, prisidedančių prie 1B tikslinės srities, sąrašas

- M16. Bendradarbiavimas (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys)

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

54 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 1B tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Įtvirtintas ilgalaikis bendradarbiavimas tarp žemės ūkio, maisto produktų gamybos ir miškininkystės subjektų bei institucijų mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje	T2. Bendras bendradarbiavimo veiksmų, remiamų taikant bendradarbiavimo priemonę, skaičius (Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 35 straipsnis) (grupės, klasteriai/tinklai, bandomieji projektai ir kt.)	Bendradarbiavimo veiksmų dalis (proc.), tęsiama pasibaigus paramai, įskaitant ir tuos veiksmus, kuriais siekiama gerinti aplinkosaugos valdymą ir veiksmingumą (jei tinkamas rodiklis, naudoti 2017 m., 2019 m. ir ex post vertinime)*
	04. Paremtų valdų / paramos gavėjų skaičius	Partnerių, įtrauktų į bendradarbiavimo projektus, skaičius ir tipas
	016. EIP veiksmų skaičius (M16)	
	016. Partnerių skaičius ir tipas EIP grupėse (M16)	
017. Kitų bendradarbiavimo veiksmų skaičius (grupės, tinklai/klasteriai, bandomieji projektai ir kt.) (16.2-16.9 punktai)		
Bendradarbiavimo veiksmai, įgyvendinti žemės ūkio, maisto produktų gamybos bei miškininkystės ir mokslinių tyrimų bei inovacijų subjektų, kuriais buvo siekiama gerinti aplinkosauginį valdymą ir veiksmingumą	T2. Bendras bendradarbiavimo veiksmų, remiamų taikant bendradarbiavimo priemonę, skaičius (Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 35 straipsnis) (grupės, klasteriai/tinklai, bandomieji projektai ir kt.)	Bendradarbiavimo projektų skaičius pagal tipą, iš kurių išskirti aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo srityje įgyvendinti projektai (įskaitant jų turinį ir rezultatus – numatytus ir gautus)
	016. EIP veiksmų skaičius (M16)	Bendradarbiavimo veiksmų dalis (proc.), tęsiama pasibaigus paramai, įskaitant ir tuos veiksmus, kuriais siekiama gerinti aplinkosaugos valdymą ir veiksmingumą (jei tinkamas rodiklis, naudoti 2017 m.; būtina – 2019 m. ir ex post vertinime)*
	017. Kitų bendradarbiavimo veiksmų skaičius (grupės, tinklai/klasteriai, bandomieji projektai ir kt.) (16.2-16.9 punktai)	

* Kadangi iki 2016 m. gruodžio 31 d. bendradarbiavimo projektai buvo tik patvirtinti, bet jie dar nebuvo pradėti įgyvendinti, todėl 2014–2016 m. dar nebuvo bendradarbiavimo veiksmų, kurie būtų tęsiami, pasibaigus paramai. Panaši situacija gali būti fiksuojama ir rengiant 2019 m. ataskaitą, kai dar nebus užbaigtų įgyvendinti projektų ir nebus galima įvertinti jų tęstinumo. Atliekant ex post vertinimą, šis rodiklis jau galės būti naudojamas.

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių buvo naudojami kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Bendradarbiavimo projektų tipas, turinys bei planuoti ir pasiekti rezultatai mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje“, „Esminiai veiksniai, kurie prisidėjo prie efektyvaus bendradarbiavimo (ypač siekiant pagerinti aplinkosauginį valdymą ir veiksmingumą)“.

3. Taikyti metodai

Pirmiausiai buvo taikomas antrinių informacijos šaltinių analizės metodas ir išnagrinėti NMA pateikti kiekybiniai stebėsenos duomenys apie rezultato rodiklių reikšmes, apskaičiuotas partnerių, dalyvaujančių EIP veiklos grupių darbe ir patvirtintuose projektuose, skaičius, jie suskirstyti pagal tipą. Taikant antrinių informacijos šaltinių analizės metodą, su jokiais esminiais iššūkiais nebuvo susidurta.

Siekiant papildyti kiekybinių duomenų analizę kokybine informacija, buvo atlikti interviu su prie 1B tikslinės srities prisidedančios priemonės kuratoriumi, siekiant detaliau išnagrinėti bendradarbiavimo projektų turinį bei planuojamus rezultatus, išsiaiškinti esminius veiksnius, kurie prisideda / galėtų prisidėti prie efektyvesnio bendradarbiavimo skatinimo, nustatyti, kiek tikėtinas bendradarbiavimo veiksmų tęstinumas, pasibaigus paramai. Interviu rezultatai taip pat buvo naudingi, formuluojant išvadas ir rekomendacijas dėl efektyvesnio bendradarbiavimo.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

Iki 2016 m. gruodžio 31 d. pagal 1B tikslinę sritį dar nebuvo užbaigtų įgyvendinti projektų, o lentelėje turi būti pateikiami duomenis apie baigtus įgyvendinti projektus ir patirtas išlaidas. Dėl šios priežasties faktiškai visų rodiklių absoliučioji vertė 2016 m. pabaigoje dar siekė 0. Atliekant analizę, remiamasi duomenimis apie patvirtintus projektus bei juose planuojamas veiklas, todėl, atsakant į vertinimo klausimą, tekste pateikiamos patvirtintuose projektuose suplanuotos rodiklių absoliučiosios vertės.

55 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 1B tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O16. EIP veiksmų skaičius (M16)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
O16. Partnerių skaičius ir tipas EIP grupėse (M16)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
O17. Kitų bendradarbiavimo veiksmų skaičius (grupės, tinklai/klasteriai, bandomieji projektai ir kt.) (16.2-16.9 punktai)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
T2. Bendras bendradarbiavimo veiksmų, remiamų taikant bendradarbiavimo priemonę, skaičius (Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 35 straipsnis) (grupės, klasteriai/tinklai, bandomieji projektai ir kt.)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Partnerių, įtrauktų į bendradarbiavimo projektus, skaičius ir tipas	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendradarbiavimo projektų skaičius	0						NMA stebėsenos

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
pagal tipą, iš kurių išskirti aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo srityje įgyvendinti projektai (įskaitant jų turinį ir rezultatus – numatytus ir gautus)							duomenų bazė

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, buvo susidurta su duomenų trūkumo problema, nes iki 2016 m. gruodžio 31 d. dar nebuvo pagal 1B tikslinę sritį užbaigtų projektų, o išmokėtos lėšos, skirtos EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti, buvo nedidelės apimties. Siekiant spręsti šią problemą, atliekant analizę buvo remiamasi duomenimis apie pagal 1B tikslinę sritį patvirtintus projektus. Antrinių šaltinių informacija buvo papildyta interviu duomenimis apie tikėtiną bendradarbiavimo projektų poveikį. Rengiant ataskaitą taip pat dar nebuvo žinomas bendradarbiavimo veiksmų, kurie bus tęsiama pasibaigus paramai, skaičius. Šis rodiklis bus aktualesnis 2019 m. ataskaitoje, kai jau bus užbaigtų įgyvendinti projektų ir bus galima analizuoti, ar paramos lėšomis pradėtas bendradarbiavimas tęsiamas ir toliau. Siekiant surinkti duomenis apie tikėtiną bendradarbiavimo veiksmų tęstinumą, interviu respondentams buvo užduoti su tuo susiję klausimai, t. y. kokios bendradarbiavimo teisinės struktūros sukurtos, kokie įsipareigojimai prisiimti, kokios sąlygos reikalingos, kad bendradarbiavimas būtų tęsiamas pasibaigus paramai).

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

2014–2016 m. dar nebuvo užbaigtų **bendradarbiavimo veiksmų, kurie paremti taikant bendradarbiavimo priemonę**, tačiau iki 2016 m. pabaigos jau buvo išmokėtos lėšos EIP veiklos grupių steigimui ir veiklai. Paminėtina, kad išmokėtas finansavimas siekė daugiau nei 523 tūkst. eurų. Pirmiausiai buvo sukurtos EIP veiklos grupės ir parengtos galimybių studijos planuojamiems projektams. Buvo gautos iš viso 8 galimybių studijos, iš kurių 6 – patvirtintos. Šie veiksmai atlikti 2015 m. Paskui EIP veiklos grupės, kurių galimybių studijos buvo patvirtintos, pateikė paraiškas. Iš pateiktų 6 paraiškų nuspręsta finansuoti 5 paraiškas.⁴⁶

2016 m. buvo patvirtinti **4 projektai, kuriuos įgyvendins EIP veiklos grupės**, o 2017 m. – 1 projektas. EIP veiklos grupė – pagal partnerystės sutartį sudaryta grupė, kurios tikslas – tikslingai suburti skirtingų tipų partnerius (ūkininkus, konsultantus, tyrėjus, asociacijas, kitus kaimo plėtros sektoriaus dalyvius) siekiant įgyvendinti EIP projekto tikslus. Skirstant pavirtintus projektus pagal tipą, paminėtina, kad aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo srityje buvo patvirtinti du projektai, kurių vienas skirtas drenažo nuotėkio reguliavimo inovacijoms diegti, o kitas – parodomiesiems bandymams, susijusiems su dirvožemio, gaunamos produkcijos ir aplinkosauginių tyrimų atlikimu. Kitus du patvirtintus projektus galima priskirti inovacijų diegimui gyvulininkystės sektoriuje bei žinių sistemos plėtrai.

Remiantis duomenimis apie patvirtintus projektus ir **partnerių skaičių bei tipą EIP veiklos grupėse**, galima teigti, kad vieną projektą įgyvendins nuo 7 iki 12 partnerių. Iki 2016 m. gruodžio 31 d. patvirtintuose projektuose EIP veiklos grupėse iš viso bendradarbiaus 42 partneriai. Paminėtina, kad kai kurios organizacijos / asociacijos, atsižvelgiant į jų kompetenciją ir dydį, dalyvaus keliuose projektuose (pavyzdžiui, VšĮ „Aleksandro Stulginskio universiteto mokomasis ūkis“, VšĮ „Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba“, UAB „Upytės eksperimentinis ūkis“, UAB „Dotnuvos eksperimentinis ūkis“ ir kt.). Unikalių partnerių, dalyvausiančių EIP veikloje, skaičius pagal iki 2016 m. gruodžio 31 d. patvirtintus projektus siekia 35 partnerius. Nagrinėjant EIP veiklos grupių sudėtį pagal partnerių tipą, galima teigti, kad daugiausiai partnerių – 16 – yra privatūs asmenys (ūkininkai, konsultantai, tyrėjai). Dviejuose patvirtintuose

⁴⁶ Interviu su 16.1 veiklos srities kuratoriumi rezultatai.

projektuose kaip vienas iš partnerių dalyvauja VšĮ „Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba“ (viena iš projektų ši institucija yra pareiškėjas). EIP veiklos grupėse kaip partneriai dalyvaujančių mokslo ir švietimo institucijų skaičius siekia 6, asociacijų skaičius – 3, žemės ūkio bendrovių skaičius – 8, o eksperimentinių ūkių skaičius – 2.

56 lentelė. EIP veiklos grupėse esančių partnerių skaičius ir tipas: 1B tikslinė sritis

Tipas	Unikalus projektuose dalyvaujančių organizacijų skaičius	Partneriai
Mokslo ir švietimo institucijos	6	VšĮ „Lietuvos sveikatos mokslų universiteto praktinio mokymo ir bandymų centras“, VšĮ „Aleksandro Stulginskio universiteto mokomasis ūkis“, Valstybinis mokslinių tyrimų institutas Gamtos tyrimų centras ir kt.
Privatūs asmenys	16	<i>Duomenys apie privačius asmenis ataskaitoje nėra skelbiami.</i>
Žemės ūkio bendrovės	7	UAB „Šeduvos avininkystė“, UAB „Šilutės veislininkystė“, UAB „Lietuvos žirgynas“, Lytagros žemės ūkio bendrovė ir kt.
Asociacijos, sąjungos	3	Lietuvos ūkininkų sąjunga, Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacija, Lietuvos grūdų augintojų asociacija
Eksperimentiniai ūkiai	2	UAB „Upytės eksperimentinis ūkis“, UAB „Dotnuvos eksperimentinis ūkis“
Konsultavimo organizacijos	1	VšĮ „Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba“
Iš viso:	35	

Paminėtina, kad aktuali EIP veiklos grupių problema yra susijusi su menku ūkininkų aktyvumu ir fragmentiniu dalyvavimu, lyginant su mokslo ir konsultacijų institucijomis, nors visi grupės nariai yra lygiaverčiai partneriai. Pavyzdžiui, ūkininkai neaktyviai dalyvauja vykstančiuose susitikimuose ar pasitarimuose, susijusiuose su EIP veiklos grupių veikla, taip pat nėra suinteresuoti jiems priskirtų praktinių užduočių vykdymu. Kitose ES šalyse susiduriama su panašia problema.⁴⁷

Apibendrinant galima teigti, kad 2014–2016 m. Programos lėšomis buvo nedidele apimtimi prisidėta prie žemės ūkio, miškininkystės, maisto pramonės ir mokslinių tyrimų bei inovacijų ryšių stiprinimo. Pagrindinis dėmesys buvo skirtas paraiškų tvirtinimui ir pirmųjų lėšų išmokėjimui pagal bendradarbiavimui skirtos priemonės veiklos sritį, pagal kurią teikta parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti. Patvirtintuose bendradarbiavimo projektuose, kuriuos įgyvendins EIP veiklos grupės, dalyvaus pakankamai įvairūs partneriai, todėl Programos lėšos turėtų prisidėti prie inovacinių projektų rengimo ir jų rezultatų platinimo. Analizuojant projektų veiklas, matyti, kad daugelyje projektų numatytos priemonės, kuriomis siekiama susieti mokslinius tyrimus, įvairių metodikų rengimą ir praktinį ūkininkavimą (pavyzdžiui, numatoma parengti technologiją, ją išbandyti, demonstruoti projekto rezultatų pritaikomumą bei parengti rekomendacijas dėl inovacijų diegimo galimybių šalies ar ūkio sektoriaus mastu), o tai turėtų prisidėti prie aktyvesnio inovacijų taikymo. Atsižvelgiant į tai, kad yra keletas projektų, kuriuose suplanuotos diegti aplinkosauginės inovacijos, remiamos veiklos turėtų prisidėti ir prie žalingo ūkinės veiklos poveikio aplinkai mažinimo. EIP veiklos grupių rezultatams neigiamą įtaką daro nepakankamas jose dalyvaujančių ūkininkų aktyvumas ir įsitraukimas.

Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos buvo ne tik patvirtinti 4 projektai, kuriuos įgyvendins EIP veiklos grupės, tačiau ir renkamos paraiškos projektams pagal kitas dvi priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis,⁴⁸ pagal kuriuos bus teikiama parama smulkiųjų ūkio subjektų bendradarbiavimui (gautos 2 paraiškos) bei trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygiu (gauta 1 paraiška). Pradėjus įgyvendinti šiuos projektus, Programos lėšomis bus prisidėta prie smulkių ūkininkų, miško valdytojų, labai mažų įmonių ir fizinių asmenų bendradarbiavimo skatinimo (pagal veiklos sritį – „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“), nes bus remiamas bendrų darbo procesų organizavimas,

⁴⁷ Interviu su 16.1 veiklos srities kuratoriumi rezultatai.

⁴⁸ Remiantis paramos paraiškų pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės priėmimo 2016 metais grafiku, paraiškos pagal priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.3 „Parama smulkiųjų ūkio subjektų bendradarbiavimui“ ir 16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygiu“ buvo renkamos nuo 2016 m. rugpjūčio 16 d. iki 2016 m. spalio 17 d.

dalijimasis įrenginiais, bendros ūkinės, komercinės ar aplinkosauginės veiklos vykdymas. Teikiant paramą trumpoms tiekimo grandinėms, bus skatinamas šioms grandinėms priklausančių ūkininkų, juridinių asmenų ir labai mažų, mažų bei vidutinių įmonių bendradarbiavimas, ūkininkams taps lengviau realizuoti savo produkciją, bus didinamas ūkių ekonominis gyvybingumas.

7. Išvados ir rekomendacijos

57 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
<p>Iki 2016 m. ES lėšomis buvo dar nedidele apimtimi prisidėta prie mokslinių tyrimų ir inovacinių ryšių stiprinimo žemės ūkyje, miškininkystėje ir maisto pramonėje, nes buvo tik patvirtinti EIP veiklos grupių projektai, bet jie dar nepradėti įgyvendinti. Paminėtina, kad ne visi EIP veiklos grupių nariai yra vienodai aktyvūs ir norintys įsitraukti, įgyvendinant projektus. Pavyzdžiui, ūkininkai dalyvauja pakankamai fragmentiškai ir neaktyviai.</p>	<p>Ūkininkų įsitraukimą galėtų padidinti konkrečių praktinių užduočių jiems formulavimas ir siekis, kad ūkininkai fiksuotų pasiektus rezultatus savo ūkyje nustatytais terminais bei juos praneštų kitiems EIP veiklos grupės partneriams.</p> <p>Ūkininkų įtraukimą galima būtų didinti keičiant projektų atrankos kriterijus ir numatant daugiau iniciatyvos įgyvendinant projektus atiduoti ūkininkams, o ne mokslo ir konsultavimo institucijoms. Įvedus formalius kriterijus, ūkininkams būtų numatytos paskatos aktyviau įsitraukti į projektų vykdymą, nes nuo to tiesiogiai priklausytų projektų eiga.</p>

1C TIKSLINĖ SRITIS „MOKYMO SIŪLYMŲ VYKDYMAS IR PROFESINIO MOKYMO ŽEMĖS ŪKIO IR MIŠKININKYSTĖS SEKTORIUOSE SKATINIMAS“

3 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIJOMIS BUVO REMIAMAS MOKYMO SIŪLYMŲ VYKDYMAS IR PROFESINIO MOKYMO ŽEMĖS ŪKIO IR MIŠKININKYSTĖS SEKTORIUOSE SKATINIMAS?

1. Priemonių, prisidedančių prie 1C tikslinės srities, sąrašas

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“.

Taip pat Programoje planuota, kad prie 1C tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M19 „LEADER programa“ veiklos sritys 19.1 „Parengiamoji parama“, 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“ ir 19.3 „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“. Kadangi iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pagal vietos plėtros strategijas patvirtintų ir pradėtų įgyvendinti projektų, 19.2 veiklos sritis dar neturėjo įtakos 1C tikslinės srities tikslų įgyvendinimui. Bendradarbiavimo projektų pagal 19.3 veiklos sritį 2014–2016 m. taip pat dar nebuvo.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

58 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 1C tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Padidėjo kaimo gyventojų, kurie baigė mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuje veiklas, skaičius	T3. Bendras mokymų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14 straipsnį dalyvių skaičius	Mokymų dalyvių dalis, gavusi sertifikatus iš pripažintų švietimo ir mokymo institucijų, nuo visų Programos lėšomis mokymuose dalyvavusių asmenų
	O11. Mokymo dienų skaičius (M01)	Žinių perdavimo ir informavimo veiksmų skaičius ir dalis (pagal tipą / turinį)
	O12. Mokymų dalyvių skaičius (M01)	Programos lėšomis įgyvendintų mokymų skaičius ir dalis (pagal tipą / turinį) žemės ūkio ir miškininkystės klausimais

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C24 „Ūkių valdytojų išsilavinimas žemės ūkio srityje“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Mokymų kokybė ir tipas, mokymų tikslai“.

3. Taikyti metodai

Siekiant atsakyti į vertinimo klausimą, pirmiausiai buvo taikomas antrinių informacijos šaltinių analizės metodas, t. y. nagrinėjami NMA pateikti stebėsenos duomenys apie planuojamus mokymus, mokymų dalyvių skaičių, mokymų temas. Siekiant surinkti kontekstinę informaciją apie ūkių valdytojų išsilavinimą žemės ūkio sektoriuje ar apie kaimo vietovėse gyvenančių žmonių skaičių, buvo naudojamos Lietuvos statistikos departamento ir ŽŪIKVC skelbiamais duomenimis. Taikant antrinių informacijos šaltinių analizės metodą, nekilo jokių esminių iššūkių.

Siekiant papildyti kiekybinių duomenų analizę kokybine informacija, buvo atlikti interviu su prie 1C tikslinės srities prisidedančios priemonės kuratoriumi bei su mokslo, studijų ir mokymo įstaigų, taip pat institucijų, turinčių teisę vykdyti neformalų suaugusiųjų mokymą, atstovu. Interviu padėjo surinkti informaciją apie mokymų tipą, veiklas ir jų kokybę, tikslinių grupių atranką, laukiamus rezultatus ir poveikį, pagrindines mokymų projektų įgyvendinimo problemas ir praktinį tokiuose mokymuose įgytų žinių pritaikomumą.

Interviu rezultatai taip pat buvo naudingi, formuluojant išvadas ir rekomendacijas dėl efektyvesnio bendradarbiavimo.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

Iki 2016 m. gruodžio 31 d. pagal 1C tikslinę sritį dar nebuvo užbaigtų įgyvendinti projektų, o lentelėje turi būti pateikiami duomenis apie baigtus įgyvendinti projektus ir patirtas išlaidas. Dėl šios priežasties faktiškai visų rodiklių absoliučioji vertė 2016 m. pabaigoje dar siekė 0. Atliekant analizę, remiamasi duomenimis apie patvirtintus projektus bei juose planuojamas veiklas, todėl, atsakant į vertinimo klausimą, tekste pateikiamos patvirtintuose projektuose suplanuotos rodiklių absoliučiosios vertės.

59 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 1C tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O11. Mokymo kursų valandų skaičius (M01)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
O12. Mokymų dalyvių skaičius (M01)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
T3. Bendras mokymų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14 straipsnį dalyvių skaičius	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Mokymų dalyvių dalis, gavusi sertifikatus iš pripažintų švietimo ir mokymo institucijų, nuo visų Programos lėšomis mokymuose dalyvavusių asmenų	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Žinių perdavimo ir informavimo veiksmų skaičius ir dalis (pagal tipą / turinį)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Programos lėšomis įgyvendintų mokymų skaičius ir dalis (pagal tipą / turinį) žemės ūkio ir miškininkystės klausimais	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C24. Ūkių valdytojų išsilavinimas žemės ūkio srityje (žemės ūkio išsilavinimą turinčių valdytojų dalis nuo visų ūkių valdytojų)		18,55% (2016 m.)					ŽŪIKVC informacija leidinyje „Žemės ūkis: faktai ir skaičiai“

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, buvo susidurta su duomenų trūkumo problema, nes iki 2016 m. gruodžio 31 d. nebuvo pagal 1C tikslinę sritį užbaigtų įgyvendinti projektų, be to, profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti išmokėtos lėšos dar buvo nedidelės apimties ir siekė apie 448 tūkst. eurų. Siekiant spręsti duomenų trūkumo problemą, atliekant analizę buvo remiamasi informacija apie pagal 1C tikslinę sritį patvirtintus

projektus ir juose suplanuotą apmokyti dalyvių skaičių, suplanuotas mokymų temas, mokymų turinį ir kt. Antrinių šaltinių informacija buvo papildyta interviu duomenimis apie mokymų kokybę, jiems ruošiantis kilusias problemas bei tikėtiną mokymo projektų poveikį.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

2016 m. **žemės ūkio srities išsilavinimą** turinčių valdų valdytojų dalis sudarė 18,55 proc. visų Lietuvoje esančių valdų valdytojų. Pastebėtina, kad žemės ūkio srities išsilavinimą turinčių valdų valdytojų dalis per pastaruosius kelerius metus išaugo, nes, pavyzdžiui, 2014 m. apie 16 proc. valdų valdytojų nurodė turintys išsilavinimą žemės ūkio srityje, o 2015 m. – 18 proc. Svarbu pastebėti, kad šiems pokyčiams įtakos turėjo 2007–2013 m. KPP intervencijos, skirtos profesiniam mokymui ir informavimo veiklai, o pagal 2014–2020 m. KPP finansuojami projektai, skirti kaimo gyventojų profesinės kvalifikacijos ir verslumo įgūdžių kėlimui mokymo kursuose ir seminaruose, iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo įgyvendinti. 2014–2016 m. buvo patvirtinti **4 projektai, skirti žinių perdavimo ir informavimo veiklai**, kurie bus įgyvendinami 2017 m. ir prisidės prie kvalifikacijos kėlimo žemės ūkio sektoriuje. Pateikti projektai buvo kokybiški, nes pareiškėjai – Aleksandro Stulginskio universitetas, Žemės ūkio konsultavimo tarnyba, Žemės ūkio rūmai – turi sukaupę ilgametę dalyvavimo tokiuose projektuose patirtį. Problemų kilo dėl tinkamų išlaidų pagrindimo, be to, pareiškėjai nurodė, kad įgyvendinimo taisyklėse lektoriams, kurie gali vesti mokymus, buvo keliami dideli kvalifikaciniai reikalavimai.⁴⁹

Patvirtintuose projektuose suplanuota, kad mokymo kursams bus skirtos 6 534 valandos, o **mokymų dalyvių skaičius** sieks 5 299 asmenis. Atsižvelgiant į ankstesnių programavimo laikotarpių patirtį apie mokymus sėkmingai baigusius dalyvius, tikėtina, kad faktiškai visi mokymų dalyviai gaus ir mokymų baigimo sertifikatus. Programoje keliamas tikslas, kad iki 2023 metų turėtų būti apmokyti iš viso beveik 150 tūkst. asmenų. Iki 2016 m. pabaigos patvirtintuose projektuose suplanuotas apmokyti asmenų skaičius sudaro beveik 3,5 proc. planuojamos tikslinės reikšmės.

Nagrinėjant patvirtintuose projektuose suplanuotus **žinių perdavimo ir informavimo veiksmus bei mokymus, jų turinį ir tipą**, aktualu analizuoti informaciją apie mokymų programas. Iki 2016 m. pabaigos patvirtintuose projektuose suplanuotus mokymus galima suskirstyti į tris tipus: 1) aplinkosaugos klausimams skirti mokymai; 2) ūkio valdymo veiklai tobulinti skirti mokymai; 3) atsinaujinančios energijos gamybai ir naudojimui skatinti skirti mokymai. Daugiausiai mokymų planuojama organizuoti aplinkosaugos temomis.

60 lentelė. Patvirtintuose žinių perdavimo ir informavimo projektuose suplanuotos mokymo programos: 1C tikslinė sritis

Mokymų programos pavadinimas	Tipas	Projektų, kuriuose suplanuoti konkretūs mokymai, skaičius*
Agrarinė aplinkosauga ir kraštovaizdžio gerinimas	Aplinkosauga	3
Ūkininkavimas hidrografiškai jautriose (rizikos vandens telkinių) teritorijose	Aplinkosauga	1
Atsinaujinantys energijos išteklių – bioenergijos potencialas ir biomasės gamyba miško ūkyje	Atsinaujinanti energija	1
Dalyvavimas aplinkos apsaugos priemonėse ir jų įgyvendinimas	Aplinkosauga	2
Tausojamasis ūkininkavimas	Aplinkosauga	3
Gyvulininkystės mokymo programos	Ūkio valdymas	2
Žemės ūkio atliekų tvarkymas ir perdirbimas	Aplinkosauga	1
Aplinkosauga ir tręšimo planavimas	Aplinkosauga	2
Jaunųjų ūkininkų kompetencijos ugdymo mokymo programa	Ūkio valdymas	1
Bioenergijos (biodujų) gamyba žemės ūkyje	Atsinaujinanti energija	1
Saulės, vėjo ir geoterminės energijos sistemų panaudojimas ūkininko sodyboje	Atsinaujinanti energija	1

* Šioje lentelės grafoje nurodoma, keliuose iš keturių patvirtintų projektų yra suplanuota vykdyti mokymus pagal konkrečią mokymo programą.

⁴⁹ Interviu su 1.1 veiklos srities kuratoriumi rezultatai.

Nagrinėjant suplanuotų mokymų turinį, pastebėtina, kad *aplinkosaugai* skirtų mokymų turinys susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir kraštovaizdžio gerinimu, įvairių aplinkosaugos priemonių įgyvendinimu, žemės ūkio atliekų tvarkymu ir perdirbimu, tręšimo planavimu, ūkininkavimu hidrografiskai jautriose zonose, tausojančiu ūkininkavimu. Įgyvendinus šiuos mokymus, bus prisidėta prie ketvirtąjį prioriteto tikslų pasiekimo. *Atsinaujinančios energijos* vartojimui skirtų mokymų turinys susijęs su biomasės gamybos miškų ūkyje bei biodujų gamybos žemės ūkyje skatinimu, taip pat saulės, vėjo ir geoterminės energijos panaudojimu. Įgyvendinus šiuos mokymus, bus prisidėta prie 2C tikslinės srities, skirtos miškų ekonominės vertės didinimui, 5C tikslinės srities, skirtos energijos gamybos iš atsinaujinančių šaltinių skatinimui, bei 6A tikslinės srities, skirtos ne žemės ūkio verslams skatinti, tikslų pasiekimo. *Ūkio valdymui* gerinti numatyti mokymai apima jaunųjų ūkininkų kompetencijos ugdymo programą (pavyzdžiui, apie ūkinės veiklos planavimo ir finansavimo galimybes), taip pat gyvulininkystės mokymo programas (pavyzdžiui, apie mėsinių galvijų vertės ir produktyvumo didinimą bei produkcijos realizavimą, taip pat apie gyvūnų gerovę, įgyvendinant kompleksinės paramos reikalavimus). Įgyvendinus šiuos mokymus, bus prisidėta prie 2A tikslinės srities, skirtos ūkių modernizavimui, ir 2B, skirtos jaunųjų ūkininkų įsikūrimui skatinti, tikslų pasiekimo.

Vertindami tarp mokymų dalyvavimų paklausiausias ir populiariausias temas, mokymų organizatoriai nurodė, kad jos yra susijusios su kompleksinės paramos reikalavimais ir tręšimo planavimu. Ūkininkai pageidauja, kad mokymuose pateikiama informacija būtų koncentruota ir aiškiai suprantama. Mokymuose įgytos žinios yra taikomos praktikoje, nes ūkininkai geba sudaryti tręšimo planus, žino taikomus aplinkosauginius reikalavimus. Vykdamas projektus, susiduriama su problema, kad patvirtintas biudžetas yra labai statiškas, t. y. negalimi nukrypimai tarp išlaidų eilučių. Paprastai projektas pradėdamas įgyvendinti praėjus jau 6-10 mėn. po paraiškos pateikimo, o per tą laiką pasikeičia prekių ir paslaugų kainos, mokymų dalyvių skaičius. Esant patvirtintam biudžetui, negalima keisti ir lanksčiau perskirstyti lėšų, pavyzdžiui, sutaupius lėšų už patalų nuomą skirti didesnio nei planuota dalyvių skaičiaus apmokymui.⁵⁰

Apibendrinant galima teigti, kad iki 2016 m. pabaigos Programos intervencijos tik maža apimtimi prisidėjo prie mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose skatinimo, nes mokymų projektai dar nebuvo baigti įgyvendinti. Remiantis 2014–2016 m. patvirtintų projektų duomenimis, pastebėtina, kad juose suplanuota apmokėti maždaug 3,5 proc. bendro iki 2023 metų mokymuose turinčių dalyvauti asmenų skaičius. Mokymai turėtų prisidėti prie išaugusio kaimo gyventojų, kurie baigė mokymosi ir profesinio mokymo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuje veiklas, skaičiaus. Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos patvirtintuose projektuose suplanuotas apmokėti asmenų skaičius, jei jie visi sėkmingai gaus mokymų veiklas ir gaus sertifikatus, sudarys apie 0,6 proc. visų kaimo vietovių gyventojų Lietuvoje.⁵¹ Atsižvelgiant į suplanuotų mokymų temas, galima teigti, kad Programos lėšomis bus daugiausiai prisidėta prie supažindinimo su agrarinės aplinkosaugos bei ūkio valdymo reikalavimais, taip pat gyvulininkystės produkcijos gamyba. Įgyti nauji gebėjimai ir žinios galės būti taikomi ūkinėje veikloje bei padės ūkininkams, miškų savininkams ir kitiems valdų valdytojams geriau prisitaikyti prie rinkos iššūkių, didins jų gebėjimus konkuruoti.

7. Išvados ir rekomendacijos

61 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
Iki 2016 m. pabaigos ES lėšomis buvo dar mažai prisidėta prie mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose skatinimo, nes buvo patvirtinti 4 mokymų projektai ir tik pradėti organizuoti pirmieji mokymai. Aktualiausias mokymų temas yra susijusios su aplinkosauginių reikalavimų laikymusi ir tręšimo planų įgyvendinimu. Pastebėtina, kad efektyvesni mokymų projektų vykdymą stabdo nepakankamai lanksti biudžeto planavimo procedūra, t. y.	Sudaryti galimybes projektų vykdytojams lanksčiau planuoti projekto biudžetą, t. y. numatyti galimybę perskirstyti skirtingoms projekto veikloms skirtas lėšas. Esant sutaupymams ir galimybei sutaupyti lėšas nukreipti papildomiems mokymų dalyviams įtraukti, išaugtų mokymus baigusių kaimo gyventojų skaičius ir ES lėšomis būtų aktyviau prisidėta prie mokymosi

⁵⁰ Interviu su Žemės ūkio rūmų atstovu rezultatai.

⁵¹ 2017 m. sausio 1 d. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, gyventojų skaičius kaimo vietovėse siekė 937 960 žmonių.

Išvados	Rekomendacijos
projekte sutaupius vienoms veikloms skirtas lėšas jų negalima panaudoti kitų veiklų vykdymui, jei taip nebuvo nurodyta paraiškoje.	visą gyvenimą ir profesinio mokymo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose skatinimo.

2A TIKSLINĖ SRITIS „VISŲ ŪKIŲ EKONOMINĖS VEIKLOS REZULTATŲ GERINIMAS IR PALANKESNIŲ SĄLYGŲ ŪKIŲ RESTRUKTŪRIZAVIMUI IR MODERNIZAVIMUI SUDARYMAS, VISŲ PIRMA SIEKIANT INTENSYVINTI DALYVAVIMĄ RINKOJE IR ORIENTAVIMĄ, TAIP PAT ŽEMĖS ŪKIO ĮVAIRINIMĄ“

4 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIOS PRISIDĖJO PRIE PAREMTŲ ŪKIŲ EKONOMINĖS VEIKLOS REZULTATŲ GERINIMO, JŲ RESTRUKTŪRIZAVIMO IR MODERNIZAVIMO, YPAČ INTENSYVINANT JŲ DALYVAVIMĄ RINKOJE IR SKATINANT ŽEMĖS ŪKIO ĮVAIRINIMĄ?

1. Priemonių, prisidedančių prie 2A tikslinės srities, sąrašas

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ ir veiklos sritys 4.3 „Parama investicijoms į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusią infrastruktūrą“ veiklos 4.3.1 „Parama žemės konsolidacijai“ ir 4.3.2 „Parama žemės ūkio vandentvarkai“;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“;
- M16 „Bendradarbiavimas“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys).

Taip pat Programoje planuota, kad prie 2A tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“. Kadangi iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pagal vietos plėtros strategijas patvirtintų ir pradėtų įgyvendinti projektų, 19.2 veiklos sritis dar neturėjo įtakos 2A tikslinės srities tikslų įgyvendinimui.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

62 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 2A tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Žemės ūkio produkcija vienam metiniam darbo vienetui paremtuose ūkiuose padidėjo	R1/T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių Programos paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis R2. Žemės ūkyje sukurtos vertės pokytis paremtuose ūkiuose vienam sąlyginiam darbuotojui (<i>papildomas rezultato rodiklis</i>)	Ūkyje sukurta grynoji pridėtinė vertė vienam sąlyginiam darbuotojui Lietuvoje
Ūkiai buvo modernizuoti	R1/T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių Programos paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis O3. Paremtų veiksmų skaičius (M01, M02, M04, M06)	-
Ūkiai buvo restruktūrizuoti	R1/T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių Programos paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis O3. Paremtų veiksmų skaičius (M01, M02, M04, M06)	Remiamų ūkių ekonominio dydžio struktūra
Pagerėjo ūkių ekonominė veikla	R1/T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių Programos paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis	-

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
	O4. Paramą investicijoms į žemės ūkio valdas gavusių valdų skaičius (R1 rodiklio apskaičiavimui): Valdų, gaunančių žemės ūkio valdoms skirtą paramą investicijoms, skaičius (4.1 punktas) Paramos gavėjų (valdų), gaunančių smulkiems ūkiams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.3 punktas)	
Suintensyvėjo ūkių dalyvavimas rinkoje		Pardavimų pajamos paremtuose ūkiuose
Ūkių gaminama žemės ūkio produkcija tapo įvairesnė		Paremtų ūkių pasiskirstymas pagal sektorius

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C14 „Darbo našumas žemės ūkyje“, C26 „Pajamos iš žemės ūkio vienam ūkio darbuotojui“, C27 „Bendras gamybos veiksnių našumas“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Ūkių dalyvavimo rinkoje padidėjimas, gavus paramą (kokybinė informacija)“.

3. Taikyti metodai

Siekiant apskaičiuoti rodiklį R2, matuojantį žemės ūkyje sukurtos vertės pokytį vienam sąlyginiam darbuotojui, metodologiniuose dokumentuose rekomenduojama taikyti kontrafaktinio poveikio vertinimo metodą, kuris padeda nustatyti grynąjį Programos poveikį, neįtraukiant kitų veiksnių nulemtų pokyčių. Paminėtina, kad rodiklio pokyčiams gali daryti įtaką ne tik kaimo plėtrai skirta ES parama, bet ir kitos subsidijos, kurias gavo ūkis, pavyzdžiui, pagal I ramstį gautos subsidijos ar su BŽŪP nesusijusi parama iš regioninių fondų. Be to, rodiklio pokyčius gali lemti ir išoriniai veiksniai, pavyzdžiui, žemės ūkio produktų kainų pokyčiai, žemės ūkio produkcijos gamybos sąnaudų ir gaunamų pajamų santykio pokyčiai.

Atliekant kontrafaktinį poveikio vertinimą ir apskaičiuojant rodiklį, reikėtų vadovautis tokia metodologija:⁵²

1. Pirmiausiai reikia surinkti duomenis iš Ūkininkų apskaitos duomenų tinklo apie Lietuvoje esančius ūkius ir jų pagrindines charakteristikas (pastebimąsias savybes), taip pat informaciją apie tai, kurie iš ūkių gavo paramą pagal 4.1 veiklos sritį. Surinkti duomenys turi būti perduoti NMA, kuri šiuos duomenis patikrintų ir papildytų informacija apie paramą gavusius ūkius. Išorės vertintojams pateikiami nuasmeninti ūkių duomenys.
2. Sudaryti ūkių / ūkininkų, 2014–2016 m. gavusių paramą pagal prie 2A tikslinės srities prisidedančias Programos priemones, imtį, t. y. tikslinę grupę.
3. Sudaryti iš ūkių / ūkininkų, kurie per tą patį laikotarpį negavo paramos pagal prie 2A tikslinės srities prisidedančias priemones, imtį, kurį būtų 2-3 kartus didesnė nei paramos gavėjų, t. y. kontrolinę grupę. Kontrolinė grupė sudaroma taikant panašiausių atvejų analizės metodą (angl. *propensity score matching*), o jos nariai pagal savo charakteristikas turi atitikti tikslinę grupę. Šis metodas leidžia tikslinei grupei priklausantiems subjektams išrinkti kuo panašesnius atitikmenis, remiantis jų pastebimos savybėmis prieš įgyvendinant intervenciją. Idealiu atveju tikslinę ir kontrolinę grupę sudarančius subjektus skiria tik dalyvavimo ar nedalyvavimo intervencijoje faktas. Be to, reikia statistiškai patikrinti abiejų grupių panašumą prieš gaunant paramą pagal Programą, t. y. atlikti statistinius testus.
4. Surinkti duomenis apie į abi grupes patekusių ūkių žemės ūkio produkciją ir darbo sąnaudas valdoje (SDV) 2013–2016 m. (kiekvienais metais atskirai) bei apie pagrindines ūkių charakteristikas, t. y. ūkio plotas, išnuomotas plotas, visos panaudotos investicijos, bendrosios ūkio pajamos, bendras turtas, bendros investicijos į nekilnojamąjį turtą, kitos gautos subsidijos.

⁵² European Evaluation Helpdesk for Rural Development, Assessment of RDP Results: How to Prepare for Reporting on Evaluation in 2017. Detalesnė informacija adresu: https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/guidelines-assessment-rdp-results-how-prepare-reporting-evaluation-2017_en.

5. Apskaičiuoti paramos gavėjų grupei ir kontrolinei grupei R2 rodiklio reikšmę prieš gaunant paramą (2013 m.) ir po paramos gavimo (2016 m.).
6. Išskirti programos grynąjį poveikį R2 rodikliui. Vertinant poveikį galima taikyti skirtingus metodus. Dažniausiai taikomas yra dvigubo skirtumo analizės metodas (angl. *difference-in-difference*), pagal kurį tikslinė ir kontrolinė grupės lyginamos skirtingais laiko tarpais, t. y. prieš ir po paramos gavimo. Grynasis intervencijos poveikis yra skirtumas tarp dviejų grupių prieš įgyvendinant politiką minus skirtumas tarp dviejų grupių įgyvendinus politiką.
7. Atlikti gautų rezultatų jautrumo analizę.
8. Apskaičiuoti bendrąją rodiklio vertę Programos lygiu taikant ekstrapoliacijos technikas.

Pagrindiniai iššūkiai, su kuriais susidurta, siekiant taikyti kontrafaktinio poveikio vertinimo metodą R2 rodikliui apskaičiuoti, buvo susiję su duomenų prieinamumo problema. Atlikus duomenų apie žemės ūkio subjektų veiklą prieinamumo ir pakankamumo kaimo plėtros programų vertinimams atlikti analizę, konstatuota, kad norint atlikti kontrafaktinį kaimo plėtros programos intervencijų poveikio vertinimą ir nustatyti grynąjį investicinės paramos poveikį ūkių produktyvumui, reikalingi Ūkių apskaitos duomenų tinklo (toliau – ŪADT) duomenys. Buvo parengtos užklauskos ŪADT duomenų valdytojams Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnybai (toliau – LŽŪKT) ir Lietuvos agrarinės ekonomikos institutui (toliau – LAEI) dėl vertinimui reikalingų duomenų pateikimo, tačiau LŽŪKT ir LAEI atsisakė pateikti duomenis, motyvuodami tuo, kad šie duomenys yra konfidencialūs. Paminėtina, kad ŪADT pirmiausiai buvo sukurtas siekiant patenkinti BŽŪP poreikius (Reglamento Nr. 2017/2009 1 straipsnis), o kaimo plėtros programos yra BŽŪP dalis, todėl ŪADT duomenys gali būti naudojami kaimo plėtros programų vertinimui atlikti. Be to, ES ir nacionaliniai teisės aktai leidžia naudoti tokius duomenis mokslo tikslais. Kaimo plėtros programų vertinimui reikalingi ne visi ŪADT duomenys, o tik dalis informacijos apie kai kurias ūkių savybes ir jų veiklos rodiklius. Naudojant tokius duomenis, nėra galimybės tiesiogiai ar netiesiogiai identifikuoti konkretų ūkį, todėl duomenų konfidencialumo reikalavimai nebūtų pažeisti.

Siekiant išspręsti kilusią problemą, vyko aktyvios derybos dėl duomenų pateikimo. Galiausiai buvo susitarta, kad LAEI galėtų pateikti agreguotus ŪADT esančių ūkių duomenis, tačiau šių duomenų pateikimo terminai ir kaina buvo nesuderinami su vertinimo terminais ir biudžetu. Be to, kitose ES šalyse vykdyti kaimo plėtrai skirtos paramos poveikio vertinimai rodo, kad naudojant agreguotus duomenis gaunami poveikio vertinimo rezultatai nėra tikslūs, kadangi sudarant tikslinę ir kontrolinę grupes neatsižvelgiama į ūkių savybes, kurios labiau nei ūkiams skirta parama veikia ūkių veiklos rezultatus. Todėl vertinimams reikalingi ne agreguoti ūkių grupių (paramą gavusių ir paramos negavusių), o nuasmeninti individualių ūkių duomenys. Be ŪADT kaupiamų individualių ūkių apskaitos duomenų neįmanoma nustatyti ir kiekybiškai įvertinti grynojo kaimo plėtros programų poveikio ir taikyti kontrafaktinio poveikio vertinimo metodą.

Atsižvelgiant į tai, kad teisės aktai leidžia naudoti konfidencialius statistinius duomenis mokslinių tyrimų tikslais, o ŪADT duomenų rinkimą ir naudojimą reglamentuojantys ES teisės aktai aiškiai nurodo, jog pagrindinis ŪADT duomenų tikslas – tenkinti Bendrosios žemės ūkio politikos poreikius, ir siekiant užtikrinti, kad 2019 metais rengiant Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2018 m. vertinimo ataskaitą būti galima apskaičiuoti R2 rodiklį, Žemės ūkio ministerija turi imtis priemonių ir įpareigoti LAEI esant poreikiui rengti ir teikti ŪADT duomenis Programos poveikio vertinimams (tokia užduotis turėtų būti įtraukta į einamųjų / rutininių LAEI užduočių, kurioms atlikti LAEI skiriamas finansavimas iš valstybės biudžeto, sąrašą).

Rengiant Programos įgyvendinimo pažangos ataskaitą 2019 metais, bus reikalingi tokie pagrindiniai rodikliai apie individualius ūkius:

1. Ūkio žemės, jos naudojimas (įskaitant ariamos žemės naudojimą);
2. Ūkio produkcija (augalininkystės, gyvulininkystės, kitų pelningų veiklų);
3. Ūkio išlaidos;
4. Bendrasis ir grynasis pelnas;
5. Turtas ir investicijos;
6. Pajamos už parduotą produkciją;
7. Darbo sąnaudos.

Apibendrinant galima teigti, kad sėkmingam rodiklio R2 apskaičiavimui, rengiant Programos įgyvendinimo pažangos ataskaitą 2019 metais, bus itin svarbu užtikrinti, kad ŪADT duomenis administruojančios institucijos pateiktų kontrafaktiniam poveikio vertinimui atlikti reikiamą informaciją, t. y. nuasmenintus individualių ūkių duomenis.

Analizuojant kitų rodiklių, iliustruojančių 2A tikslinės srities tikslų pasiekimą, pokyčius, pirmiausiai buvo taikomas antrinių informacijos šaltinių analizės metodas, t. y. buvo analizuojami NMA pateikti stebėsenos duomenys apie paramą investicijoms gavusius ūkius, apie paremtus smulkius ūkius, taip pat apie paramą vandentvarkos gerinimui gavusias žemės ūkio valdas. Šie duomenys buvo papildyti informacija apie paremtų ūkių pardavimo pajamas ir gamybos apimtis, kuri buvo reikalinga, analizuojant ūkių ekonominės veiklos rezultatus. Siekiant surinkti kontekstinę informaciją apie darbo našumą žemės ūkyje, vienam šeimos nariui tenkančias pajamas iš žemės ūkio bei bendrą gamybos veiksnių našumą Lietuvoje, buvo remiamasi Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje pateikiamais duomenimis. Jokių iššūkių, susijusių su šio metodo taikymu, nekilo.

Siekiant papildyti iš antrinių informacijos šaltinių surinktus duomenis ir surinkti kokybinę informaciją apie įgyvendintų projektų tipą, jų poveikį ūkių modernizavimui ir restruktūrizavimui, aktyvesniam dalyvavimui rinkoje, poveikį pajamų augimui ir naujų darbo vietų kūrimui, taip pat apie pagrindines projektų įgyvendinimo problemas ir ES paramos lėšų panaudojimo efektyvumą, buvo atlikti interviu su prie 2A tikslinės srities prisidedančių priemonių kuratoriais.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

63 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 2A tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Apskaičiuota bendroji pridėtinė vertė			Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
			Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė		
Bendri produkto rodikliai							
O3. Paremtų veiksmų / veiklų skaičius (4.3 punktas)	63						NMA stebėsenos duomenų bazė
O4. Valdų, gaunančių žemės ūkio valdoms skirtą paramą investicijoms, skaičius (4.1 punktas)	1 109						NMA stebėsenos duomenų bazė
O4. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių smulkiems ūkiams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.3 punktas)	72						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R1/T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių Programos paramą investicijoms ir restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis		0,6%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
R2. Žemės ūkyje sukurtos vertės pokytis paremtuose ūkiuose vienam sąlyginiam darbuotojui (Eus / SDV) (papildomas rezultato rodiklis)						n. d.	NMA stebėsenos duomenų bazė, ŪADT duomenys
Papildomi rezultato rodikliai							

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Apskaičiuota bendroji pridėtinė vertė			Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
			Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė		
Remiamų ūkių ekonominio dydžio struktūra (Eur)	11 475 (6.3 punktas) 64 083 (4.1 punktas)						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C14. Darbo našumas žemės ūkyje (tūkst. Eur / SDV)	7,362 (2015 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C26. Pajamos iš žemės ūkio vienam ūkio darbuotojui (Eur / SDV)	5 399 (2015 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C27. Bendras gamybos veiksmų našumas (proc.)		130% (2015 m.)					BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, buvo susidurta su duomenų prieinamumo problema, dėl kurios 2017 m. ataskaitoje nepavyko apskaičiuoti rezultato rodiklio R2. Siekiant išspręsti šią problemą, turi būti imtasi administracinių veiksmų ir už ŪADT duomenų administravimą atsakingos institucijos turi būti įpareigosotos teikti nuasmenintus ūkių duomenis vertinimo tikslais. Detaliau ši metodologinė problema ir siūlomas jos sprendimo būdas aprašytas 3 skyrelyje.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

2015 m. **pajamos iš žemės ūkio vienam ūkio nariui** siekė 5 399 eurus.⁵³ Lyginant ūkio darbuotojų gaunamas pajamas su vidutiniu darbo užmokesčiu įvairiuose šalies ekonomikos sektoriuose, matyti, kad iš žemės ūkio gaunamos pajamos Lietuvoje 2015 m. sudarė apie 59 proc. vidutinių kituose šalies ekonomikos sektoriuose gaunamų pajamų. 2005–2015 m. **bendro gamybos veiksmų našumo pokytis** Lietuvoje per metus siekė apie 2,8 proc. ir buvo vienas iš didžiausių tarp visų ES valstybių narių.⁵⁴ Gamybos veiksmų našumo rodiklis atspindi žemės ūkio sektoriaus ekonominį efektyvumą ir nurodo, kiek efektyviai žemės ūkyje naudojami turimi resursai, gaminant žemės ūkio produkciją. Bendro gamybos veiksmų našumo augimas yra nulemtas įvairių veiksmų, pavyzdžiui, naujų technologijų naudojimo, masto ekonomijos, vadybinių įgūdžių, pokyčių gamybos struktūroje ir pan. Paminėtina, kad bendras gamybos veiksmų našumas Lietuvoje 2010 m. siekė 112 proc., o 2015 m. – 130 proc. 2015 m. **darbo našumas žemės ūkyje Lietuvoje**, matuojamas kaip vieno sąlyginio darbuotojo per metus sukuriama pridėtinė vertė, siekė 7,362 tūkst. eurų. 2010–2015 m. metinis darbo našumo žemės ūkyje augimo rodiklis Lietuvoje siekė 17,1 proc. ir buvo vienas iš didžiausių tarp ES valstybių narių.⁵⁵

Prie teigiamų tendencijų žemės ūkio sektoriuje prisidėjo pagal Programą ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimui, ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui teikta parama. Iki 2016 m. pabaigos buvo **paremtos**

⁵³ Detalesnė informacija Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c26_en.pdf.

⁵⁴ Detalesnė informacija Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c27_en.pdf.

⁵⁵ Detalesnė informacija Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c14_en.pdf.

1 109 žemės ūkio valdos, kuriose vykdytos investicijos į ūkių modernizavimą. Paremtos valdos sudarė 0,6 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų.

Vertinant paramą modernizavimui gavusias žemės ūkio valdas pagal jų ekonominį dydį, matyti, kad 84 proc. paremtų žemės ūkio valdų (826 valdos) buvo smulkūs ir vidutiniai ūkiai, kurių ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte, siekė 8–50 tūkst. eurų. 2014–2016 m. paramą ūkių modernizavimui gavusių **ūkių ekonominio dydžio vidurkis** siekė 64 083 eurus. Labai dideli ūkiai sudarė 14 proc. visų iki 2016 m. pabaigos paramą modernizavimui gavusių žemės ūkio valdų. 7 paremtų ūkių ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte, siekė daugiau nei 1 mln. eurų.⁵⁶ Paminėtina, kad 2014–2016 m. paramą pagal 4.1 veiklos sritį gavusios žemės ūkio valdos, kurių ekonominis dydis buvo didesnis nei 8 tūkst. eurų, sudarė daugiau nei 3 proc. bendro 2016 m. Lietuvoje registruotų tokio dydžio valdų skaičiaus.⁵⁷

64 lentelė. Ūkių modernizavimo projektus įgyvendinusių ūkių ekonominio dydžio struktūra

Ūkio ekonominis dydis, išreikštas standartine produkcijos verte (SP), Eur	Iki 2016 m. pabaigos paremtų žemės ūkio valdų skaičius	Dalis nuo visų paremtų ūkių, proc.
8 000–9 999	22	2,3
10 000–19 999	171	17,3
20 000–29 999	175	17,8
30 000–39 999	178	18,1
40 000–49 999	185	18,8
50 000–59 999	63	6,4
60 000–69 999	31	3,1
70 000–79 999	19	1,9
80 000–89 999	14	1,4
90 000–99 999	19	1,9
100 000–149 999	46	4,6
150 000–199 999	19	1,9
200 000–299 999	23	2,3
300 000–499 999	8	0,8
Daugiau nei 500 tūkst.	10	1
Iš viso:	983*	100

* Iš viso paramą modernizavimui gavo 1 109 žemės ūkio valdos, tačiau apie 126 ūkių ekonominį dydį informacijos NMA neturėjo, todėl paremtų žemės ūkio valdų, kurių ekonominis dydis apskaičiuotas, skaičius yra mažesnis nei bendras iki 2016 m. pabaigos paremtų žemės ūkio valdų skaičius.

Skirstant 1 109 įgyvendintų **ūkių modernizavimui skirtų projektų pagal sektorius**, matyti, kad daugiausiai projektų – beveik 58 proc. (638 projektai) – buvo įgyvendinti augalininkystės sektoriuje. Gyvulininkystės sektoriuje vykdyti 42 proc. visų iki 2016 m. pabaigos paremtų projektų, o daugiausiai jų buvo skirta pieninei ir mėsinei galvijininkystei. Paminėtina, kad vidutinė baigtų įgyvendintų projektų sutarties suma siekė 91 715 eurų. Vertinant iki 2016 m. pabaigos patvirtintus projektus, pastebėtina, kad didesnė dalis jų (54 proc.) taip pat bus įgyvendinama augalininkystės sektoriuje, o 46 proc. – gyvulininkystės. Vidutinė patvirtintų projektų sutarties suma siekia 91 824 eurus.

65 lentelė. Ūkių modernizavimo projektų pasiskirstymas pagal sektorius

Sektorius	Iki 2016 m. pabaigos patvirtinti ir baigti įgyvendinti projektai	Iki 2016 m. pabaigos patvirtinti, bet dar nebaigti įgyvendinti projektai
Arklininkystė	2	2
Avininkystė	12	8
Mėsinei galvijininkystė	198	222
Pieninei galvijininkystė	236	337
Paukštininkystė	3	3
Kitos gyvulininkystės šakos	20	44

⁵⁶ Trijų ūkių ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte, siekė daugiau nei 1 mln. eurų, dviejų ūkių – daugiau nei 2 mln. eurų, vieno ūkio – daugiau nei 3 mln. eurų, o vieno ūkio – daugiau nei 4 mln. eurų.

⁵⁷ Remiantis ŽŪIKVC duomenimis, 2016 m. žemės ūkio valdų, kurių ekonominis dydis, išreikštas standartine produkcijos verte, siekė daugiau nei 8 tūkst. eurų, skaičius siekė 29 703 valdas.

Sektorius	Iki 2016 m. pabaigos patvirtinti ir baigti įgyvendinti projektai	Iki 2016 m. pabaigos patvirtinti, bet dar nebaigti įgyvendinti projektai
Daržininkystė	37	43
Javai	167	292
Kitos augalininkystės šakos	403	363
Sodininkystė	6	13
Uogininkystė	25	25
Iš viso:	1 109	1 352

Įgyvendinus ūkių modernizavimui skirtus projektus, aktyviai prisidėta prie žemės ūkio sektoriaus atnaujinimo, ūkiuose pagaminamos žemės ūkio produkcijos kiekio padidėjimo, veiklos diversifikavimo ir ūkių pajamų augimo. Remiantis NMA pateiktais duomenimis, iki 2016 m. pabaigos patvirtintus ūkių modernizavimo projektus įgyvendinančių paramos gavėjų **pardavimo pajamų vidurkis** prieš projekto įgyvendinimą siekė daugiau nei 888,1 tūkst. eurų. Remiantis patvirtintuose projektuose pateikiamais duomenimis, pirmaisiais projektų įgyvendinimo metais prognozuojamas ūkių pardavimo pajamų vidurkis turėtų siekti daugiau nei 1 mln. eurų, antraisiais projektų įgyvendinimo metais – daugiau nei 1,6 mln. eurų, ketvirtaisiais ir penktaisiais projektų įgyvendinimo metais – daugiau nei 1,8 mln. eurų, o šeštaisiais ir septintaisiais paramos gavėjų pardavimo pajamų vidurkis turėtų išaugti iki 1,9 mln. eurų. Atsižvelgiant į šiuos rodiklius, galima teigti, kad investicijos į ūkių modernizavimą turėtų ženkliai prisidėti prie pajamų augimo.

Paminėtina, kad, teikiant paramą dideliems ir labai dideliems ūkiams, didėja savaimingumo efekto pasireiškimo tikimybė, t. y. tai, kad ūkiai galėtų įgyvendinti investicijas net ir tuo atveju, jei negautų paramos lėšų. Ūkių dydžio kriterijus teorinėje literatūroje įvardijamas kaip viena iš savaimingumo efektą lemiančių priežasčių. Be to, detalesnė analizė pagal ūkių ekonominio dydžio klases⁵⁸ atskleidė, kad kuo ūkiai didesni, tuo paramos investicijoms reikšmingumas juose mažesnis, t. y. paramos investicijoms poreikis mažuose ir vidutiniuose ūkiuose gerokai didesnis nei dideliuose. Atlikus subsidijų investicijoms dalies ūkių bendrosiose investicijose analizę nustatyta, kad nuo ES kaimo plėtros programų įgyvendinimo Lietuvoje pradžios iki šių dienų tokių investicijų indėlis, didinant ūkių investavimo galimybes, buvo didžiausias mažuose ūkiuose. 4.1 veiklos srities įgyvendinimo taisyklėse savaimingumo efekto pasireiškimo priežastis mėginama kontroliuoti, nustatant tinkamumo gauti paramą sąlygas bei reikalavimus, apibrėžiant paramos dydį, nustatant projektų atrankos kriterijus. Pavyzdžiui, pagal 4.1 veiklos sritį teikiamos paramos dydis yra mažinamas proporcingai ūkio dydžiui. Taip pat numatytas prioritetas atrankos kriterijus, pagal kurį papildomi balai yra skiriami projektams įgyvendinantiems smulkiems ir vidutiniams ūkiams.

Iki 2016 m. pabaigos, siekiant paskatinti smulkių ūkių restruktūrizavimo procesus ir jų dalyvavimą rinkoje, pagal 6.3 veiklos sritį **paramą gavo 72 smulkūs ūkiai**. Paminėtina, kad smulkiems ūkiams skirta parama šiuo programavimo laikotarpiu yra populiarsnė nei 2007–2013 m., o tai lemia kelios priežastys: 1) padidėjo teikiamos paramos suma (išmoka siekia 15 tūkst. eurų); 2) nuo 2016 m. pareiškėjams palanki paramos išmokėjimo tvarka, nes pirmoji išmokos dalis siekia 80 proc. visos paramos sumos ir išmokama priėmus sprendimą suteikti paramą; 3) nuo 2016 m. verslo planas supaprastintas iki minimalių būtinų reikalavimų.⁵⁹

Skirstant iki 2016 m. pabaigos **užbaigtus įgyvendinti smulkių ūkių projektus pagal sektorius**, matyti, kad daugiausiai projektų buvo įgyvendinta augalininkystės sektoriuje – 29. Gyvulininkystės ir mišria žemės ūkio veikla besiverčiantys smulkūs ūkiai įgyvendino atitinkamai po 19 ir 18 projektų, o daržininkystės ir uogininkystės sektoriuose buvo įvykdyta atitinkamai po 2 projektus. Skirstant iki 2016 m. pabaigos patvirtintus smulkių ūkių projektus pagal sektorius, matyti, kad tendencijos išlieka tos pačios, t. y. daugiausiai patvirtintų projektų planuojama įgyvendinti augalininkystės sektoriuje (248 ūkiai). Gyvulininkystės ir mišria žemės ūkio veikla besiverčiantys žemės ūkiai planuoja įgyvendinti atitinkamai 211 ir 150 projektų. Atsižvelgiant į sektorius, kuriuose veikia paramos prašantys smulkūs ūkiai, galima

⁵⁸ Vlada Vitunskienė ir Darius Jazepčikas, „Investicinės ir tiesioginės paramos priemonių reikšmingumas ūkių investicijoms Lietuvoje“, Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos, 2016 m., <<http://erd.asu.lt/ssaf/article/view/215/191>>. Tyrimo kaip maži ūkiai įvardinti tokie ūkiai, kurių ekonominis dydis, išreikštas standartinė produkcijos verte, siekia nuo 2 tūkst. iki 25 tūkst. eurų, kaip vidutiniai ūkiai – kurių ekonominis dydis siekia nuo 25 tūkst. iki 100 tūkst. eurų, o kaip dideli ūkiai – kurių ekonominis dydis siekia daugiau nei 100 tūkst. eurų.

⁵⁹ Interviu su 6.3 veiklos srities kuratoriumi rezultatai.

teigti, kad vyraujantis ir toliau išlieka augalininkystė sektorius, be to, mažai paramos besikreipiančių ūkių užsiima uogininkystės ir daržininkystės veiklomis. Kaip pozityvų faktorių galima įvardinti tai, jog dėl paramos aktyviai kreipiasi ir gyvulininkystės ūkiai, kuriuos dėl prastos gyvulininkystės sektoriaus padėties siekiama skatinti nacionaliniu mastu. Iki 2016 m. pabaigos ES paramos lėšos, nors ir nedidele apimtimi, tačiau prisidėjo prie ūkių veiklos įvairinimo Lietuvoje.

66 lentelė. Smulkių ūkių projektų pasiskirstymas pagal sektorius

Sektorius	Iki 2016 m. pabaigos įgyvendinti projektai	Iki 2016 m. pabaigos patvirtinti projektai
Augalininkystė	29	248
Daržininkystė	2	13
Gyvulininkystė	19	211
Mišri žemės ūkio veikla	18	150
Uogininkystė	2	29
Mišrus ūkis (keli)	1	5
Kita	1	-
Iš viso:	72	656

Iki 2016 m. pabaigos buvo įgyvendinti 63 projektai, kurie buvo skirti žemės ūkio vandentvarkai gerinti bei prisidėjo prie lauko drenažinės infrastruktūros atnaujinimo kaimo vietovėse, pagerino žemės ūkiui būtiną infrastruktūrą bei žemės ūkio ir alternatyvios veiklos sąlygas, taip pat prisidėjo prie dirvožemio kokybės gerinimo, t. y. padėjo siekti ir aplinkosaugos tikslų. Vandentvarkos projektams įgyvendinti skirta parama 2014–2016 m. buvo viena iš populiariausių, kaip ir ankstesniu programavimo laikotarpiu. Iki 2016 m. pabaigos buvo gautos 289 paraiškos, iš kurių 166 paraiškos jau buvo patvirtintos. Įgyvendinus patvirtintus projektus, bus dar didesniu mastu prisidėta žemės ūkio infrastruktūros gerinimo.

Paminėtina, kad kokybinius pokyčius skatina ne tik tiesiogiai ūkių modernizavimui, ekonominės veiklos rezultatų gerinimui ar dalyvavimui rinkoje skirti veiksmai, bet ir naujų žinių įgijimo, kvalifikacijos kėlimo veiklos. Iki 2016 m. pabaigos pagal priemonę M01 „Žinių perdavimo ir informavimo veikla“ buvo patvirtintos prie 2A tikslinės srities prisidedančios **mokymo programos**, pagal kurias organizuojamuose mokymuose dalyvausiantys ūkininkai įgis žinių, susijusių su mėšinių galvijų vertės ir produktyvumo didinimu bei produkcijos realizavimu, taip pat gyvūnų gerovės reikalavimais. Šių žinių taikymas ūkinėje veikloje turėtų prisidėti prie efektyvesnės ekonominės veiklos užtikrinimo.

Apibendrinant galima teigti, kad, lyginant su kitomis veiklos sritimis, 2A veiklos sritis buvo viena iš tų, kurios iki 2016 m. buvo įgyvendinamos aktyviausiai. Pagal šią tikslinę sritį 2014–2016 m. buvo išmokėta 32 proc. visos pagal Programą išmokėtos paramos (daugiau buvo išmokėta tik pagal ketvirtąjį prioritetą), o ES investicijomis buvo itin aktyviai prisidėta prie ūkių restruktūrizavimo ir modernizavimo. Šią išvadą iliustruoja ir įgyvendintų projektų skaičius. Paramą investicijoms į žemės ūkio valdas gavo daugiau nei 1 tūkst. ūkių, be to, buvo užbaigti ir 63 vandentvarkai skirti projektai. Materialiomis investicijomis prisidėta prie Lietuvos ūkių infrastruktūros bei ekonominių ir aplinkosauginių rezultatų gerinimo. Paminėtina, kad 2014–2016 m. paramą materialioms investicijoms gavusių žemės ūkio valdų skaičius sudarė 0,6 proc. visų šalyje registruotų žemės ūkio valdų, o paremtų valdų, kurių ekonominis dydis buvo didesnis nei 8 tūkst. eurų, skaičius sudarė 0,05 proc. visų šalyje registruotų žemės ūkio valdų. Atsižvelgiant į pakankamai trumpą Programos įgyvendinimo laikotarpį, pasiekti rezultatai vertintini palankiai. Iki 2016 m. pabaigos paramą gavo ir projektus įgyvendino 72 smulkūs ir vidutiniai ūkiai, kurie sudarė 0,05 proc. visų šalyje registruotų ūkių. Nepaisant to, kad paramos apimtis šalies mastu nebuvo didelė, tačiau ES lėšos prisidėjo prie paremtų smulkių ir vidutinių ūkių galimybių investuoti padidėjimo, pagerino jų ekonominės veiklos galimybes ir skatino dalyvavimą rinkoje.

7. Išvados ir rekomendacijos

Remiantis atliktos analizės rezultatais, pateikiamos išvados ir rekomendacijos dėl 2A tikslinės srities įgyvendinimo, taip pat dėl duomenų prieinamumo papildomo rezultato rodiklio R2 apskaičiavimui užtikrinimo.

67 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
<p>Rengiant ataskaitą, nebuvo gauti ŪADT kaupiami nuasmeninti duomenys apie individualius ūkius, kurie reikalingi papildomam rezultato rodikliui R2 „Žemės ūkyje sukurtos vertės pokytis paremtuose ūkiuose vienam sąlyginiam darbuotojui dėl įgyvendintų projektų“ apskaičiuoti ir kontrafaktiniam poveikio vertinimui atlikti. Agreguoti duomenys šiam vertinimui netinka, nes gaunami poveikio vertinimo rezultatai nėra tikslūs (sudarant tikslinę ir kontrolinę grupes neatsižvelgiama į ūkių savybes, kurios labiau nei ūkiams skirta parama veikia ūkių veiklos rezultatus).</p>	<p>Įpareigoti LAEI esant poreikiui rengti ir teikti ŪADT duomenis poveikio vertinimams. Tokia užduotis turėtų būti įtraukta į einamųjų / rutininių LAEI užduočių, kurioms atlikti LAEI skiriamas finansavimas iš valstybės biudžeto, sąrašą.</p>
<p>NMA stebėsenos duomenų bazėje kaupiami netikslūs duomenys apie paremtuose ūkiuose sukurtą bendrąją pridėtinę vertę, todėl jais negalima vadovautis, norint apskaičiuoti paremtuose ūkiuose sukurtos bendrosios pridėtinės vertės pokytį prieš projekto įgyvendinimą ir po projekto įgyvendinimo. Šis rodiklis galėtų bent iš dalies atspindėti situaciją paremtuose ūkiuose, nesant galimybių apskaičiuoti papildomą rezultato rodiklį R2.</p>	<p>Įpareigoti NMA pateikti aprašymą, kokie duomenys yra naudojami, skaičiuojant paremtuose ūkiuose sukurtą bendrąją pridėtinę.</p> <p>Siekiant apskaičiuoti bendrosios pridėtinės vertės pokytį paremtuose ūkiuose, reikėtų vadovautis tam skirta metodika. Bendrosios pridėtinės vertės pokytis skaičiuojamas kaip vidutinio pelno, išskaičiuavus mokesčius, padidėjimas (pajamos – išlaidos). Į šią sumą taip pat neturi būti įskaičiuota gauta parama. Bendrosios pridėtinės vertės pokytis išreiškia grynojo pelno pokytį valdoje ar įmonėje iki paramos gavimo ir po paramos gavimo.</p> <p>Siekiant apskaičiuoti šį pokytį, reikia imti visų konkrečios priemonės paramos gavėjų paraiškose nurodytus duomenis apie pradinę situaciją (t. y. iki paramos gavimo gautą grynąjį pelną) arba, jei paraiškose ši informacija nenurodyta, pirmųjų projekto vykdymo ataskaitų duomenis apie gautą grynąjį pelną (vadinkime šį rodiklį A), ir paskutinių projektų vykdymo ataskaitų duomenis apie gautą grynąjį pelną (vadinkime šį rodiklį B). Bendrosios pridėtinės vertės pokyčio rodiklis skaičiuojamas iš B atimant A: $B - A = \text{bendrosios pridėtinės vertės pokytis}$ Paminėtina, kad šis rodiklis gali būti skaičiuojamas įtraukiant tik tuos paramos gavėjus, nuo kurių paramos gavimo jau praėjo du metai.</p> <p>Jei susiklostys tokia situacija, kad nebus kai kurių paramos gavėjų paraiškų, pirmųjų projektų vykdymo ataskaitų ar kitų reikalingų duomenų, galima skaičiuoti bendrosios pridėtinės vertės pokyčio rodiklį tam tikrai daliai paramos gavėjų, o paskui jį apibendrinti visiems paramos gavėjams pagal konkrečią priemonę. Tačiau šio skaičiavimo rezultatas turi būti statistiškai reikšmingas, t. y. statistinė paklaida turi siekti $\pm 3\%$. Vadinas, iš viso paramos gavėjų pagal konkrečią priemonę skaičiaus (generalinis visumos) reikia išskirti tokią paramos gavėjų dalį (populiaciją), kad gautas rezultatas būtų statistiškai reikšmingas.</p> <p>Suskaičiuavus bendrosios pridėtinės vertės padidėjimą populiacijai (t. y. daliai paramos gavėjų) ir norint gautus rezultatus apibendrinti visai priemonės paramos gavėjų generalinei visumai, pasiektą kiekybinę reikšmę reikia dauginti iš 100 proc. ir padalinti iš populiacijai priklausančių narių santykinės dalies nuo generalinės visumos procentais.</p>
<p>Smulkūs ir vidutiniai ūkiai, kurių ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte, siekė mažiau nei 80 tūkst. eurų, sudarė apie 86 proc. pagal 4.1 veiklos sritį paremtų ūkių. Teikiant paramą smulkesniems ūkiams, mažinama savaimingumo efekto pasireiškimo tikimybė. Jei remiami ypač dideli ūkiai</p>	<p>4.1 veiklos srities įgyvendinimo taisyklėse savaimingumo efekto pasireiškimo priežastis mėginama kontroliuoti, nustatant tinkamumo gauti paramą sąlygas bei reikalavimus, apibrėžiant paramos dydį ir intensyvumą, tinkamas ir netinkamas finansuoti išlaidas, nustatant projektų atrankos kriterijus. Atsižvelgiant į tai, kad dideli ūkiai dažniausiai yra pajėgūs savo arba skolintomis lėšomis finansuoti trumpuoju laikotarpiu ekonomiškai atsiperkančius projektus, paramos lėšas reikėtų nukreipti į inovacijas diegiančius didelių ūkių projektus, kurie atsiperka ilguoju laikotarpiu ir kurių ūkiai patys savomis lėšomis nevykdytų. Veiklos srities įgyvendinimo</p>

Išvados	Rekomendacijos
(tokių ūkių dalis iki 2016 m. pabaigos sudarė apie 14 proc.), savaimingumo efekto pasireiškimo tikimybė didėja.	taisyklėse galima numatyti tinkamumo sąlygą, kad bus remiami tik inovatyvūs ūkių, kurių SP vertė siekia daugiau nei 50 000 eurų, projektai, t. y. diegiantys produktų / paslaugų inovacijas; diegiantys technologinių procesų inovacijas; diegiantys organizacines inovacijas; diegiantys inovacijų partnerystę.

2B TIKSLINĖ SRITIS „PALANKESNIŲ SALYGŲ SUDARYMAS REIKIAMOS KVALIFIKACIJOS ŪKININKAMS PRADĖTI VEIKLĄ ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUJE IR VISŲ PIRMA KARTŲ KAITOS PALENGVINIMUI“

5 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIJOS PASKATINO REIKIAMOS KVALIFIKACIJOS ŪKININKUS PRADĖTI VEIKLĄ ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUJE IR PALENGVINO KARTŲ KAITĄ?

1. Priemonių, prisidedančių prie 2B tikslinės srities, sąrašas

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

68 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 2B tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Reikiamos kvalifikacijos ūkininkai pradėjo veiklą žemės ūkio sektoriuje	R3/T5. Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, procentinė dalis O4. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių jauniems ūkininkams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.1 punktas)	Kvalifikaciją ar išsilavinimą žemės ūkyje turinčių naujų jaunųjų ūkininkų, pradėjusių veiklą dėl paramos, procentinė dalis žemės ūkio sektoriuje (nuo visų paramą gavusių jaunųjų ūkininkų)
Reikiamą kvalifikaciją turinčių ūkininkų dalis žemės ūkio sektoriuje padidėjo	R3/T5. Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, procentinė dalis O4. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių jauniems ūkininkams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.1 punktas)	

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C17 „Žemės ūkio valdos (ūkiai)“, C22 „Ūkių darbo jėga“, C23 „Ūkių valdytojų amžiaus struktūra“, C24 „Ūkių valdytojų išsilavinimas žemės ūkio srityje“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Kvalifikacija ir įgūdžiai, kuriuos nauji jaunieji ūkininkai „atsinešė“ su savimi į žemės ūkio sektorių“, „Jaunųjų ūkininkų įgūdžių ir kvalifikacijos atitikimas remiamam verslo plėtros planui / jauniems ūkininkams skirtoms investicijoms“, „Mokymų įtraukimas į verslo planus“.

3. Taikyti metodai

Siekiant atsakyti į vertinimo klausimą, pirmiausiai buvo taikomas antrinių informacijos šaltinių analizės metodas, t. y. nagrinėjami NMA pateikti stebėsenos duomenys apie paramą jaunųjų ūkininkų įsikūrimui gavusias valdas, projektų įgyvendinimo savivaldybes, paramą gavusių jaunųjų ūkininkų išsilavinimą ir kvalifikaciją žemės ūkyje. Siekiant surinkti kontekstinę informaciją apie žemės ūkio valdų bei juose dirbančių žmonių skaičių Lietuvoje, apie ūkių valdytojų išsilavinimą žemės ūkio sektoriuje, taip pat apie ūkių valdytojų amžiaus struktūrą, buvo remiamasi ŽŪIKVC skelbiamais duomenimis bei Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje pateikiama informacija. Taikant antrinių informacijos šaltinių analizės metodą, nekilo jokių esminių iššūkių.

Siekiant papildyti analizę kokybine informacija, buvo atlikti interviu su prie 2B tikslinės srities prisidedančių priemonių kuratoriais. Interviu padėjo surinkti informaciją apie paramos jauniems ūkininkams populiarumo priežastis, jaunųjų ūkininkų įgyvendinamų investicijų tipus, taip pat ES paramos poveikį įsteigtų ūkių ekonominiam gyvybingumui, našumui, naujų darbo vietų kūrimui. Interviu rezultatai taip pat buvo naudingi, formuluojant išvadas ir rekomendacijas.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai**69 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 2B tikslinė sritis**

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O4. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių jauniems ūkininkams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.1 punktas)	46						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R3/T5. Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, procentinė dalis		0,02%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Kvalifikaciją ar išsilavinimą žemės ūkyje turinčių naujų jaunųjų ūkininkų, pradėjusių veiklą dėl paramos, procentinė dalis (nuo visų paramą gavusių jaunųjų ūkininkų)		67%					NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C17. Žemės ūkio valdos (ūkiai)	177 185 (2016 m.)						ŽŪIKVC informacija leidinyje „Žemės ūkis: faktai ir skaičiai“
C22. Ūkių darbo jėga (asmenys)	297 950 (2013 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C23. Ūkių valdytojų amžiaus struktūra		<40 m. – 12,2% >40 - <60 – 42,7% >60 – 45,1% (2016 m.)					ŽŪIKVC informacija leidinyje „Žemės ūkis: faktai ir skaičiai“, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C24. Ūkių valdytojų išsilavinimas žemės ūkio srityje (žemės ūkio išsilavinimą turinčių valdytojų dalis nuo visų ūkių valdytojų)		18,55% (2016 m.)					ŽŪIKVC informacija leidinyje „Žemės ūkis: faktai ir skaičiai“

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, informacija apie iki 2016 m. pabaigos užbaigtus įgyvendinti jaunųjų ūkininkų projektus buvo papildyta duomenimis apie patvirtintus projektus, taip pat kokybine informacija iš interviu, o tai leido detaliau išnagrinėti paramos jaunųjų ūkininkų įsikūrimui mastą ir rezultatus.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

2016 m. Lietuvoje registruotų **žemės ūkio valdų skaičius** siekė 177 185 valdas, o žemės ūkio sektoriuje dirbo apie 298 tūkst. asmenų. Svarbu akcentuoti, kad šis rodiklis apėmė ir dalį darbo laiko ūkiuose dirbusius asmenis. **Žemės ūkio sektoriaus darbuotojų**, kurie visą darbo laiką skyrė šiam darbui, skaičius Lietuvoje siekė daugiau nei 142 tūkst. asmenų. Paminėtina, kad Lietuvos, kaip ir kitų ES valstybių, žemės ūkyje daugiausiai dirbo patys ūkių savininkai ir jų šeimų nariai. Jie sudarė 80,6 proc. visos ūkių darbo jėgos, dirbusios ūkiuose visą darbo dieną. ES šalyse narėse didžioji dalis darbo jėgos žemės ūkyje – apie 58 proc. – buvo vyrai. Remiantis Europos Komisijos duomenimis, didžiausia dalis ūkininkų moterų buvo užfiksuota būtent Lietuvoje ir siekė 48,1 proc. Ūkininkai vyrai Lietuvoje sudarė 51,9 proc.⁶⁰

Nagrinėjant **ūkių valdytojų amžiaus struktūrą**, pastebėtina, kad 2016 m. jaunų ūkių valdytojų (iki 40 metų amžiaus), lyginant su kitomis amžiaus grupėmis, Lietuvoje buvo mažiausia. 2016 m. jaunesnių nei 40 m. amžiaus valdų valdytojų dalis sudarė 12,2 proc. (22 252 asmenys) visų šalyje buvusių valdų valdytojų. Valdų valdytojų, kurie buvo vyresni nei 40 m. ir jaunesni nei 60 m., dalis siekė 42,7 proc., o vyresnių nei 60 m. valdų valdytojų dalis sudarė 45,1 proc. visų Lietuvoje registruotų valdų valdytojų. Remiantis ŽŪIKVC duomenimis, 2011 m. jaunesni nei 40 m. valdytojai sudarė 11 proc. visų žemės ūkio valdų valdytojų. Per 2011 metus, išregistravus neaktyvias valdas, valdų valdytojų pasiskirstymas pagal amžiaus Lietuvoje pasikeitė. 2013 m. jaunesni nei 40 m. amžiaus valdų valdytojai sudarė 13 proc. visų valdų valdytojų, vyresni nei 40 m. ir jaunesni nei 60 m. – 42,9 proc., o vyresni nei 60 m. – 44,1 proc. Po neaktyvių valdų išregistravimo valdytojų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes faktiškai nesikeitė ir skaičiai svyravo tik 1-2 proc. punktus. Paminėtina, kad ES paramos lėšos taip pat prisidėjo, kad jaunesnių nei 40 m. valdų valdytojų dalis Lietuvoje ženkliai nemažėtų.

2007–2013 m. programavimo laikotarpiu amžiaus struktūros pokyčiams žemės ūkyje skatinti ir kartų kaitai palengvinti buvo skirta ES lėšomis finansuota priemonė „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“. 2007–2015 m. pagal šią priemonę buvo paremti 2 688 jaunieji ūkininkai, kurie sudarė apie 14 proc. visų šalies ūkininkų, jaunesnių nei 40 m. amžiaus, skaičiaus ir 2 proc. bendro šalies ūkininkų skaičiaus.⁶¹ Visą programavimo laikotarpį priemonė buvo labai populiari, jai ne kartą buvo padidinta skirtų lėšų suma. Siekiant palengvinti tinkamos kvalifikacijos ūkininkų patekimą į žemės ūkio sektorių ir amžių kaitą šiame sektoriuje, 2014–2020 m. ES paramos lėšos taip pat skiriamos jaunųjų ūkininkų įsikūrimui. Iki 2016 m. pabaigos buvo užbaigti **46 projektai. Juos įgyvendinę ūkininkai gavo jaunesiems ūkininkams skirtą paramą** verslui pradėti, o paramą gavusių valdų procentinė dalis sudarė 0,02 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų.

Iš 46 užbaigtų įgyvendinti projektų 29 ūkiai buvo valdomi vyrų, o 17 – moterų. Paramos gavėjų pasiskirstymas pagal lytį ne visai atitiko bendrą ūkininkų pasiskirstymą pagal lytį proporciją šalyje, t. y. 63 proc. paramos gavėjų buvo vyrai, o 37 proc. moterys. Kaip minėta, bendroje šalyje ūkininkaujančių asmenų proporcijoje moterys sudaro 48 proc. visų Lietuvos ūkininkų. Nagrinėjant vidutinį iki 2016 m. pabaigos paremtų jaunųjų ūkininkų amžių, pastebėtina, kad jis siekė 27 metus, o ES paramos lėšos, nors dar nedidele apimtimi šalies mastu, bet prisidėjo prie jaunimo pritraukimo į žemės ūkio sektorių. 36 iš 46 įgyvendintų projektų buvo skirta didžiausia galima išmoka įsikūrimui – 60 tūkst. eurų. Suskaičiavus vidutinę pasirašytų sutarčių vertę, ji sudarė apie 50 tūkst. eurų.

⁶⁰ Detalesnė informacija Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c22_en.pdf.

⁶¹ Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos įgyvendinimo 2015 metais pažangos ataskaita, 2016 m. birželis.

Jaunųjų ūkininkų įsikūrimui skirta parama, kaip ir ankstesniu programavimo laikotarpiu, buvo labai populiaru. Pirmojo paraiškų surinkimo rezultatai parodė, kad prašoma paramos suma viršijo visą 6.1 veiklos srities biudžetą, numatytą Programoje (iki programavimo laikotarpio pabaigos). Po pirmojo paraiškų rinkimo lėšos jaunųjų ūkininkų įsikūrimui buvo skirtos 345 projektams, o maždaug 1 tūkst. paraiškų nebuvo patenkinta. Kilo rizika, kad, esant tokiai situacijai, daug kokybiškų projektų dėl paramos lėšų trūkumo gali likti neįgyvendinti. Dėl šios priežasties, atlikus pirmąjį Programos pakeitimą, maksimali paramos suma buvo sumažinta iki 40 tūkst. eurų. Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos jaunųjų ūkininkų įsikūrimui buvo gauta daugiau nei 2 tūkst. paraiškų, kuriose prašomos paramos suma – daugiau nei 106 mln. eurų. 2014–2016 m. buvo patvirtintos 585 paraiškos, o patvirtintos paramos suma siekė apie 30 mln. eurų. Iki programavimo laikotarpio pabaigos jaunųjų ūkininkų įsikūrimui Programoje iš viso numatyta 64 mln. eurų, o iki 2016 m. pabaigos buvo patvirtinta jau daugiau nei pusė veiklos srities įgyvendinimui skirtos paramos sumos.

Paramos populiarumą lemiančios priežastys yra susijusios su paramos intensyvumu, kuris siekia 100 proc. Lėšų išmokėjimo procedūra yra pakankamai paprasta, t. y. išmoka išmokama dviem arba trimis dalimis per ne ilgesnį nei penkerių metų laikotarpį. Priėmus sprendimą skirti paramą, išmokama pusė prašomos paramos sumos. Daugelis jaunųjų ūkininkų įgyvendinamų projektų, kaip rodo ankstesnio laikotarpio patirtis, yra pakankamai nedidelės apimties ir nesudėtingi, o dažniausiai įsigyjama žemės ūkio technika ir įranga, kurios vertė be PVM retai viršija galimą didžiausią paramos sumą.⁶² Jaunųjų ūkininkų projektai paprastai įgyvendinami sėkmingai ir laiku, o verslo planuose numatyti pajamų, ekonominio dydžio rodikliai pasiekiami. Vis dėlto pasitaiko atvejų, kai jaunieji ūkininkai pernelyg optimistiškai vertina savo galimybes įgyvendinti verslo planus ir skiria tam 1–2 m., nors reikėtų numatyti 3–4 m. laikotarpį, kad būtų spėta pasiekti visus numatytus rodiklius.⁶³

2014–2016 m. daugiausiai iš 46 jaunųjų ūkininkų įsikūrimui skirtų projektų buvo įgyvendinta Šilalės raj. sav. – 10 projektų. Šilutės raj. sav. buvo įvykdyti 4 projektai, o Biržų raj. sav., Plungės raj. sav., Tauragės raj. sav. ir Vilkaviškio raj. sav. – po 3 projektus. Nagrinėjant iki 2016 m. pabaigos patvirtintus projektus, matyti, kad daugiausiai jaunųjų ūkininkų įsikūrimui skirtų projektų buvo patvirtinta Telšių raj. sav. ir Utenos raj. sav. – atitinkamai 34 ir 33 projektai. Taip pat daug projektų buvo patvirtinta Rokiškio raj. sav. (23 projektai), Lazdijų raj. sav. (23 projektai) ir Anykščių raj. sav. (21 projektas).

70 lentelė. Įgyvendinti ir patvirtinti jaunųjų ūkininkų įsikūrimo projektai pagal savivaldybes

Savivaldybės	Iki 2016 m. pabaigos įgyvendinti projektai	Iki 2016 m. pabaigos patvirtinti projektai
Akmenės raj. sav.	-	1
Alytaus miesto sav.	-	1
Alytaus raj. sav.	-	17
Anykščių raj. sav.	1	21
Birštono sav.	-	1
Biržų raj. sav.	3	15
Druskininkų sav.	-	5
Elektrėnų sav.	2	8
Ignalinos raj. sav.	-	7
Jonavos raj. sav.	1	5
Joniškio raj. sav.	-	2
Jurbarko raj. sav.	-	8
Kaišiadorių raj. sav.	-	14
Kalvarijos sav.	-	3
Kauno raj. sav.	1	10
Kazlų Rūdos sav.	1	3
Kėdainių raj. sav.	-	11
Kelmės raj. sav.	1	14
Klaipėdos raj. sav.	-	11
Kretingos raj. sav.	-	2
Kupiškio raj. sav.	-	3
Lazdijų raj. sav.	2	23

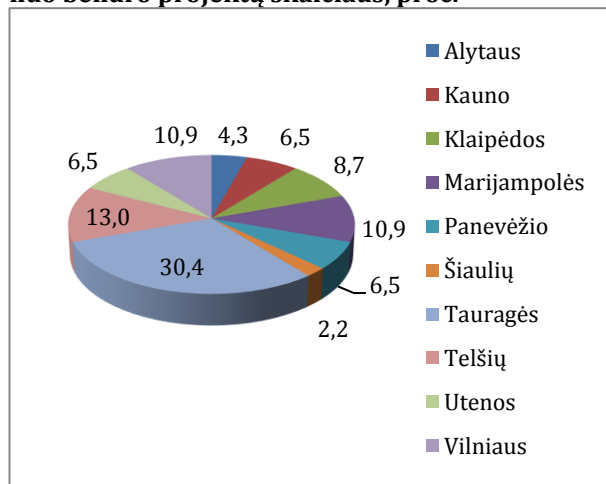
⁶² Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos įgyvendinimo 2015 metais pažangos ataskaita, 2016 m. birželis.

⁶³ Interviu su 6.1 veiklos srities kuratoriumi rezultatai.

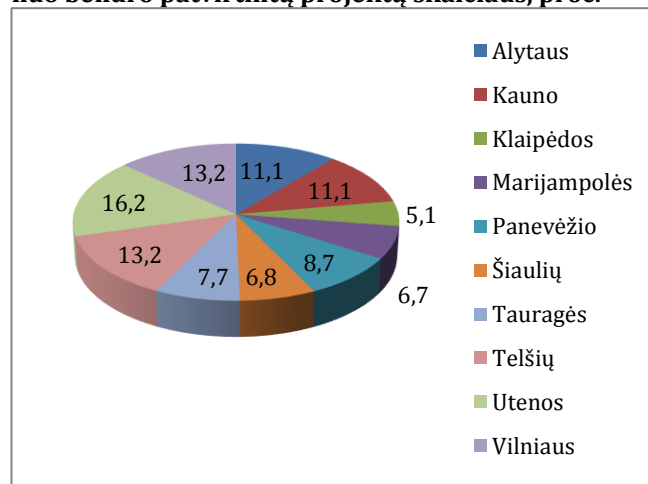
Savivaldybės	Iki 2016 m. pabaigos įgyvendinti projektai	Iki 2016 m. pabaigos patvirtinti projektai
Marijampolės sav.	1	7
Mažeikių raj. sav.	-	11
Molėtų raj. sav.	1	16
Pagėgių sav.	1	7
Pakruojo raj. sav.	-	3
Panevėžio raj. sav.	-	6
Pasvalio raj. sav.	-	4
Plungės raj. sav.	3	15
Prienų raj. sav.	1	9
Radviliškio raj. sav.	-	13
Raseinių raj. sav.	-	15
Rietavo sav.	2	17
Rokiškio raj. sav.	-	23
Skundo raj. sav.	-	5
Šakių raj. sav.	-	7
Šalčininkų raj. sav.	-	8
Šiaulių raj. sav.	-	7
Šilalės raj. sav.	10	21
Šilutės raj. sav.	4	12
Širvintų raj. sav.	-	18
Švenčionių raj. sav.	1	9
Tauragės raj. sav.	3	9
Telšių raj. sav.	1	34
Trakų raj. sav.	1	9
Ukmergės raj. sav.	1	10
Utenos raj. sav.	-	33
Varėnos raj. sav.	-	19
Vilkaviškio raj. sav.	3	19
Vilniaus raj. sav.	-	15
Zarasų raj. sav.	1	18
Iš viso:	46	585

Skirstant baigtus įgyvendinti 46 projektus pagal apskritis, matyti, kad daugiausiai jaunųjų ūkininkų įsikūrimui skirtų projektų – 30 proc. – buvo įgyvendinta Tauragės apskrityje. Nagrinėjant patvirtintus 585 projektus, matyti, kad jie pagal apskritis pasiskirsto tolygiau. Daugiausiai projektų bus įgyvendinama Utenos apskrityje – 16 proc. visų patvirtintų projektų (95 projektai). Taip pat gana dideliu projektų skaičiumi pasižymi Telšių ir Vilniaus apskritys, kuriose bus įgyvendinama atitinkama po 13 proc. visų patvirtintų jaunųjų ūkininkų įsikūrimui skirtų projektų (po 33 projektus).

2014–2016 m. apskrityse įgyvendintų projektų dalis nuo bendro projektų skaičiaus, proc.

2014–2016 m. apskrityse patvirtintų projektų dalis nuo bendro patvirtintų projektų skaičiaus, proc.

2016 m. žemės ūkio srities išsilavinimą turinčių valdų valdytojų dalis sudarė 18,55 proc. visų Lietuvoje esančių valdų valdytojų. Žemės ūkio srities išsilavinimą turinčių valdų valdytojų dalis per pastaruosius

kelerius metus išaugo, nes, pavyzdžiui, 2014 m. apie 16 proc. valdų valdytojų nurodė turintys išsilavinimą žemės ūkio srityje, o 2015 m. – 18 proc. Jaunųjų ūkininkų įsikūrimui skirti projektai taip pat darė teigiamą įtaką tinkamos kvalifikacijos ūkininkų patekimui į žemės ūkio sektorių. 31 iš 46 iki 2016 m. pabaigos paremtų paramos gavėjų, t. y. **67 proc. jaunųjų ūkininkų, turėjo žemės ūkio srities išsilavinimą** ar atitinkamą kvalifikaciją šioje srityje. Aukštąjį išsilavinimą žemės ūkio sektoriuje turėjo 22 proc. paramos gavėjų, o 39 proc. paramos gavėjų buvo išklause Ūkininkavimo pradmenų mokymo programą. Nagrinėjant patvirtintus projektus, matyti, kad beveik 37 proc. jaunųjų ūkininkų, kuriems patvirtinta parama, buvo išklause Ūkininkavimo pradmenų mokymo programą. Aukštąjį išsilavinimą žemės ūkio srityje turėjo apie 5 proc. paramos gavėjų, o profesinį žemės ūkio srities išsilavinimą turintys nurodė 3 proc. paramos gavėjų. Atsižvelgiant į tai, kad Ūkininkavimo pradmenų programa buvo vienas iš pagrindinių kvalifikacijos žemės ūkio sektoriuje kėlimo būdų, galima teigti, jog ES paramos lėšos tiesiogiai prisidėjo prie ūkininkų kvalifikacijos kėlimo. Programoje nurodyta, kad, jei pareiškėjas neturi aukštojo ar profesinio žemės ūkio srities išsilavinimo ir nori gauti paramą įsisteigimui, jis turi baigti minimalią Ūkininkavimo pradmenų programą.

71 lentelė. Jaunųjų ūkininkų išsilavinimas: įgyvendinti ir patvirtinti projektai

Išsilavinimas	Iki 2016 m. pabaigos įgyvendinti projektai	Iki 2016 m. pabaigos patvirtinti projektai
Aukštasis	1	2
Aukštasis žemės ūkio srities	10	32
Išklausytų valandų skaičius pagal Ūkininkavimo pradmenų mokymo programą, jei nėra įgytas išsilavinimas	18	215
Profesinis	2	9
Profesinis žemės ūkio srities	3	17
Nenurodyta	12	310
Iš viso:	46	585

Pagal 2B tikslią sritį jaunųjų ūkininkų kvalifikacijos kėlimas numatytas ne tik įtraukiant reikalavimą turėti žemės ūkio srities išsilavinimą ar būti baigus Ūkininkavimo pradmenų programą, tačiau ir įgyvendinant horizontalias mokymams bei konsultacijoms skirtas priemones. Iki 2016 m. pabaigos konsultacijos jauniems ūkininkams dar nebuvo vykdomos, tačiau pagal priemonę M01 „Žinių perdavimo ir informavimo veikla“ buvo patvirtinta prie 2B tikslios srities prisidedanti **mokymo programa**, pagal kurią organizuojamuose mokymuose dalyvausiantys jaunieji ūkininkai įgis žinių, susijusių su ūkinės veiklos planavimo ir finansavimo galimybėmis. Šių žinių taikymas ūkinėje veikloje turėtų prisidėti prie naujai įkurtų ūkių verslo planavimo tobulinimo ir ūkių ekonominio gyvybingumo didinimo.

Apibendrinant galima teigti, kad 2014–2016 m. ES paramos lėšomis buvo prisidėta prie kartų kaitos palengvinimo žemės ūkyje, taip pat prie tinkamos kvalifikacijos ūkininkų pritraukimo į žemės ūkio sektorių. Užbaigtų įgyvendinti projektų skaičius nebuvo didelis, todėl paramos apimties šalies mastu taip pat buvo pakankamai nedidelė. Paremti jaunieji ūkininkai sudarė 0,2 proc. bendro 2016 m. Lietuvoje registruotų jaunesnių nei 40 m. ūkininkų skaičiaus. Vis dėlto svarbu paminėti, kad, baigus įgyvendinti iki 2016 m. pabaigos patvirtintus 585 projektus, paremtų jaunųjų ūkininkų skaičius sudarys 3 proc. šalyje esančių jaunesnių nei 40 metų ūkininkų skaičiaus. Jaunųjų ūkininkų įsikūrimui skirti veiksmai prisideda prie demografinės situacijos kaimo vietovėse gerinimo ir jaunimo nedarbo mažinimo, padeda užtikrinti jaunųjų ūkininkų veiklos tęstinumą.

7. Išvados ir rekomendacijos

72 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
Dėl didelio jaunųjų ūkininkų įsikūrimui skirtos paramos populiarumo buvo sulaukta rekordiškai didelio paraiškų skaičiaus, o iki 2016 m. pabaigos prašomos paramos suma du kartus viršijo visam programavimo laikotarpiui 6.3 veiklos sričiai skirtą	Atsižvelgiant į didelį veiklos srities populiarumą ir planuojant tolimesnius kvietimus, naudinga pasitelkti savivaldybių žemės ūkio skyrius ir surinkti duomenis, koks tikėtinas jaunų žmonių skaičius planuoja teikti paraiškas. Žinant bent apytikrą pareiškėjų skaičių, būtų galima informuoti, kiek maždaug balų

Išvados	Rekomendacijos
<p>finansavimą. Planuojantiems paraiškas teikti jaunesiems ūkininkams būtų naudinga žinoti informaciją apie galimą paramos paklausą ir įvertinti savo galimybes gauti paramos lėšas.</p>	<p>privalu surinkti, kad paraiška būtų patenkinta. Tie, kurie matytų, kad reikiamo balų skaičiaus nesurinks, neinvestuotų lėšų į paramos paraiškų rengimą.</p> <p>Atsižvelgiant į didelį veiklos srities populiarumą ir jai skiriamų lėšų apimtį, naudinga atlikti teminį vertinimą, kuriame būtų išnagrinėtas priemonės poveikis, atliekant kontrafaktinius skaičiavimus, t. y. įvertinant, ar ir kiek buvo geresni ūkių, gavusių paramą, ekonominiai rodikliai, lyginant su jaunųjų ūkininkų ūkiais, kurie paramos negavo. Būtina sąlyga kontrafaktiniam poveikio vertinimui atlikti yra individualių duomenų apie pagrindines ūkių charakteristikas prieinamumas ir jų pateikimas išorės vertintojams iš ŪADT.</p>

2C TIKSLINĖ SRITIS „MIŠKININKYSTĖS EKONOMINĖS VERTĖS DIDINIMAS IR MIŠKO PLOTŲ PLĖTRA“**PAPILDOMAS KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIJOS PRISIDĖJO PRIE MIŠKININKYSTĖS EKONOMINĖS VERTĖS DIDINIMO IR MIŠKO PLOTŲ PLĖTROS?****1. Priemonių, prisidedančių prie 2C tikslinės srities, sąrašas**

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.3 „Parama investicijoms į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusią infrastruktūrą“ veikla 4.3.3 „Parama miškų infrastruktūrai gerinti“;
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritys 8.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“.⁶⁴

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus**73 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 2C tikslinė sritis**

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Išaugo miškininkystės ekonominė vertė	O3. Paremtų veiksmų / veiklų skaičius (8.6 punktas)	-
	O3. Paremtų veiksmų / veiklų skaičius (4.3 punktas)	Rekonstruotų / nutiestų miško kelių ilgis Įrengtų / atnaujintų su miško keliais susijusių objektų skaičius (grioviai, pralaidos, nuovados, tiltai)
	Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus	-

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C15 „Darbo našumas miškininkystėje“, C29 „Miškai ir kiti miškingi plotai“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Įdiegtų miškininkystės technologijų tipas“.

3. Taikyti metodai

Siekiant atsakyti į vertinimo klausimą, pirmiausiai buvo taikomas antrinių informacijos šaltinių analizės metodas, t. y. nagrinėjami NMA pateikti stebėsenos duomenys apie paremtų miškininkystės infrastruktūros gerinimo ir miškininkystės technologijų diegimo projektus. Siekiant surinkti kontekstinę informaciją apie miškingus plotus Lietuvoje ir darbo našumą miškininkystės sektoriuje, buvo remiamasi Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje pateikiama informacija. Taikant antrinių informacijos šaltinių analizės metodą, nekilo jokių esminių iššūkių.

Siekiant papildyti analizę kokybine informacija, buvo atlikti interviu su prie 2C tikslinės srities prisidedančių priemonių kuratoriais. Interviu padėjo surinkti informaciją apie įgyvendintų projektų tipus, jų rezultatus ir planuojamą projektų poveikį, pagrindines įgyvendinant projektus kilusias problemas. Interviu rezultatai taip pat buvo naudingi, formuluojant išvadas ir rekomendacijas. Pagrindiniai iššūkiai, susiję su metodo taikymu, buvo tinkamų klausimų parengimas interviu respondentams, siekiant gauti aktualią ir analizei reikiamą informaciją.

⁶⁴ Paminėtina, kad visos M08 priemonės 8.6 veiklos sričiai numatytos lėšos yra numatytos kaip tiesiogiai prisidedančios būtent prie 2C tikslinės srities.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai**74 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 2C tikslinė sritis**

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
03. Paremtų veiksmų / veiklų skaičius (4.3 punktas)	3						NMA stebėsenos duomenų bazė
03. Paremtų veiksmų / veiklų skaičius (8.6 punktas)	11						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus	12						NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Rekonstruotų / nutiestų miško kelių ilgis (km)	8,4						NMA stebėsenos duomenų bazė
Įrengtų / atnaujintų su miško keliais susijusių objektų skaičius	35						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C15. Darbo našumas miškininkystėje (tūkst. Eur / SDV)	49,5 (2013 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C29. Miškai ir kiti miškingi plotai (ha)	2 284 000 (2016 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Pagal 2C tikslinę sritį įgyvendintų projektų (14 projektų) ir išmokėtų lėšų apimtis (657,8 tūkst. eurų) nebuvo didelė, todėl, siekiant spręsti duomenų trūkumo problemą, buvo naudojama informacija apie patvirtintus projektus ir patvirtintas paramos lėšas. Atsižvelgiant į tai, kad 2C tikslinė sritis yra specifinė Lietuvos pasirinkta tikslinė sritis, Europos Komisijos gairėse nebuvo pasiūlyta galimų papildomų ir konteksto rodiklių, kuriais galėtų būti remiamasi, atliekant analizę. Rodikliai buvo pasirinkti, atsižvelgiant į paremtų priemonių specifiką ir įgyvendintas veiklas.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

2016 m. miškų plotas Lietuvoje siekė 2,187 tūkst. ha ir sudarė apie 33 proc. šalies teritorijos. **Miškų ir kitų miškingų teritorijų plotas** Lietuvoje buvo dar didesnis ir siekė 2,284 tūkst. ha, t. y. 35 proc. šalies teritorijos. Miškų, kurie gali būti naudojami medienos tiekimui, plotas Lietuvoje siekė 1,924 tūkst. ha ir sudarė 88 proc. šalies miškų teritorijos.⁶⁵ Remiantis paskutiniais oficialiai skelbiamais Europos Komisijos

⁶⁵ Detalesnė informacija Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c29_en.pdf.

duomenimis,⁶⁶ **darbo našumas miškininkystėje**, matuojamas kaip vieno sąlyginio darbuotojo per metus sukuriama pridėtinė vertė, 2013 m. Lietuvoje siekė 49,5 tūkst. eurų. 2012 m. šis rodiklis sudarė 38 tūkst. eurų. Vadinasi, per metus buvo užfiksuotas pakankamai spartus darbo našumo miškininkystėje augimas, kuriam įtakos turėjo ir pagal 2007–2013 m. KPP vykdytos investicijos, skirtos naujoms technologijoms miškininkystėje diegti ir gamybos procesams racionalizuoti. Panašios investicijos yra įgyvendinamos ir 2014–2020 m. KPP lėšomis, tačiau, ataskaitos rengimo metu dar nesant prieinamais duomenimis apie bendrus darbo našumo pokyčius miškininkystėje po 2013 m., tik vėliau bus galima kiekybiškai įvertinti 2014–2020 m. paramos indėlį. Iki 2016 m. pabaigos buvo įgyvendinta **11 projektų, kuriuose diegtos miškininkystės technologijos** ir kuriais prisidėta prie miškų ūkio modernizavimo bei ekonominės vertės didinimo, medynų rekonstrukcijos, biokuro gamybos, panaudojant miško kirtimo atliekas. Paminėtina, kad visi projektai buvo skirti miškininkystės technologijų diegimui, o 3 iš jų apėmė abi veiklos sritis, t. y. ir jaunuolynų bei krūmynų pertvarkymą). Viešosios išlaidos projektams įgyvendinti siekė daugiau nei 546 tūkst. eurų, o bendra investicijų suma sudarė 1,6 mln. eurų, t. y. projektų vykdytojai aktyviai prisidėjo prie projektų įgyvendinimo nuosavu indėliu. Įgyvendinus miškininkystės technologijų diegimo projektus, iki 2016 m. pabaigos buvo **sukurta 12 naujų darbo vietų** ir išlaikytos 74 anksčiau sukurtos darbo vietos miškininkystės sektoriuje.

Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos buvo patvirtintos iš viso 27 paraiškos, pagal kurias bus įgyvendinami miškininkystės technologijų diegimo projektai. Be to, didinant miškų ekologinę ir ekonominę vertę, parama bus teikiama ir jaunuolynams bei krūmynams pertvarkyti. Iki 2016 m. pabaigos patvirtintiems projektams įgyvendinti skirtos paramos lėšos siekia daugiau nei 1,2 mln. eurų, o vienam projektui vidutiniškai tenka 45,6 tūkst. eurų paramos suma. Įgyvendinant projektus bus ne tik didinama miškų ekonominė vertė, bet ir prisidedama prie ekonominės veiklos diversifikavimo ir naujų darbo vietų kūrimo kaimo vietovėse bei miškų ūkyje.

Iki 2016 m. pabaigos buvo įgyvendinti **3 miškų infrastruktūros gerinimo projektai**, kurie buvo skirti miško kelių įrengimui ir rekonstrukcijai, taip pat su miško keliais susijusių įrenginių ar statinių įrengimui (pavyzdžiui, griovių, pralaidų, nuovadų, tiltų statybai ir pan.). Vykdamas projektus, buvo **įrengta / rekonstruota 8,4 km miško kelių**. Be to, buvo įrengti / rekonstruoti 35 su miško keliais susiję statiniai. Paminėtina, kad miško kelių remonto ar įrengimo darbai yra didelės finansinės apimties, pavyzdžiui, kilometro miškų kelio remontas kainuoja iki 5 tūkst. eurų.⁶⁷ 2014–2016 m. buvo patvirtinta 13 miškų infrastruktūros gerinimo projektų, o vienam patvirtintam projektui vidutiniškai teko 89,6 tūkst. eurų paramos lėšų.

Iki 2016 m. pabaigos prie tvaraus miškų sektoriaus valdymo prisidėjo ne tik tiesiogiai miškininkystės technologijų diegimui ir miškų infrastruktūros gerinimui skirtos investicijos, bet ir horizontalios priemonės, kurias įgyvendinant siekiama didinti miškų valdytojų informuotumą ir žinias apie miško išteklių panaudojimą. Pagal priemonę M01 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ buvo patvirtinta **mokymų programa**, pagal kurią organizuojamuose mokymuose dalyviai bus supažindinti su atsinaujinančių energijos išteklių naudojimu, t. y. bioenergijos potencialu ir biomasės gamyba miško ūkyje. Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo užbaigtų įgyvendinti mokymų projektų. Mokymuose įgytų žinių taikymas turėtų prisidėti prie miškininkystės ekonominės vertės didinimo ir efektyvesnio miško išteklių panaudojimo.

Apibendrinant galima teigti, kad iki 2016 m. 2C tikslinei sričiai išmokėtų lėšų suma ir įgyvendintų projektų mastas nebuvo didelis, tačiau investicijos prisidėjo prie miškų sektoriaus gyvybingumo didinimo ir tvaraus miškų ūkio valdymo skatinimo, miško kelių tinklo tobulinimo bei priėjimo prie miško žemės privačiuose ir valstybiniuose miškuose gerinimo. Be to, investicijos didino miško plotų visuomeninę ir rekreacinę vertę ir skatino alternatyvias žemės ūkiui veiklas kaimo vietovėse. Įgyvendinus projektus buvo sukurta 12 naujų darbo vietų ir išlaikytos 74 jau anksčiau sukurtos darbo vietos, todėl ES paramos lėšomis buvo prisidėta ir prie itin aktualios kaime užimtumo problemos sprendimo.

⁶⁶ Detalesnė informacija Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c15_en.pdf.

⁶⁷ Detalesnė informacija VĮ Utenos miškų urėdija interneto svetainėje: <http://www.utmu.lt/index.php/9-naujienos/184-netvarkysi-nevaziuosi-arba-geri-misko-keliai-mazesnes-darbo-ir-laiko-sanaudos-aukstesne-darbo-kultura>.

7. Išvados ir rekomendacijos

75 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
Miškų infrastruktūros gerinimui skirtų projektų finansinė vertė yra itin didelė dėl didelių kelių rekonstrukcijos ir tiesimo kaštų, tačiau investicijų rezultatus ir poveikį, remiantis vien paremtų projektų skaičiaus ir nutiestų ar rekonstruotų kelių ilgio rodikliais, įvertinti sudėtinga.	Ruošiantis 2019 m. ataskaitos, kurioje reikės įvertinti investicijų miškininkystės sektoriuje poveikį, rekomenduojama apsvarstyti galimybes atlikti papildomus tyrimus ar skaičiavimus apie pasiektų rezultatų tvarumą ir poveikį.

3A TIKSLINĖ SRITIS „PIRMINĖS PRODUKCIJOS GAMINTOJŲ KONKURENCINGUMO DIDINIMAS GERIAU JUOS INTEGRUOJANT Į ŽEMĖS ŪKIO MAISTO PRODUKTŲ GRANDINĘ TAIKANT KOKYBĖS SISTEMAS, KURIANT ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ PRIDĖTINĘ VERTE, PROPAGUOJANT VIETOS RINKAS IR PASITELKIANT TRUMPAS TIEKIMO GRANDINES, GAMINTOJŲ GRUPES IR TARPŠAKINES ORGANIZACIJAS“

6 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIJOS PRISIDĖJO PRIE PAREMTŲ PIRMINĖS PRODUKCIJOS GAMINTOJŲ KONKURENCINGUMO DIDINIMO, JUOS GERIAU INTEGRUOJANT Į ŽEMĖS ŪKIO MAISTO PRODUKTŲ GRANDINĘ TAIKANT KOKYBĖS SISTEMAS, KURIANT ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ PRIDĖTINĘ VERTE, PROPAGUOJANT VIETOS RINKAS IR PASITELKIANT TRUMPAS TIEKIMO GRANDINES, GAMINTOJŲ GRUPES IR TARPŠAKINES ORGANIZACIJAS?

1. Priemonių, prisidedančių prie 3A tikslinės srities, sąrašas

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ ir 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“;
- M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M16 „Bendradarbiavimas“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys).

Taip pat Programoje planuota, kad prie 3A tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“. Kadangi iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pagal vietos plėtros strategijas patvirtintų ir pradėtų įgyvendinti projektų, 19.2 veiklos sritis dar neturėjo įtakos 3A tikslinės srities tikslų įgyvendinimui.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

76 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 3A tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Padidėjo pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumas	R4/T6. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, procentinė dalis O4. Paramą gavusių valdų skaičius: Remiamų ūkių skaičius (3.1 punktas) Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio valdose) (4.1 punktas) Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio produktų perdirbimas ir rinkodara) (4.2 punktas)	Žemės ūkio produkcija paremtuose ūkiuose Paremtų pirminės produkcijos gamintojų, dalyvaujančių nacionalinėje / ES žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemoje, skaičius
Paramos gavėjų sukuriama žemės ūkio produktų pridėtinė vertė padidėjo	O4. Paramą gavusių valdų skaičius: Remiamų ūkių skaičius (3.1 punktas) Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio valdose) (4.1 punktas) Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio produktų perdirbimas ir rinkodara) (4.2 punktas)	Paremtuose ūkiuose sukurta bendroji pridėtinė vertė

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Pirminės produkcijos gamintojų dalyvavimas trumpose tiekimo grandinėse, į kokybę orientuotose gamintojų grupėse ir tarpšakinėse organizacijose išaugo	09. Valdų, dalyvaujančių remiamose gamintojų grupėse, skaičius (M09) 09. Žemės ūkio valdų, dalyvaujančių trumpose tiekimo grandinės dalyvių bendradarbiavimo / vietos veiklos skatinimo programose, skaičius (16.4 punktas)	-

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C14 „Darbo našumas žemės ūkyje“, C16 „Darbo našumas maisto pramonėje“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Pagrindiniai veiksniai, kurie motyvuoja ūkininkus dalyvauti kokybės sistemose (be finansinės paramos)“.

3. Taikyti metodai

Siekiant atsakyti į vertinimo klausimą, pirmiausiai buvo taikomas antrinių informacijos šaltinių analizės metodas, t. y. nagrinėjami NMA pateikti stebėsenos duomenys apie paramą dalyvavimui kokybės sistemose, taip pat investicijos į žemės ūkio valdas, žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą gavusias valdas. Siekiant surinkti kontekstinę informaciją apie darbo našumą žemės ūkyje ir maisto pramonėje, buvo remiamasi Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje pateikiamais duomenimis. Taikant antrinių informacijos šaltinių analizės metodą, nekilo jokių esminių iššūkių.

Siekiant papildyti analizę kokybine informacija, buvo atlikti interviu su prie 3A tikslinės srities prisidedančių priemonių kuratoriais. Interviu padėjo surinkti informaciją apie priežastis, lemiančias dalyvavimą kokybės sistemose, apie dalyvavimo nacionalinėje ir ES žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemose skirtumus, privalumus ir trūkumus, apie dalyvavimo poveikį ūkių konkurencingumui, apie gamintojų organizacijų ir grupių kūrimui skirtos priemonės poveikį gamintojų kooperacijai ir aktyvesniam dalyvavimui maisto grandinėje, taip pat apie pagrindines įgyvendinant priemones kylančias problemas ir jų sprendimo būdus. Interviu rezultatai taip pat buvo naudingi, formuluojant išvadas ir rekomendacijas. Pagrindiniai iššūkiai, susiję su metodo taikymu, buvo tinkamų klausimų parengimas, siekiant gauti aktualią ir analizei reikiamą informaciją.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

Iki 2016 m. gruodžio 31 d. pagal 3A tikslinę sritį dar nebuvo užbaigtų įgyvendinti projektų, kuriuos įgyvendina ūkiai, dalyvaujantys kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse (pagal priemones M03 ir M09). Lentelėje turi būti pateikiami duomenis apie baigtus įgyvendinti projektus ir patirtas išlaidas. Dėl šios priežasties rodiklio, matuojančio paramą dalyvavimui kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse gavusių ūkių procentinę dalį nuo visų šalyje veikiančių ūkių, procentinė vertė 2016 m. pabaigoje dar siekė 0. Atliekant analizę, remiamasi duomenimis apie patvirtintus projektus bei pagal juos 2014–2016 m. jau išmokėtas paramos lėšas.

77 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 3A tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
04. Remiamų ūkių skaičius (3.1 punktas)	160						NMA stebėsenos duomenų bazė
04. Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio valdose) (4.1 punktas)	8						NMA stebėsenos duomenų bazė
04. Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (žemės ūkio produktų perdirbimas ir rinkodara) (4.2 punktas)	3						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R4/T6. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, procentinė dalis		0,08%					NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Parentų pirminės produkcijos gamintojų, dalyvaujančių nacionalinėje / ES kokybės sistemoje, skaičius	158 / 0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Parentuose ūkiuose sukurta bendroji pridėtinė vertė (Eur) (4.2 punktas)	617 591						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C14. Darbo našumas žemės ūkyje (tūkst. Eur / SDV)	7,362 (2015 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C16. Darbo našumas maisto pramonėje (tūkst. Eur / SDV)	35,768 (2014 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Iki 2016 m. pabaigos nebuvo įgyvendintų projektų, kurie skirti gamintojų grupių ir organizacijų steigimui, todėl, siekiant užpildyti duomenų spragas, buvo remiamasi kokybiniais interviu duomenimis. Atsižvelgiant į tai, kad 2014–2016 m. pagal 3A veiklos sritį įgyvendintų projektų skaičius nebuvo didelis, buvo analizuojama informacija ir apie patvirtintus projektus.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

2015 m. **darbo našumas žemės ūkyje Lietuvoje**, matuojamas kaip vieno sąlyginio darbuotojo per metus sukuriama pridėtinė vertė, siekė 7,362 tūkst. eurų. 2010–2015 m. metinis darbo našumo žemės ūkyje augimo rodiklis Lietuvoje siekė 17,1 proc. ir buvo vienas iš didžiausių tarp ES valstybių narių.⁶⁸ Remiantis paskutiniais Europos Komisijos oficialiai skelbiamais duomenimis, 2014 m. **darbo našumas maisto pramonėje Lietuvoje**, matuojamas kaip vieno sąlyginio darbuotojo per metus sukuriama pridėtinė vertė, siekė 35,768 tūkst. eurų ir sudarė apie 77 proc. ES-28 šalių vidurkio. Paminėtina, kad 2011–2014 m. metinis darbo našumo Lietuvos maisto pramonėje augimo rodiklis siekė 1,7 proc., t. y. darbo našumas augo gana nuosaikiai. 2014–2020 m. KPP intervencijų poveikio mastą darbo našumui žemės ūkyje ir maisto pramonėje įvertinti kiekybiškai ataskaitos rengimo metu nėra galimybių, nesant paskelbtų naujausių duomenų. Vis dėlto, atsižvelgiant į lėšų išmokėjimo mastą bei įgyvendintų projektų skaičių, galima teigti, kad ES investicijos prisidėjo prie žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumo skatinimo ir darbo našumo didinimo maisto pramonėje. Didžioji pagal 3A tikslinę sritį išmokėtų paramos lėšų dalis (89 proc.) buvo išmokėta investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir plėtrą.

Iki 2016 m. pabaigos buvo įgyvendinti **3 projektai, skirti žemės ūkio produktų perdirbimui ir rinkodarai**. 2 projektai buvo įgyvendinti augalininkystės produktų perdirbimo ir rinkodaros sektoriuje, o 1 projektas – mėsos produktų perdirbimo ir rinkodaros sektoriuje. Iki 2016 m. pabaigos pagal 4.2 veiklos sritį taip pat buvo patvirtinti 39 projektai, skirti žemės ūkio produktų perdirbimui ir rinkodarai. Beveik 44 proc. patvirtintų projektų taip pat skirti augalininkystės produktų perdirbimui ir rinkodarai. 23 proc. patvirtintų projektų įgyvendinami pieno perdirbimo ir rinkodaros sektoriuje. Tiek įgyvendinti projektai, tiek 2014–2016 m. patvirtinti, bet dar neužbaigti projektai prisidėjo prie maisto tiekimo organizavimui būtinos infrastruktūros pagerinimo, naujų technologijų diegimo ir gamybos sąnaudų mažinimo, taip pat gaminamų produktų pridėtinės vertės didinimo ir gamintojų konkurencingumo tiek tarptautinėje, tiek vietos rinkoje didinimo. Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos pagal 3A tikslinę sritį įgyvendintų veiksmų poveikio mastas buvo didžiausiais būtent produktų perdirbimo ir rinkodaros srityje, o ES lėšos prisidėjo prie paramą gavusiuose ūkiuose sukuriama pridėtinės vertės padidėjimo. Iki 2016 m. pabaigos paramą gavusiuose ūkiuose sukurta pridėtinė vertė siekė daugiau nei 617,5 tūkst. eurų. Analizuojant iki 2016 m. pabaigos patvirtintus projektus, matyti, kad 39 patvirtintuose projektuose planuojama sukurti bendroji pridėtinė vertė turėtų siekti daugiau nei 39,7 mln. eurų.

78 lentelė. Žemės ūkio produktų perdirbimui, rinkodarai ir plėtrai skirtų projektų pasiskirstymas pagal sektorius

Sektorius	Iki 2016 m. pabaigos įgyvendinti projektai	Iki 2016 m. pabaigos patvirtinti projektai
Mėsos produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara	1	3
Augalininkystės produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara, atliekų perdirbimas	2	17
Pieno perdirbimas ir (ar) rinkodara	-	9
Trečiosios kategorijos šalutinių gyvūninių produktų atliekų perdirbimas	-	1
Vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimas ir (ar) rinkodara, atliekų perdirbimas	-	4
Kitų Sutarties dėl ES veikimo I priede išvardytų produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara	-	5
Iš viso:	3	39

Iki 2016 m. pabaigos buvo įgyvendinti **8 projektai, skirti investicijoms į žemės ūkio valdas**. Pagal 4.1 veiklos sritį buvo paremti novatoriški projektai, kuriais buvo diegiamos pažangios technologijos, vykdomas valdoje pagamintos produkcijos perdirbimas ir apdorojimas. Investicijos sudarė gamintojams geresnes galimybes kurti didesnę pridėtinę vertę turinčius produktus ir geriau integruotis į maisto grandinę.

⁶⁸ Detalesnė informacija Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c14_en.pdf.

Daugiausiai įgyvendintų projektų buvo daržininkystės sektoriuje. Gyvulininkystės sektoriuje buvo įgyvendinti 2 projektai. Nagrinėjant iki 2016 m. pabaigos patvirtintus, bet dar neužbaigtus įgyvendinti projektus, galima pastebėtina panašias tendencijas. Daugiausiai projektų – 5 iš 8 – patvirtinta daržininkystės sektoriuje.

79 lentelė. Investicijoms į žemės ūkio valdas skirtų projektų pasiskirstymas pagal sektorius

Sektorius	Iki 2016 m. pabaigos patvirtinti ir baigti įgyvendinti projektai	Iki 2016 m. pabaigos patvirtinti, bet dar neužbaigti įgyvendinti projektai
Daržininkystė	3	5
Javai	1	-
Uogininkystė	1	1
Kitos augalininkystės šakos	1	-
Mėsinė galvijininkystė	-	1
Pieninė galvijininkystė	1	-
Kitos gyvulininkystės šakos	1	1
Iš viso:	8	8

Pagal 3A tikslinę sritį paramos lėšos 2016 m. buvo išmokėtos 160 paramos gavėjų, dalyvavusių **kokybės sistemose**. 142 pareiškėjai įgyvendino pagal 2007–2013 m. KPP prisiimtus tęstinius išsipareigojimus, o 18 pareiškėjų buvo pateikę naujas paraiškas pagal 2014–2020 m. KPP. Dalyvavimo maisto kokybės sistemose skatinimui 2016 m. buvo išmokėta daugiau nei 270 tūkst. eurų, iš kurių 23 tūkst. eurų išmokėti pirmą kartą kokybės sistemose dalyvaujantiems pareiškėjams, o beveik 248 tūkst. eurų – tęstiniams 2007–2013 m. išsipareigojimams. Galima teigti, kad ES investicijos, nors ir nedideliu mastu, bet jau prisidėjo prie dalyvavimo maisto kokybės sistemose skatinimo, gamintojų integracijos į maisto tiekimo grandines, taip pat aukštesnės kokybės produktų gamybos. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, skaičius 2016 m. sudarė apie 0,08 proc. visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų.

Skirstant pagal kokybės sistemas, kuriose 2016 m. dalyvavo paramos gavėjai, pateikę paraiškas pagal 2014–2020 m. KPP, matyti, kad didžioji dalis jų – 16 paramos gavėjų – dalyvavo „NKP⁶⁹ gamybos sistemoje“, o 2 paramos gavėjai – „Ekologiškų produktų gamybos sistemoje“. Pastebėtina, kad praėjusiu programavimo laikotarpiu visi paramą gavę gamintojai taip pat dalyvavo nacionalinėje žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemoje, nes Lietuvoje buvo registruota mažai kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų, gaminamų pagal ES lygiu pripažintą sistemą, t. y. visi 142 paramos gavėjai, įgyvendinę tęstinius išsipareigojimus pagal 2007–2013 m. KPP, dalyvavo „NKP gamybos sistemoje“.

Iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pradėti įgyvendinti veiksmai, skirti vietinei žemės ūkio ir maisto produktų rinkai Lietuvoje plėtoti bei tiesioginiams šių produktų pardavimams skatinti, gamintojų grupių / organizacijų stieгимui remti nei gamintojų, ypač smulkiųjų, integracijai į maisto tiekimo grandinę užtikrinti. Iki 2016 m. pabaigos nebuvo pradėta įgyvendinti šiems tikslams skirta priemonė M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“. 2016 m. buvo atliktas Programos pakeitimas, o 2017 m. patvirtintos priemonės įgyvendinimo taisyklės ir bus skelbiamas paraiškų rinkimas. Priemonei skirta daugiau kaip 1,7 mln. eurų, tad tikimasi, kad per visą programavimo laikotarpį bus sulaukta 4-5 paraiškų. 2017 m. parama pagal priemonę, skirtą gamintojų grupėms, buvo aktyviai viešinama, todėl per pirmąjį paraiškų rinkimą 2017 m. tikimasi gauti dalį paraiškų. Įgyvendinus priemones, bus prisidėta ne tik prie kooperacijos skatinimo, bet ir prie gamintojų derybinių galių didinimo, nes paramos gavėjai turi turėti ne mažiau nei 10 narių, nes, norint skatinti platesnio masto kooperaciją, kuo didesnis dalyvių skaičius yra svarbus.⁷⁰ Atsižvelgiant į priemonės finansinę apimtį ir tai, kad ji bus įgyvendinama pirmą kartą, galima teigti, kad priemonė bus naudinga kaip vienas iš impulsų, skatinant gamintojų grupių steigimąsi bei kooperaciją.

Apibendrinant galima teigti, kad 2014–2016 m. ES lėšomis buvo labiausiai prisidėta prie pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo ir darbo našumo maisto pramonėje, daugiausiai investuojant į žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą. Šios investicijos taip pat didino gamintojų

⁶⁹ NKP – pagal nacionalinę žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemą pagamintas produktas.

⁷⁰ Interviu su M09 priemonės kuratoriumi rezultatai.

sukuriamos žemės ūkio ir maisto produkcijos pridėtinę vertę, nes dėl įdiegtų naujų technologijų ir pradėtų taikyti inovacijų pagerėjo galimybės gaminti aukštesnės kokybės produkciją. Iki 2016 m. pabaigos ES investicijos prisidėjo prie gamintojų dalyvavimo kokybės sistemose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse, tačiau poveikio mastas nebuvo didelis. 2016 m. lėšos buvo išmokėtos 18 naujas paraiškas pateikusių žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemų dalyvių bei 142 tęstinius įsipareigojimus vykdžiusiems gamintojams, tačiau dar nebuvo įgyvendintų projektų gamintojų grupių ir organizacijų steigimo srityje.

7. Išvados ir rekomendacijos

80 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
<p>Iki 2016 m. pabaigos ES lėšos labiausiai prisidėjo prie pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo, įgyvendinant „tradicines“ ir tarp paramos gavėjų populiarias priemones, skirtas investicijoms į materialųjį turtą bei žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą. Investicijos mažiau prisidėjo prie gamintojų dalyvavimo kokybės sistemose, o priemonė, skirta gamintojų kooperacijai, dar nebuvo pradėta vykdyti.</p>	<p>Atsižvelgiant į tai, kad dalyvavimo kokybės sistemose priemonė mažiau populiari tarp pareiškėjų, aktualu viešinti gerosios praktikos pavyzdžius, susijusius su dalyvavimo teikiama nauda.</p> <p>Atsižvelgiant į tai, kad gamintojų kooperacijai skirta priemonė įgyvendinama pirmą kartą, svarbu tinkamai nustatyti projektų atrankos kriterijus, kad jie nebūtų pernelyg „griežti“ potencialiems pareiškėjams. Tinkamam kriterijų nustatymui svarbios aktyvios konsultacijos su potencialiais pareiškėjais.</p>

3B TIKSLINĖ SRITIS „ŪKIŲ RIZIKOS PREVENCIJOS IR VALDYMO RĖMIMAS“

7 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIJOS PRISIDĖJO PRIE ŪKIŲ RIZIKOS PREVENCIJOS IR VALDYMO?

1. Priemonių, prisidedančių prie 3B tikslinės srities, sąrašas

- M17 „Rizikos valdymas“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys).

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

81 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 3B tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Ūkių dalyvavimas rizikos prevencijos ir valdymo sistemose išaugo	R5/T7. Ūkių, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, procentinė dalis	Paremtas apdraustas pasėlių plotas per metus
	O4. Ūkio valdų, kuriems teikiama parama draudimo įmokoms sumokėti, skaičius (17.1 punktas)	Paremtas apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius per metus pagal rūšis – gyvuliai
		Paremtas apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius per metus pagal rūšis – paukščiai

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C17 „Žemės ūkio valdos (ūkiai)“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Kylančios rizikos“, „Pagrindiniai veiksniai, kurie skatina ūkininkus dalyvauti rizikos prevencijos ir valdymo sistemose“, „Rizikos prevencijos ir valdymo priemonės (ne) populiarumo priežastys“.

3. Taikyti metodai

Pirmiausiai buvo taikomas antrinių informacijos šaltinių analizės metodas ir išnagrinėti NMA pateikti duomenys apie pagal 3B tikslinę sritį surinktas paraiškas. Stebėsenos duomenys buvo papildyti ŽŪIKVC skelbiama informacija apie konteksto rodiklius. Taikant antrinių šaltinių analizės metodą, su jokiais esminiais iššūkiais nebuvo susidurta.

Siekiant papildyti antrinių šaltinių informaciją iš pirminių šaltinių surinktais kokybiniais duomenimis, buvo atliktas interviu su prie 3B tikslinės srities prisidedančios priemonės kuratoriumi. Interviu rezultatai buvo naudingi, siekiant detaliau aprašyti pagrindines priežastis, lemiančias dalyvavimą rizikos prevencijos ir valdymo sistemose, Lietuvos ūkininkams kylančią ekonominę ir aplinkos riziką, taip pat surinkti duomenis apie M17 priemonės įgyvendinimo pradžią, pagrindines kilusias problemas ir galimus jų sprendimo būdus. Per interviu gauta informacija buvo remiamasi, formuluojant išvadas ir rekomendacijas. Pagrindiniai iššūkiai, susiję su metodo taikymu, buvo tinkamų klausimų parengimas, siekiant gauti aktualią ir analizei reikiamą informaciją.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

Iki 2016 m. pabaigos pagal 3B tikslinę sritį nebuvo patvirtintų ir išmokėtų paramos lėšų, o lentelėje turi būti pateikti duomenys apie užbaigtus įgyvendinti projektus, todėl visų rodiklių absoliučiosios vertės, nurodytos lentelėje, yra 0. Atliekant analizę, remiamasi duomenimis apie pateiktas paraiškas, todėl, atsakant į vertinimo klausimą, tekste pateikiamos pateiktose paraiškose suplanuotos rodiklių absoliučiosios vertės.

82 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 3B tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O4. Ūkio valdų, kuriems teikiama parama draudimo įmokoms sumokėti, skaičius (17.1 punktas)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R5/T7. Ūkių, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, procentinė dalis		0%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Paremtas apdraustas pasėlių plotas per metus (ha)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Paremtas apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius per metus pagal rūšis – gyvuliai (vnt.)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Paremtas apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius per metus pagal rūšis – paukščiai (vnt.)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C17. Žemės ūkio valdos (ūkiai)	177 185 (2016 m.)						ŽŪIKVC informacija leidinyje „Žemės ūkis: faktai ir skaičiai“

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, buvo susidurta su duomenų trūkumo problema, nes iki 2016 m. gruodžio 31 d. dar nebuvo pagal 3B tikslinę sritį užbaigtų projektų, patvirtintų ir išmokėtų paramos lėšų. Siekiant spręsti šią problemą, atliekant analizę buvo remiamasi duomenimis apie pagal 3B tikslinę sritį pateiktas paraiškas. Antrinių šaltinių informacija buvo papildyta interviu duomenimis, siekiant detaliau išnagrinėti, kaip intervencijos turėtų prisidėti prie ūkių dalyvavimo rizikos prevencijos ir valdymo sistemose skatinimo.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

Dėl klimato kaitos poveikio augalams ir pasėliams bei dėl pasireiškiančių gyvūnų ligų protrūkių ūkių valdytojai susiduria su **padidėjusia ekonomine ir aplinkos rizika**. Lyginant su kitais sektoriais, nepalankūs klimato reiškiniai, pavyzdžiui, sausra ar iššalimas, bei gyvūnų ligų protrūkiai, pavyzdžiui, kiaulių maras, labiausiai kenkia žemės ūkio valdų gamybiniam potencialui. Kompensuodama ūkininkams dėl klimato veiksnių ar gyvūnų ligų protrūkių patirtus nuostolius, valstybė patiria dideles finansines išlaidas.⁷¹

⁷¹ Iš nacionalinių lėšų yra kompensuojama 50 proc. draudimo įmokos apdraudus pasėlius ir augalus nuo nepalankių klimato reiškinių. Parama už apdraustus gyvūnus nuo 2010 m. nėra teikiama.

Dėl šios priežasties 2014–2020 m. ES lėšomis remiama ūkių rizikos prevencija ir valdymas, kompensuojant dalį pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokų.

Pagrindiniai veiksniai, skatinantys ūkininkus dalyvauti ūkių rizikos prevencijos ir valdymo sistemose, susiję su tuo, kad dėl klimato kaitos itin dažnai pradėjo kartotis nepalankūs klimato reiškiniai, be to, Lietuva susiduria su gyvūnų ligų protrūkiais ir jų grėsmėmis (klasikinis kiaulių maras, afrikinis kiaulių maras, paukščių gripo grėsmė ir pan.), dėl kurių gyvulininkystėje besiverčiantys ūkininkai turi sunaikinti savo auginamus gyvūnus ir dėl to patiria didelius nuostolius.

2016 m. **žemės ūkio valdų skaičius** Lietuvoje siekė 177 185 valdas. Iki 2016 m. pabaigos pagal priemonę „Rizikos valdymas“ dar nebuvo paremtų žemės ūkio valdų, kurioms būtų kompensuota dalis pasėlių ir augalų bei gyvūnų draudimo įmokų. 2016 m. buvo paskelbtas paraiškų rinkimas ir pagal priemonę M17, skirtą rizikos valdymui ir dalies draudimo įmokų kompensavimui, siekiant ūkininkams padėti įveikti ir valdyti dažniausiai pasitaikančius rizikos veiksnius, buvo surinkta 430 paraiškų. Paraiškas pateikę **ūkiai, norintys dalyvauti rizikos valdymo sistemose, sudarė 0,2 proc.** viso šalyje registruoto ūkių skaičiaus. Didžioji dalis paraiškų buvo pateikta pasėlių ir augalų draudimo įmokų kompensavimui (384 paraiškos), o likusios – gyvūnų draudimo įmokų kompensavimui (46 paraiškos). Paraiškose prašomos paramos suma siekė 1,8 mln. eurų ir sudarė 10 proc. viso šiai veiklos sričiai skirto finansavimo. Didesnį veiklos srities, pagal kurią teikiama parama pasėlių ir augalų draudimo įmokų kompensavimui, populiarumą tarp pareiškėjų lėmė tai, kad Lietuvoje vyrauja augalininkystės ūkiai, be to, dėl klimato kaitos vis dažniau pasireiškia nepalankūs klimato reiškiniai, kurie sunaikina augalus ir pasėlius. Gyvūnų draudimo įmokų kompensavimo populiarumas buvo mažesnis, nes: 1) gyvūnų draudimo įmokos kompensuojamos tik tuo atveju, jei gyvūnai yra apdrausti nuo kritinių gyvūnų ligų, nors ūkininkams yra aktualios ir kitos gyvūnų ligos; 2) vykdant prevencines afrikinio kiaulių maro priemones daug kiaulių augintojų buvo priversti išskersti savo laikomas kiaules, todėl besidraudžiančių kiaulininkystės ūkių skaičius yra mažas; 3) dėl pieno krizės mažiau ūkininkų auginą galvijus, todėl atitinkamai mažiau yra ir paramos gavėjų.⁷²

Nagrinėjant pareiškėjus, kurie kreipėsi dėl paramos gyvūnų draudimo išmokoms kompensuoti, pastebėtina, kad apdraustų ūkinių gyvūnų, už kuriuos buvo prašoma draudimo įdomų kompensavimo, skaičius 2016 m. pabaigoje siekė 399 303 gyvulius ir 1 904 474 paukščius. Vadinas, **bendras apdraustų ūkinių gyvūnų (gyvulių ir paukščių) skaičius** sudarė daugiau nei 2,3 mln. gyvūnų. Vertinant pagal pareiškėjų skaičių, matyti, kad daugiausiai ūkininkų kreipėsi dėl draudimo įmokų už pieninių veislių galvijus ir už kiaules kompensavimo (atitinkamai 35 proc. ir 33 proc. visų 2016 m. paraiškų pateikusių pareiškėjų). Lyginant pagal gyvūnų, kuriuos apdraudus buvo prašoma dalies draudimo įmokų kompensacijos, rūšis, matyti, kad didžiausią dalį sudarė kiaulės (daugiau nei 386 tūkst. kiaulių). Tokia situacija susiklostė dėl to, kad, viena vertus, Lietuvoje yra pakankamai daug kiaulių augintojų, kita vertus, kiaulių augintojai aktyviau draudė savo auginamus gyvulius dėl galimos kiaulių maro rizikos ir su tuo susijusių nuostolių. Vertinant pagal preliminarias prašomos kompensacijos sumas, taip pat matyti, kad didžiausios prašomos sumos, skirtos daliai draudimo įmokų kompensuoti, buvo kiaulių augintojų (daugiau nei 221,4 tūkst. eurų arba 81 proc. visos už gyvūnų draudimą prašomos kompensacijos sumos).

83 lentelė. Gyvūnų draudimo įmokų kompensavimui pateiktos paraiškos

Gyvūnų rūšis	Skaičius	Pareiškėjų skaičius	Preliminari kompensacijos suma, Eur
Avys	2 196	2	1 002,8
Veislinės avys	63	1	61,43
Veislinės kiaulės (grynavislės)	9 770	1	10 172,56
Kitos kiaulės	376 410	14	211 230,65
Mišrūnai mėsiniai galvijai	73	3	84,66
Pieninių veislių galvijai	10 581	16	16 658,84
Grynavisliai mėsiniai galvijai	210	3	7 320,09
Paukščiai	1 904 474	6	25 291,42
	2 303 777	46	271 822,45

⁷² Interviu su 17.1.2 veiklos kuratoriumi rezultatai.

Nagrinėjant pasėlių ir augalų draudimo įmokoms kompensuoti pateiktas paraiškas, matyti, kad juose prašomos paramos suma, lyginant su gyvūnų draudimo išmokomis, buvo keliskart didesnė ir siekė 1 532 906 eurus. Tokią situaciją lemia bendra Lietuvos žemės ūkio struktūra ir tai, kad šalyje vyrauja augalininkystės veikla besiverčiantys ūkiai.

Nagrinėjant **draudimo įmokų kompensavimo pasiskirstymą pagal atskiras šalies savivaldybes**, pastebėtina, kad didžiausia suma už gyvūnų draudimo įmokų kompensavimą iki 2016 m. pabaigos pateiktose paraiškose buvo prašomos Pakruojo raj. sav. (115,8 tūkst. eurų arba 43 proc. visos gyvūnų draudimo įmokų kompensavimui prašomos paramos sumos), Jonavos raj. sav. (34,6 tūkst. eurų), Panevėžio raj. sav. (31 tūkst. eurų), Joniškio raj. sav. (18,3 tūkst. eurų) ūkininkų, o už pasėlių ir augalų draudimo įmokų kompensavimą – Joniškio raj. sav. (289,1 tūkst. eurų arba 19 proc. visos pasėlių draudimo įdomų kompensavimui prašomos paramos sumos), Panevėžio raj. sav. (167,9 tūkst. eurų), Šakių raj. sav. (158,8 tūkst. eurų), Pakruojo raj. sav. (139,1 tūkst. eurų), Kėdainių raj. sav. (115,7 tūkst. eurų) ūkininkų. Paminėtina, kad Pakruojo raj. savivaldybėje prašoma kompensuoti draudimo už gyvūnus įmokų suma yra didžiausia dėl to, kad šioje savivaldybėje įsikūrusi kiaules auginanti bendrovė, kuri pateikė paraišką kompensuoti draudimo įmokas už daugiau nei 169 tūkst. auginamų kiaulių. Prašomų kompensuoti draudimo įmokų dydžių pasiskirstymas pagal atskiras savivaldybes, viena vertus, atspindi bendrą ūkių pasiskirstymą šalyje pagal žemės derlingumą (pavyzdžiui, didesnė paramos dalis prašoma už derlingose žemėse Kėdainių raj. sav. ir Šakių raj. sav. įsikūrusiuose ūkiuose apdraustus pasėlius), kita vertus, iliustruoja, kurios savivaldybės susiduria su didesne klimato reiškinių keliamo grėsme (pavyzdžiui, šiaurinėse Joniškio raj. sav., Panevėžio raj. sav. ar Pakruojo raj. sav. įsikūrę ūkiai susiduria su didesne pasėlių ir augalų iššalimo grėsme).

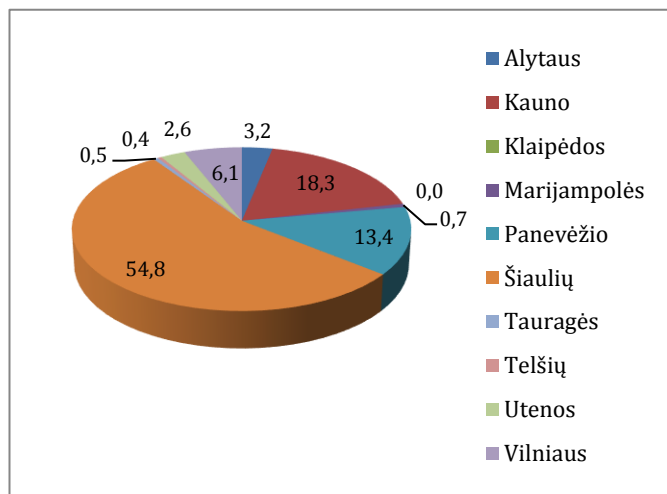
84 lentelė. Prašomų kompensuoti draudimo įmokų sumų pasiskirstymas pagal savivaldybes

Savivaldybės	Prašoma kompensuoti gyvūnų draudimo įmokų suma, Eur	Prašoma kompensuoti pasėlių ir augalų draudimo įmokų suma, Eur
Akmenės raj. sav.	-	32 144
Alytaus miesto sav.	-	-
Alytaus raj. sav.	1 008,29	-
Anykščių raj. sav.	4 410,97	17 922
Birštono sav.	-	-
Biržų raj. sav.	-	22 515
Druskininkų sav.	-	-
Elektrėnų sav.	-	-
Ignalinos raj. sav.	-	23 393
Jonavos raj. sav.	34 626,69	34 573
Joniškio raj. sav.	18 338,62	289 198
Jurbarko raj. sav.	-	23 599
Kaišiadorių raj. sav.	13 928,48	-
Kalvarijos sav.	-	16 221
Kauno raj. sav.	-	42 154
Kazlų Rūdos sav.	-	-
Kėdainių raj. sav.	900,32	115 727
Kelmės raj. sav.	-	11 336
Klaipėdos raj. sav.	-	26 803
Kretingos raj. sav.	-	53 540
Kupiškio raj. sav.	4 622,77	33 894
Lazdijų raj. sav.	-	-
Marijampolės sav.	-	11 707
Mažeikių raj. sav.	-	20 798
Molėtų raj. sav.	-	-
Pagėgių sav.	1 363,1	-
Pakruojo raj. sav.	115 809,5	139 183
Panevėžio raj. sav.	31 046,17	167 920
Pasvalio raj. sav.	-	63 899
Plungės raj. sav.	1 072,57	8 378

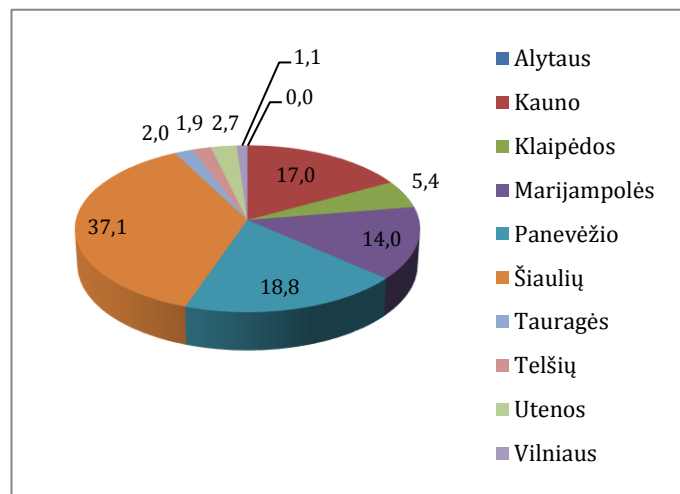
Savivaldybės	Prašoma kompensuoti gyvūnų draudimo įmokų suma, Eur	Prašoma kompensuoti pasėlių ir augalų draudimo įmokų suma, Eur
Prienų raj. sav.	-	-
Radviliškio raj. sav.	14 655,47	41 658
Raseinių raj. sav.	371,96	68 026
Rietavo sav.	-	-
Rokiškio raj. sav.	837,92	271
Skundo raj. sav.	-	-
Šakių raj. sav.	1 836,21	158 871
Šalčininkų raj. sav.	3 378,38	-
Šiaulių raj. sav.	61,43	54 595
Šilalės raj. sav.	-	2 352
Šilutės raj. sav.	-	2 267
Širvintų raj. sav.	3 514,39	-
Švenčionių raj. sav.	3 045,65	11 430
Tauragės raj. sav.	-	4 171
Telšių raj. sav.	-	-
Trakų raj. sav.	-	-
Ukmergės raj. sav.	-	5 396
Utenos raj. sav.	2 704,16	-
Varėnos raj. sav.	7 747,06	744
Vilkaviškio raj. sav.	-	28 221
Vilniaus raj. sav.	6 542,34	-
Zarasų raj. sav.	-	-
Iš viso:	271 822	1 532 906

Nagrinėjant prašomų kompensuoti draudimo įmokų sumų už apdraustus gyvūnus ir pasėlius pasiskirstymą pagal apskritis, matyti, kad didžioji dalis kompensacijų tenka Šiaulių apskričiai (atitinkamai beveik 55 proc. už apdraustus gyvūnus prašomų kompensuoti draudimo įmokų ir 37 proc. už apdraustus pasėlius prašomų kompensuoti draudimo įmokų). Taip pat gana didelė draudimo įmokų kompensacijų dalis tenka Kauno ir Panevėžio apskritims.

Apskritims tekusi iki 2016 m. pabaigos pateiktose paraiškose prašomų draudimo įmokų už gyvūnus dalis, proc.

Apskritims tekusi iki 2016 m. pabaigos pateiktose paraiškose prašomų draudimo įmokų už pasėlius dalis, proc.

Apibendrinant pastebėtina, kad iki 2016 m. pagal priemonę „Rizikos valdymas“ dar nebuvo išmokėta paramos lėšų.⁷³ 2016 m. vyko pirmasis paraiškų rinkimas, per kurį buvo sulaukta 430 paraiškų. 2016 m. dalis paraiškų jau buvo įvertinta. 2017 m. taip pat vyks aktyvus surinktų paraiškų tvirtinimo procesas, o

⁷³ Paramos lėšos paramos gavėjams bus išmokėtos, pasibaigus draudimo sutarčių galiojimui.

paramos lėšomis ūkininkai bus skatinami drausti auginamą produkciją bei gyvūnus. ES paramos lėšos prisidės prie ūkininkų patiriamos rizikos valdymo, o ištikus nepalankiems klimato reiškiniams, kurie paveikė augalus bei pasėlius, ar įvykus gyvūnų ligų protrūkiams iš draudimo bendrovių gautos draudimo išmokos sudarys sąlygas ūkininkams atkurti sumažėjusį žemės ūkio potencialą. Be to, bus prisidedama prie valstybės išlaidų, patiriamų kompensuojant ūkininkų nuostolius dėl nepalankių klimato reiškinių poveikio augalams ir pasėliams bei gyvūnų ligų protrūkio, mažinimo. Daugiausiai prie ūkių patiriamos rizikos valdymo, remiantis iki 2016 m. pabaigos surinktų paraiškų duomenimis, bus prisidėta Šiaulių, Kauno, Panevėžio ir Marijampolės apskrityse.

7. Išvados ir rekomendacijos

85 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
<p>Pasėlių ir augalų draudimo veikla, kuriai įgyvendinti teikiama parama kompensuojant dalį draudimo įmok, tarp pareiškėjų buvo žymiai populiarsnė, nes surinktų paraiškų skaičius buvo daugiau nei 9 kartus didesnis nei gyvūnų draudimo įmokų kompensavimui surinktų paraiškų skaičius. Viena iš pagrindinių priežasčių, lemiančių mažesnę gyvūnų draudimo veiklos, kuriai įgyvendinti teikiama parama kompensuojant dalį draudimo įmokų, populiarumą, susijusi su tuo, kad įmokos kompensuojamos tik tuo atveju, jei gyvūnai apdrausti nuo kritinių ligų, tačiau ūkininkams dažnai būna aktualios ir kitos ligos.</p>	<p>Aktyviai kelti klausimą ES lygiu, siekiant, kad būtų numatyta galimybė iš Programos lėšų kompensuoti draudimo įmokas ne tik nuo kritinių, bet ir nuo kitų ligų, kurios ūkininkams dažnai būna daug aktualesnės.</p>

4A TIKSLINĖ SRITIS „BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS ATKŪRIMAS, IŠSAUGOJIMAS IR DIDINIMAS, ĮSKAITANT „NATURA 2000“ TERITORIJOSE IR TERITORIJOSE, KURIOSE ESAMA GAMTINIŲ AR KITOKIŲ SPECIFINIŲ KLIŪČIŲ AR UŽSIIMAMA DIDELĖS GAMTINĖS VERTĖS ŪKININKAVIMU, TAIP PAT EUROPOS KRAŠTOVAIZDŽIŲ BŪKLĖS ATKŪRIMAS, IŠSAUGOJIMAS IR GERINIMAS“

8 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIJOS PRISIDĖJO PRIE BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS ATKŪRIMO, IŠSAUGOJIMO IR DIDINIMO, ĮSKAITANT „NATURA 2000“ TERITORIJAS IR TERITORIJAS, KURIOSE ESAMA GAMTINIŲ AR KITOKIŲ SPECIFINIŲ KLIŪČIŲ AR UŽSIIMAMA DIDELĖS GAMTINĖS VERTĖS ŪKININKAVIMU, TAIP PAT EUROPOS KRAŠTOVAIZDŽIŲ BŪKLĖS ATKŪRIMO, IŠSAUGOJIMO IR GERINIMO?

1. Priemonių, prisidedančių prie 4A tikslinės srities, sąrašas

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys 4.4 „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“ veikla 4.4.1 „Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas“;
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritys 8.3 „Parama miškų gaisrų, gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių prevencijai“, 8.4 „Parama miškų gaisrų, gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių padarytai miškui žalai atlyginti“, 8.5 „Investicijos, kuriomis didinamas miškų ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritys 10.01 „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ (80 proc. paremto ploto), 10.04 „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“ (100 proc. paremto ploto), 10.05 „Nykstančio paukščio meldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“ (100 proc. paremto ploto), 10.06 „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje“ (100 proc. paremto ploto), 10.08 „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ (80 proc. paremto ploto), 10.12 „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ (100 proc. paremto ploto);
- M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“;⁷⁴
- M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“.

Taip pat Programoje planuota, kad prie 4A tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritys 10.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ (100 proc. paremto ploto) ir 10.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ (100 proc. paremto ploto);
- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“. Kadangi iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pagal vietos plėtros strategijas patvirtintų ir pradėtų įgyvendinti projektų, 19.2 veiklos sritis dar neturėjo įtakos 4A tikslinės srities tikslų įgyvendinimui.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

86 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 4A tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Paremtame plote buvo	R6/T8. Miškų arba kitų miškingų plotų, kuriuose vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga, procentinė dalis	-

⁷⁴ Priemonė M13 prisideda prie 4A tikslinės srities įgyvendinimo, tačiau pagal ją paremto ploto reikšmės nėra įtraukiamos, skaičiuojant tikslo rodiklius.

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
atkurta, išsaugota ir padidinta biologinė įvairovė	R7/T9. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga, procentinė dalis	
	O5. Bendras plotas: Žemės plotai (ha), susiję su investicijomis, kuriomis didinamas miškų ekosistemos atsparumas ir aplinkosauginė vertė (8.5) Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1) Plotas (ha): perėjimas prie ekologinio ūkininkavimo (11.1) Plotas (ha): ekologinio ūkininkavimo išlaikymas (11.2) Plotas (ha): „Natura 2000“ žemės ūkio paskirties žemė (12.1) Plotas (ha): „Natura 2000“ miško paskirties žemė (12.2) Plotas (ha): kitos vietovės, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių (13.2)	

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C34 „Natura 2000“ vietovės“, C35 „Paukščių populiacijos indeksas“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Efektyviausi veiksmai, kurie buvo skirti biologinės įvairovės ir kraštovaizdžių būklės išsaugojimui“.

3. Taikyti metodai

Siekiant nustatyti Programos indėlį biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio atkūrimui, išsaugojimui ir gerinimui, pirmiausia buvo remiamasi antriniais informacijos šaltiniais: konteksto rodiklių reikšmės naudojamos siekiant įvertinti situaciją ir tendencijas biologinės įvairovės užtikrinimo srityje, NMA pateikti stebėsenos duomenys sudarė galimybes identifikuoti Programos priemonių mastą ir daryti prielaidas apie tikėtiną priemonių indėlį. Papildomai buvo naudojami jau atliktų tyrimų bei ankstesnio laikotarpio Programos vertinimų rezultatai, kurie padėjo nustatyti, kokius pokyčius galėjo lemti priemonių įgyvendinimas paramą gavusiuose ūkiuose ir parentuose plotuose. Antrinių šaltinių informacija buvo papildyta interviu su priemonių kuratoriais ir aplinkosaugos ekspertais. Tyrimų rezultatai ir interviu buvo pasitelkti siekiant nustatyti efektyviausius ir mažiau efektyvesnius veiksmus, siekiant išsaugoti biologinę įvairovę ir kraštovaizdį.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

87 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 4A tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O5. Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1)	30 797*						NMA stebėsenos duomenų bazė

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
05. Žemės plotai, susiję su investicijomis, kuriomis didinamas miškų ekosistemos atsparumas ir aplinkosauginė vertė (ha) (8.5 punktas)	1 220						NMA stebėsenos duomenų bazė
05. Plotas (ha): perėjimas prie ekologinio ūkininkavimo (11.1 punktas)	35 986						NMA stebėsenos duomenų bazė
05. Plotas (ha): ekologinio ūkininkavimo išlaikymas (11.2 punktas)	165 928						NMA stebėsenos duomenų bazė
05. Plotas (ha): „Natura 2000“ žemės ūkio paskirties žemė (12.1 punktas)	22 231						NMA stebėsenos duomenų bazė
05. Plotas (ha): „Natura 2000“ miško paskirties žemė (12.2 punktas)	5 873						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R6/T8. Miškų arba kitų miškingų plotų, kuriuose vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga, procentinė dalis		0,3%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
R7/T9. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga, procentinė dalis		9,26%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C34. „Natura 2000“ vietovės		12,1%					BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C35. Paukščių populiacijos indeksas	78,8						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

* Įskaičiuota ta veiklos sričių ploto dalis, kuri buvo suplanuota kaip tiesiogiai prisidedanti prie 4A tikslinės srities (įskaitant ir tęstinius įsipareigojimus pagal 2007–2013 m. KPP).

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Biologinė įvairovė žemės ūkio naudmenose yra matuojama remiantis kaimo paukščių populiacijos indeksu (toliau – KPPI). Šis indeksas Lietuvoje skaičiuojamas atliekant specialų tyrimą – *Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose 2016–2018 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės*

vertinimas. Tarpinėje tyrimo ataskaitoje buvo apskaičiuota 2016 m. KPPI reikšmė ir analizuojama jo kaitos tendencija. Tačiau pats indeksas iliustruoja tik bendrą biologinės įvairovės padėtį žemės ūkio naudmenose, tačiau neparodo įvairių Programos priemonių / veiklų įtakos kaimo paukščių populiacijų indikatoriui. Duomenų trūkumas apie tai, kaip ir kodėl atskiros Programos priemonės ir veiklos daro įtaką indeksui (ar atskiroms populiacijoms), yra pagrindinė problema, siekiant nustatyti, kokį poveikį Programos priemonės turėjo biologinei įvairovei. Iš dalies duomenų spragą užpildys minėto tyrimo vėlesnėse ataskaitose papildomai pateikiama Programos poveikio KPPI analizė (atliekama remiantis kitų šalių mokslinių tyrimų rezultatais bei panaudojant stebėsenos sistemą KPPI indeksui skaičiuoti). Tačiau, kaip teigiama tarpinėje ataskaitoje, tokiu būdu bus nustatytas tik labai bendras priemonių ir veiklų poveikis paukščių populiacijoms. Norint gauti detalius atsakymus, kaip ir kodėl atskiros Programos priemonės ir veiklos daro įtaką indikatorių rūšių paukščių populiacijoms, reikia atlikti specialius tyrimus bei eksperimentus, kuriems būtini papildomi resursai.

Programos stebėsenos rodikliai sudaro galimybes įvertinti tik priemonių, skirtų biologinės įvairovės išsaugojimui, mastą ir galimai įmanomą (tačiau ne realų) indėlį. Siekiant įvertinti remiamų priemonių tinkamumą ir poveikį, papildomai remiamasi 2007–2013 m. KPP agrarinės aplinkosaugos priemonių vertinimų rezultatais, kokybinėmis aplinkosaugos ekspertų išvaigomis.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

2014–2020 m. Programos aplinkos analizės dalyje teigiama, kad Lietuva pasižymi gausia biologine įvairove. Be to, didelė dalis šalyje gyvenančių rūšių bei aptinkamų buveinių yra susiję su agrarinio kraštovaizdžiu, o jų būklė tiesiogiai priklauso nuo ūkinės veiklos.

Pagrindiniai biologinę įvairovę atspindintys Programos konteksto rodikliai – paukščių populiacijos indeksas ir „Natura 2000“ vietovių plotas. Nuo 2000 m. Lietuvoje stebimas pakankamai tolygus bendras laukinių paukščių populiacijų kaimo vietovėse mažėjimas. 2014 m. **paukščių populiacijos indekso** rodiklis siekė 78,8⁷⁵. 2016 m. KPPI tyrimo tarpinėje ataskaitoje buvo vertinamos trumpalaikės ir ilgalaikės indikatoriaus kaitos tendencijos. Trumpuoju laikotarpiu (2014–2016 metais) KPPI reikšmė sumažėjo 12,8 procentinių punktų. Ypač paukščiams buvo nepalankus 2015–2016 m. laikotarpis. Analizuotu ilguoju 23 m. (1994–2016 m.) laikotarpiu KPPI reikšmė beveik nepasikeitė. Lyginant su 1994 m., 2016 m. ji buvo 3,3 procentinio punkto mažesnė. Analizuotu 1994–2016 m. laikotarpiu agrarinio kraštovaizdžio biologinės įvairovės būklė pasikeitė labai nežymiai. Vertinant pagal KPPI reikšmės pokytį, jos būklė pablogėjo 3,3 procentinio punkto.

„Natura 2000“ tinklui priklausančios teritorijos sudarė 12 proc. visos Lietuvos teritorijos ir, atitinkamai, 4 proc. žemės ūkio paskirties žemės bei 23,7 proc. miškų ploto (2015 m. duomenimis). Tačiau saugomų teritorijų būklė nėra pakankamai gera. Kaip nurodoma *Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos aplinkosauginių poveikio rodiklių identifikavimo ir programos poveikio aplinkai vertinimo ataskaitoje*, 2010 m. įvertinus Europos Sąjungos mastu „Natura 2000“ teritorijose šių saugomų buveinių ir rūšių būklę paaiškėjo, kad tik 17 proc. jų užtikrintas palankus apsaugos statusas. Visos kitos buveinės ar rūšys, nežiūrint į tai, kad oficialiai saugomos „Natura 2000“ teritorijose, kenčia nuo neigiamos įvairių veiksnių įtakos. Saugomose teritorijose yra plotų, kurių būklė prastėja dėl netinkamo naudojimo, nevykdomo ekstensyvaus ūkininkavimo (ganymo, šienavimo), dėl natūralių sukcesinių procesų gamtoje, invazinių rūšių plitimo, nereguliuojamo lankymo. Be to, dažnai klaidingai suprantamas ūkinės veiklos poreikis saugomose teritorijose – manoma, jog tokia veikla kenkia gamtai, nors iš tikrųjų ekstensyvus ūkininkavimas yra būtinas siekiant palaikyti gerą teritorijų būklę⁷⁶.

Aprašytų konteksto rodiklių reikšmėms Programos priemonės poveikio turėti negalėjo (nes konteksto rodikliai yra senesni nei priemonės pradėtos įgyvendinti), tačiau jų tendencijos atskleidžia priemonių, skirtų biologinės įvairovės išsaugojimui, poreikį. Tokios priemonės yra numatytos Programoje ir iki 2016 m. pabaigos pasiekė tam tikrą pažangą. Daugiausia šiam tikslui skirtų priemonių yra plotinės-kompensacinio

⁷⁵ 2014 m. duomenys yra naujausi duomenys, skelbiami konteksto rodiklių lentelėse https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/indicator-table_en.pdf.

⁷⁶ Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos aplinkosauginių poveikio rodiklių identifikavimas ir programos poveikio aplinkai vertinimas, galutinė ataskaita, parengta UAB „BGI Consulting“, 2016 m.

pobūdžio priemonės, pagal kurias ūkininkams siūloma parama / kompensacija už aplinkosauginių įsipareigojimų dirbamame plote įgyvendinimą. Šių priemonių indėlių biologinės įvairovės išsaugojimą atspindi tikslo rodikliai T8 ir T9, matuojantys miškų ir žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga, procentinę dalį. 2016 m. pagal Programą **paremtas plotas, kuriame vykdytos biologinės įvairovės išsaugojimo ir kraštovaizdžio apsaugos veiklos, sudarė 9,26 proc.** viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ploto (265 005 ha iš 2 861 250 ha), o miškų – vos 0,3 proc. (7 368 ha iš 2 187 000 ha).

Remiantis priemonių įgyvendinimo apimtimi, galima teigti, kad Programos indėlis biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimui žemės ūkio paskirties žemėje buvo reikšmingas. Tačiau indėlis priklauso ne tik nuo priemonių įgyvendinimo masto, bet ir nuo pačių remiamų veiksnių turinio ir realaus poveikio biologinei įvairovei paremtame plote. Programos poveikis biologinei įvairovei (konkrečiai – KPPI pokyčiams) bus tiriama *Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose 2016–2018 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės vertinime*, tačiau 2016 m. tarpinėje ataskaitoje šis klausimas dar nebuvo analizuotas. Taigi Programos priemonių indėlių galima analizuoti tik remiantis priemonių turiniu ir darant prielaidą, kad jos turi didesnę / mažesnę poveikį.

Pagal reikalavimų skaičių ir jų griežtumą, priemonės galima skirti į „plačias versus galias ir siauras“. Pirmosiomis įgyvendinami lengvesni reikalavimai, bet veiklos yra nukreiptos į didelį skaičių paramos gavėjų ir apima didelius plotus, už teikiamas aplinkosaugines paslaugas mokant sąlyginai nedaug. Antrosios yra orientuotos į tikslines, konkrečiai vietai būdingas aplinkosaugines problemas, įtraukiančios mažesnę skaičių ūkininkų, kuriomis mokama daugiau už teikiamas aplinkosaugines paslaugas.⁷⁷

Remiantis stebėsenos rodikliais, didžiausi plotai paremti pagal šias dvi prie 4A tikslinė srities prisidedančias priemones:

- M13 „Išmokos už vietas, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“, pagal kurią paremtas plotas siekia 1 150 387 ha;
- M11 „Ekologinis ūkininkavimas“, pagal kurią paremtas plotas siekia 165 928 ha.

Atsižvelgiant į šių priemonių turinį ir ūkininkams numatomus įsipareigojimus, galima teigti, kad jų indėlis į biologinės įvairovės išsaugojimą yra sąlyginai nedidelis. Praeito laikotarpio programos vertinime⁷⁸ padaryta išvada, kad priemonių, skirtų MPŪV, poveikį biologinei įvairovei išsiaiškinti sudėtinga, nes reikalavimai ūkininkams nėra tiesiogiai susiję su šiuo tikslu, tačiau skatina tvaraus ūkininkavimo sistemų šiose vietovėse išlaikymą. Kita vertus, M13 priemonė, prisidedama prie ūkininkavimo veiklos palaikymo vietovėse, kuriose yra tam tikrų kliūčių ūkininkauti, turi reikšmingą indėlį siekiant neapleisti žemės ir išlaikyti kaimo kraštovaizdį. Ekologinio ūkininkavimo priemonės atveju taip pat nebuvo nustatytas nei kiekybinis, nei kokybinis indėlis biologinei įvairovei.

Didesnį tiesioginį indėlį biologinės įvairovės išsaugojimui galėjo turėti priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ ir M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusio išmokos“.

Parama, teikiama „Natura 2000“ tinklui, padeda išsaugoti genetinę ir rūšinę pievų ekosistemų ir miškų ekosistemų įvairovę ir padidinti jų atsparumą. Pagal Programą paremtas žemės ūkio ir miško paskirties žemės plotas siekė 28 104 ha (22 231 ha žemės ūkio paskirties ir 5 873 ha miško paskirties), o tai sudaro vos 4 proc. nuo bendro „Natura 2000“ vietovėms priskirto ploto Lietuvoje, nors jau viršijo 2023 m. numatytą tikslą (kuris siekia 18 500 ha).

Kita potencialiai didžiausią poveikį biologinei įvairovei galinti turėti priemonė yra M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“. Tiesioginį ir netiesioginį indėlį biologinės įvairovės išsaugojimui turi M10 priemonės veiklos sritys: 10.01 „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“, 10.02 „Specifinių pievų

⁷⁷ Delivering environmental benefits through entry-level agri-environment schemes in the EU, Institute for European Environmental Policy, 14 December 2011.

⁷⁸ Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos aplinkosauginių poveikio rodiklių identifikavimas ir programos poveikio aplinkai vertinimas, galutinė ataskaita, parengta UAB „BGI Consulting“, 2016 m.

tvarkymas“, 10.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas, 10.04 „Nykstančio paukščio maldinės nendrinukės buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“, 10.05 „Nykstančio paukščio maldinės nendrinukės buveinių saugojimas šlapynėse“, 10.06 „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje“, 10.08 „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“, 10.12 „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“. Pagal šias veiklas paremtas plotas, prisidedantis prie 4A tikslinės, siekia 40 860 ha. Jis sudaro vos 2,9 proc. bendrame 4A tikslinės srities plote, t. y. bendros žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga. Be to, didžiąją dalį rodiklio pasiekimo sudaro plotas, remiamas pagal 2007–2013 m. laikotarpio išpareigojimus. Detalizuojant pagal paremtame plote vykdytas veiklas, paminėtina, kad didžiausias plotas – 27 tūkst. ha – buvo skirtas ekstensyvaus pievų tvarkymo taikymui, t. y. 10.01 ir 10.02 veiklos sritims (žr. lentelę).

88 lentelė. Paremti plotai pagal atskiras priemones M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritis ir jų prisidėjimas prie 4A tikslinės srities

Veiklos sritis	2016 m. paremtas plotas, ha (pagal 2014–2020 m. KPP ir tęstinius 2007–2013 m. išpareigojimus*)	Paremtas plotas, prisidedantis prie 4A tikslinės srities
10.01. Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius	26 366	21 093
10.02. Specifinių pievų tvarkymas	5 967	5 967
10.03. Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	4 097	4 097
10.04. Maldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose	1 710	1 710
10.05. Maldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas šlapynėse	71	71
10.06. Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje	27	27
10.07. Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje	0	-
10.08. Melioracijos griovių šlaitų priežiūra	9 870	7 896
10.09. Programa „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“	837	-
10.10. Programa „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“	4 926	-
10.11. Programa „Dirvožemio apsauga“	589	-
Iš viso:	54 460	40 860

Paryškintos tos veiklos sritys, kurios tiesiogiai prisideda prie 4A tikslinės srities.

* Paremti plotai pagal 2007–2013 m. KPP veiklos sritį „Kraštovaizdžio tvarkymas“ tęstinius išpareigojimus paskirstyti pagal atskiras 2014–2020 m. KPP M10 veiklos sritis, darant prielaidą, kad jie pasiskirsto tokiomis pat proporcijomis kaip ir 2014–2020 m. KPP remiamas plotas.

Šios priemonės veiklos sritys tęsia 2007–2013 m. KPP agrarinės aplinkosaugos veiklas. Pastarojo laikotarpio priemonių vertinime nustatyta, kad jos turi realų poveikį – nedidelį kiekybinį ir ženklų kokybinį – mikrolygiu (konkrečių projektų). Remiantis aplinkosaugos ekspertų vertinimu, biologinei įvairovei išsaugoti skirtos veiklos turi būti kuo labiau individualizuotos ir pritaikytos prie konkrečių tikslinių vietovių gamtinių sąlygų, keliami reikalavimai ūkinei veiklai turi atitikti konkrečių augalų ar gyvūnų rūšių poreikiams⁷⁹. Teigiamai vertinamos 2014–2020 m. pradėtos įgyvendinti labiau tikslinės veiklos, nukreiptos į tikslines teritorijas ir tikslinių rūšių išsaugojimą. Į priemonę buvo įtrauktos dvi veiklos sritys, skirtos konkrečios paukščių rūšies – maldinės nendrinukės – išsaugojimui. Papildomai maldinės nendrinukės išsaugojimo tikslui skiriama ir investicinė parama pagal M04 priemonės veiklos sritį 4.4 „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“. Iki ataskaitinio laikotarpio pabaigos pagal šias tikslines sritis buvo paremtas 1 781 ha plotas bei 2 investiciniai projektai.

Kita vertus, siekiant reikšmingos įtakos biologinės įvairovės išsaugojimui, priemonės turi būti įgyvendinamos pakankamai dideliu mastu. 2007–2013 m. atitinkamos veiklos sulaukė tik nedidelio pareiškėjų aktyvumo. Iki 2007–2013 m. KPP įgyvendinimo pabaigos paremtas plotas siekė kiek daugiau kaip 140 tūkst. ha ir vertinimuose buvo įvardijamas kaip nepakankamas reikšmingiems pokyčiams. 2014–

⁷⁹ Interviu (2016 10 03) su Žymantu Morkvėnu, Baltijos aplinkos forumo Lietuvoje direktoriumi.

2020 m. KPP SPAV ataskaitoje teigiama, kad net ir įgyvendinant labai efektyvias ir naudingas priemones tinkamo efekto bus sulaukta tik tuomet, jei bus užtikrintas pakankamas jų įgyvendinimo lygis.⁸⁰ Dabartinių priemonių įgyvendinimo eiga rodo, kad pareiškėjų aktyvumas neauga – 2016 m. paremtas plotas pagal 2014–2020 m. priemonės veiklas siekia 15 293 ha (o tęstiniai įsipareigojimai – 38 663 ha).

Prie biologinės įvairovės išsaugojimo taip pat prisidėjo kelios investicinės veiklos: minėti meldinės nendrinukės išsaugojimui skirti projektai bei investicijos į miškus – prevencinei veiklai nuo miško gaisrų, stichinių nelaimių ir katastrofų, padarytai žalai atlyginti bei miškų ekosistemos atsparumui ir aplinkosauginėi vertei didinti (investuojama į miškų struktūros keitimą, buveinių ir biologinės įvairovės apsaugą, dirvožemio apsaugos priemones ir vienkartinį jaunuolynų ugdymą, rekreacinių zonų įrengimą). Šie veiksmai buvo įgyvendinami 1 495 ha miškų plote.

Be plotinių-kompensacinių priemonių bei kelių investicinių projektų, tiesioginių indėlių biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimui bei gerinimui turėtų turėti ir „minkštieji“ – mokymų, informavimo (M01 priemonė), konsultavimo (M02 priemonė) bei smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimo (M16 priemonės 16.3 veiklos sritis) – projektai. Ataskaitiniu laikotarpiu dar nebuvo patvirtintų priemonių M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ bei M16 „Bendradarbiavimas“ projektų, prisidedančių prie 4 prioriteto tikslinių sričių, taigi šios veiklos įtakos biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimui dar negalėjo turėti. Mokymai pagal priemonę M01 „Žinių perdavimas ir konsultavimo veikla“ taip pat dar nebuvo įgyvendinti, tačiau patvirtinti 4 projektai, kurie bus įgyvendinami 2017 m. ir prisidės prie kvalifikacijos kėlimo žemės ūkio sektoriuje. Kaip nurodyta 1C tikslinės srities analizėje, šiuose projektuose daugiausiai mokymų planuojama organizuoti aplinkosaugos temomis. Konkrečiai prie biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio išsaugojimo, tikėtina, prisidės šių mokymų programų įgyvendinimas: agrarinė aplinkosauga ir kraštovaizdžio gerinimas, dalyvavimas aplinkos apsaugos priemonėse ir jų įgyvendinimas, tausojamasis ūkininkavimas.

Be tiesiogiai biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio atkūrimui, išsaugojimui ir gerinimui skirtų priemonių Programoje numatyta, kad netiesioginį poveikį gali turėti trys priemonės – M03 priemonė, skirta kokybės sistemoms, M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2, skirta vietos projektams įgyvendinti, bei priemonės M10 dvi veiklos sritys pievų ir šlapynių tvarkymui. Pievų ir šlapynių tvarkymo veiklų indėlis aptartas kartu su kitomis priemonės M10 veiklomis, nes šių priemonių indėlis į biologinę įvairovę yra reikšmingas ir įrodytas ankstesnio laikotarpio vertinimuose. M03 priemonės įgyvendinimas prisideda remiant kokybės sistemų dalyvius, kurie praktikoje taiko ekstensyviaus auginimo ir gamybos technologijas, draugiškus aplinkai ūkininkavimo metodus bei laikosi, lyginant su įprasta praktika, griežtesnių gyvūnų gerovės bei agrarinės aplinkosaugos reikalavimų. Taikydami ekstensyviaus auginimo praktikas ūkininkai prisidėtų ir prie biologinės įvairovės išsaugojimo. Priemonės M19 veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“ dėl nedidelės pažangos dar negalėjo turėti įtakos biologinei įvairovei ir kraštovaizdžio išsaugojimui. Iki 2016 m. pabaigos vietos plėtros projektai dar nebuvo įgyvendinti, tačiau daugelyje patvirtintų VPS numatyta galimybė remti projektus, prisidedančius prie aplinkosaugos gerinimo – numatytos viešųjų erdvių, kraštovaizdžio, gamtos komponentų tvarkymo veiklos.

7. Išvados ir rekomendacijos

89 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
Iki 2016 m. pabaigos pasiekta gana didelė pažanga įgyvendinant 4A tikslinę sritį: plotas, kuriame vykdytos biologinės įvairovės išsaugojimo ir kraštovaizdžio apsaugos veiklos, sudarė 9,26 proc. viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ploto. Vis dėlto jame tik nedidelę dalį sudaro priemonių, turinčių reikšmingą poveikį biologinės įvairovės išsaugojimui (M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“, M12 „Su „Natura 2000“ ir	Didinti ūkininkų aplinkosauginį sąmoningumą; įgyvendinti dalyvavimą M10 priemonės veiklose lengvinančias priemones (pavyzdžiui, įtraukti papildomus institucinius veikėjus, organizacijas, informuojančias, skatinančias bei padedančias pareiškėjams dalyvauti šiose veiklose).

⁸⁰ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos strateginis pasekmių aplinkai vertinimas, galutinė ataskaita parengta Aplinkos apsaugos politikos centro, 2014 m.

Išvados	Rekomendacijos
Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“), įgyvendinimas	
Duomenų apie biologinės įvairovės pokyčius paremtuose plotuose, konkrečių priemonių / veiklų poveikį atskirų rūšių populiacijoms trūkumas. Programos poveikio KPPI vertinimo ataskaitoje ⁸¹ 2018 m. bus nustatytas tik labai bendras priemonių ir veiklų poveikis paukščių populiacijoms.	<p>Vykdyti specialius tyrimus, rinkti biologinės įvairovės rodiklius (pavyzdžiui, floros ir faunos rūšių skaičius paremtame plote, išskiriant pagal atskiras rūšis ir atitinkamai pagal tas, kurios nyksta).</p> <p>Norint gauti detalius atsakymus, kaip ir kodėl atskiros Programos priemonės ir veiklos daro įtaką indikatorinių rūšių paukščių populiacijoms, reikia atlikti specialius tyrimus. Planuojant būsimus naujus tyrimus reikėtų apsispręsti dėl prioritetų ir planuoti ne visų, bet tik svarbiausių Programos priemonių ir veiklų tyrimą.</p>

⁸¹ Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose 2016–2018 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės vertinime.

4B TIKSLINĖ SRITIS „VANDENTVARKOS GERINIMAS, ĮSKAITANT TRAŠŲ IR PESTICIDŲ VALDYMO GERINIMĄ“

9 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIJOS PRISIDĖJO PRIE VANDENTVARKOS GERINIMO, ĮSKAITANT TRAŠŲ IR PESTICIDŲ VALDYMO GERINIMĄ?

1. Priemonių, prisidedančių prie 4B tikslinės srities, sąrašas

- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritys 10.07 „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ (100 proc. paremto ploto) ir 10.09 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“ (100 proc. paremto ploto).

Taip pat Programoje planuota, kad prie 4B tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritis 10.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ (50 proc. paremto ploto) ir 10.11 „Dirvožemio apsauga“ (50 proc. paremto ploto);
- M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ veiklos sritis 13.3 „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“ netiesiogiai prisideda, siekiant išsaugoti šio regiono paviršinius ir požeminius vandenis nuo užteršimo;⁸²
- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“. Kadangi iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pagal vietos plėtros strategijas patvirtintų ir pradėtų įgyvendinti projektų, 19.2 veiklos sritis dar neturėjo įtakos 4B tikslinės srities tikslų įgyvendinimui.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

90 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 4B tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Pagerėjo vandens kokybė	R8/T10. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios vandentvarkos gerinimu, procentinė dalis	Azoto naudojimas paremtame plote (kg/ha)
	O4. Paremtų satarčių skaičius	Mineralinių trąšų naudojimas paremtame plote (kg)
	O5. Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1)	Organinių trąšų naudojimas paremtame plote (t) Fosfatų naudojimas paremtame plote (kg/ha)

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C40 „Vandens kokybė“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Efektyviausi veiksmai, kurie prisidėjo prie vandens kokybės gerinimo (intervencijų poveikis aplinkosaugos rodikliams, kurių sunku kiekybiškai išmatuoti)“.

3. Taikyti metodai

Siekiant nustatyti programos indėlį 4B tikslinei sričiai, pirmiausiai buvo naudojami antriniai informacijos šaltiniai: konteksto rodiklių reikšmės bei nacionaliniai tyrimai ir strateginiai / planavimo dokumentai (pavyzdžiui, Upių baseinų rajonų planai) naudojami siekiant įvertinti situaciją ir tendencijas paviršinių ir gruntinių vandenų kokybės srityje ir žemės ūkio veiklos poveikį jai, NMA pateikti Programos stebėsenos duomenys sudarė galimybes identifikuoti Programos priemonių mastą ir daryti prielaidas apie tikėtiną priemonių indėlį. Papildomai buvo naudojami jau atliktų tyrimų bei vertinimų (pavyzdžiui, 2014–2020 m.

⁸² Priemonė M13 prisideda prie 4B tikslinės srities įgyvendinimo, tačiau pagal ją paremto ploto reikšmės nėra įtraukiamos, skaičiuojant tikslo rodiklius.

KPP SPAV) rezultatai bei papildomi NMA pateikti duomenys apie paremtame plote naudojamų trąšų kiekius, kurie padėjo nustatyti, kokius pokyčius galėjo lemti priemonių įgyvendinimas. Papildomi NMA renkami duomenys apie M04 priemonės 4.1 veiklos srities projektus (remiamas veiklas ir investicijas) padėjo įvertinti neplanuotą Programos įtaką vandens kokybei. Antrinių šaltinių informacija buvo papildyta interviu su priemonių kuratoriais ir aplinkosaugos ekspertais.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

91 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 4B tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
07. Paremtų sutarčių skaičius	4 685						NMA stebėsenos duomenų bazė
05. Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1 punktą)	837						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R8/T10. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios vandentvarkos gerinimu, procentinė dalis		0,11%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Azoto naudojimas paremtame plote (kg/ha)	13,90						NMA stebėsenos duomenų bazė
Mineralinių trąšų naudojimas paremtame plote (kg)	74 364 685						NMA stebėsenos duomenų bazė
Organinių trąšų naudojimas paremtame plote (t)	446 428						NMA stebėsenos duomenų bazė
Fosfatų naudojimas paremtame plote (kg/ha)	n.d.						-
Bendri konteksto rodikliai							
C40. Vandens kokybė, matuojama kaip maistinių medžiagų balansas/ potencialus azoto perteklius žemės ūkio paskirties žemėje (kg N/ha)	35,3 (2007–2010 m.) 31,3 (2011–2014 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro filialo Agrocheminių tyrimų laboratorija
C40. Vandens kokybė, matuojama kaip maistinių medžiagų balansas/ potencialus fosforo perteklius žemės ūkio paskirties žemėje (kg P/ha)	3,8 (2007–2010 m.) 3,8 (2011–2014 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro filialo Agrocheminių tyrimų laboratorija

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Sunku įvertinti, kokią įtaką trąšų ir pesticidų naudojimo sumažinimas darė azoto ir fosforo kiekio paremtame plote rodikliams, nes jie reikšmingai priklauso ir nuo išorinių veiksnių, pavyzdžiui, lietaus, dirvos tipo, auginamų augalų, dirvos nuolydžio. Tikslinga būtų nacionalinių dirvožemių cheminių stebėjimo tyrimų programą⁸³ sieti su Programos įgyvendinimo stebėseną ir tirti dirvožemio savybes pagal Programos priemones paremtuose ir neparemtuose plotuose.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

Paviršinio ir gruntinio vandens kokybę atspindintys bendrieji konteksto rodikliai Lietuvoje yra gana geri. **Azoto balanso** (40 konteksto rodiklis) žemės ūkio paskirties žemėje 2011–2014 m. vidurkis siekė 31,3 kgN/ha/per metus (ES-28 vidurkis – apie 51,3 kgN/ha/per metus). Per tą patį laikotarpį bendras **fosforo balanso** žemės ūkio paskirties žemėje vidurkis siekė 3,8 kgP/ha/per metus, tačiau kasmet mažėjo (nuo 5 kgP/ha 2011 m. iki 1 kgP/ha 2014 m.; ES vidurkis – 2 kgP/ha).

Naujesni nacionaliniu lygiu renkami duomenys⁸⁴ apie maistinių medžiagų kiekius dirvožemyje atskleidžia tam tikrus pokyčius ir teritorinius skirtumus. Fosforo kiekio rodiklių 2005–2015 m. pokyčiai rodo, kad tirtų rajonų vietovėse 2015 m. sąlygiškai daug judriojo fosforo turinčių dirvožemių rasta vidutiniškai 32,0 proc. tirtu plote, ir palyginus su prieš dešimtmetį atliktų tyrimų rezultatais, jų kiekis išaugo 6,3 proc. Tačiau padaugėjo ir labai mažai fosforingų dirvožemių – jų dalis išaugo 4,5 proc. Sąlygiškai daug fosforo turinčių dirvožemių gausiau yra Kauno (46,3 proc.) ir Pakruojo rajonuose (45,6 proc.).

Azotingumo tyrimai rodo, kad vidutinis mineralinio azoto kiekis 2016 m. iš esmės nesikeitė lyginant su ankstesniais – 2013 ir 2015 m. 2016 m. rudenį jis siekė 54,2 kg/ha. Vidutiniškai Lietuvoje vyravo labai mažo ir mažo azotingumo dirvožemiai (jie sudarė 70,4 proc. ploto). Daugiausiai mineralinio azoto (N_{min}) 2016 m. rudenį nustatyta šalies Vidurio zonoje (64,2 kg/ha), kur intensyviausiai ūkininkaujama, mažiau – Vakarų (49,7 kg/ha) ir Rytų (41,9 kg/ha), kur vyrauja mažiau azotu tręšiamos pievos ir ganyklos bei lengvesnės granulimetrinės sudėties dirvožemiai.

Nors azoto trąšos yra vienas iš esminių veiksnių, formuojančių dirvožemio ir augalų derlingumą, tačiau jų perteklius gali kenkti aplinkai. Pavojaingiausi yra nitratai, kurie nesorbuojami dirvožemio sorbuojamojo komplekso ir mažiau įsavinami augalų, todėl intensyviai migruoja biosferoje, linkę išsiplauti ir užteršti gruntinius vandenis, upes bei kitus vandens telkinius. Todėl tręšimo azotu optimizavimas yra vienas svarbiausių žemės ūkio uždavinių, siekiant išvengti aplinkos taršos nitratais ir gauti didelius augalų derlius. Atliktais tyrimais nustatyta, kad 2016 m. rudenį nitratų susikaupimas 0–60 cm sluoksnyje, skirtingose šalies zonose buvo nevienodas. Vidutiniškai šalyje jų nustatyta 42,2 kg/ha. Mažiausiai nitratų rasta Rytų ir Vakarų Lietuvos dirvožemiuose – 31,2 ir 34,6 kg/ha, kur žemdirbystė mažiau intensyvi lyginant su Vidurio Lietuva (53,4 kg/ha). Iš rudens nustatytas toks didelis nitratų kiekis rodo, kad žieminiai augalai pasėti rudenį galėjo būti per gausiai tręšti ir prieš parinkdami trąšų normas pagrindiniam tręšimui, ne visada atsižvelgia į dirvožemyje esantį N_{min} kiekį pavasarį.

Programos SSGG analizėje nurodyta, kad vandens kokybė Lietuvos upėse per pastarąjį dešimtmetį žymiai pagerėjo, tačiau geros būklės vandens telkinių dalis pagal Bendrosios vandenių direktyvos kriterijus 2012 m. sudarė tik 54 proc., likusi reikšminga vandens telkinių dalis neatitinka geros būklės pagal Bendrosios vandenių direktyvos⁸⁵ kriterijus. Vienas pagrindinių šiai būklei įtaką darančių veiksnių – pasklidoji tarša, kurios didžiąją dalį sudaro dėl žemės ūkio veiklos susidarančios taršos apkrovos⁸⁶. Atnaujintuose Upių

⁸³ Kuriuos vykdo Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro filialo Agrocheminių tyrimų laboratorija.

⁸⁴ Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro filialas. Agrocheminių tyrimų laboratorija. Ilgamečiai dirvožemio agrocheminių savybių stebėjimo tyrimai. Galutinė ataskaita, Kaunas, 2016 m. (http://agrolab.lt/wp-content/uploads/2016/04/ZUM_ataskaita_2016_12_22.pdf).

⁸⁵ 2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus

⁸⁶ Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos aplinkosauginių poveikio rodiklių identifikavimas ir programos poveikio aplinkai vertinimas, galutinė ataskaita, parengta UAB "BGI Consulting", 2016 m.

baseinų rajonų (toliau – UBR) valdymo planų projektuose⁸⁷ rizikos grupei dėl pasklidusios taršos priskiriamų vandens telkinių padaugėjo lyginant su pirmaisiais UBR valdymo planais. Žemės ūkio tarša turi labai aiškų geografinį paplitimą – didžiausia žemės ūkio tarša yra šiaurės ir vidurio Lietuvos upių pabaseiniuose, kuriuose dėl palankių ūkininkavimui sąlygų vyrauja intensyviausia žemdirbystė ir gyvulininkystė. Žemės ūkio taršos sumažėjimą Lietuvoje gali lemti tik ūkininkavimo tradicijų/įpročių pokyčiai, subalansuotas dirvos tręšimas ir įgyvendintos žemės ūkio taršos mažinimo priemonės⁸⁸.

Vertinant Programos indėlių vandens kokybės pokyčiams, pirmiausiai analizuojamos dvi priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritys: **10.07 „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“** ir **10.09 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas**. Tai veiklos, susijusios su Vandens pagrindų direktyvos įgyvendinimu, kurios Programoje numatytos kaip *tiesiogiai prisidedančios* prie 4B tikslinės srities. Šiomis veiklomis remiamas papildomų pievų / daugiamečių žolių plotų įsėjimas, o viena jų nukreipta į problemines – „rizikos“ vandens telkinio baseino – teritorijas. 2014–2020 m. KPP SPAV ataskaitoje jos vertinamos kaip tinkamos ir reikalingos, tačiau numatyta rizika, kad jų įgyvendinimas nepasieks pakankamo masto siekiant reikšmingų pokyčių. Stebėsenos duomenys rodo, kad rizika buvo pagrįsta, nes iki 2016 m. pabaigos nebuvo patvirtinta nei viena paraiška pagal 10.07 veiklos sritį, o pagal 10.09 patvirtintos 43 paraiškos ir 2016 m. paremtas žemės plotas siekė 837 ha (iš kurių 454 – pagal tęstinius 2007–2013 m. įsipareigojimus).

Programoje numatyta, kad *netiesiogiai* dalinai (50 proc. visos savo apimties) prisideda dvi papildomos M10.1 priemonės veiklos sritys – „**Ekstensyvus šlapynių tvarkymas**“ ir „**Dirvožemio apsauga**“ (ypač ankštinių kultūrų auginimas). Jų įgyvendinimo mastas taip pat kol kas nėra didelis – patvirtintų paraiškų skaičius siekia 367, paremtas plotas (prisidedantis prie 4B tikslinės srities) – 2 343 ha.

Bendras pagal šias keturias priemonės M10.1 veiklos sritis paremtas ir prie 4B tikslinės srities įgyvendinimo prisidedantis plotas siekia 3 180 ha, kas sudaro tik 0,11 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto (R8/ T10 rodiklis). Programoje numatytas tikslas 2023 m. pasiekti 1,97 proc.

Kita vertus, atsižvelgiant į M10 priemonės veiklos sričių turinį ir jomis įgyvendinamus reikalavimus (tokius, kaip pesticidų ir trąšų naudojimo mažinimas, pievų plotų išlaikymas arba užsėjimas, šlapynių tvarkymas), galima teigti kad jos visos turėjo didesnę ar mažesnę poveikį vandens kokybės gerinimui. Šis plotas siekia 54 460 ha ir sudaro 1,9 proc. bendro žemės ūkio paskirties ploto.

92 lentelė. Paremti plotai pagal atskiras priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritis ir jų prisidėjimas prie 4B tikslinės srities

Veiklos sritis	2016 m. paremtas plotas, ha (pagal 2014–2020 m. KPP ir tęstinius 2007–2013 m. įsipareigojimus*)	Paremtas plotas, prisidedantis prie 4B tikslinės srities
10.01. Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius	26 366	-
10.02. Specifinių pievų tvarkymas	5 967	-
10.03. Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	4 097	2 048
10.04. Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose	1 710	-
10.05. Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas šlapynėse	71	-
10.06. Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje	27	-
10.07. Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje	0	-
10.08. Melioracijos griovių šlaitų priežiūra	9 870	-
10.09. Programa „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“	837	837
10.10. Programa „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių	4 926	-

⁸⁷ UBR valdymo planų projektai, parengti Aplinkos apsaugos agentūros, pateikiami internetinėje svetainėje <http://vanduo.gamta.lt/cms/index?rubricId=5add6fc1-6463-4574-b93a-9ef3efd55650>.

⁸⁸ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos strateginis pasekmių aplinkai vertinimas, galutinė ataskaita parengta Aplinkos apsaugos politikos centro, 2014 m.

Veiklos sritis	2016 m. paremtas plotas, ha (pagal 2014–2020 m. KPP ir tęstinius 2007–2013 m. įsipareigojimus*)	Paremtas plotas, prisidedantis prie 4B tikslinės srities
auginimo sistema"		
10.11. Programa „Dirvožemio apsauga"	589	295
Iš viso:	54 460	3 180

Paryškintos tos veiklos sritys, kurios tiesiogiai prisideda prie 4B tikslinės srities

* Paremti plotai pagal 2007–2013 m. KPP veiklos sritį „Kraštovaizdžio tvarkymas“ tęstinius įsipareigojimus paskirstyti pagal atskiras 2014–2020 m. KPP M10 veiklos sritis, darant prielaidą, kad jie pasiskirsto tokiomis pat proporcijomis kaip ir 2014–2020 m. KPP remiamas plotas

Prieinami duomenys apie M10 priemonės lėšomis paremtuose plotuose naudojamas trąšas rodo, kad tiesiogiai ir netiesiogiai prie 4B tikslinės srities prisidedančių veiklos sričių remiamame plote vidutinis azoto naudojimas siekia 13,9 kg/ ha ir reikšmingai daugiau naudojama organinių nei mineralinių trąšų – atitinkamai 446 428 t ir 74 364 t per metus⁸⁹.

Programoje numatyta, kad netiesiogiai prie 4B tikslinės srities taip pat prisideda ir priemonė M03 „**Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos**“. Priemonė prie 4B tikslinės srities prisideda remiant kokybės sistemų dalyvius, kurie praktikoje taiko ekstensyviaus auginimo ir gamybos technologijas, draugiškus aplinkai ūkininkavimo metodus bei laikosi, lyginant su įprasta praktika, griežtesnių gyvūnų gerovės bei agrarinės aplinkosaugos reikalavimų. Parama teikiama ūkininkams, gaminantiems žemės ūkio ir maisto produktus, pripažintus pagal nacionalinės maisto kokybės sistemos reikalavimus, ekologiškus produktus, o taip pat ES saugomas nuorodas turinčius produktus. Tokiu būdu pramos lėšomis prisidedama prie mažesnio trąšų naudojimo ir žalingo poveikio vandens kokybei mažinimo. Taip pat netiesiogiai prie šių tikslų pasiekimo turėtų prisidėti ir priemonės M19 veiklos sritis **19.2. „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“**, tačiau dėl nedidelės pažangos (projektai nepradėti įgyvendinti) ji dar negalėjo turėti apčiuopiamos įtakos. Galimas indėlis sietinas su kraštovaizdžio, gamtos komponentų tvarkymo veiklomis numatytomis vietos plėtros strategijose (kaip ir 4A tikslinės srities atveju).

Teigiamą indėlį turėjo ir kelios šiai tikslinei sričiai *neplanuotos priemonės*. Pirma, Programos lėšomis buvo remiami ekologiniai ūkiai (priemonė M11 „**Ekologinis ūkininkavimas**“), skatinant geros dirvožemio būklės tausojimą užtikrinančius ūkininkavimo būdus (ilgalaikę sėjomainą, griežtą pesticidų ir trąšų naudojimą). Pagal priemonę M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ paremtas plotas siekė daugiau kaip 201 tūkst. ha: 82 proc. (135 928 ha) sudarė plotas, kuriame ekologinio ūkininkavimo veikla buvo tęsiama, o likusiuosius 18 proc. (35 986 ha) – plotas, kuriame buvo pradėdama verstis ekologinio ūkininkavimo veikla.

Antra, paraiškų pagal priemonės M04 veiklos srities **4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“** turinio analizė parodė, kad dalis investicijų prisidės prie žemės ūkio veiklos žalingo poveikio aplinkai mažinimo. Siekiant įvertinti 1 veiklos projektų poveikį aplinkai, buvo peržiūrėtos 1 106 patvirtintų paraiškų projektų santraukos, o tai sudaro apie pusę visų patvirtintų paraiškų. Paraiškų turinio analizė rodo, kad dalis investicijų prisidės prie žemės ūkio veiklos žalingo poveikio aplinkai mažinimo.

Skaitant projektų santraukas, buvo rasti penki aplinkai naudingų investicijų tipai: investicijos į mėšlo tvarkymo sistemas, į tiksliojo ūkininkavimo ir neariminio žemės ūkio dirbimo techniką / įrangą, į trąšų paskleidimo įrangą ir vandens gręžinių įrengimą. Trąšų paskleidimo technikos atnaujinimas prisideda prie taršos gamtai mažinimo, nes nauji barstytuvai / skleistuvai / įterptuvai trąšas paskleidžia žymiai tolygiau, didina jų panaudojimo efektyvumą ir mažina pertekliaus / išsiplovimo riziką. Investicijos į tinkamą vandens gavimo ir naudojimo infrastruktūrą taip pat mažina neigiamą poveikį gruntiniams vandenims. Šias investicijas įgyvendinantys projektai sudaro 20 proc. bendro patvirtintų paraiškų skaičiaus (žr. lentelę).

⁸⁹ Naudojamų trąšų kiekių duomenys pateikiami už 2015 m. ir apima ne tik paremtus plotus, bet ir pateiktose paraiškose nurodytus plotus, dėl to nėra galimybių jų palyginti siejant su paremtu plotu.

93 lentelė. Patvirtintų 4.1 veiklos srities paraiškų, kuriose numatytos aplinkosauginės veiklos, skaičius

Aplinkosauginės investicijos	Patvirtintų paraiškų sk.	Dalis, proc.
Paraiškos, kuriose numatytos aplinkosauginės investicijos, iš jų:	222	20%
- Mėšlo tvarkymo sistemos/ įranga	98	9%
- Trąšų paskleidimo įranga (barstytuvai, purkštuvai)	71	6%
- Tiksliojo ūkininkavimo technika/ įranga	49	4%
- Vandens grežinio įrengimas	11	1%
- Neariminio žemės ūkio dirbimo technika/ įranga	1*	0%
Paraiškos, kuriose nėra numatytų aplinkosauginių investicijų	884	80%
Bendras paraiškų skaičius	1 106	100%

Šaltinis: parengta ESTEP, remiantis NMA pateiktais duomenimis (patvirtintų projektų santraukomis)

Svarbu pabrėžti, kad daugelyje 4.1 veiklos srities projektų aplinkosaugai naudingos investicijos nėra vienintelės projekte numatytos investicijos. Kai kuriais atvejais šios investicijos ir yra pagrindinis projekto tikslas (pavyzdžiui, sukurti efektyvią mėšlo tvarkymo sistemą gyvulininkystės ūkyje), kitais – tik maža dalis projekto (šalia kitų stambių investicijų į naują traktorių / kombainą, trąšų barstytuvą).

Neplanuotą netiesioginį indėlį vandens kokybei gali turėti ir „minkštieji“ – mokymų, informavimo (M01 priemonė), konsultavimo (M02 priemonė) – projektai. Ataskaitiniu laikotarpiu dar nebuvo patvirtintų priemonės M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ projektų, prisidedančių prie 4 prioriteto tikslinių sričių. Mokymai pagal priemonę M01 „Žinių perdavimas ir konsultavimo veikla“ taip pat dar nebuvo įgyvendinti, tačiau patvirtinti 4 projektai, kurie bus įgyvendinami 2017 m. ir prisidės prie kvalifikacijos kėlimo žemės ūkio sektoriuje. Konkrečiai prie 4B tikslinės srities, tikėtina, prisidės šių mokymų programų įgyvendinimas: agrarinė aplinkosauga ir kraštovaizdžio gerinimas, dalyvavimas aplinkos apsaugos priemonėse ir jų įgyvendinimas, tausojamasis ūkininkavimas.

7. Išvados ir rekomendacijos**94 lentelė. Išvados ir rekomendacijos**

Išvados	Rekomendacijos
Konteksto rodikliai atskleidžia neigiamą žemės ūkio veiklos įtaką vandens kokybei ir vandens direktyvos reikalavimų įgyvendinimui. Tai lemia poreikį ieškoti papildomų būdų / priemonių, kaip sumažinti žemės ūkio veiklos pasekmes vandens kokybei.	Pradėti įgyvendinti naujas, atnaujintuose UBR planuose siūlomas (ne tik Programos remiamas) priemones: <ul style="list-style-type: none"> - privalomą reikalavimą rengti tręšimo planus; - įtraukti naujas veiklas, pavyzdžiui, neariminius žemės dirbimus, tarpinių pasėlių auginimas. Įtraukti papildomus atrankos kriterijus 4.1 veiklos srities projektams, kuriais būtų mažinama neigiama žemės ūkio veiklos įtaka aplinkosaugai ir vandens kokybei.
Tiesioginis Programos poveikis vandens kokybei nedidelis dėl mažo priemonės M10.1 įgyvendinimo masto, tačiau reali įtaka didesnė dėl neplanuoto / netiesioginio kitų priemonių įgyvendinimo poveikio.	Skatinti didesnę dalyvavimą tiesiogiai 4B tikslinei sričiai skirtose priemonėse. Skatinti netiesioginį kitų Programos priemonių (pavyzdžiui, M4 „Investicijos į materialųjį turtą“) poveikį vandens kokybės gerinimui / taršos prevencijai ir numatyti teigiamą poveikį užtikrinančius instrumentus, pavyzdžiui, įtraukti prioritetinius projektų atrankos kriterijus, kuriais papildomi balai būtų skiriami aplinkosaugą gerinantiems projektams.
Sunku pamatuoti realų/ faktinį vandens kokybės pokytį paremtuose plotuose.	Sukurti monitoringo sistemą ir užtikrinti efektyvią tręšimo kontrolę. Siekiant įvertinti Programos poveikį vandens kokybės gerinimui, naudinga būtų matuoti maistingų medžiagų balanso rodiklius paramos gavėjų ūkiuose ir vertinti jų pokyčius per tam tikrą laikotarpį bei lyginti su bendrais konteksto rodikliais. Rekomenduojama skatinti plačiau taikyti reikalavimą rengti tręšimo planus, pavyzdžiui, numatyti reikalavimą rengti tręšimo planus visiems paramos pagal Programą gavėjams (arba bent atskirų priemonių, pavyzdžiui, 4.1 veiklos srities „Investicijos į žemės ūkio valdas“, paramos gavėjams).

4C TIKSLINĖ SRITIS „DIRVOŽEMIO EROZIJOS PREVENCIJA IR DIRVOŽEMIO VALDYMO GERINIMAS“**10 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIJOS PRISIDĖJO PRIE DIRVOŽEMIO EROZIJOS PREVENCIJOS IR DIRVOŽEMIO VALDYMO GERINIMO?****1. Priemonių, prisidedančių prie 4C tikslinės srities, sąrašas**

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritys 10.10 „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ (50 proc. paremto ploto) ir 10.11 „Dirvožemio apsauga“ (100 proc. paremto ploto);
- M11 „Ekologinis ūkininkavimas“;
- M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ veiklos sritis 13.3 „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“.⁹⁰

Taip pat Programoje planuota, kad prie 4C tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M03 „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritys 10.06 „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje“ (100 proc. paremto ploto), 10.07 „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ (50 proc. paremto ploto), 10.08 „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“ (20 proc. paremto ploto), 10.09 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“ (100 proc. paremto ploto);
- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“. Kadangi iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pagal vietos plėtros strategijas patvirtintų ir pradėtų įgyvendinti projektų, 19.2 veiklos sritis dar neturėjo įtakos 4C tikslinės srities tikslų įgyvendinimui.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus**95 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 4C tikslinė sritis**

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Užkirstas kelias dirvožemio erozijai	R10/T12. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija, procentinė dalis	Dirvožemio erozijos paveiktas plotas paramą gavusiuose ūkiuose
Pagerintas dirvožemio valdymas	O4. Paremtų sutarčių skaičius O5. Bendras plotas: Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1) Plotas (ha): perėjimas prie ekologinio ūkininkavimo (11.1) Plotas (ha): ekologinio ūkininkavimo išlaikymas (11.2) Plotas (ha): kitos vietovės, kuriose esama specifinių kliūčių (13.3)	Veiksmų, kuriais prisidedama prie dirvos kokybės gerinimo, skaičius ir tipas

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C41 „Dirvožemio organinės medžiagos ariamoje žemėje“, C42 „Vandens nulemta dirvožemio erozija“, bei kokybiniai rodikliai,

⁹⁰ Priemonė M13 prisideda prie 4C tikslinės srities įgyvendinimo, tačiau pagal ją paremto ploto reikšmės nėra įtraukiamos, skaičiuojant tikslo rodiklius.

pavyzdžiui, „Veiksmų, kurie buvo efektyviausi, siekiant išvengti dirvos erozijos ir gerinti dirvožemio valdymą, tipas“, „Paramos gavėjų nuomonė apie įgyvendintus veiksmus“.

3. Taikyti metodai

Siekiant nustatyti Programos indėlį 4C tikslinei sričiai, daugiausia remiamasi antriniais informacijos šaltiniais. Remiantis konteksto rodikliais, tyrimais ir kitais prieinamais duomenimis apie dirvožemio būklę Lietuvoje, įvertinama dabartinė padėtis, tendencijos, erozijos priežastys ir poreikis remti veiksmus, skirtus dirvožemio išsaugojimui / gerinimui. Vadovaujantis atliktų tyrimų išvalgomis identifikuojami galimi efektyviausi ar mažiau efektyvūs veiksmai šiam tikslui pasiekti (konkretūs žemėnaudos būdai, žemės ūkio veiklos praktikos) ir remiantis jais nustatomos galimai prie 4C tikslinės srities prisidedančios Programos priemonės / veiklos. NMA renkami stebėsenos duomenys apie priemonėmis paremtą plotą naudojami siekiant įvertinti Programos prisidėjimo mastą, o paremtų veiksmų pagal skirtingas veiklas / priemones skaičius – nustatyti, ar buvo paremti efektyviausi veiksmai.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

96 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 4C tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O5. Plotas (ha), susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities priemonėmis (10.1)	3 052						NMA stebėsenos duomenų bazė
O5. Plotas (ha): perėjimas prie ekologinio ūkininkavimo (11.1)	35 986						NMA stebėsenos duomenų bazė
O5. Plotas (ha): ekologinio ūkininkavimo išlaikymas (11.2)	165 928						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R10/T12. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija, procentinė dalis		7,26%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Dirvožemio erozijos paveiktas plotas paramą gavusiuose ūkiuose	n. d.						Specialus tyrimas, kuris bus vykdomas 2018 m.
Veiksmų, kuriais prisidedama prie dirvos kokybės gerinimo, skaičius ir tipas	240 453*						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C41. Dirvožemio organinės medžiagos ariamoje žemėje, matuojamos kaip	226,7 (2012 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
organinės anglies kiekis dirbamoje žemėje (megatonos)							bazė
C42. Vandens nulemta dirvožemio erozija, matuojama kaip dirvožemio praradimas dėl vandens nulemtos erozijos (t/ha/per metus)	0,49 (2012 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

* Nurodytas iki 2016 m. pabaigos patvirtintų paraiškų skaičius pagal priemones, prisidedančias prie 4C tikslinės srities.

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Siekiant nustatyti Programos priemonių indėlį į dirvožemio erozijos mažinimą, buvo susidurta su bendra 4 prioriteto tikslinių sričių vertinimo problema – duomenų apie dirvožemio kokybės / erozijos rodiklius paremtuose plotuose trūkumu. Šie duomenys suteiktą informaciją apie tai, kokius pokyčius lėmė remiamos priemonės / veiksmai. Neturint šių duomenų, indėlis gali būti vertinamas tik atsižvelgiant į priemonių įgyvendinimo mastą ir kokybines prielaidas apie galimą remiamų veikslių efektyvumą. Rezultato rodikliams surinkti reikalingi specialūs tyrimai. Vienam iš rekomenduojamų rodiklių – dirvožemio erozijos paveiktas plotas paramą gavusiuose ūkiuose – specialūs tyrimai bus vykdomi 2018 m. Papildomai Europos Komisijos gairėse rekomenduojama stebėsenos duomenų bazėse kaupti informaciją apie grunto tankio ir sliekų tankumo rodiklius. Tačiau šiems duomenims surinkti taip pat būtina įgyvendinti specifines tyrimų programas.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

Lyginant dirvožemio kokybės rodiklius ES kontekste, Lietuvos dirvožemio būklė yra gana gera. **Dirvožemio organinės medžiagos kiekis ariamoje žemėje** siekė 226,7 mega tonas arba 25,8 g/ kg (2012 m.) ir tik šiek tiek atsiliko nuo ES vidutinės reikšmės, kuri siekė 26,5 g/ kg. Nustatyta, kad organinės medžiagos kiekis reikšmingai varijuoja atsižvelgiant į žemės naudojimo paskirtį – didžiausias kiekis aptinkamas pievose (LT – 149,9 g/kg; ES – 65,4 g/kg); vidutinis – pasėlių plotuose (LT – 75,9 g/kg; ES – 29,8 g/kg) ir mažiausias – daugiamečių kultūrų plotuose (LT – 1 g/kg, ES – 4,8 g/kg). **Dirvožemio erozijos** rodikliai taip pat vieni mažiausių. Be to, lyginant 2006 m. ir 2012 m. duomenis, pastebėtina, kad dirvožemio erozija sumažėjo. Vandens sukeltas dirvožemio ardymas yra vienas iš labiausiai paplitusių dirvožemių degradacijos formų Europoje. Lietuvoje daugiausia dirvožemis apardytas kalvoto reljefo ir stačių šlaitų vietovėse. Dirvožemio praradimas dėl vandeninės erozijos vidutiniškai 2006 m. sudarė 0,81 t/ha per metus, o 2012 – 0,49 t/ha per metus ir buvo beveik 5 kartus mažesnis nei vidutiniškai ES-27 (2,4 t/ha).

Vis dėlto, kaip nurodoma Programos situacijos analizėje ir SPAV ataskaitoje, dirvožemio kokybė šalyje po truputį prastėja dėl dviejų pagrindinių priežasčių: natūralių procesų bei ūkinės veiklos. Pagrindinės spręstinios problemos – mažėjanti dirvožemio organinė medžiaga, pasklidoji (išsklaidytoji) dirvožemio tarša, dirvožemio erozija ir dirvožemio praradimas šlaituose bei teritorijose, kuriose vystosi paviršinio karsto procesas. Šiuos procesus skatina netinkama žemėtvarkos praktika, miškų kirtimas, pievų nuganymas. Dėl tarybiniais metais vykdyto intensyvaus žemės ūkio skatinimo bei siekiant išplėsti žemės ūkio naudmenas, melioracijos darbų metu buvo šalinama daugiamečių augmenija, mažinami šlapžemių plotai. Nors nusausintų dirvožemių našumas padidėjo, tačiau dideli dirbamų laukų plotai padidino dirvos erozijos grėsmę. Iš viso eroduojamos žemės ploto daugiausiai erozijos yra apimta ariamoji žemė ir ilgametės kultūros. Javai pasėlių struktūroje sudaro per didelę dalį, o tai neleidžia taikyti moksliskai pagrįstas sėjomainas. Daugiamečių žolių, kurios yra svarbus humuso šaltinis, dalis pasėlių struktūroje labai sumažėjo. Minėti pasėlių struktūros pokyčiai, sėjomainų atsisakymas turi neigiamos įtakos dirvožemio agrocheminėms, fizikinėms ir biologinėms savybėms.

Pastaruoju metu labai svarbi problema – dirvų rūgštėjimas. Tai gamtoje natūraliai nuolat vykstantis dirvodaros procesas, kurį skatina abiotiniai ir antropogeniniai veiksniai: rūgštūs krituliai, žemės ūkyje naudojama agrotechnika, tręšimas fiziologiškai rūgščiomis mineralinėmis trąšomis, intensyvus pesticidų naudojimas, maistinių elementų išsiplovimas bei išnešimas iš dirvožemio su augalų derliumi, kalkinimo programos nutraukimas. 2015 m. atliktų dirvožemio agrocheminių savybių stebėsenos tyrimų rezultatai rodo, kad nuo 1991 m. dirvožemių nebekalkinant jie rūgštėja ir palaiptams grįžta į pirminę būklę prieš kalkinimą. Tirtose vietovėse sąlygiškai rūgščių plotų padaugėjo vidutiniškai 3,7 proc.⁹¹

Prie dirvožemio kokybės išsaugojimo prisideda ir Programos priemonės, kurios kartu su tiesioginių išmokų žalinimo schema (sėjomainos, daugiamečių pievų išlaikymo reikalavimais) turėtų paskatinti sinerginį efektą. Siekiant dirvožemio erozijos prevencijos ir dirvožemio valdymo gerinimo (4C tikslinės srities), suplanuotas tikslo rodiklis T12 „Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir (arba) dirvožemio erozijos prevencija, procentinė dalis“. 2014–2016 m. buvo paremtas net 207 804 ha žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos veiklos, susijusios su dirvožemio valdymo gerinimu ir dirvožemio erozijos prevencija. Paremtas plotas sudarė 7,26 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto.

Dirvožemio kokybės pokyčius paremtuose plotuose galima vertinti atsižvelgiant į šiuos rezultato tipo rodiklius: dirvožemio erozijos paveiktas plotas paramą gavusiuose ūkiuose; dirvožemio erozijos rodikliai paramą gavusiose valdose (vandens nulemta dirvožemio erozija, matuojama tonomis / hektarais / metais; vėjo nulemta dirvos erozija, matuojama dienomis / metais); grunto tankio ir sliekų tankumas. Tačiau duomenų apie juos kol kas nėra. Atsižvelgiant į duomenų trūkumą, Programos indėlis mažinant dirvos eroziją ir gerinant dirvožemio valdymą vertinamas analizuojant veiksmų (priemonių, veiklų ir projektų / paraiškų), prisidedančių prie šio tikslo pasiekimo, skaičių, turinį / tipus bei įgyvendinimo mastą.

Tiesiogiai šiai tikslinei sričiai skirtos 3 Programos plotinės kompensacinio pobūdžio priemonės. Pagal priemonę **M11 „Ekologinis ūkininkavimas“** remiami geros dirvožemio būklės tausojimą užtikrinantys ūkininkavimo būdai (ilgalaikė sėjomaina, griežtas pesticidų ir trąšų ribojimas). Pagal priemonės M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ veiklos sritį **13.3 „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“** numatytomis išmokomis skatinama gera ūkininkavimo praktika Šiaurės Lietuvos karstiniame regione ir kasmet užliejamose Nemuno deltos pievose, atkuriant nualintus žemės plotus, išsaugant organinius dirvožemius, ganyklas ir tvarkant pievas. Kompensacinė parama užtikrina ekstensyviai naudojamų žemės ūkio vietovių išsaugojimą Nemuno žemupyje, kur pievų potencialas suteikia puikių galimybių plėtoti įvairiapusę ūkinę veiklą (gaminti biokurą (agro granules), žolinius pašarus, vystyti mėšinių ir pieninių galvijų ūkius. Pagal šias priemones paremtas plotas siekia 405 964 ha (žr. lentelę).

97 lentelė. M11 ir M13.3 priemonių pasiekimai

Priemonė/ veiklos sritis	Patvirtintų paraiškų skaičius	Paremtas plotas (ha)
M11 „Ekologinis ūkininkavimas“	3 315	201 914
13.3 „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“	18 998	204 050
Iš viso	22 313	405 964

Priemonės M10.1 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritimi **10.10 „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“** remiami plotai, kuriuose laikomasi griežtesnių nei privalomieji agrarinės aplinkosaugos reikalavimų ir taikomos aplinką tausojančios technologinės priemonės. Šių reikalavimų įgyvendinimas sudaro prielaidas reikšmingai sumažinti mineralinių trąšų ir (arba) cheminės kilmės augalų apsaugos priemonių naudojimą visos veiklos lygiu ir tokiu būdu prisidėti prie dirvožemio taršos mažinimo ir jo kokybės gerinimo. Veiklos sritimi **10.11 „Dirvožemio apsauga“** skatinamas daugiamečių žolių auginimo

⁹¹ Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro filialas. Agrocheminių tyrimų laboratorija. Ilgamečiai dirvožemio agrocheminių savybių stebėjimo tyrimai. Galutinė ataskaita, Kaunas, 2016 m. http://agrolab.lt/wp-content/uploads/2016/04/ZUM_ataskaita_2016_12_22.pdf.

įvedimas į sėjomainą (tai mažina dirvožemio eroziją) bei ankštinių kultūrų auginimas (tai pagerina dirvožemio humusingumą).

Programoje numatyta, kad netiesioginį indėlį taip pat turi ir kitos M10 priemonės veiklos sritys: 10.06 „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje“, 10.07 „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“, 10.08 „Melioracijos griovių šlaitų priežiūra“, 10.09 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“. Šiomis veiklomis remiamas pievų, daugiamečių žolių išsodinimas arba išsaugojimas, trąšų bei pesticidų šiuose plotuose naudojimo ribojimas, ir tokiu būdu prisidedama prie dirvožemio erozijos mažinimo. Atsižvelgiant į tai, kad priemonės M10 veiklomis 10.01-10.05 saugomos pievos ir šlapynės bei ekstensyvus jų naudojimas, o šis žemėtvarkos būdas (priešingai nei ariamoji žemė ir ilgametės kultūros) turi teigiamą poveikį dirvožemiui, galima teigti, kad jos taip pat turi netiesioginį (neplanuotą) poveikį 4C tikslinės srities įgyvendinimui.

98 lentelė. Paremti plotai pagal atskiras priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritis ir jų prisidėjimas prie 4C tikslinės srities

Veiklos sritis	2016 m. paremtas plotas, ha (pagal 2014–2020 m. KPP ir tęstinius 2007–2013 m. įsipareigojimus*)	Paremtas plotas, prisidedantis prie 4C tikslinės srities
10.01. Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius	26 366	-
10.02. Specifinių pievų tvarkymas	5 967	-
10.03. Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	4 097	-
10.04. Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose	1 710	-
10.05. Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas šlapynėse	71	-
10.06. Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje	27	27
10.07. Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje	0	-
10.08. Melioracijos griovių šlaitų priežiūra	9 870	1 974
10.09. Programa „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“	837	837
10.10. Programa „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“	4 926	2 463
10.11. Programa „Dirvožemio apsauga“	589	589
Iš viso:	54 460	5 890

Paryškintos tos veiklos sritys, kurios tiesiogiai prisideda prie 4C tikslinės srities.

* Paremti plotai pagal 2007–2013 m. KPP veiklos sritį „Kraštovaizdžio tvarkymas“ tęstinius įsipareigojimus paskirstyti pagal atskiras 2014–2020 m. KPP M10 veiklos sritis, darant prielaidą, kad jie pasiskirsto tokiomis pat proporcijomis kaip ir 2014–2020 m. KPP remiamas plotas.

Atsižvelgiant į priemonių įgyvendinimo pažangą ir paremto ploto dydžius, galima teigti, kad ataskaitiniu laikotarpiu didžiausią tiesioginį indėlį į 4C tikslinės srities įgyvendinimą galėjo turėti priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ ir „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“, mažiausią – „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje“ ir „Dirvožemio apsauga“, nors pastarosios poveikis mikrolygiu (paremtame plote) turėjo būti didžiausias.

Programoje numatyta, kad netiesiogiai prie 4C tikslinės srities taip pat prisideda ir priemonė M03 „**Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos**“. Priemonė prie 4C tikslinės srities prisideda remiant kokybės sistemų dalyvius, kurie praktikoje taiko ekstensyvias auginimo ir gamybos technologijas, draugiškus aplinkai ūkininkavimo metodus bei laikosi, lyginant su įprasta praktika, griežtesnių gyvūnų gerovės bei agrarinės aplinkosaugos reikalavimų. Parama teikiama ūkininkams, gaminantiems produktus, pripažintus pagal nacionalinės žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos reikalavimus, ekologiškus produktus, o taip pat ES saugomas nuorodas turinčius produktus. Tokiu būdu prisidedama prie mažesnio trąšų naudojimo ir žalingo poveikio vandens kokybei mažinimo.

Netiesiogiai prie dirvožemio erozijos mažinimo turėtų prisidėti ir priemonės M19 veiklos sritis **19.2. „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“**, tačiau dėl nedidelės pažangos ją įgyvendinant

realaus indėlio dar nenustatyta. Galimas indėlis sietinas su kraštovaizdžio, gamtos komponentų tvarkymo veiklomis numatytomis vietos plėtros strategijose (kaip 4A bei 4B tikslinių sričių atveju).

Netiesioginį indėlį dirvožemio kokybei gali turėti ir „minkštieji“ – mokymų, informavimo (M01 priemonė), konsultavimo (M02 priemonė) – projektai. Ataskaitiniu laikotarpiu dar nebuvo patvirtintų priemonės M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ projektų prisidedančių prie 4 prioriteto. Mokymai pagal priemonę M01 „Žinių perdavimas ir konsultavimo veikla“ taip pat dar nebuvo įgyvendinti, tačiau patvirtinti 4 projektai, kurie bus įgyvendinami 2017 m. ir prisidės prie kvalifikacijos kėlimo žemės ūkio sektoriuje. Konkrečiai prie 4C tikslinės srities, tikėtina, prisidės aplinkosaugos srities mokymų programų įgyvendinimas.

7. Išvados ir rekomendacijos

99 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
Iki 2016 m. pab. pasiekta gana didelė pažanga įgyvendinant 4C tikslinę sritį: plotas, kuriame vykdytos dirvožemio erozijos prevencijos ir dirvožemio valdymo gerinimo veiklos, sudarė 7,26 proc. viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ploto ir beveik pasiekė 2023 m. numatytą tikslą (7,81 proc.). Tačiau šiame plote labai nedidelę dalį sudaro didelį poveikį dirvožemio kokybei galinti daryti veikla „Dirvožemio apsauga“.	Didinti ūkininkų aplinkosauginį sąmoningumą; įgyvendinti dalyvavimą M10 priemonės veiklose lengvinančias priemones (pavyzdžiui, įtraukti papildomus institucinius veikėjus, organizacijas, informuojančias, skatinančias bei padedančias pareiškėjams dalyvauti šiose veiklose).
Sudėtinga įvertinti dirvožemio kokybės pokyčius paremtuose plotuose	Vykdyti specialius tyrimus, rinkti dirvožemio erozijos, dirvožemio kokybės rodiklius paramą gavusiuose plotuose (pavyzdžiui, Europos Komisija išskiria tokius rodiklius kaip vandens nulemta dirvožemio erozija, matuojama tonomis / hektarais / metais; vėjo nulemta dirvožemio erozija, matuojama tonomis / hektarais / metais; grunto tankinimo pokyčiai; sliekų tankumo pokyčiai).

5C TIKSLINĖ SRITIS „ATSINAUJINANČIŲ ENERGIJOS IŠTEKLIŲ, ŠALUTINIŲ PRODUKTŲ, ATLIEKŲ, LIEKANŲ IR KITŲ NEMAISTINIŲ ŽALIAVŲ TIEKIMO IR NAUDOJIMO PALENVINIMAS BIOEKONOMIKOS TIKSLAIS“

13 KLAUSIMAS: KOKIŲ MASTŲ PROGRAMOS INTERVENCIJOS PRISIDĖJO PRIE ATSINAUJINANČIŲ ENERGIJOS IŠTEKLIŲ, ŠALUTINIŲ PRODUKTŲ, ATLIEKŲ, LIEKANŲ IR KITŲ NEMAISTINIŲ ŽALIAVŲ TIEKIMO IR NAUDOJIMO BIOEKONOMIKOS TIKSLAIS?

1. Priemonių, prisidedančių prie 5C tikslinės srities, sąrašas

- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M04 „Investicijos į materialųjį turta“ veiklos sritis 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“;
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities 6.4 „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“ veikla 6.4.2 „Parama biodujų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų“.

Taip pat Programoje planuota, kad prie 5C tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities 6.4 „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“ veikla 6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“;
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritis 8.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas ir miško produktų perdirbimą ir rinkodarą“.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

100 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 5C tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Išaugo atsinaujinančios energijos tiekimas	T16. Bendros investicijos į atsinaujinančios energijos gamybą	Atsinaujinanti energija, pagaminta paremtuose ūkiuose: gaminant tik biodujas, biodujų gamybos apimtis (6.4.2 punktas)
	O2. Bendra investicijų suma (viešųjų ir privačiųjų) (M04 ir M06 veiklos sritys 4.1 ir 6.4)	Atsinaujinanti energija, pagaminta paremtuose ūkiuose: gaminant biometaną, biometano gamybos apimtis (6.4.2 punktas)
	R15. Energijos gamyba iš atsinaujinančių energijos išteklių dėl įgyvendintų projektų (tonos naftos ekvivalentui) (<i>papildomas rezultato rodiklis</i>)	Investicijos į miškininkystės technologijas ir miško produktų perdirbimą Įveistas trumpos rotacijos plantacinių želdinių plotas
Išaugo atsinaujinančios energijos naudojimas	T16. Bendros investicijos į atsinaujinančios energijos gamybą	Parduota arba suvartota savo reikmėms pagamintos šilumos energijos dalis (6.4.2 punktas)
Dėl atsinaujinančios energijos naudojimo pagerėjo ekonominė veikla	-	Parduota pagamintų biodujų ar elektros energijos dalis (6.4.2 punktas)

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C43 „Atsinaujinančios energijos gamyba iš žemės ūkio ir miškininkystės“, C44 „Energijos naudojimas žemės ūkyje, miškininkystėje ir maisto pramonėje“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Veiksmi, kurie skirti padidinti atsinaujinančios energijos gamybą ir tiekimą (biomasė, kuri gauta auginant metines ir daugiameses kultūras, pavyzdžiui, žoles ir želdinių medžius; biomasė, gauta iš miško produkcijos; biodujos)“.

3. Taikyti metodai

Kadangi iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo nei vieno baigto įgyvendinti projekto, kuris būtų skirtas energijos gamybai iš atsinaujinančių energijos išteklių, šioje ataskaitoje dar nebuvo galimybės apskaičiuoti papildomą

rezultato rodiklį R15, matuojantį energijos gamybą iš atsinaujinančių energijos išteklių dėl įgyvendintų projektų. Atliekant analizę, reikia įvertinti, kokias technologijas, kurios naudojamos energijos gamybai, įdiegė pareiškėjai ir koks buvo pagamintos energijos kiekis po technologijų įdiegimo. Ruošiantis rengti 2019 m. ataskaitą, svarbu, kad NMA stebėsenos duomenų bazėje būtų renkama informacija apie atsinaujinančios energijos gamybos apimtį 1) iki projektų įgyvendinimo ir technologijų įdiegimo (paraiškų duomenys) arba pirmaisiais projektų įgyvendinimo metais bei 2) po projektų įgyvendinimo.

Siekiant apskaičiuoti rodiklį, reikėtų vadovautis tokia metodologija:⁹²

1. Apskaičiuoti po įgyvendintų projektų dėl įdiegtų technologijų ir atliktų investicijų pagamintą atsinaujinančios energijos kiekį;
2. Paversti pagamintos energijos kiekį iš matuojamos kilovatvalandėmis ar kubiniais metais į tonas naftos ekvivalentui;⁹³
3. Nurodyti pagamintos energijos kiekį tonomis naftos ekvivalentui.

Kadangi 2014–2016 m. nebuvo įgyvendintų atsinaujinančios energijos gamybos projektų, šioje ataskaitoje taip pat dar nebuvo galimybės išanalizuoti daugelio papildomų rezultato rodiklių, susijusių su tiesiogiai atsinaujinančių atsinaujinančios energijos (biudujų) gamybai skirtos 6.4.2 veiklos įgyvendinimu. Ruošiantis 2019 m. ataskaitos rengimui, svarbu, kad NMA stebėsenos duomenų bazėje būtų renkama informacija apie papildomus rezultato rodiklius, kurie numatyti kaip 6.4.2 veiklos projektų priežiūros rodikliai, vadinasi, pareiškėjai kasmet turi pateikti informaciją apie šių rodiklių pasiekimą.

Apibendrinant paminėtina, kad rengiant šią ataskaitą pirmiausiai buvo naudojamas antrinių informacijos šaltinių analizės metodas ir išnagrinėti NMA pateikti duomenys apie su 5C tiksline sritimi susijusių stebėsenos rodiklių pasiekimą. Taip pat buvo peržiūrėtos prie šios tikslinės srities prisidedančių priemonių įgyvendinimo taisyklės ir paraiškų formos. Siekiant surinkti duomenis apie kontekstinius rodiklius, buvo nagrinėjama Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių bazėje pateikta informacija. Atsižvelgiant į tai, kad pagal tikslinę sritį dar nebuvo užbaigtų įgyvendinti projektų, be to, ir patvirtintų projektų skaičius nebuvo didelis, stebėsenos duomenys buvo papildyti kokybine informacija. Buvo atlikti interviu su prie 5C tikslinės srities prisidedančių priemonių kuratoriais, siekiant išsiaiškinti, kokios pagrindinės problemos kilo įgyvendinant biudujų gamybos projektus, koks šios paramos populiarumas tarp pareiškėjų, koks tikėtinas atsinaujinančios energijos gamybos projektų poveikis ir kada jis pasireikš. Interviu rezultatai taip pat buvo naudingi, formuluojant išvadas ir rekomendacijas. Pagrindiniai iššūkiai, susiję su metodo taikymu, buvo tinkamų klausimų parengimas interviu respondentams, siekiant gauti aktualią ir analizei reikiamą informaciją.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

101 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 5C tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O2. Bendra investicijų suma (viešųjų ir privačiųjų) (M04 ir M06 veiklos sritis 4.1 ir 6.4)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
T16. Bendros	0						NMA

⁹² European Evaluation Helpdesk for Rural Development, Assessment of RDP Results: How to Prepare for Reporting on Evaluation in 2017. Detalesnė informacija adresu: https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/guidelines-assessment-rdp-results-how-prepare-reporting-evaluation-2017_en.

⁹³ Paversti pagamintos energijos kiekį, matuojamą ne tonomis naftos ekvivalentui, galima naudojantis šiomis skaičiuoklėmis: <https://www.unitjuggler.com/convert-energy-from-kWh-to-toe.html> arba http://www.interenerstat.org/energy_unit.asp.

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
investicijos į atsinaujinančios energijos gamybą (Eur)							stebėsenos duomenų bazė
R15. Energijos gamyba iš atsinaujinančių energijos išteklių dėl įgyvendintų projektų (tonos naftos ekvivalentui) (papildomas rezultato rodiklis)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Atsinaujinanti energija, pagaminta paremtuose ūkiuose: gaminant tik biudujas, biudujų gamybos apimtis (6.4.2 punktas) (m ³)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Atsinaujinanti energija, pagaminta paremtuose ūkiuose: gaminant biometaną, biometano gamybos apimtis (6.4.2 punktas) (m ³)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Parduota arba suvartota savo reikmėms pagamintos šilumos energijos dalis (6.4.2 punktas) (proc.)		0%					NMA stebėsenos duomenų bazė
Investicijos į miškininkystės technologijas ir miško produktų perdirbimą (Eur)				1 661 776			NMA stebėsenos duomenų bazė
Parduota pagamintų biudujų ar elektros energijos dalis (6.4.2 punktas) (proc.)		0%					NMA stebėsenos duomenų bazė
Įveistas trumpos rotacijos plantacinių želdinių plotas (ha)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C43. Atsinaujinančios energijos gamyba žemės ūkyje ir miškininkystėje (tonos)	121 600 (iš žemės ūkio) 1 041 000 (iš miškininkystės) (2013 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C44. Energijos naudojimas žemės ūkyje, miškininkystėje ir maisto pramonėje (tūkst. tonų naftos ekvivalentui)	104 (žemės ūkyje ir miškininkystėje) 185 (maisto pramonėje) (2014 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, buvo susidurta su duomenų trūkumo problema, nes iki 2016 m. gruodžio 31 d. dar nebuvo pagal 5C tikslinę sritį užbaigtų projektų, patvirtintų ir išmokėtų paramos lėšų. Siekiant spręsti šią problemą, atliekant analizę buvo remiamasi duomenimis apie pagal 5C tikslinę sritį pateiktas ir patvirtintas paraiškas. Antrinių šaltinių informacija buvo papildyta interviu duomenimis, siekiant detaliau išnagrinėti, kaip intervencijos turėtų prisidėti prie atsinaujinančių energijos išteklių, šalutinių produktų, atliekų, liekanų ir kitų nemaistinių žaliavų naudojimo bioekonomikos tikslais.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

Remiantis paskutiniais Europos Komisijos oficialiai skelbiamais duomenimis, 2013 m. **atsinaujinančios energijos gamyba žemės ūkyje** Lietuvoje siekė 121,6 tūkst. tonų ir sudarė 9,4 proc. visos šalyje pagamintos atsinaujinančios energijos. **Atsinaujinančios energijos gamyba miškininkystėje** 2013 m. siekė daugiau nei 1 mlrd. tonų ir sudarė 80,8 proc. visos šalyje pagamintos atsinaujinančios energijos.⁹⁴ Galima teigti, kad miško atliekos Lietuvoje buvo pagrindinis atsinaujinančios energijos šaltinis. Panašios tendencijos ES mastu užfiksuotos ir kitose Baltijos šalyse (Estijoje ir Latvijoje atsinaujinančios energijos gamyba miškininkystėje sudarė atitinkamai 95 proc. ir 82 proc. visos iš atsinaujinančių išteklių pagamintos energijos) bei Lenkijoje (80 proc.). Pagal 2007–2013 m. KPP Lietuvoje įgyvendintos ES lėšomis finansuotos intervencijos prisidėjo prie atsinaujinančios energijos gamybos iš žemės ūkio ir miško atliekų skatinimo. Paminėtina, kad 2008–2013 m. atsinaujinančios energijos gamyba iš žemės ūkio atliekų Lietuvoje išaugo 12 proc., o iš miško atliekų – 2 proc. 2014 m. **energijos suvartojimas žemės ūkyje ir miškininkystėje** Lietuvoje siekė 104 tūkst. tonų naftos ekvivalentui ir sudarė 2 proc. viso šalyje suvartotos energijos kiekio, o **energijos suvartojimas maisto pramonėje** siekė 185 tūkst. tonų naftos ekvivalentui ir sudarė 3,8 proc. viso tais metais šalyje sunaudoto energijos kiekio.⁹⁵

2014–2020 m., siekiant padidinti atsinaujinančios energijos gamybą ir tiekimą Lietuvoje, pagal Programą **suplanuota remti šiuos veiksmus**: 1) biomasės, kuri gauta auginant metines ir daugiametes kultūras, pavyzdžiui, žolės ir želdinių medžius, gamybą, taip pat 2) biomasės, gautos iš miško produkcijos, gamybą ir 3) biodujų gamybą.

Iki 2016 m. pabaigos pagal 4.1 veiklos sritį, pagal kurią skiriama parama trumpos rotacijos plantacinių želdinių įveisimui, t. y. **biomasės iš metinių ir daugiamečių kultūrų gamybai**, dar nebuvo surinktų ir patvirtintų paraiškų ar užbaigtų įgyvendinti projektų, todėl ES paramos lėšomis kol kas nebuvo tiesiogiai prisidėta prie atsinaujinančių energijos išteklių iš biomasės, gautos auginant metines ir daugiametes kultūras, panaudojimo. Paminėtina, kad pagal 4.1 veiklos sritį taip pat buvo remiamas technologijų, gaminančių biodujas, įsigijimas, tačiau iki 2016 m. pabaigos paraiškų šiai veiklai taip pat dar nebuvo surinkta.

Iki 2016 m. pabaigos taip pat nebuvo užbaigtų įgyvendinti projektų pagal 6.4.2 veiklos sritį, skirtą **biodujų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų**. Buvo surinkta 13 paraiškų, kuriose prašoma paramos biodujų gamybai, tačiau iki 2016 m. pabaigos patirtintų paraiškų nebuvo. Viena paraiška, kuriai skirtos paramos suma siekė 1,6 mln. eurų, buvo patvirtinta 2017 m. Kitose paraiškose pasitaikė pakankamai daug netikslumų, kuriuos pareiškėjai buvo prašomi patikslinti, todėl paraiškų vertinimo procesas užtruko. Paminėtina, kad didžiausias biodujų gamybai skirtų projektų poveikis atsinaujinančių energijos išteklių naudojimui bei klimato kaitos mažinimui pasireiškėtų tuo atveju, jei biodujos būtų naudojamos kaip degalai transportui, t. y. iš išvalytų biodujų būtų gaunamas biometanas, kuris būtų naudojamas kaip degalai. Tačiau biodujų gamintojams turi būti sudarytos paskatos, kad jie gamintų biometaną, o ne panaudotų biodujas elektros ir šilumos gamybai. Šiuo metu biometano kainos nėra konkurencingos, todėl biodujų gamintojams yra palankiau parduoti pagamintas biodujas ar iš jų pagamintą šilumos bei elektros energiją.⁹⁶

⁹⁴ Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė. Detalesnė informacija adresu: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c43_en.pdf.

⁹⁵ Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė. Detalesnė informacija adresu: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c44_en.pdf.

⁹⁶ Interviu su 6.4.2 veiklos kuratoriumi rezultatai.

2014–2016 m. ES paramos lėšos prisidėjo prie **biomasės, gautos iš miško produkcijos**, žaliavų tiekimo ir panaudojimo palengvinimo. Pagal 8.6 veiklos sritį, kuri prie 5C tikslinės srities prisideda netiesiogiai, buvo įgyvendinta 11 projektų, skirtų miškininkystės technologijų diegimui ir miško produktų perdirbimui bei rinkodarai, o jiems skirta bendrųjų investicijų suma siekė daugiau nei 1,6 mln. eurų, iš kurių viešosios pramos lėšos sudarė daugiau nei 546 tūkst. eurų. Įgyvendinant projektus, buvo investuojama į miškų ūkio modernizavimą, miško kirtimo, apvaliosios medienos ir medienos biokuro ruošos technologijų diegimą bei prisidėta prie pažangios miško technikos ir įrangos diegimo bei atsinaujinančių energijos išteklių miškuose, ypač miško kirtimo atliekų, naudojimo skatinimo. Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos pagal šią veiklos sritį taip pat buvo patvirtinta 20 projektų, o bendra pasirašytų sutarčių vertė siekė 904,6 tūkst. eurų. Baigus vykdyti šiuos projektus, ES paramos lėšomis dar didesne apimti bus prisidėta prie miško atliekų naudojimo atsinaujinančios energijos gamybai skatinimo.

Apibendrinant galima teigti, kad iki 2016 m. pabaigos ES paramos lėšomis buvo prisidėta prie atsinaujinančių energijos išteklių iš miško atliekų naudojimo palengvinimo, diegiant miškininkystės technologijas ir skatinant biomasės, gautos iš miško produkcijos, žaliavų panaudojimą. Miškininkystės technologijų diegimui 2014–2016 m. buvo skirta 11 įvykdytų projektų, be to, 20 projektų buvo patvirtinta, bet dar nebaigta įgyvendinti. Intervencijų poveikis šalies mastu nebuvo didelės apimties. Be to, šis poveikis buvo netiesioginis, t. y. prie 5C įgyvendinimo prisidėjo netiesiogiai suplanuotos priemonės. Projektai, kurie buvo tiesiogiai skirti atsinaujinančių energijos išteklių iš žemės ūkio atliekų naudojimui skatinti, iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pradėti įgyvendinti, todėl ES paramos lėšos 2014–2016 m. neprisidėjo prie bioenergijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių palengvinimo (pavyzdžiui, biodujų gamybos iš žemės ūkio atliekų), taip pat prie alternatyvių žemės ūkiui veiklų, susijusių su atsinaujinančios energijos išteklių tiekimu ir naudojimu, skatinimo, kurias suplanuota remti pagal 6.4.1 veiklą.

7. Išvados ir rekomendacijos

102 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
Iki 2016 m. pabaigos prie atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir naudojimo buvo prisidėta įgyvendinant netiesioginį poveikį turinčias priemones, o tiesioginį poveikį turinčios priemonės dar nebuvo pradėtos vykdyti. Be to, pagal daugelį iš jų dar nebuvo gautos ar patvirtintos paraiškos. Iki 2016 m. pabaigos ES lėšomis finansuotas atsinaujinančių energijos išteklių iš miško atliekų naudojimo palengvinimas, tačiau poveikis buvo netiesioginis ir poveikio mastas – nedidelis. Atsižvelgiant į ankstesnių programavimo laikotarpių patirtį, pastebėtina, kad kai kurios atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo skatinimui skirtos priemonės (pavyzdžiui, skirtos trumpos rotacijos plantacinių želdinių įveisimui) tarp pareiškėjų sulaukia mažesnio populiarumo.	Įgyvendinti aktyvesnes viešinio veiklas, siekiant informuoti apie atsinaujinančios energijos gamybai skirtų projektų įgyvendinimo reikalavimus bei naudą, pritraukti potencialius pareiškėjus.
Biodujų gamybai skirti projektai yra populiarūs tarp didelių gamintojų, o maži gamintojai dėl paramos dažniausiai nesikreipia. Viena iš tai lemiančių priežasčių yra susijusi su tuo, kad labai mažas biodujų jėgaines statyti neapsimoka, nes biodujų jėgainės įrangos instaliuotos elektrinės galios 1 kWh (be statybos darbų) kaina mažėja, proporcingai didėjant elektrinės pajėgumui.	Siekiant didinti veiklos srities populiarumą, reikia sušvelninti priemonės įgyvendinimo taisyklių reikalavimus, pavyzdžiui, susijusius su statomų jėgainių kaina, gaminamos energijos vieneto kaina ir pan. Rekomenduotina surengti fokusuotą grupinę diskusiją su pagrindiniais suinteresuotais asmenimis ir aptarti tinkamumo gauti paramai reikalavimus, taip pat išgirsti potencialių pareiškėjų siūlymus, kurie galėtų padidinti veiklos srities populiarumą.
Biodujų gamybai skirti projektai labiausiai prisidėtų prie klimato kaitos švelninimo ir jų poveikis būtų didžiausias, jei biodujos būtų naudojamos biometano gamybai, o pastarasis būtų naudojamas transporte kaip biokuras.	Stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą tarp ŽŪM, Aplinkos ministerijos ir Susisiekimo ministerijos, siekiant, kad prioritetu taptų biometano gamyba iš biodujų ir jis būtų naudojamas degalams transporte. Be to, siekiant didinti suinteresuotumą biometano gamyba iš

Išvados	Rekomendacijos
	biodujų, svarbu klausimą kelti strateginiu lygiu (Vyriausybėje ir Seime), patikslinti biodujų supirkimo kainos apskaičiavimą, kad jėgainių pagaminta energija būtų superkama vidutine rinkos kaina.

5D TIKSLINĖ SRITIS „ŽEMĖS ŪKIO IŠMETAMO ŠILTNAMIO EFEKTĄ SUKELIANČIŲ DUJŲ IR AMONIAKO KIEKIO MAŽINIMAS“

14 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIJOS PRISIDĖJO PRIE ŽEMĖS ŪKIO IŠMETAMO ŠILTNAMIO EFEKTĄ SUKELIANČIŲ DUJŲ IR AMONIAKO KIEKIO MAŽINIMO?

1. Priemonių, prisidedančių prie 5D tikslinės srities, sąrašas

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritis 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“;
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritis 10.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ (100 proc. paremto ploto);
- M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“.

Taip pat Programoje planuota, kad prie 5D tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritys 10.01 „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“ (80 proc. paremto ploto), 10.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ (100 proc. paremto ploto), 10.06 „Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje“ (100 proc. paremto ploto), 10.07 „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje“ (50 proc. paremto ploto), 10.09 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas“ (50 proc. paremto ploto), 10.10 „Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema“ (50 proc. paremto ploto) ir 10.11 „Dirvožemio apsauga“ (50 proc. paremto ploto).

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

103 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 5D tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Sumažėjo žemės ūkio išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekis	R17/T18. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir (arba) amoniako kiekiu mažinimu, procentinė dalis	Paremtų sutarčių skaičius
	R18. Metano ir azoto oksido emisijų sumažėjimas (CO ₂ ekvivalentas)(<i>papildomas rezultato rodiklis</i>)	
	R19. Amoniako emisijų sumažėjimas (tonos amoniako) (<i>papildomas rezultato rodiklis</i>)	
	O5. Paremtas plotas, kuriame prisidedama prie išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo	

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C18 „Žemės ūkio paskirties žemė“, C21 „Sutartinių galvijų vienetai“, C45 „Žemės ūkio išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Metodai ir veiksmai, kuriais buvo siekiama mažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekį (efektyvesnis trąšų naudojimas, ekologinės gamybos metodai, geresnis mėšlo tvarkymas)“, „Programos intervencijų poveikis mažinant išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekį“.

3. Taikyti metodai

Siekiant apskaičiuoti papildomus rezultato rodiklius R18 ir R19, matuojančius, metano ir azoto oksido emisijų bei amoniako emisijų sumažėjimą dėl ES lėšomis įgyvendintų projektų, metodologiniuose dokumentuose rekomenduojama taikyti kontrafaktinio poveikio vertinimo metodą, kuris padeda nustatyti

grynąjį Programos poveikį, neištraukiant kitų veiksnių nulemtų pokyčių. Atliekant kontrafaktinį poveikio vertinimą ir apskaičiuojant rodiklį, reikėtų vadovautis tokia metodologija:⁹⁷

1. Žemės ūkis vienas iš pagrindinių metano ir azoto oksido šaltinių bei pagrindinis amoniako šaltinis (žemės ūkyje išmetama apie 94 proc. visų amoniako emisijų), todėl šių emisijų sumažėjimą siūloma vertinti tik tuose pagal Programą paremtuose projektuose, kuriuose buvo investuojama į žemės ūkio valdas. Pirmiausiai reikia pasirinkti mišrių ūkių (augalininkystės ir gyvulininkystės) imtį, kuri bus kaip kontrolinė grupė. Ši grupė turi būti pasirinkta, atsižvelgiant į ūkio tipą (galvijai, kiaulės), dydį ir aplinkos sąlygas (klimatas, dirvos tipas).
2. Iš NMA duomenų bazės identifikuoti užbaigtus pagal Programą paramą gavusius projektus / veiksmus, kuriais prisidėta prie 5D tikslinės srities. Pasirenkant ūkius, taip pat reikia atsižvelgti į ūkio tipą, dydį ir aplinkos sąlygas.
3. Surinkti duomenis apie paramos gavėjus, t. y. metano ir azoto oksido bei amoniako emisijas paramą pagal Programą gavusiuose ūkiuose – tikslinėje grupėje.

Bendras metano ir azoto oksido kiekis turėtų būti šių emisijos šaltinių suma:

- a) Žarnyno fermentacija (CH_4)
- b) Mėšlo tvarkymas (CH_4 ir N_2O) (svarbu įvertinti srutų ir mėšlo saugojimo praktiką, pavyzdžiui, palaidos ar supakuotos krūvos kieto mėšlo, taikomas mėšlo apdorojimo praktikas, pavyzdžiui, kompostavimą)
- c) Ryžių auginimas (CH_4)
- d) Žemės ūkio dirvožemio valdymas (CH_4 ir N_2O) (azotinių ir organinių trąšų naudojimas)
- e) Žemės ūkio likučių sudeginimas lauke (CH_4 ir N_2O)

Bendras amoniako kiekis turėtų būti šių emisijų šaltinių suma:

- a) Pieniniai galvijai (NH_3)
 - b) Nepieniniai galvijai (NH_3)
 - c) Kiaulės (NH_3)
 - d) Vištos dedeklės (NH_3)
 - e) Broileriai (NH_3)
 - f) Sintetinės azoto trąšos (NH_3)
 - g) Visi kiti subsektoriai (NH_3)
4. Surinkti duomenis apie paramos negavusius ūkius, t. y. metano ir azoto oksido bei amoniako emisijas paramos negavusiuose ūkiuose – kontrolinėje grupėje. Jei nepakanka ŪADT duomenų bazėje pateikiamų duomenų, reikia atlikti kontrolinės grupės (taip pat ir pagal Programą paramą gavusių ūkių – tikslinės grupės) apklausą.
 5. Vertinant išmetamą metano ir azoto oksido kiekį, pakoreguoti gairėse *2006 IPCC Guidelines for National Greenhouse Gas Inventories, Volume 4: Agriculture, Forestry and Other Land Use* (<http://www.ipcc-nggip.iges.or.jp/public/2006gl/vol4.html>) pateikiamus koeficientus ir apibrėžti regiono arba žemės ūkio konkrečius atitinkamus koeficientus. Vertinant išmetamą amoniako kiekį, Pakoreguoti gairėse *EMEP/EEA Air Pollutant Emission Inventory Guidebook* (<http://www.eea.europa.eu/publications/emep-eea-guidebook-2013>) pateikiamus koeficientus ir apibrėžti regiono arba žemės ūkio konkrečius atitinkamus koeficientus.
 6. Vertinant išmetamą metano ir azoto oksido kiekį, remiantis gairėse *2006 IPCC Guidelines for National Greenhouse Gas Inventories, Volume 4: Agriculture, Forestry and Other Land Use* (<http://www.ipcc-nggip.iges.or.jp/public/2006gl/vol4.html>) pateikta metodologija, naudojantis apklausose surinktais duomenimis ir taikant regiono ar žemės ūkio emisijų koeficientus, apskaičiuoti metano ir azoto

⁹⁷ European Evaluation Helpdesk for Rural Development, Assessment of RDP Results: How to Prepare for Reporting on Evaluation in 2017. Detalesnė informacija adresu: https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/guidelines-assessment-rdp-results-how-prepare-reporting-evaluation-2017_en.

oksido emisijas kontrolinėje grupėje ir pagal Programą paramą gavusiuose ūkiuose. Vertinant išmetamą amoniako kiekį, remiantis gairėse *EMEP/EEA Air Pollutant Emission Inventory Guidebook* (<http://www.eea.europa.eu/publications/emep-eea-guidebook-2013>) pateikta metodologija, naudojantis apklausose surinktais duomenimis ir taikant regiono ar žemės ūkio emisijų koeficientus, apskaičiuoti amoniako emisijas kontrolinėje grupėje ir pagal Programą paramą gavusiuose ūkiuose.

7. **Konvertuoti metano ir azoto oksido emisijas į CO₂ ekvivalentą**, taikant šias formules:

- a) 1 vienetas CH₄ yra lygus 25 vienetais CO₂ ekvivalentu;
- b) 1 vienetas N₂O yra lygus 298 vienetais CO₂ ekvivalentu.

Emisijos turi būti išreikštos tonomis CO₂ ekvivalentui. Taip pat galima nurodyti emisijų kiekį hektarui ir vienam sutartiniam galvijui paramą gavusiuose ūkiuose ir kontrolinėje grupėje.

Amoniako emisijos turi būti pateiktos tonomis amoniako. Taip pat galima nurodyti emisijų kiekį hektarui ir vienam sutartiniam galvijui paramą gavusiuose ūkiuose ir kontrolinėje grupėje.

8. Įvertinti, ar metano ir azoto oksido bei amoniako emisijos buvo mažesnės paramą gavusiuose ūkiuose, lyginant su kontroline grupe.

Apibendrinant galima teigti, kad kontrafaktiniam poveikio vertinimui atlikti reikalingi dviejų tipų duomenys. Pirmiausia iš ŪADT reikia surinkti informaciją apie pagrindines ūkių charakteristikas, kuria vadovaujantis būtų galima sudaryti tikslinę ir kontrolinę grupes. Paskui reikia apskaičiuoti vadinamąjį „poveikio“ rodiklius, t. y. metano ir azoto oksido bei amoniako emisijas ūkiuose, pagal kurį lyginama situacija „iki paramos“ ir „po paramos“. Siekiant apskaičiuoti „poveikio“ rodiklius, yra kelios galimybės. Pirma, duomenys apie metano ir azoto oksido bei amoniako emisijas ūkiuose galėtų būti kaupiami ŪADT. Vis dėlto dėl didelio administracinio krūvio ir specifinių žinių poreikio tokius rodiklius ŪADT bazėje rinkti gali būti sudėtinga. Jei pavyktų duomenis rinkti ŪADT bazėje, toks scenarijus rodiklių apskaičiavimui būtų naudingiausias. Antra, duomenys apie metano ir azoto oksido bei amoniako emisijas paramą gavusiuose ir paramos negavusiuose ūkiuose galėtų būti surenkami, atliekant specialius tyrimus. Šie tyrimai turėtų būti vykdomi, jau sudarius tikslinę ir kontrolinę grupes bei identifikavus ūkius, kuriuos reikėtų tirti. Tyrimai taip pat turėtų būti daugiamečiai (kaip ir paukščių populiacijos indekso atveju), nes reikėtų skaičiuoti šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako emisijas keletas metų iki paramos gavimo ir keletas metų po paramos gavimo. Vadinas, kontrafaktiniam poveikio vertinimui reikėtų pradėti ruoštis iš karto, kai tik bus pasirašyta sutartis dėl Programos įgyvendinimo pažangos įvertinimo 2014–2017 m. ir 2014–2018 m., nes duomenų rinkimas turi prasidėti žymiai anksčiau, ruošiantis 2019 m. ataskaitos pateikimui. Trečia, esant duomenų trūkumui, galima atlikti paramos gavėjų ir negavusiųjų paramos apklausas apie jų valdomuose ūkiuose išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako emisijų kiekį, tačiau apklausos duomenys nebus tikslūs ir neleis įvertinti grynojo paramos poveikio.

Atliekant kitų rodiklių analizę, pirmiausiai buvo taikomas antrinių informacijos šaltinių analizės metodas ir nagrinėjami NMA pateikti duomenys apie stebėsenos rodiklių įgyvendinimą, pavyzdžiui, apie iki 2016 m. pabaigos pagal Programą paremtą plotą, kuriame prisidedama prie žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo. Siekiant surinkti informaciją apie kontekstinius rodiklius, susijusius su Lietuvoje laikomų sąlyginių gyvulių skaičiumi bei žemės ūkio išmetamais šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekiais, buvo vadovaujama Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje pateikiamais duomenimis. Antrinių šaltinių informacija buvo papildyta kokybiniais duomenimis, surinktais atlikus interviu.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai**104 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 5D tikslinė sritis**

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Apskaičiuotas metano ir azoto oksido bei amoniako emisijų sumažėjimas			Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
			Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė		
Bendri produkto rodikliai							
O5. Paremtas plotas, kuriame prisidedama prie išmetamo šiltnamio efekto sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo (ha)	5 967		5 967	28 380	34 347		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R17/T18. Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su išmetamo šiltnamio efekto sukeliančių dujų ir (arba) amoniako kiekio mažinimu, procentinė dalis		1,19%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
R18. Metano ir azoto oksido emisijų sumažėjimas (CO ₂ ekvivalentas)(papildomas rezultato rodiklis)						n. d.	NMA stebėsenos duomenų bazė, ŪADT duomenys, FADN informacija, apklausos
R19. Amoniako emisijų sumažėjimas (tonos amoniako) (papildomas rezultato rodiklis)						n. d.	
Papildomi rezultato rodikliai							
Paremtų sutarčių skaičius	188						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C18 Žemės ūkio paskirties žemė (ha)	2 861 250 (2013 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C21. Sutartinių galvijų vienetai (SGV)	838 750 (2013 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C33. Ūkininkavimo intensyvumas (ha)	1 153 060						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C45. Žemės ūkio išmetamas šiltnamio efekto sukeliančių dujų kiekis (tūkst. tonų CO ₂ ekvivalentui)	4,600 (šiltnamio efekto sukeliančios dujos) (2015 m.) 36,4						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė, Nacionalinė šiltnamio

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Apskaičiuotas metano ir azoto oksido bei amoniako emisijų sumažėjimas			Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
			Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė		
	(amoniakas) (2014 m.)						efektą sukeliančių dujų apskaitos ataskaita

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, nebuvo galimybės apskaičiuoti papildomų rezultato rodiklių R18 ir R19, todėl 3 skyrelyje pateikti pasiūlymai dėl duomenų, kuriuos reikėtų rinkti, bei dėl rodiklių apskaičiavimo metodikos.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

Remiantis paskutiniais Europos Komisijos oficialiai skelbiamais duomenimis, 2013 m. **žemės ūkio paskirties žemė** Lietuvoje sudarė daugiau nei 2,8 mln. ha, o šalyje **laikytų sutartinių galvijų vienetų skaičius** sudarė daugiau nei 838,7 tūkst. SGV.⁹⁸ Paminėtina, kad laikomų galvijų tankumas Lietuvoje, lyginant su kitomis ES valstybėmis, buvo vienas iš mažiausių ir siekė 0,3 SGV / ha. Panašios tendencijos buvo užfiksuotos ir kitose Baltijos šalyse bei Slovakijoje ir Bulgarijoje. Daugiausiai gyvulių buvo laikoma ir didžiausias jų tankumas užfiksuotas senosiose ES valstybėse narėse.

Ūkininkavimo intensyvumas apibrėžiamas, naudojant du rodiklius, kurių *pirmasis matuoja žemės ūkio veiklos sąnaudas* (pesticidų, trąšų, gyvulių mėšlo naudojimą) hektarui bei yra apibrėžiamas kaip žemo, vidutinio arba aukšto intensyvumo ūkininkavimas. Remiantis Europos Komisijos duomenimis, 2013 m. Lietuvoje daugiausiai didžiausią žemės ūkio paskirties žemės plotą – apie 67 proc. – sudarė ūkių, kuriuose žemas ūkininkavimo intensyvumas, valdomas plotas. Ūkiai, kuriuose buvo vidutinis ūkininkavimo intensyvumas, valdė apie 22 proc. visos žemės ūkio paskirties žemės Lietuvoje, o ūkiai, kuriuose ūkininkavimo intensyvumas aukštas, valdė apie 11 proc. visos žemės ūkio paskirties žemės. *Antrasis* rodiklis, apibrėžiantis ūkio intensyvumą, matuoja *ekstensyvaus ganymo sritis*, kuriose vienam hektarui tenkantis sąlyginių gyvulių vienetų skaičius siekia ne daugiau nei 1. Remiantis Europos Komisijos skelbiamais duomenimis,⁹⁹ 2013 m. ekstensyvaus ganymo sritys Lietuvoje siekė 1,153 mln. ha ir sudarė apie 40 proc. visos žemės ūkio paskirties žemės ploto.

Žemės ūkis, kaip ir kiti ekonomikos sektoriai, išmeta šiltnamio efektą sukeliančias dujas, kurių šaltiniai yra susiję su gyvulių mėšlo valdymu, dirvos valdymu, laukų deginimu. Remiantis paskutinėje Nacionalinėje šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaitos ataskaitoje pateikiamais duomenimis, 2015 m. **šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos** iš žemės ūkio Lietuvoje siekė 4,600 tūkst. tonų CO₂ ekvivalentui ir, lyginant su 1990 m., sumažėjo beveik du kartus. Šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetamų iš žemės ūkio sektoriaus mažėjimą nulėmė sumažėjęs laikomų gyvulių skaičius bei sintetinių trąšų naudojimas. Šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos iš žemės sudarė 23 proc. bendroje Lietuvos šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijoje. Daugiausiai šiltnamio efektą sukeliančių dujų buvo išmetama energetikos sektoriuje, kuriame 2015 m. susidarė 55 proc. visų Lietuvoje išmestų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio.¹⁰⁰

Žemės ūkio sektoriuje daugiausiai susidaro diazoto oksidas – N₂O, kuris į aplinką patenka dėl dirvos tręšimo sintetinėmis trąšomis, mėšlo naudojimo ir kt. 2015 m. žemės ūkio sektoriuje susidaręs diazoto oksidas sudarė net 85 proc. viso šalyje per metus susidariusio ir į aplinką išmesto N₂O. 2015 m. iš žemės ūkio susidariusios metano dujos (CH₄) sudarė 56 proc. visų Lietuvoje per metus išmestų metano dujų. Metano

⁹⁸ Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė. Detalesnė informacija adresu: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/indicator-table_en.pdf.

⁹⁹ Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė. Detalesnė informacija adresu: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c33_en.pdf.

¹⁰⁰ Nacionalinė šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaitos ataskaita, 2017 m. Detalesnė informacija adresu: http://klimatas.gamta.lt/files/Tendencijos_2017.pdf.

dujos žemės ūkio sektoriuje išsiskiria dėl laikomų gyvulių žarnyno fermentacijos. Ataskaitoje nurodoma, kad pagrindinės priemonės šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekiui mažinti yra darnios ir tausios žemės ūkio veiklos plėtojimas bei vienos veiklos keitimas kita, pavyzdžiui, pievininkystė tose vietose, kuriose nėra vykdoma žemdirbystė, vienos rūšies gyvulių keitimas kita rūšimi, elkoninė ir aplinką tausojanti žemdirbystė, ganiavos laiko keitimas, mėšlo tvarkymo sistemų pakeitimas, biodujų įrenginių įrengimas ir kt. Paminėtina, kad kaimo plėtrai skirtos paramos lėšomis šios veiklos buvo finansuojamos tiek 2007–2013 m., tiek 2014–2020 m., todėl ES parama taip pat prisidėjo prie iš žemės ūkio sektoriaus išmetamo šiltnamio efekto sukeliančių dujų kiekio mažėjimo.

Žemės ūkis yra pagrindinis amoniako emisijų šaltinis ES valstybėse narėse, o amoniako emisijos dažniausiai atsiranda iš garuojančio gyvulių mėšlo ir naudojamų sintetinių azoto trąšų. 2014 m. **amoniako emisijos** Lietuvoje siekė 36,5 tūkst. tonų CO₂ ekvivalentui ir sudarė 89 proc. visų amoniako emisijų šalyje. Didžiausią dalį iš žemės ūkio sektoriaus generuojamų amoniako emisijų – 36,3 proc. – sudarė dėl tręšimo sintetinėmis azoto trąšomis susidaręs amoniakas, 28,5 proc. – iš pieninių galvijų mėšlo susidaręs amoniakas, 12,6 proc. – iš nepieninių galvijų mėšlo susidaręs amoniakas, o 14,6 proc. – iš kiaulių mėšlo susidaręs amoniakas. Paminėtina, kad per 2013–2014 m. žemės ūkio išmetamo amoniako kiekis nežymiai (0,2 proc.) padidėjo.

Prie pozityvių nacionalinių tendencijų, mažinant žemės ūkio išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, prisidėjo 2007–2013 m. kaimo plėtrai skirtos ES lėšos, skirtos, pavyzdžiui, Nitratų direktyvos įgyvendinimui, gyvulių mėšlo tvarkymui, pievų arimo stabdymui ir pan. 2014–2020 m. išmetamų šiltnamio efekto sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimui bei klimato kaitos švelninimui taip pat yra skiriamos ES lėšos. Šiltnamio efekto sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo siekiama, įgyvendinant tiek horizontalias mokymams ir konsultacijoms skirtas priemones, kurios skirtos informuoti ir perduoti žinias apie klimato kaitos švelninimą ir su tuo susijusius ūkininkavimo būdus, klimatui palankių technologijų diegimą ūkiuose, tiek tiesiogiai žemės ūkio išmetamo šiltnamio efekto sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimui skirtas priemones. Iki 2016 m. pabaigos horizontalios priemonės dar nebuvo pradėtos įgyvendinti, o ES lėšos buvo tiesiogiai skirtos gerų ūkininkavimo praktikų diegimui (ypač gyvulininkystės ūkiuose), mažinant neigiamą žemės ūkio veiklos poveikį aplinkai. 2014–2016 m. pagal 5D tikslinę sritį buvo išmokėta 98,9 tūkst. eurų paramos lėšų.

Iki 2016 m. pabaigos *tiesiogiai* prie klimato kaitos švelninimo, mažinant išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekį, prisidėjo pagal priemonės M10 veiklos sritį 10.1.2 „Specifinių pievų tvarkymas“ įgyvendintos veiklos. Buvo **paremtos 188 sutartys, skirtos specifiniam pievų tvarkymui**. Buvo remiamas aplinkosauginiu požiūriu svarbių pievų naudojimo intensyvumo mažinimas, skatinant nenaudoti augalų apsaugos produktų, netręšti mineralinėmis ir organinėmis trąšomis, laikyti gyvulius ir juos ganyti nurodytu intensyvumu, taip pat šienauti pievas vėliau, laikantis nurodytų terminų. Šiomis veiklomis buvo tiesiogiai prisidedama prie gerų ūkininkavimo praktikų diegimo ir klimato kaitos švelninimo, stabdant pievų arimą ir žemės ūkio veiklos vykdymą suartose žemėse. Iki 2016 m. pabaigos buvo **paremtas 5 967 ha plotas**, skirtas specifiniam pievų tvarkymui. Paminėtina, kad paremtas plotas, skirtas specifiniam pievų tvarkymui, sudarė **0,2 proc. viso šalyje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto**.

Vis dėlto nagrinėjant, kokią dalį viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto sudarė valdymo sutartys, susijusios su išmetamo šiltnamio efekto sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo, svarbu įtraukti ne tik pagal tiesiogiai prisidedančias priemones paremtus plotus, bet ir pagal netiesiogiai prisidedančias priemones paremtus plotus. *Netiesiogiai* prie **klimato kaitos švelninimo taip pat prisidėjo kiti veiksmai**, įgyvendinti pagal priemonės M10 veiklos sritis, skirtas ekstensyviai pievų tvarkymui ganant gyvulius, ekstensyviai šlapynių tvarkymui, medingųjų augalų juostų įrengimui ariamoje žemėje, vandens telkinių apsaugai nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje, „rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimui, tausojančiam aplinką vaisių ir daržovių auginimui bei dirvožemio apsaugai. Iki 2016 m. pabaigos **paremtas plotas**, kuriame buvo netiesiogiai prisidedama prie išmetamo šiltnamio efekto sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo, **siekė 28 380 ha** ir sudarė **0,9 proc. viso šalyje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto**.

105 lentelė. Pagal atskiras priemonės M10 veiklos sritis 2016 m. paremtas plotas, kuriame prisidedama prie 5D tikslinės srities tikslų įgyvendinimo

M10 veiklos sritis	Paremtas plotas, kuriame prisidedama prie 5D tikslinės srities tikslų, ha
10.1.1 Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius	21 093
10.1.2 Specifinių pievų tvarkymas	5 967
10.1.3 Ekstensyvus šlapynių tvarkymas	4 097
10.1.6 Medingųjų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje	13,5
10.1.7 Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamoje žemėje	0
10.1.9 „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimas	418,5
10.1.10 Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema	2 463
10.1.11 Dirvožemio apsauga	294,5
Iš viso:	34 347

* Juoda spalva paryškinta tiesiogiai prie 5D tikslinės srities prisidedanti veiklos sritis.

Remiant *ekstensyvų pievų tvarkymą*, gyvulius laikantys žemdirbiai buvo raginami mažinti natūralių ir pusiau natūralių pievų ganyklų ganiavos apkrovą, ganant gyvulius nurodytu intensyvumu ir nurodytais laikotarpiais, taip pat pievose nenaudoti organinių ir mineralinių trąšų, augalų apsaugos produktų, o nenuganytos žolės likučius nušienauti. Prie klimato kaitos švelninimo buvo prisidėta 80 proc. pagal veiklos sritį 10.1.1, skirtą ekstensyvių pievų tvarkymui, paremto ploto, kuris 2016 m. siekė daugiau nei 21 tūkst. ha ir sudarė 0,7 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje. Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos paremtas plotas, skirtas pievų tvarkymui, buvo didžiausias, lyginant su pagal kitas priemonės veiklos sritis paremtais plotais. Remiant *ekstensyvų šlapynių tvarkymą*, žemdirbiai buvo skatinami tvarkyti aplinkosaugos požiūriu svarbias šlapynes ir išsaugoti jose esančią florą ir fauną, nenaudoti mineralinių ir organinių trąšų, ganyti šlapynėse gyvulius ir jas šienauti nustatytu intensyvumu. Prie klimato kaitos švelninimo buvo prisidėta 100 proc. pagal 10.1.3 veiklos sritį, skirtą ekstensyvių šlapynių tvarkymui, paremto ploto, kuris 2016 m. siekė daugiau nei 4 tūkst. ha ir sudarė 0,1 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje.

Remiant *medingųjų augalų juostų, daugiamečių žolių juostų ar laukų išėjimą ariamoje žemėje*, žemdirbiai buvo skatinama mažinti vientisus dirbamos žemės masyvus ir monokultūrų išplitimą bei įterpti į dirbamos žemės masyvus medingųjų augalų, daugiamečių žolių ar laukų juostas, taip pat mažinti cheminių medžiagų (mineralinių ir organinių trąšų, augalų apsaugos produktų) naudojimą, laikytis šienavimo keliamų reikalavimų. Prie klimato kaitos švelninimo buvo prisidėta 50 proc. pagal 10.1.6 veiklos sritį, skirtą medingųjų augalų ir laukų bei daugiamečių žolių išėjimui, paremto ploto, kuris 2016 m. siekė 13,5 ha ir sudarė 0,0004 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje. Teikiant paramą *vandens telkinių apsaugai nuo taršos ir dirvos erozijos*, žemdirbiai buvo skatinami išplėsti apsaugines juostas prie paviršinio vandens telkinių ir ariamą žemę apsėti daugiamečiais žolėmis, taip pat nearti, nenaudoti organinių ir mineralinių trąšų bei gyvulių apsaugos produktų, ganyti gyvulius nurodytu intensyvumu bei šienauti pagal reikalavimus. 2016 m. nebuvo paremta veiksmų pagal šią veiklos sritį.

Teikiant paramą *„rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimui*, buvo skatinamas daugiamečių žolių auginimas ir ariamos žemės vertimas pievomis, taip pat draudžiama naudoti mineralines ir organines trąšas, augalų apsaugos priemonės, numatyti gyvulių ganymo ir šienavimo reikalavimai. Prie klimato kaitos švelninimo buvo prisidėta 50 proc. paremto ploto, skirto „rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimui, kuris 2016 m. siekė 418,5 ha ir sudarė 0,01 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje. Įgyvendinant *tausojančiam aplinką vaisių ir daržovių auginimui* skirtus veiksmus, buvo remiamas aplinkai palankesnių technologijų diegimas, draudžiama naudoti toksiškus ir labai toksiškus pesticidus, taikomi kiti tręšimo apribojimai. Prie klimato kaitos švelninimo buvo prisidėta 50 proc. paremto ploto, skirto tausojančiam vaisių ir daržovių auginimui, kuris 2016 m. siekė daugiau nei 2,4 tūkst. ha ir sudarė 0,07 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje. Remiant *dirvožemio apsaugai* skirtus veiksmus, žemdirbiai buvo skatinama išsaugoti dirvožemiui palankius augalus (ankštinius augalus arba daugiamečių žolės). Prie klimato kaitos buvo prisidėta 50 proc. dirvožemio apsaugai skirto paremto ploto, kuris 2016 m. siekė 294,5 ha ir sudarė 0,01 proc. viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ploto.

Apibendrinant galima teigti, kad iki 2016 m. pabaigos paremtas plotas, kuriame vykdytos *tiesiogiai* su šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimu susijusios valdymo sutartys, sudarė 0,2 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje. Įgyvendintų veiksmų mastas ir investuotų lėšų suma, *tiesiogiai* skirta žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimui, buvo nedidelė. Vis dėlto įtraukus ir tuos paremtus plotus, kuriuose vykdytos veiklos *netiesiogiai* prisidėjo išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo bei prie klimato kaitos švelninimo, iki 2016 m. pabaigos paremtas plotas, kuriame tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai prisidėta prie 5D tikslinės srities tikslų įgyvendinimo, siekė 34 347 ha ir sudarė 1,19 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje. Daugiausiai veiksmų buvo susiję su geresniu dirvos valdymu, trąšų nenaudojimo skatinimu, taip pat su gyvulių ganymo valdymu, o didžiausias paremtas plotas, kuriame prisidedama prie 5D tikslinės srities tikslų, buvo skirtas ekstensyviai pievų tvarkymui. Galima teigti, kad bendras ES lėšų indėlis per dvejus pirmuosius Programos įgyvendinimo metus, prisidedant prie klimato kaitos švelninimo, vertintinas teigiamai.

7. Išvados ir rekomendacijos

106 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
Paramos poveikis buvo vertinamas, remiantis duomenimis apie paremtus plotus, kurie neatskleidžia, koks šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekis buvo pagaminamas valdoje prieš ir po paramos gavimo. Paramos poveikio mastą būtų galima įvertinti, apskaičiavus papildomus rezultato rodiklius. Vis dėlto dėl duomenų trūkumo 2017 m. ataskaitoje dar nebuvo galima apskaičiuoti papildomų rezultato rodiklių R18 ir R19.	Ruošiantis 2019 m. ataskaitos rengimui, svarbu pirmiausiai užtikrinti, kad bus prieinami ŪADT duomenys apie individualias ūkių charakteristikas (plačiau žr. 2A tikslinės srities analizę), kurie reikalingi tikslinei ir kontrolinei grupei sudaryti. Siekiant kaupti duomenis apie paramos gavėjų ūkiuose išmetamus metano ir azoto oksido bei amoniako kiekius, svarbu įvertinti galimybes šią informaciją kaupti NMA duomenų bazėje. Nesant galimybės kaupti šiuos rodiklius ar esant dideliame specifinių žinių poreikiui, informacijai surinkti reikia užsakyti specialius tyrimus, kurie būtų atliekami paramą gavusiuose ir jos negavusiuose ūkiuose (pagal atrinktas tikslinę ir kontrolinę grupes). Paramos apimtį ir tikėtiną poveikį iš dalies galima įvertinti, remiantis duomenimis apie paremtose valdose esantį gyvūnų (gyvulių ir paukščių) skaičių ir apskaičiuojant, kokią dalį nuo bendro šalyje esančių gyvūnų skaičiaus sudarė „paramą gavę“, t. y. paremtose valdose auginti, gyvūnai. Vis dėlto NMA gali pateikti duomenis apie paremtus gyvūnus tik pagal vieną priemonės M10 veiklos sritį 10.1.12, pagal kurią remiami nykstančių ir saugomų lietuviškų veislių gyvūnai. Siekiant surinkti duomenis apie pagal visas veiklos sritis paremtų gyvūnų skaičių, reikia atitinkamai patobulinti informacinę sistemą ir įvesti reikiamus funkcionalumus, kad tokius duomenis būtų galima išfiltruoti ir naudoti paramos masto skaičiavimui.
Prie žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo iki 2016 m. pabaigos buvo prisidedama paremtame plote, kuris sudarė 1,19 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje. Vis dėlto pagal priemonės M10 veiklos sritis, turinčias didžiausią ir tiesioginį poveikį šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimui, paremtas plotas sudarė vos 0,2 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje.	Didinti ūkininkų aplinkosauginį sąmoningumą ir įgyvendinti dalyvavimą M10 priemonės veiklose, skirtose specifiniam pievų tvarkymui, pavyzdžiui, įgyvendinti aktyvesnes viešinimo veiklas, įtraukti papildomus institucinius veikėjus ir aplinkosauginės organizacijas, kurios skatintų pareiškėjus ir jiems padėtų dalyvauti šiose veiklose.

5E TIKSLINĖ SRITIS „ANGLIES DIOKSIDO IŠLAIKYMO IR SEKVESTRACIJOS ŽEMĖS ŪKYJE BEI MIŠKININKYSTĖJE SKATINIMAS“

15 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIJOS PRISIDĖJO PRIE ANGLIES DIOKSIDO IŠLAIKYMO IR SEKVESTRACIJOS ŽEMĖS ŪKYJE BEI MIŠKININKYSTĖJE?

1. Priemonių, prisidedančių prie 5E tikslinės srities, sąrašas

- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritis 8.1 „Miško veisimas“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritis 10.03 „Ekstensyvus šlapynių tvarkymas“ (100 proc. paremto ploto).

Taip pat Programoje planuota, kad prie 5E tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritys 8.3 „Parama miškų gaisrų, gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių prevencijai“, 8.4 „Parama miškų gaisrų, gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių padarytai miškui žalai atlyginti“;
- M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritis 10.02 „Specifinių pievų tvarkymas“ (50 proc. paremto ploto);
- M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ (daugiausiai įtakos turi tam tikri ūkininkavimo būdai, apimantys daugiakomponenčių žolynų naudojimą, beariminės technologijos taikymą, leidžiantys žemės ūkio paskirties dirvožemiui įsisavinti ir kaupti anglį, o tai prisideda prie klimato kaitos švelninimo).

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

107 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 5E tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Anglies dioksido išlaikymas ir sekvestracija žemės ūkyje bei miškininkystėje padidėjo	R20/T19. Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija ir išsaugojimu, procentinė dalis	Veiksmų, kuriais buvo siekiama prisidėti prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje, skaičius ir tipas (apželdinimas mišku, miškų priežiūra, ilgamečių kultūrų ar pievų įveisimas)
Padidėjo žemės ūkio paskirties žemės ir miškų paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, prisidedant prie anglies dioksido sekvestracijos	05. Bendras paremtas plotas: Mišku apželdintos žemės plotas (8.1 punktas) Plotas, kuriame užtikrinama miškams padarytos žalos prevencija ir atlyginimas (8.3 ir 8.4 punktai) Plotas, kuriame didinamas miškų ekosistemų atsparumas ir aplinkosauginė vertė (8.5 punktas) Plotas, susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities anglies dioksido sekvestracijos priemonėmis (10.1 punktas)	

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių buvo naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C41 „Organinės anglies kiekis ariamoje žemėje“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Veiksmų, kuriais buvo siekiama prisidėti prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystėje, tipas (apželdinimas mišku, miškų priežiūra, anglies dvideginio sekvestracija veisiant ilgametes kultūras ar pievas)“.

3. Taikyti metodai

Pirmiausiai buvo taikomas antrinių informacijos šaltinių analizės metodas ir nagrinėjami NMA pateikti duomenys apie prie anglies dioksido sekvestracijos ir išlaikymo prisidedančių priemonių rodiklius, t. y. paremtus miškų ir žemės ūkio paskirties žemės plotus, veiksmų, kuriais siekiama prisidėti prie anglies dioksido sekvestracijos, skaičių ir tipą, taip pat išnagrinėti Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro duomenys apie dirvožemio organinės anglies tvarumą. Siekiant surinkti informaciją apie konteksto rodiklius, buvo analizuojami Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje pateikiami duomenys apie žemės ūkio paskirties žemės ir miškų plotus Lietuvoje bei apie organinės anglies kiekį ariamoje žemėje. Antrinių šaltinių informacija buvo papildyta kokybiniais duomenimis, surinktais atlikus interviu su prie 5E prisidedančių priemonių kuratoriais.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

108 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 5E tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
05. Miškų apželdintos žemės plotas (ha) (8.1 punktas)	1 063						NMA stebėsenos duomenų bazė
05. 05. Miškų apželdintos žemės plotas (ha) (jau anksčiau miškų apželdintas žemės plotas, už kurį mokamos kasmetinės išmokos) (8.1 punktas)	17 251						NMA stebėsenos duomenų bazė
05. Plotas, susijęs su agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities anglies dioksido sekvestracijos priemonėmis (ha) (10.1 punktas)	4 097		4 097	2 983,5	7 080,5		NMA stebėsenos duomenų bazė
05. Plotas, kuriame užtikrinama miškams padarytos žalos prevencija ir atlyginimas (ha) (8.3 ir 8.4 punktai)				19,50 (8.3 punktas) 256 (8.4 punktas)	275,5		NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R20/T19. Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su anglies dioksido sekvestracija ir išsaugojimu, procentinė dalis		0,5%					NMA stebėsenos duomenų bazė, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Veiksmų, kuriais buvo siekiama prisidėti prie anglies dioksido			2 945 (8.1 punktas)	6 (8.3 punktas)	3 003		NMA stebėsenos duomenų

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje, skaičius ir tipas (apželdinimas mišku, miškų priežiūra, ilgamečių kultūrų ar pievų įveisimas)			43 (10.1 punktas)	9 (8.4 punktas)			bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C18. Žemės ūkio paskirties žemė (ha)	2 861 250 (2016 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C29. Miškai ir kiti miškingi plotai (ha)	2 284 000 (2016 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C41. Organinės anglies kiekis ariamoje žemėje (megatonos)	226,7 (2012 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, nebuvo naujausių prieinamų duomenų apie organinės anglies kiekį dirvoje ir buvo vadovaujama 2012 m. statistika. Dėl šios priežasties nebuvo galimybės kiekybiškai aprašyti organinės anglies pokyčius dirvoje Programos įgyvendinimo laikotarpiu ir įvertinti galimą ES paramos lėšų indėlį. Siekiant papildyti analizę, buvo remiamasi interviu duomenimis apie didžiausią poveikį anglies dioksido sekvestracijai turėjusias veiklas.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

Remiantis paskutiniais oficialiai skelbiamais Europos Komisijos duomenimis,¹⁰¹ organinės anglies kiekis ariamoje žemėje Lietuvoje 2012 m. siekė 226,7 megatonas. Daugiausiai organinės anglies – apie 150 megatonų – buvo užfiksuotas pievų dirvožemyje. Dirvožemyje, kuriame auginami pasėliai, užfiksuotas organinės anglies kiekis sudarė beveik 76 megatonas. Organinės anglies kaupimas dirvožemyje prisideda prie neigiamų klimato kaitos pasekmių, ypač klimato atšilimo, švelninimo. Paminėtina, kad organinė anglis geriausiai kaupiasi miško ekosistemose (ypač lapuočių medynuose).¹⁰²

Anglies dioksido saugojimas ir sekvestracija žemės ūkyje ir miškininkystėje 2014–2020 m. ES lėšomis finansuojama, įgyvendinant miškų įveisimui ir miškingų plotų kūrimui bei šlapynių tvarkymui skirtas priemones. 2016 m. **mišku pirmą kartą apželdintos žemės plotas siekė daugiau nei 1 tūkst. ha**, o plotas, kuris buvo apželdintas jau anksčiau ir už kurį mokamos kasmetinės išmokos, sudarė daugiau nei 17,2 tūkst. ha. Atsižvelgiant į tai, kad bendras Lietuvoje registruotas miško ir kitos miškingos žemės plotas 2016 m. siekė apie 2,284 mln. ha, **ES paramos lėšomis įveistas miškas, kuriame tiesiogiai prisideda prie anglies dioksido sekvestracijos, sudarė 0,8 proc. viso miškingo žemės ploto Lietuvoje**. Iš viso buvo paremti 2 945 miško įveisimui skirti veiksmai, iš kurių 208 paramos gavėjai naujai gavo paramą miško įveisimui, o 2 737 paramos gavėjams buvo mokamos kasmetinės išmokos už jau įveistą mišką. Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos buvo patvirtinti 434 nauji projektai, skirti miško įveisimui. Kai šie projektai taip pat bus

¹⁰¹ Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė. Detalesnė informacija adresu: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c41_en.pdf.

¹⁰² Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras. Dirvožemio organinės anglies tvarumas. Detalesnė informacija adresu: http://idd.asu.lt/doc/seminaras_LAMMC_2015/Dirvozemio%20organines%20anglies%20tvarumas.pdf.

baigti įgyvendinti, įveisto miško plotas, kuriame bus prisidedama prie anglies dvideginio sekvestracijos ir išsaugojimo bei išmetamų anglies dvideginio emisijų mažinimo, dar padidės.

Prie anglies dvideginio sekvestracijos dirvožemyje tiesiogiai prisideda šlapynių tvarkymui skirtos veiklos. Buvo paremti iš viso 43 šlapynių tvarkymui skirti projektai, kuriuose prisidėta prie anglies sekvestracijos žemės ūkyje. Iki 2016 m. paremtas šlapynių tvarkymui skirtas plotas siekė 4 097 ha ir sudarė 0,14 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje, kuris 2016 m. šalyje siekė 2,861 mln. ha. Galima teigti, kad iki 2016 m. pabaigos paremtas **žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame buvo tiesiogiai prisidedama prie anglies dioksido sekvestracijos ir išlaikymo, siekė 22 411 ha ir sudarė 0,43 proc.** viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto.¹⁰³ Vertinant tai, kad iki 2023 metų suplanuotas pasiekti tikslas sudaro 1,84 proc., per dvejus pirmuosius Programos įgyvendinimo metus pasiekti rezultatai vertintini teigiamai.

Netiesiogiai prie anglies dioksido sekvestracijos ir išlaikymo iki 2016 m. pabaigos taip pat prisidėjo kitos ES lėšomis finansuotos priemonės. Iki 2016 m. pabaigos buvo paremtas 275,5 ha plotas, kuriame buvo vykdomos gaisrų ir kitų stichinių nelaimių, įskaitant ligas ir kenkėjus, pažeistų miškų atkūrimo veiklos bei diegiamos priešgaisrinės prevencinės priemonės, taip pat palengvinant anglies dvideginio absorbavimą ir sumažinant jo emisijas miškininkystėje. Paramą miškams padarytos žalos prevencijai gavo 6 valdos, o atlyginimui – 9 valdos. Prie anglies dvideginio sekvestracijos prisidėjo ir „Natura 2000“ teritorijose miškuose įgyvendinti veiksmai, darę teigiamą įtaką dirvožemyje esančioms organinės anglies sancaupoms.¹⁰⁴ Apibendrinant galima teigti, kad bendras iki 2016 m. pabaigos **paremtas plotas miškuose, kuriame buvo netiesiogiai¹⁰⁵ prisidedama prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos, siekė 275,5 ha ir sudarė 0,01 proc. viso miškingo žemės ploto Lietuvoje.**

Anglies sekvestracijos skatinimui žemės ūkyje įtakos turi tam tikri ūkininkavimo būdai, kurie buvo skatinami „Natura 2000“ teritorijose žemės ūkio paskirties žemėje ir apimantys daugiakomponenčių žolynų naudojimą, beariminės technologijos taikymą. Šie ūkininkavimo būdai leidžia žemės ūkio paskirties dirvožemiui įsisavinti ir kaupti anglį bei prisideda prie anglies dvideginio išlaikymo. Prie anglies dvideginio išlaikymo prisidėjo ir specifiniam pievų tvarkymui skirtos veiklos, įgyvendintos pagal veiklos sritį 10.1.2, remiant aplinkosauginiu požiūriu svarbių pievų naudojimo intensyvumo mažinimą, skatinant nenaudoti augalų apsaugos produktų, netręšti mineralinėmis ir organinėmis trąšomis, laikyti gyvulius ir juos ganyti nurodytu intensyvumu, taip pat šienauti pievas vėliau, laikantis nurodytų terminų. Prie anglies dvideginio sekvestracijos buvo prisidėta 50 proc. paremto ploto, skirto specifiniam pievų tvarkymui, kuris iki 2016 m. pabaigos siekė 2 983,5 ha. Paminėtina, kad iki 2016 m. pabaigos **paremtas žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame buvo netiesiogiai¹⁰⁶ prisidėta prie anglies sekvestracijos, siekė 2 983,5 ha ir sudarė 0,1 proc. viso šalyje esančio žemės ūkio paskirties žemės ploto.**

Apibendrinant galima teigti, kad iki 2016 m. pabaigos paremtas plotas, kuriame tiesiogiai prisidėta prie anglies sekvestracijos ir išlaikymo žemės ūkyje ir miškininkystėje, siekė 22 411 ha ir sudarė 0,43 proc. bendro žemės ūkio ir miško paskirties žemės ploto šalyje. Paremtas plotas, kuriame buvo netiesiogiai prisidėta prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystėje, siekė 3 259 ha ir sudarė 0,1 proc. Vadinasi, bendras iki 2016 m. pabaigos **paremtas plotas, kuriame tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai prisidėta prie 5E tikslinės srities tikslų įgyvendinimo, siekė 25 670 ha ir sudarė apie 0,5 proc.** viso žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto Lietuvoje, o paremtų valdų skaičius siekė daugiau nei 3 tūkst. Atsižvelgiant į tai, kad Programa buvo įgyvendinama dvejus metus, investicijų poveikis šalies mastu vertintinas teigiamai.

¹⁰³ 2016 m. žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas Lietuvoje sudarė 5 145 250 ha.

¹⁰⁴ Vis dėlto „Natura 2000“ teritorijose paremtas plotas, skaičiuojant tikslo rodiklį, nėra įtraukiamas, nes prie klimato kaitos švelninimo prisidedama tik kai kuriuose paremtuose plotuose, kurie stebėsenos duomenyse nėra atskirai išskirti.

¹⁰⁵ Netiesiogiai prie 5E tikslinės srities tikslų įgyvendinimo buvo prisidedama pagal priemonės M08 veiklos sritis 8.3, 8.4 ir 8.5 bei pagal priemonės M12 veiklos sritį 12.2 paremtame plote.

¹⁰⁶ Netiesiogiai prie 5E tikslinės srities tikslų įgyvendinimo buvo prisidedama pagal priemonės M08 veiklos sritis 8.3, 8.4 ir 8.5, pagal priemonės M10 veiklos sritį 10.02 ir pagal priemonę M12.

7. Išvados ir rekomendacijos

109 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
Paramos poveikis buvo vertinamas, remiantis duomenimis apie paremtus plotus, kurie neatskleidžia, kokia anglies dioksido sekvestracija buvo valdoje prieš ir po paramos gavimo.	Paramos poveikio mastą būtų galima įvertinti, atliekant specialius tyrimus ir matuojant dirvožemio organines medžiagas pagal Programą paremtuose plotuose bei atliekant kelis matavimus skirtingais laikotarpiais. Europos Komisija rekomenduoja matuoti tokius rodiklius kaip, pavyzdžiui, anglies dvideginio koncentracija dirvoje, bendras organinės anglies kiekis, organinės anglies koncentracija biomasėje.

6A TIKSLINĖ SRITIS „VEIKLOS ĮVAIRINIMO, MAŽŪJŲ ĮMONIŲ KŪRIMO IR PLĖTOJIMO, TAIP PAT DARBO VIETŲ KŪRIMO LENGVINIMAS“

16 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIJOS PRISIDĖJO PRIE VEIKLOS ĮVAIRINIMO, MAŽŪJŲ ĮMONIŲ KŪRIMO IR PLĖTOJIMO, TAIP PAT DARBO VIETŲ KŪRIMO?

1. Priemonių, prisidedančių prie 6A tikslinės srities, sąrašas

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys);
- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“ ir veiklos srities 6.4 „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“ veikla 6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“.¹⁰⁷

Taip pat Programoje planuota, kad prie 6A tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritis 8.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas ir miško produktų perdirbimą ir rinkodarą“;
- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“. Kadangi iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pagal vietos plėtros strategijas patvirtintų ir pradėtų įgyvendinti projektų, 19.2 veiklos sritis dar neturėjo įtakos 6A tikslinės srities tikslų įgyvendinimui.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

110 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 6A tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Sukurtos mažos įmonės	O4. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių paramą verslui pradėti / paramą investicijoms ne žemės ūkio veiklai vykdyti kaimo vietovėse, skaičius (6.2 ir 6.4 punktai)	Naujų mažų įmonių, kurios buvo sukurtos gavus paramą, skaičius
Mažos įmonės įvairino savo ekonominę veiklą	O4. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių paramą verslui pradėti / paramą investicijoms ne žemės ūkio veiklai vykdyti kaimo vietovėse, skaičius (6.2 ir 6.4 punktai) O3. Veiksmų, kuriais remtos investicijos į miškininkystės technologijas ir pirminės produkcijos perdirbimą / gamybą, skaičius	Sukurti smulkūs verslai, suskirstyti pagal sektorius / šakas
Buvo sukurtos darbo vietos	R21/T20. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus	Sukurtos darbo vietos, suskirstytos pagal sektorius / šakas (bruto / neto)

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C5 „Užimtumo lygis“, C6 „Savarankiško užimtumo lygis“, C7 „Nedarbo lygis“, C10 „Ekonomikos struktūra“, C11 „Užimtumo struktūra“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Šalyje esančios aplinkos tinkamumas verslo pradžia“.

3. Taikyti metodai

Pirmiausiai buvo atliekama antrinių šaltinių informacijos analizė ir nagrinėjami NMA pateikti duomenys apie patvirtintus projektus, prisidedančius prie 6A tikslinės srities tikslų įgyvendinimo, t. y. informacija apie paramos gavėjų skaičių, planuojamą sukurti įmonių skaičių, projektų įgyvendinimo sektorius ir planuojamas sukurti darbo vietas. Siekiant surinkti kontekstinę informaciją apie užimtumo, savarankiško užimtumo, nedarbo lygį Lietuvoje, taip pat apie ekonomikos struktūrą ir užimtumo struktūrą, buvo remiamasi Europos

¹⁰⁷ Iki 2016 m. pabaigos nebuvo patvirtintų projektų pagal 6.2 veiklos sritį.

Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje pateikiamais duomenimis, taip pat Lietuvos statistikos departamento skelbiama informacija.

Siekiant papildyti antrinių šaltinių duomenis kokybine informacija, buvo atlikti interviu su prie 6A tikslinės srities prisidedančių priemonių kuratoriais, siekiant išsiaiškinti, ar šalyje esanti mokestinė ir ekonominė aplinka yra palanki verslui pradėti, kokios problemos kyla paramos gavėjams, ar kaimo vietovėse yra populiaru verstis ne žemės ūkio veikla, kokių sektorių veiklos populiariausios ir pan. Ruošiantis interviu, daugiausiai iššūkių kėlė tinkamų klausimų parengimas respondentams, siekiant surinkti tinkamą kokybinę informaciją.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

Iki 2016 m. gruodžio 31 d. pagal 6A tikslinę sritį dar nebuvo užbaigtų įgyvendinti projektų, o lentelėje turi būti pateikiami duomenis apie baigtus įgyvendinti projektus ir patirtas išlaidas. Dėl šios priežasties faktiškai visų rodiklių absoliučioji vertė 2016 m. pabaigoje dar siekė 0 (išskyrus pagal 8.6 veiklos sritį įgyvendintus projektus, kurie netiesiogiai prisideda prie 6A tikslinės srities tikslų pasiekimo ir iš kurių 11 jau buvo įgyvendinti). Atliekant analizę, daugiausiai buvo remiamasi duomenimis apie patvirtintus projektus bei juose planuojamas veiklas, todėl, atsakant į vertinimo klausimą, tekste pateikiamos patvirtintuose projektuose suplanuotos rodiklių absoliučiosios vertės.

111 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 6A tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
04. Paramos gavėjų (valdų), gaunančių paramą verslui pradėti / paramą investicijoms ne žemės ūkio veiklai vykdyti kaimo vietovėse, skaičius (6.2 ir 6.4 punktai)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
03. Veiksmų, kuriais remtos investicijos į miškininkystės technologijas ir pirminės produkcijos perdirbimą / gamybą, skaičius				11			NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R21/T20. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus	0			12			NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Naujų mažų įmonių, kurios buvo sukurtos gavus paramą, skaičius	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Sukurti smulkūs verslai, suskirstyti pagal sektorius / šakas	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Sukurtos darbo vietos, suskirstytos pagal sektorius / šakas (bruto / neto)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C5. Užimtumo lygis (proc.)		69,7% (2016 m.)					Lietuvos statistikos departamentas
C6. Savarankiško		10,8%					BŽŪP

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
užimtumo lygis (proc.)		(2015 m.)					konteksto rodiklių duomenų bazė
C7. Nedarbo lygis (proc.)		7,6% (2016 m.)					Lietuvos statistikos departamentas
C10. Ekonomikos struktūra kaimo vietovėse (proc.)		12,9% (pirminis sektorius) 30,3% (antrinis sektorius) 56,8% (tretinis sektorius) (2013 m.)					BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C11. Užimtumo struktūra kaime (proc.)		51,8% (pirminis sektorius) 24,1% (antrinis sektorius) 24,1% (tretinis sektorius) (2013 m.)					BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, pagal 6A tikslinę sritį dar nebuvo iki 2016 m. pabaigos užbaigtų įgyvendinti projektų ir išmokėtų lėšų, todėl buvo vadovaujama informacija apie patvirtintus projektus ir juose suplanuotus pasiekti rodiklius, t. y. apie planuojamas sukurti darbo vietas, apie sektorius, kuriuose bus vykdomi patvirtinti projektai. Be to, NMA pateikti stebėsenos duomenys apie planuojamus pasiekti rodiklius buvo papildyti kokybiniais duomenimis iš interviu.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

2015 m. 15–64 m. gyventojų **užimtumo lygis** Lietuvoje siekė 69,7 proc. Miesto gyventojų užimtumo lygis buvo didesnis ir sudarė 73,9 proc., o kaimo gyventojų – 61,1 proc. Paminėtina, kad 2013–2015 m. užimtumo lygis Lietuvoje išaugo 3,5 proc. punktais.¹⁰⁸ **Savarankiškai dirbančių** asmenų skaičius Lietuvoje siekė 140,8 tūkst. žmonių ir sudarė 10,8 proc. visų šalies užimtų gyventojų. Paminėtina, kad 2010–2015 m. savarankiškai dirbančių asmenų skaičius Lietuvoje ženkliai išaugo, t. y. 27 proc. punktais arba beveik 30 tūkst. asmenų. Panašios tendencijos buvo užfiksuotos ir Liuksemburge, Estijoje bei Latvijoje, kur savarankiškai dirbančių asmenų skaičius stipriai išaugo.¹⁰⁹ Ekonominės krizės laikotarpiu rekordines aukštumas pasiekęs **nedarbo lygis** pastaraisiais metais nuosekliai mažėjo ir 2016 m. Lietuvoje siekė

¹⁰⁸ Lietuvos statistikos departamento duomenys. Detalesnė informacija adresu: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?theme=all#/>.

¹⁰⁹ Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė. Detalesnė informacija adresu: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c6_en.pdf.

7,6 proc. Nedarbo lygis mieste buvo mažesnis ir siekė 5,7 proc., o kaime šis rodiklis buvo keliskart didesnis ir sudarė 12 proc.¹¹⁰

Nagrinėjant **ekonomikos struktūrą kaimo vietovėse**, matyti, kad 2013 m. didžiausią dalį – 56,8 proc. – sudarė tretiniame sektoriuje arba paslaugų sektoriuje sukuriama pridėtinė vertė, o pirminiame sektoriuje arba žemės ūkyje sukuriama pridėtinė vertė sudarė mažiausią dalį – 12,9 proc. Antrinio sektoriaus dalis ekonomikos struktūroje kaimo vietovėse siekė 30,3 proc. 2010–2013 m. pirminio sektoriaus dalis kaimo ekonomikos struktūroje išaugo 1,7 proc. punktais, o tretinio sektoriaus – sumažėjo 2,4 proc. Ekonomikos struktūra kaime atspindi bendras tendencijas šalyje, nes 2013 m. didžiausią dalį Lietuvoje – 66,6 proc. – sudarė tretiniame sektoriuje sukuriama bendroji pridėtinė vertė, o pirminiame ir antriniame sektoriuose sukuriama bendroji pridėtinė vertė atitinkamai sudarė 3,2 proc. ir 30,2 proc.¹¹¹ Nagrinėjant **kaimo gyventojų užimtumo struktūrą**, pastebėtina, kad didžioji dalis Lietuvos kaimo gyventojų – 51,8 proc. – dirbo tretiniame sektoriuje. Pirminiame ir antriniame sektoriuose atitinkamai dirbo po 24,1 proc. kaimo gyventojų. Labiausiai išaugo antriniame sektoriuje užimtų kaimo gyventojų skaičius (1,2 proc. punkto), o tretiniame sektoriuje užimtų kaimo gyventojų skaičius sumažėjo (1,3 proc. punkto).¹¹²

Atsižvelgiant į didesnę nei šalies vidurkis nedarbo lygį kaimo vietovėse, naujų darbo vietų kaime kūrimo ir gyventojų užimtumo skatinimo poreikį, 2014–2020 m. KPP lėšomis investuojama į veiklų įvairinimą kaimo vietovėse, naujų mažų įmonių ir naujų darbo vietų kūrimą. Iki 2016 m. pabaigos buvo **patvirtinti 5 projektai** pagal 6.4.1 veiklą, skirti ekonominei ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti. Vieną iš patvirtintų projektų įgyvendins labai maža įmonė, o likusius keturis – fiziniai asmenys. Skirstant **planuojamus sukurti smulkius verslus pagal sektorius**, pastebėtina, kad didžioji verslų dalis bus sukurta paslaugų sektoriuje, nes keturi patvirtinti projektai, kuriuos įgyvendins fiziniai asmenys, bus skirti poilsiautojų ir kitai trumpalaikio apgyvendinimo veiklai plėtoti. Vienas patvirtintas projektas, kurį įgyvendins labai maža įmonė, priskirtinas pramonės sektoriui ir bus skirtas medinių surenkamų statinių ar jų detalių gamybai. Nagrinėjant ne tik iki 2016 m. patvirtintas, bet ir surinktas paraiškas, matyti, kad paramos gavėjai taip pat užsiims akmens pjaustymo ir apdailinimo, fasavimo ir pakavimo, medienos pjaustymo ir obliavimo veikla, plastikinių statybos dirbinių gamyba. Apibendrinant galima teigti, kad absoliuti dauguma iki 2016 m. pabaigos tiek patvirtintose, tiek surinktose paraiškose suplanuotų veiklų yra priskirtinos paslaugų sektoriui.

Patvirtintuose projektuose suplanuota sukurti iš viso 17 naujų **darbo vietų** ir išlaikyti 6 darbo vietas. Keturiuose patvirtintuose projektuose, kuriuos įgyvendins fiziniai asmenys, bus sukurta iš viso 12 naujų darbo vietų, kurios visos bus skirtos savarankiškai dirbantiems asmenims. Didžioji dalis darbuotojų bus kaimo vietovių gyventojai, tad galima teigti, kad įgyvendinus projektus ES lėšomis bus prisidėta prie savarankiško užimtumo didėjimo kaimo vietovėse. Įgyvendinus labai mažos įmonės projektą bus sukurtos 5 naujos darbo vietos ir išlaikytos 6 darbo vietos. Visas naujas darbo vietas planuojama sukurti vyrams, kurie gamins medinius surenkamas statinius ir jų detales. Didžioji dalis naujų darbo vietų (4 darbo vietas) bus sukurtos jaunesniems nei 41 metų amžiaus asmenims. Galima teigti, kad įgyventinus projektą bus prisidėta prie jaunesnio amžiaus asmenų nedarbo kaimo vietovėse problemos sprendimo.

Pagal 6.2 veiklos sritį, kuri skirta ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse, 2016 m. buvo renkamos paraiškos ir pradėtas jų vertinimas, tačiau patvirtintų paraiškų dar nebuvo. Apie 75 proc. surinktų paraiškų, kurias siūloma finansuoti, yra pateiktos paslaugų veikloms, o apie 25 proc. – gamybos veikloms. Kalbant apie gamybos veiklas, daugiausiai paraiškų pateikta dėl metalo, medienos, maisto produktų ir tekstilės gaminių gamybos, o paslaugų grupėje daugiausiai paraiškų pateikta kraštovaizdžio ir gamtos tvarkymo, pramogų organizavimo, autoservisų paslaugoms teikti. Pagal teisinį statusą apie 32 proc. pareiškėjų, kurių paraiškas siūloma finansuoti, yra fiziniai asmenys, o apie 68 proc. – juridiniai.¹¹³ Vadinasi, įgyvendinus projektus bus prisidėta prie alternatyvaus žemės ūkiui verslo plėtros kaimo vietovėse. Be to, maždaug dešimtadalis

¹¹⁰ Lietuvos statistikos departamento duomenys. Detalesnė informacija adresu: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?theme=all#/>.

¹¹¹ Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė. Detalesnė informacija adresu: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c10_en.pdf.

¹¹² Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė. Detalesnė informacija adresu: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c11_en.pdf.

¹¹³ Interviu su 6.2 veiklos srities kuratoriumi rezultatai.

pateiktų projektų buvo priskirti socialinio verslo kategorijai, todėl ES lėšomis taip pat bus skatinamas socialinių problemų sprendimas kaimo vietovėse.

Paminėtina, kad netiesioginį (antrinį) poveikį veiklos įvairinimui kaimo vietovėse taip pat turėjo investicijos, finansuotos pagal 8.6 veiklos sritį ir skirtos miškininkystės technologijų diegimui. Iki 2016 m. pabaigos iš viso buvo įgyvendinta 11 projektų, kurie skirti miško kirtimo, apvaliosios medienos ir medienos biokuro ruošos technologijų diegimui. Įgyvendinant projektus, skatinamos kurtis mažos įmonės ir skatinama kurti darbo vietas miškų ūkyje. Įgyvendinus 11 projektų miškininkystės sektoriuje, buvo išlaikytos 74 darbo vietos ir sukurta 12 naujų darbo vietų, o ES lėšos prisidėjo prie užimtumo didinimo ir nedarbo lygio mažinimo kaimo vietovėse.

Pasirinktos priemonės, kurios skirtos alternatyvioms žemės ūkiui veikloms ir naujoms darbo vietoms finansuoti, derinamos su horizontaliomis priemonėmis, kurios skirtos suteikti paramos gavėjams reikiamų žinių ir juos konsultuoti apie galimybes pradėti ne žemės ūkio veiklą. Iki 2016 m. pabaigos konsultacijos verslą pradėti norintiems kaimo gyventojams dar nebuvo teikiamos, tačiau pagal priemonę M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ buvo patvirtintas mokymų projektas, skirtas verslų plėtrai kaimo vietovėse, pavyzdžiui, saulės, vėjo ir geoterminės energijos panaudojimui ūkininko sodyboje, taip pat biodujų gamybai iš žemės ūkio atliekų.

Apibendrinant galima teigti, kad iki 2016 m. pabaigos pagal 6A tikslinę sritį dar nebuvo išmokėtų paramos lėšų ir baigtų įgyvendinti projektų, kurie *tiesiogiai* prisidėtų prie veiklos įvairinimo, taip pat darbo vietų kūrimo kaimo vietovėse. Remiantis duomenimis apie 5 patvirtintus projektus ir juose planuojamas sukurti 17 naujų darbo vietų, pastebėtina, kad 2017 m. ir vėliau ES lėšomis, nors ir nedideliu mastu, bus prisidėta prie užimtumo skatinimo, mažų įmonių kūrimo bei ne žemės ūkio veiklų plėtros kaimo vietovėse. Nagrinėjant Programos *netiesioginį* poveikį, matyti, kad iki 2016 m. pabaigos įgyvendinus 11 projektų, skirtų miškininkystės technologijų diegimui ir miško produktų perdirbimui, jau buvo sukurta 12 naujų darbo vietų ir išlaikytos 74 darbo vietos bei, nors dar ir nedideliu mastu, prisidėta prie veiklos įvairinimo kaimo vietovėse.

7. Išvados ir rekomendacijos

112 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
Iki 2016 m. pabaigos ES lėšomis tik netiesiogiai buvo prisidėta prie veiklos įvairinimo, mažųjų įmonių kūrimo ir darbo vietų kūrimo kaimo vietovėse, o poveikio mastas nebuvo didelis. Be to, pagal 6.4.1 veiklą patvirtintus tiesiogiai prie 6A tikslinės srities prisidedančius projektus matyti, kad didžiąją dalį projektų įgyvendins fiziniai asmenys, o jų vykdomuose projektuose dažniausiai būna kuriama viena ar keletas savarankiško darbo vietų.	Siekiant didesnio poveikio masto (darbo vietų kūrimui ir užimtumui), reikia skatinti didesnę patvirtintų projektų, kuriuos įgyvendina juridiniai asmenys, skaičių pagal 6.4.1 veiklą.

6B TIKSLINĖ SRITIS „VIETOS PLĖTROS KAIMO VIETOVĖSE SKATINIMAS“**17 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIJOS PRISIDĖJO PRIE VIETOS PLĖTROS KAIMO VIETOVĖSE?****1. Priemonių, prisidedančių prie 6B tikslinės srities, sąrašas**

- M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritys 7.2 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“ (parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą – regioninis planavimas; parama asbestinių stogų dangos keitimui; parama vietiniams keliams) ir 7.6 „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“ (parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį – regioninis projektų planavimas; tradicinių amatų centrų plėtra);
- M19 „LEADER programa“ (tiesiogiai prisideda visos veiklos sritys).

Taip pat Programoje planuota, kad prie 6B tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus**113 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 6B tikslinė sritis**

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Kaimo vietovėse pagerėjo paslaugos ir vietos infrastruktūra	O3. Veiksmų, kuriais remiamos investicijos į nedidelio masto infrastruktūrą, įskaitant investicijas į atsinaujinančios energijos gamybą ir energijos taupymą, skaičius (7.2 punktas)	Pakeistų asbestinių dangų stogų skaičius
	O3. Veiksmų, kuriais remiamos studijos / investicijos, susijusios su kaimo gamtiniu ir kultūriniu paveldu, įskaitant didelės gamtinės vertės vietoves, skaičius (7.6 punktas)	
Kaimo vietovėse pagerėjo paslaugų ir vietinės infrastruktūros prieinamumas	O15. Gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, skaičius (7.2 ir 7.6 punktai)	-
	R23/T22. Kaimo gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, procentinė dalis	
Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas sukūrė užimtumo galimybes	R24/T23. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (LEADER)	-
Vietos plėtros strategijos taikomos visoje šalies teritorijoje ir apima visus kaimiškų vietovių gyventojus	R22/T21. Kaimo gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, procentinė dalis	LEADER priemonėms skirtų išlaidų procentinė dalis nuo visų Programos išlaidų
	Atrinktų VVG skaičius	
	Gyventojų skaičius, tenkantis VVG	
	Bendros viešosios išlaidos (eurai). Parengiamoji techninė bendradarbiavimo parama (19.1 punktas)	
	Bendros viešosios išlaidos (eurai). Parama einamosios išlaidoms ir aktyvaus pritaikymo išlaidoms padengti (19.4 punktas)	
Kaimo vietovių gyventojai dalyvavo vietos veiksmuose	Bendros viešosios išlaidos (eurai). Vietos veiklos grupės bendradarbiavimo veiklos rengimas ir įgyvendinimas (19.3 punktas)	Sukurtų partnerysčių skaičius (LEADER)
Kaimo vietovių gyventojai gavo naudos iš įgyvendintų vietos veiksmų	Bendros viešosios išlaidos (eurai). Parama veiksmams pagal BVIP strategiją įgyvendinti (19.2 punktas)	Pagal vietos plėtros strategiją paremtų projektų / iniciatyvų skaičius (pagal tipą)

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C1 „Gyventojų skaičius“, C2 „Amžiaus struktūra“, C3 „Teritorija“, C8 „BVP, tenkantis vienam gyventojui“, C10 „Ekonomikos struktūra“, C12 „Darbo našumas pagal sektorius“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Vietos paslaugų ir infrastruktūros kokybės vertinimas“, „Visų suinteresuotų asmenų įtraukimas į vietos plėtros strategijų įgyvendinimą“.

3. Taikyti metodai

Siekiant atsakyti į vertinimo klausimą, pirmiausiai buvo atlikta antrinių informacijos šaltinių analizė ir išnagrinėti NMA pateikti stebėsenos duomenys apie paremtus veiksmus, patirtas viešąsias išlaidas, taip pat apie tikslo rodiklių pasiekimą. Siekiant surinkti kontekstinę informaciją, buvo vadovaujama Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazėje pateikiamais duomenimis ir Lietuvos statistikos departamento skelbiama informacija. Atliekant antrinių informacijos šaltinių analizę, jokių iššūkių nekilo.

Siekiant papildyti antrinius duomenis kokybine informacija, buvo atlikti interviu su prie 6B tikslinės srities prisidedančių priemonių kuratoriais. Interviu padėjo surinkti duomenis apie vietos plėtros strategijų rengimo procesą, vietos projektų įgyvendinimo situaciją, taip pat apie VVG bendradarbiavimo projektus, išsiaiškinti priežastis, lėmusias, kad iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pradėti įgyvendinti paslaugų kokybei ir prieinamumo gerinti skirti projektai regioninio planavimo būdu. Pagrindinis iššūkis, susijęs su interviu atlikimu, buvo tinkamų klausimų parengimas respondentams, siekiant gauti analizei aktualią informaciją.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

114 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 6B tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
03. Veiksmų, kuriais remiamos investicijos į nedidelio masto infrastruktūrą, įskaitant investicijas į atsinaujinančios energijos gamybą ir energijos taupymą, skaičius (7.2 punktas)	869						NMA stebėsenos duomenų bazė
03. Veiksmų, kuriais remiamos studijos / investicijos, susijusios su kaimo gamtiniu ir kultūriniu paveldu, įskaitant didelės gamtinės vertės vietas, skaičius (7.6 punktas)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
015. Gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, skaičius (7.2 ir 7.6 punktai)	2 620						NMA stebėsenos duomenų bazė
Atrinktų VVG skaičius	49						NMA stebėsenos duomenų bazė
Gyventojų skaičius, tenkantis VVG	1 075 726						NMA stebėsenos duomenų bazė

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendros viešosios išlaidos (eurai). Parengiamoji techninė bendradarbiavimo parama (19.1 punktas)	430 286						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendros viešosios išlaidos (eurai). Parama veiksams pagal BVIP strategiją įgyvendinti (19.2 punktas)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendros viešosios išlaidos (eurai). Vietos veiklos grupės bendradarbiavimo veiklos rengimas ir įgyvendinimas (19.3 punktas)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendros viešosios išlaidos (eurai). Parama einamosios išlaidoms ir aktyvaus pritaikymo išlaidoms padengti (19.4 punktas)	289 219						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R23/T22. Kaimo gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra, procentinė dalis (proc.)		0,28%					NMA stebėsenos duomenų bazė, Lietuvos statistikos departamentas
R24/T23. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (LEADER)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
R22/T21. Kaimo gyventojų, kuriems taikomos vietos plėtros strategijos, procentinė dalis		100%					NMA stebėsenos duomenų bazė, Lietuvos statistikos departamentas
Papildomi rezultato rodikliai							
LEDAER priemonėms skirtų viešųjų išlaidų procentinė dalis nuo visų Programos išlaidų (proc.)		0,2%					NMA stebėsenos duomenų bazė
Sukurtų partnerysčių skaičius (LEADER)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Pagal vietos plėtros strategiją paremtų projektų / iniciatyvų skaičius (pagal tipą)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C1. Gyventojų skaičius	2 849 317 (2016 m.)						Lietuvos statistikos departamentas
C2. Amžiaus struktūra		14,7% (0-14					BŽŪP konteksto

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
kaimo vietovėse (proc.)		m.) 66,1% (15-64 m.) 19,2% (daugiau nei 65 m.) (2015 m.)					rodiklių duomenų bazė
C3. Teritorija (km ²)	65 286 (2016 m.)						Lietuvos statistikos departamentas, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C8. BVP, tenkantis vienam gyventojui (perkamosios galios standartas / gyventojui)	69,2						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C10. Ekonomikos struktūra kaimo vietovėse (proc.)		12,9% (pirminis sektorius) 30,3% (antrinis sektorius) 56,8% (tretinis sektorius) (2013 m.)					BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė
C12. Darbo našumas pagal sektorius (tūkst. Eur / SDV)	8,9 (pirminis sektorius) 30,1 (antrinis sektorius) 25,2 (tretinis sektorius) (2015 m.)						BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, iš dalies buvo susidurta su informacijos trūkumo problema, nes pagal 6B tikslinę sritį dar nebuvo įgyvendintų vietos projektų. Siekiant spręsti šią problemą, buvo remiamasi informacija apie planuojamas investicijų sritis pagal vietos plėtros strategijas bei planuojamas sukurti darbo vietas. Be to, antriniai duomenys papildyti interviu rezultatais.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

2016 m. Lietuvos **teritorija** siekė daugiau nei 65 tūkst. km², o didžiausia dalis šalies teritorijos – 46,6 tūkst. km² – buvo priskiriama tarpinėms teritorijoms. Kaimiškųjų teritorijų plotas siekė 8,9 tūkst. km². **Gyventojų** skaičius Lietuvoje siekė daugiau nei 2,8 mln. asmenų, o kaimiškose teritorijose gyveno apie 30 proc. visų šalies gyventojų. Vertinant pagal **amžiaus grupes**, pastebėtina, kad didžioji dalis kaimo gyventojų – 66 proc.

– pateko į 15–64 m. asmenų amžiaus grupę. Jaunesnių nei 15 m. gyventojų dalis kaime siekė beveik 15 proc., o vyresnių nei 65 m. amžiaus gyventojų – daugiau nei 19 proc. Remiantis paskutiniais oficialiai skelbiamais Europos Komisijos duomenimis,¹¹⁴ 2013 m. **BVP vienam gyventojui** Lietuvoje siekė 69,2 perkamosios galios standartus vienam gyventojui. Kaimiškose vietovėse vienam gyventojui tenkantis BVP buvo keliskart mažesnis nei miesto vietovėse (atitinkamai 42,5 perkamosios galios standartai vienam gyventojui kaimiškose vietovėse ir 99,2 perkamosios galios standartai vienam gyventojui miestuose).

Ekonomikos struktūra Lietuvos kaimo vietovėse atitiko bendrą ekonomikos struktūrą Lietuvoje, kurioje dominavo tretinis sektorius (paslaugos), o mažiausia pridėtinė vertė buvo sukuriama pirminiame sektoriuje, kuriam priklauso ir žemės ūkis. Vertinant pagal darbo našumo rodiklius, pastebėtina, kad didžiausias **darbo našumas**, matuojamas kaip vieno sąlyginio darbuotojo per metus sukuriama pridėtinė vertė, 2015 m. Lietuvoje buvo užfiksuotas antriniame sektoriuje ir siekė 30,1 tūkst. eurų, o pirminiame sektoriuje jis buvo mažiausias ir siekė 8,9 tūkst. eurų. Pastebėtina, kad visose ES šalyse darbo našumas pirminiame sektoriuje buvo mažiausias, lyginant su kitais dviem sektoriais. Atsižvelgiant į duomenis apie darbo našumą dominuojančiai kaimo ir dominuojančiai miesto regionuose, matyti, kad 2015 m. Lietuvoje dominuojančiai kaimo regionuose darbo našumas siekė 17,2 tūkst. eurų, o dominuojančiai miesto regionuose darbo našumas buvo beveik dvigubai didesnis ir siekė 32,4 tūkst. eurų.¹¹⁵

2014–2020 m. ES lėšomis siekiama skatinti vietinę plėtrą kaimo vietovėse ir gerinti ekonominius bei socialinius rodiklius. Vietinė plėtra skatinama, investuojant į pagrindinių paslaugų teikimui reikalingos mažos apimties infrastruktūros kūrimą ir tvarkymą, privačios infrastruktūros gerinimą, viešosios paskirties pastatų, reikalingų vietos paslaugų teikimui, tvarkymą ir pan. Įgyvendinant LEADER priemones, užtikrinama kaimo bendruomenių veikla, sprendžiant vietos problemas. Iki 2016 m. pabaigos buvo paremti **869 veiksmai, skirti mažos apimties infrastruktūros atnaujinimui**. Visi paremti veiksmai buvo skirti **asbestinių stogų dangos keitimo** projektams ir prisidėjo prie privačios infrastruktūros kaimo vietovėse gerinimo. Paminėtina, kad asbestinių stogų keitimui skirtos paramos aktualumas 2014–2020 m. išliko toks pats didelis kaip ir ankstesniu programavimo laikotarpiu. Dėl įgyvendintų projektų **geresnėmis paslaugomis naudojosi** daugiau nei 2,6 tūkst. kaimo gyventojų, kurie sudarė **0,28 proc. visų Lietuvos kaimo vietovių gyventojų** skaičiaus.¹¹⁶

2014–2016 m. buvo **renkami projektiniai pasiūlymai savivaldybių regioninio planavimo būdu įgyvendinamiems projektams**, kurie skirti tiek mažos apimties infrastruktūros tobulinimui, tiek investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį. Paminėtina, kad regioninio planavimo projektai įgyvendinami dviem etapais. 2016 m. surinkti projektiniai pasiūlymai (prioritetiniai ir rezerviniai), kurie buvo įvertinti, taip pat buvo sudaryti prioritetinių ir rezervinių projektinių pasiūlymų sąrašai. 2017 m. pagal šiuos projektinius pasiūlymus bus teikiamos paraiškos. Paminėtina, kad savivaldybės galėjo rengti tiek projektinių pasiūlymų, kiek norėjo, nes priemonės remiama sritis labai plati. Projektinių pasiūlymų rengimo procesą kiek apsunkino nepakankami savivaldybių žmogiškieji išteklių ir kartais trūkstami administraciniai gebėjimai.¹¹⁷

Iki 2016 m. pabaigos nebuvo užbaigtų įgyvendinti projektų, skirtų vietinių kelių tinklo tobulinimui. Buvo patvirtinta 118 projektų, skirtų vietinės reikšmės kelių rekonstrukcijai ir tiesimui, o patvirtintos paramos suma siekė daugiau nei 14,3 mln. eurų. Įgyvendinus vietinių kelių tinklo plėtrai skirtus projektus, ES paramos lėšomis bus prisidėta prie vietinės infrastruktūros plėtrai, geresnių sąlygų teikti paslaugas sudarymo bei kaimo vietovių augimo potencialo didinimo. Iki 2016 m. pabaigos buvo patvirtinti 9 projektai, skirti tradicinių amatų centrų plėtrai, o patvirtintos paramos suma siekė daugiau nei 845 tūkst. eurų. Įgyvendinus tradicinių amatų plėtrai skirtus projektus, bus prisidėta prie alternatyvių ūkinės veiklos rūšių skatinimo kaimo vietovėse bei prie Lietuvos tautinės kultūros vertybių puoselėjimo.

¹¹⁴ Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė. Detalesnė informacija adresu: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c8_en.pdf.

¹¹⁵ Europos Komisijos BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė. Detalesnė informacija adresu: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/c12_en.pdf.

¹¹⁶ Remiantis Lietuvos statistikos departamento skelbiamais duomenimis, kaimo gyventojų skaičius 2017 m. sausio 1 d. siekė 937 960 asmenų.

¹¹⁷ Interviu su 7.2 ir 7.6 veiklos sričių kuratoriumi rezultatai.

Siekiant spręsti kaimo vietovių problemas ir įgyvendinti iniciatyva „iš apačios į viršų“ grįstą požiūrį, 2014–2016 m. buvo **atrinktos 49 VVG**, kurios bus atsakingos už vietos projektų vykdytojų pateiktų projektų atranką. Iki 2016 m. pabaigos buvo patvirtintos visos 49 vietos plėtros strategijos, iš kurių 46 yra vienasektorinės kaimo vietovių vietos plėtros strategijos (finansuojamos iš EŽŪFKP ir valstybės biudžeto), o 3 yra dvisektorinės – kaimo vietovių ir žuvininkystės – vietos plėtros strategijos (bendrai finansuojamos iš EŽŪFKP, Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondo (EJRŽF) ir valstybės biudžeto). Paminėtina, kad į vietos plėtros strategijų rengimą buvo įtraukti suinteresuoti asmenys, o pareiškėjų – VVG – tinkamumo sąlygose buvo numatyta, kad VVG veikla turi būti grindžiama trijų sektorių – pilietinės visuomenės, verslo ir vietos valdžios – partnerystės principu. 2014–2020 m. buvo sunkiau dvisektorinėms VVG, nes jos turėjo pritraukti narius iš žuvininkystės sektoriaus. Ankstesnio programavimo laikotarpio patirtis VVG itin padėjo rengiant vietos plėtros strategijas. Be to, VVG buvo skatinamos vietos plėtros strategijas rengti pačios, o ne samdytis konsultantus, todėl parengiamajai paramai kiekvienai VVG buvo skirta mažesnė lėšų suma nei 2007–2013 m. Didžioji dalis lėšų buvo išleista gyventojų apklausoms bei pačių strategijų rengimui.¹¹⁸ Iki 2016 m. pabaigos gyventojų, kuriems **taikomos vietos plėtros strategijos**, skaičius Lietuvoje siekė 1 075 026 žmones ir **apėmė 100 proc. Lietuvos kaimo vietovių gyventojų**. Vidutinis teritorijos, kuriai atstovauja VVG, kaimo gyventojų skaičius siekia 21 000.

Iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo paremtų **vietos plėtros projektų**. Kvietimus teikti paraiškas VVG pradėjo skelbti 2017 m. Pagrindinės VVG pasirinktos priemonės, pagal kurias kviečiama teikti paraiškas, susijusias su viešąja infrastruktūra, socialiniu verslu ir tradiciniu verslu. Paminėtina, kad iš viso pagal patvirtintas vietos plėtros strategijas suplanuota įgyvendinti 2 067 EŽŪFKP vietos projektus ir 32 EJRŽF vietos projektus. Buvo numatytos šešios investicijų kryptys ir joms skirtas lėšų dydis: 1) privačių ne žemės ūkio verslų kūrimas ir plėtra (projektai pagal 6A tikslinę sritį, kuriems skirta 32,5 proc. visų vietos projektams nacionaliniu mastu suplanuotų lėšų); 2) socialinių verslų ir nevyriausybinių sektoriaus verslų kūrimas ir plėtra (projektai pagal 6B tikslinę sritį, kuriems skirta 25,6 proc. visų vietos projektams suplanuotų lėšų); 3) kaimų atnaujinimas (projektai pagal 6B tikslinę sritį, kuriems skirta 16,7 proc. visų vietos projektams suplanuotų lėšų); 4) žemės ūkio verslų kūrimas ir plėtra (projektai pagal 1A ir 3A tikslines sritis, kuriems skirta 15,5 proc. visų vietos projektams suplanuotų lėšų); 5) mokymai, socialinio pobūdžio veiklos (projektai pagal 1C ir 6B tikslines sritis, kuriems skirta 9,5 proc. visų vietos projektams suplanuotų lėšų); 6) kitos investicijos, kurioms skirta 0,2 proc. visų vietos projektams suplanuotų paramos lėšų.¹¹⁹

Įgyvendinant vietos projektus, bus sprendžiamos pagrindinės kaimo vietovių problemos, t. y. skatinamas užimtumas ir kuriamos naujos darbo vietos, prisidedama prie konkrečioms teritorijoms aktualiausių poreikių tenkinimo, o vietos bendruomenės ir jų organizacijos aktyviai įtraukiamos į vietos plėtrą. Iki 2016 m. pabaigos **sukurtų darbo vietų** skaičiaus rodiklis dar nebuvo pradėtas įgyvendinti, tačiau paminėtina, kad pagal vietos plėtros strategijas darbo vietoms kurti numatyta skirti 75 proc. vietos projektams įgyvendinti suplanuotų lėšų. Pagal patvirtintose vietos plėtros strategijose numatytus tikslo rodiklius planuojama sukurti 1 400 naujų darbo vietų.

Iki 2016 m. pabaigos **LEADER priemonėms skirtų viešųjų išlaidų dalis sudarė 0,2 proc.** visų 2014–2016 m. pagal Programą patirtų viešųjų išlaidų. Lėšos buvo skirtos vietos plėtros strategijoms parengti, t. y. buvo remiamas VVG gebėjimų stiprinimas, mokymai ir bendradarbiavimas, siekiant parengti vietos plėtros strategijas. Šioms veikloms pagal 19.1 veiklos sritį skirtos viešosios išlaidos sudarė daugiau nei 430 tūkst. eurų. Iki 2016 m. pabaigos lėšos taip pat buvo skirtos VVG veiklos išlaidoms ir VVG teritorijos gyventojų, nevyriausybinių organizacijų, verslo subjektų ir kitų kaimo plėtros aktyvumo skatinimui bei informavimui. Šioms veikloms pagal 19.4 veiklos sritį skirtos viešosios išlaidos sudarė daugiau nei 289 tūkst. eurų.

Iki 2016 m. pabaigos lėšų dar nebuvo skirta tarptautinio bei regioninio bendradarbiavimo projektams įgyvendinti pagal 19.3 veiklos sritį. Paraiškos bendradarbiavimo projektams rinktos 2017 m. balandžio mėnesį, todėl rengiant ataskaitą dar **nebuvo sukurtų VVG partnerysčių**. Paminėtina, kad pareiškėjų aktyvumas nebuvo didelis, nes buvo gauta viena paraiška. Mažo pareiškėjų aktyvumo priežastys buvo susijusios su tuo, kad: 1) VVG buvo užsiėmusios vietos plėtros strategijų, o vėliau – vietos projektų atrankos dokumentacijos rengimu; 2) VVG nepalankiai vertino kai kuriuos bendradarbiavimo projektų atrankos

¹¹⁸ Interviu su 19.1 veiklos srities kuratoriumi rezultatai.

¹¹⁹ Interviu su 19.2 veiklos srities kuratoriumi rezultatai.

kriterijus; 3) VVG nurodė, kad paramos intensyvumas, kuris siekia 80 proc., yra per mažas, nes daugelis VVG narių yra asociacijos ir neturi pakankamai nuosavų išteklių prisidėti prie projektų.¹²⁰

Apibendrinant galima teigti, kad iki 2016 m. pabaigos pagal 6B tikslinę sritį ES paramos lėšomis įgyvendinti veiksmai labiausiai prisidėjo prie vietos infrastruktūros kokybės ir prieinamumo gerinimo kaimo vietovėse. Buvo paremti iš viso 869 projektai, skirti asbestinių stogų dangos keitimui ir privačios mažos apimties infrastruktūros gerinimui, o projektų rezultatais naudojosi 0,28 proc. Lietuvos kaimo vietovių gyventojų. Vertinant poveikio apimtį šalies mastu, pastebėtina, kad ji nebuvo didelė, tačiau mikrolygiu parama buvo labai reikšminga, gerinant kaimo gyventojų gyvenimo sąlygas ir gyvenimo kokybę. Iki 2016 m. pabaigos patvirtintos vietos plėtros strategijos apėmė absoliučiai visus kaimo vietovių gyventojus. Vietos projektai dar nebuvo pradėti įgyvendinti, todėl ES paramos lėšos dar mažai prisidėjo prie aktyvaus kaimo gyventojų dalyvavimo vietos veiksmuose ir naudos iš šių veiksmų gavimo. Be to, dar nebuvo sukurtos papildomos užimtumo galimybės kaimo vietovėse.

Vis dėlto pastebėtina, kad buvo patvirtintos visos 49 vietos plėtros strategijos bei vykdomos kaimo gyventojų, nevyriausybinių organizacijų, verslo atstovų aktyvinimo veiklos, siekiant paskatinti juos dalyvauti, įgyvendinant vietos plėtros projektus. Šios veiklos prisidėjo prie vietos plėtros skatinimo, nes LEADER metodui įgyvendinti skirtose grupėse buvo aptariami visi svarbiausi su vietos plėtros strategijų rengimu ir įgyvendinimu susiję klausimai, užtikrinamas skirtingų sektorių atstovų dalyvavimas, skatinamas bendradarbiavimas.

7. Išvados ir rekomendacijos

115 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
Iki 2016 m. pabaigos buvo renkami projektiniai pasiūlymai regioninio planavimo būdu įgyvendinamiems projektams tiek mažosios infrastruktūros gerinimo, tiek kraštovaizdžio tvarkymo, kaimo kultūros ir gamtos paveldo atnaujinimo projektams. Savivaldybėms, rengusioms ir teikusioms projektinius pasiūlymus, tam tikroms veiklos trūko administracinių gebėjimų, pavyzdžiui, įgūdžių konkrečiose srityse, motyvacijos ir kvalifikacijos projektų rengimui.	Siekiant užtikrinti efektyvesnę regioninio planavimo projektų rengimą ir įgyvendinimą, svarbu spręsti su žmogiškųjų išteklių stoka ar nepakankama kompetencijas susijusias problemas. Siūloma organizuoti mokymus atitinkamų skyrių, rengiančių projektinę dokumentaciją, darbuotojams, organizuoti daugiau viešinimo ir informavimo renginių, vykdyti klausimų ir atsakymų sesijas, kuriose savivaldybių darbuotojai galėtų tiesiogiai užduoti jiems rūpimus ir su projektinių pasiūlymų ar paraiškų rengimu susijusius klausimus.
Iki 2016 m. pabaigos prie vietos plėtros skatinimo LEADER metodu buvo prisidėta daugiau „minkštaisiais“ veiksmais, t. y. buvo rengiamos vietos plėtros strategijos ir skatinamas skirtingų sektorių bendradarbiavimas (pilietinės visuomenės, verslo ir vietos valdžios), vykdomos vietos gyventojų aktyvinimo veiklos.	Toliau įgyvendinti pasiteisinsią gerąją praktiką, organizuojant specialią su LEADER įgyvendinimu susijusių grupių posėdžius mikrolygiu (LEADER darbo grupė, kurioje sprendžiami techniniai klausimai) ir makrolygiu (LEADER koordinavimo grupė, kurioje priimami strateginiai sprendimai). Siekiant informuoti VVG narius ir pristatyti jiems Europos Komisijos, Europos kaimo plėtros tinklo parengtą informaciją, pagrindinius informacijos šaltinius, periodiškai siųsti naujienlaiškius VVG vadovams ar atsakingais paskirtiems asmenims, kuriuose būtų pristatomos pagrindinės naujienos, susijusios su vietos plėtros strategijų įgyvendinimu.
Buvo užfiksuotas mažesnis VVG aktyvumas, teikiant paraiškas bendradarbiavimo projektams, kurį daugiausiai lėmė didelis VVG užimtumas rengiant vietos plėtros strategijas, tačiau VVG buvo per mažas ir įgyvendinimo taisyklėse numatytas 80 proc. paramos intensyvumas.	Svarstyti galimybes padidinti paramos intensyvumą bendradarbiavimo projektams.

¹²⁰ Interviu su 19.3 veiklos srities kuratoriumi rezultatai.

6C TIKSLINĖ SRITIS „PRIEIGOS PRIE INFORMACINIŲ IR RYŠIŲ TECHNOLOGIJŲ (IRT) DIDINIMAS, JŲ NAUDOJIMO SKATINIMAS IR KOKYBĖS GERINIMAS KAIMO VIETOVĖSE“

18 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU PROGRAMOS INTERVENCIOS PADIDINO PRIEIGĄ PRIE INFORMACINIŲ IR RYŠIŲ TECHNOLOGIJŲ (IRT), PASKATINO JŲ NAUDOJIMĄ IR PAGERINO KOKYBĘ KAIMO VIETOVĖSE?

1. Priemonių, prisidedančių prie 6C tikslinės srities, sąrašas

- M07 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ veiklos sritis 7.3 „Parama plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai“.

Taip pat Programoje planuota, kad prie 6C tikslinės srities įgyvendinimo netiesiogiai prisidės šios priemonės / veiklos sritys:

- M19 „LEADER programa“ veiklos sritis 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“. Kadangi iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pagal vietos plėtros strategijas patvirtintų ir pradėtų įgyvendinti projektų, 19.2 veiklos sritis dar neturėjo įtakos 6C tikslinės srities tikslų įgyvendinimui.

2. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

116 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių: 6C tikslinė sritis

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Pagerėjo IRT prieinamumas kaimo namų ūkiams	R25/T24. Kaimo gyventojų, kurie naudojami naujomis ar geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra (IRT), procentinė dalis	Kaimo vietovių namų ūkių, kurie dėl paramos įgijo prieigą prie IRT, procentinė dalis
	O3. Veiksmų, kuriais remiamos investicijos į plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą ir prieigą prie jos, įskaitant e. valdžios paslaugas, skaičius (7.3 punktas)	
	O15. Gyventojai, kurie naudojami nauja arba geresne IT infrastruktūra (plačiajuosčio interneto infrastruktūra), skaičius (7.3 punktas)	

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami konteksto rodikliai, pavyzdžiui, C1 „Gyventojų skaičius“, bei kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Sukurtos IRT infrastruktūros ir paslaugų kokybė ir kiek tai padidina kaimo vietovių patrauklumą“, „Gyventojų pasitenkinimas sukurtos IRT infrastruktūros / paslaugų kokybe, prieinamumu ir apimtimi“.

3. Taikyti metodai

Pirmiausiai buvo taikomas antrinių informacijos šaltinių analizės metodas ir nagrinėjami NMA pateikti duomenys apie veiksmus, kuriais remiamos investicijos į plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą, taip pat kaimo gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis, skaičių. Siekiant surinkti kontekstinius duomenis, buvo remiamasi Lietuvos statistikos departamento skelbiama informacija.

Norint papildyti antrinius duomenis kokybine informacija, buvo atliktas interviu su prie 6C tikslinės srities prisidedančios priemonės kuratoriumi. Interviu padėjo surinkti duomenis apie plačiajuosčio ryšio infrastruktūrai gerinti skirtą projekto įgyvendinimo situaciją, pagrindines kilusias problemas, sukurtos IRT infrastruktūros ir paslaugų kokybę bei įtaką kaimo vietovių patrauklumo didinimui, taip pat gyventojų pasitenkinimą sukurta infrastruktūra.

4. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

Iki 2016 m. gruodžio 31 d. pagal 6C tikslinę sritį dar nebuvo užbaigtų įgyvendinti projektų, o lentelėje turi būti pateikiami duomenis apie baigtus įgyvendinti projektus ir patirtas išlaidas. Dėl šios priežasties visų

rodiklių absoliučioji vertė 2016 m. pabaigoje dar siekė 0. Atliekant analizę, buvo remiamasi duomenimis apie patvirtintą projektą, skirtą plačiajuosčio ryšio infrastruktūros gerinimui, bei jame planuojamas veiklas, todėl, atsakant į vertinimo klausimą, tekste pateikiamos patvirtintame projekte suplanuotos rodiklių absoliučiosios vertės.

117 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės: 6C tikslinė sritis

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
O3. Veiksmų, kuriais remiamos investicijos į plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą ir prieigą prie jos, įskaitant e. valdžios paslaugas, skaičius (7.3 punktas)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
O15. Gyventojai, kurie naudojami nauja arba geresne IT infrastruktūra (plačiajuosčio interneto infrastruktūra), skaičius (7.3 punktas)	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri rezultato rodikliai							
R25/T24. Kaimo gyventojų, kurie naudojami naujomis ar geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra (IRT), procentinė dalis	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Papildomi rezultato rodikliai							
Kaimo vietovių namų ūkių, kurie dėl paramos įgijo prieigą prie IRT, procentinė dalis	0						NMA stebėsenos duomenų bazė
Bendri konteksto rodikliai							
C1. Gyventojų skaičius (iš jų – kaimo gyventojai)	2 849 317 (937 960) (2016 m.)						Lietuvos statistikos departamentas

5. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, buvo susidurta su duomenų trūkumo problema, nes iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo baigtas įgyvendinti pagal 6C tikslinę sritį vykdytas projektas. Siekiant spręsti šią problemą, buvo vadovaujama duomenimis apie patvirtintą projektą, t. y. suplanuotą nutiesi šviesolaidinių linijų ilgį, taip pat prie plačiajuosčio tinklo prijungti objektų skaičių. Be to, duomenys buvo papildyti interviu rezultatais apie planuojamą plačiajuosčio ryšio prieinamumą ir naudojimą.

6. Atsakymas į vertinimo klausimą

Įgyvendinant prie 6C tikslinės srities prisidedančią priemonę, siekiama didinti prieigą prie informacinių ir ryšių technologijų, skatinti jų naudojimą ir gerinti kokybę kaimo vietovėse. Pagal priemonės M07 veiklos sritį 7.3 remiamas plačiajuosčio ryšio infrastruktūros kūrimas, gerinimas ir plėtimas bei prieiga prie šio ryšio, siekiant mažinti skirtumus tarp Lietuvos miesto ir kaimo gyventojų bei gerinti sąlygas naudotis sparčiu interneto ryšiu. Iki 2016 m. pabaigos buvo **patvirtintas 1 projektas**, skirtas investicijoms į plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą ir prieigą prie jos. Be to, buvo patvirtinta visa šios tikslinės srities

įgyvendinimui skirta parama – daugiau nei 4,431 mln. eurų. 2014–2016 m. pagal 6C tikslinę sritį išmokėtos paramos suma siekė 2,215 mln. eurų ir sudarė 50 proc. viso šiai tikslinei sričiai numatyto finansavimo. Paminėtina, kad projekto įgyvendinimo pradžia šiek tiek užtruško, nes įgyvendinant 7.3 veiklos sritį nėra teikiama *de minimis* pagalba, todėl reikia tvirtinti atskirą valstybės pagalbos schemą, kuri turi būti suderinta su Europos Komisija. Prieš įgyvendinant projektą buvo parengta studija, siekiant nustatyti vadinamąsias „baltąsias dėmes“, į kurias reikėtų tiesti šviesolaidines linijas. Be to, buvo sudaryta galimybė ir gyventojams, manantiems, kad į jų gyvenamąją teritoriją taip pat turėtų būti atvestas šviesolaidinio ryšio kabelis, kreiptis raštu. Visi gyventojų prašymai buvo apsvarstyti, išanalizuota, kokie veiksmai buvo įgyvendinti jų gyvenamojoje vietovėje, ir nemaža dalis pateiktų prašymų patenkinta.¹²¹

Iki 2016 m. pabaigos buvo atliekami linijų projektavimo darbai, o linijų klojimo darbai bus pradėti vykdyti 2017 m. šiltuoju metų laiku. Kadangi projektas dar nebuvo užbaigtas, nebuvo kiekybiškai skaičiuojami rodikliai, susiję su nauja arba geresne plačiajuosčio ryšio infrastruktūra besinaudojančių kaimo gyventojų dalimi, taip pat prieigą prie plačiajuosčio ryšio tinklo įgijusių namų ūkių kaimuose dalimi. Paminėtina, kad įgyvendinant projektą suplanuota prie plačiajuosčio ryšio infrastruktūros prijungti 400 objektų bei nutiesti 340 km šviesolaidinių linijų.¹²² Baigus prijungti visus papildomus objektus prie plačiajuosčio ryšio tinklų, ryšio operatoriai galės prijungti turimą savo prieigos infrastruktūrą ar kurti naują ir teikti plačiajuosčio ryšio paslaugas kaimiškose vietovėse.

Apibendrinant galima teigti, kad ES paramos lėšos jau prisidėjo prie informacinių ir ryšių technologijų plėtros, jų naudojimo skatinimo ir kokybės gerinimo kaimo vietovėse, nes iki 2016 m. pabaigos pagal 6C tikslinę sritį buvo išmokėta pusė jos įgyvendinimui skirtų paramos lėšų. Be to, įgyvendinant projektą buvo užtikrinamas papildomumo efektas, nes buvo tęsiamos anksčiau Susisiekimo ministerijos vykdyto RAIN projekto veiklos.

7. Išvados ir rekomendacijos

118 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
Plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtra matuojama kiekybiniais, t. y. objektyviais, rodikliais apie nutiestą šviesolaidinių linijų ilgį ir prijungtų objektų skaičių, taip pat skaičiuojamas gyventojų, kurie naudojami geresne IT infrastruktūra, skaičius. Vertinant poveikį, aktuali informacija ir apie subjektyvius rodiklius, t. y. gyventojų pasitenkinimą sukurtomis paslaugomis.	Apsvarstyti galimybę atlikti nedidelės apimties gyventojų apklausą, siekiant nustatyti gyventojų pasitenkinimą sukurta infrastruktūra. Tyrimo rezultatai galės būti naudojami, rengiant 2019 m. ataskaitą ir vertinant poveikį remiantis tiek objektyviais, tiek subjektyviais rodikliais.

¹²¹ Interviu su 7.3 veiklos srities kuratoriumi rezultatai.

¹²² Paminėtina, kad įgyvendinamas antras pagal priemonės M07 veiklos sritį 7.3 vykdomo projekto etapas – projektas PRIP-2. Pirmuoju PRIP projekto etapu, įgyvendintu 2014–2015 m., buvo suprojektuota ir nutiesta daugiau nei 485 km šviesolaidinių kabelinių linijų, prijungti 432 objektai, o į 399 iš jų operatoriai jau teikia paslaugas. Detalesnė informacija adresu: <https://www.nma.lt/index.php/naujienos/darbai-placiajuosciam-rysiui-plesti-tesiami/11154>.

19 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU SINERGIJOS TARP PRIORITETŲ IR TIKSLINIŲ SRIČIŲ PADIDINO PROGRAMOS EFEKTYVUMĄ?

1. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

119 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Pagal Programą remiamos priemonės papildo viena kitą, o per jų sąveiką yra užtikrinama sinergija	Visi rezultato rodikliai ir papildomi rezultato rodikliai	Visi papildomi rodikliai, kurie yra naudojami, vertinant pirminį ir antrinį Programos intervencijų prisidėjimą prie tikslinių sričių
Priemonių parengimo logika užtikrina jų sinergiją tikslinių sričių, prioritetų ir Programos lygiu		

2. Taikyti metodai

Atsakant į vertinimo klausimą, buvo atliekamas kokybinis vertinimas, išanalizuojant, kaip prie konkrečių tikslinių sričių prisidedančios priemonės papildo viena kitą ir kaip yra užtikrinama sinergija tikslinių sričių, prioritetų ir Programos lygiu.

3. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

Analizuoti visų rodiklių kiekybinės reikšmės, pateiktos prie atskirų tikslinių sričių analizės, todėl šiame skyriuje jos atskirai nėra pateikiamos.

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Problemų atliekant analizę nekilo.

5. Atsakymas į vertinimo klausimą

Rengiant Programą ir planuojant intervencijos logiką, buvo pasirinkti prie kiekvienos tikslinės srities prisidedančių priemonių rinkiniai. Tiesiogines investicijas, kurios skirtos konkrečioms kaimo plėtos problemoms spręsti, papildė horizontalios arba „minkštosios“ investicijos, kurios skirtos mokymo ir konsultavimo veikloms bei padeda paramos gavėjams įgyti trūkstamų žinių, gebėjimų ir kompetencijos. Tarp prie 1A, 1B ir 1C tikslinių sričių prisidedančių priemonių, kurios skirtos žinių perdavimo ir informavimo veiklai, konsultavimo paslaugoms bei EIP veiklos grupių projektų įgyvendinimo skatinimui, ir tarp prie kitų tikslinių sričių prisidedančių priemonių užfiksuota teigiama sąveika. Pavyzdžiui, iki 2016 m. pabaigos buvo patvirtinti ir pradėti organizuoti mokymų projektai, kurie prisidės prie 2A, 2B, 2C, 4A, 4B, 4C ir 6B tikslinių sričių tikslų įgyvendinimo. Pagal konsultavimo paslaugoms teikti skirtą priemonę iki 2016 m. buvo renkamos konsultavimo paslaugų gavėjų, t. y. ūkininkų, jaunųjų ūkininkų ir kitų žemės valdytojų, miško valdytojų bei kaimo vietovėse veikiančių įmonių, paraiškos. Didžiausio susidomėjimo sulaukė būtent ūkininkams skirtos konsultacijos, todėl, pradėjus jas įgyvendinti, bus užtikrinta teigiama sąveika tarp konsultacijoms skirtos priemonės ir prie 2A, 2B tikslinių sričių prisidedančių priemonių, taip pat prie 4 prioriteto tikslinių sričių prisidedančių priemonių. Vis dėlto siekiant užtikrinti kuo didesnę priemonių sąveiką ir teigiamą poveikį, svarbu užtikrinti, kad „minkštosios“ priemonės taip pat būtų pradėtos įgyvendinti maždaug vienodu laiku kaip ir tiesioginės investicijos.

Vertinant prie 2A tikslinės srities prisidedančių priemonių rinkinį, pastebėtina, kad jos papildo viena kitą ir sustiprina bendrą paramos poveikį. Finansine apimtimi didžiausia yra investicijoms į žemės ūkio valdas, žemės ūkio produktų perdirbimui ir rinkodarai skirta priemonė M04, pagal kurią vykdomi pakankamai didelės apimties ūkių modernizavimo projektai. Šią priemonę papildo smulkiesiems ūkiams ir jų modernizavimui bei konkurencingumo didinimui skirta priemonės M06 veiklos sritis. Be to, prie ūkių konkurencingumo didinimo turėtų prisidėti ir ūkių modernizavimo veiklas papildyti pagal priemonę M16 teikiama parama, skirta smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui, taip pat trumpoms tiekimo grandinėms

kurti ir vietos rinkoms skatinti. Kadangi pagal šią priemonę iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo įgyvendintų projektų, realios sąveikos su kitomis dviem prie 2A tikslinės srities prisidedančiomis priemonėmis bendradarbiavimo skatinimui skirti veiksmai dar neturėjo.

Vertinant prie 2B tikslinės srities prisidedančių priemonių rinkinį, pastebėtina, kad tiesiogiai jaunųjų ūkininkų įsikūrimui finansuoti skirta priemonės M06 veiklos sritis. Be to, įsikūrusiems jaunesiems ūkininkams yra skirtos mokymo ir konsultavimo veiklos, kurios papildo tiesiogines įsikūrimo investicijas. Jaunesiems ūkininkams skirti mokymai, vertinant pagal iki 2016 m. pabaigos surinktus stebėsenos duomenis, yra itin populiarūs, o aktualiausios mokymų temos susijusios su agrarine aplinkosauga, buhalterinės apskaitos tvarkymu, tręšimo planų įgyvendinimu. Vis dėlto paminėtina, kad 2016 m. mokymų veiklos tik pradėtos vykdyti, o konsultavimo veiklos dar neįgyvendintos, todėl priemonių sąveika nebuvo didelė. Svarbu akcentuoti, kad prie kartų kaitos palengvinimo žemės ūkyje ir jaunųjų ūkininkų rėmimo prisidedama, įgyvendinant ir prie kitų tikslinių sričių prisidedančias priemones, pavyzdžiui, investicijoms į materialųjį turtą skirtą priemonę M04, pagal kurią skatinami jaunųjų ūkininkų įgyvendinami projektai.

2C tikslinei sričiai įgyvendinti skirtame priemonių rinkinyje esančios priemonės pasižymi tarpusavio suderinamumu, nes yra investuojama į miškų infrastruktūros gerinimą pagal priemonės M04 veiklos sritį bei į miškininkystės technologijas pagal M08 priemonės veiklos sritį, kurias būtų galima taikyti, naudojantis pagerinti infrastruktūra. Be to, „kietąsias“ investicijas papildo „minkštosios“ priemonės, t. y. konsultacijos miško valdytojams ir miškininkystės temomis vykdomi mokymai.

3A tikslinei sričiai įgyvendinti skirtų priemonių rinkinį sudarančios priemonės taip pat pasižymi teigiama tarpusavio sąveika, nes pagal priemonės M04 veiklos sritis vykdomas veiklas, skirtas investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą ir apdorojimą bei didinantiems žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, t. y. infrastruktūrinės investicijas, papildė tiesiogiai didesnės pridėtinės vertės produktus gaminantiems gamintojams, dalyvaujantiems kokybės sistemose, remti skirta parama pagal priemonę M03. Be to, gamintojų konkurencingumo ir geresnės kokybės produkcijos gamybos siekiama, skatinant gamintojų kooperaciją ir trumpų tiekimo grandinių kūrimą. Iki 2016 m. pabaigos gamintojų kooperacijai ir trumpų tiekimo grandinių kūrimui skirti projektai dar nebuvo įgyvendinami, todėl jų sąveika su kitomis prie 3A tikslinės srities prisidedančiomis priemonėmis buvo neutrali.

Prie 3B tikslinės srities įgyvendinimo prisideda priemonė M17, skirta rizikos valdymui. Paminėtina, kad šios tikslinės srities sąsajos su kitomis tikslinėmis sritimis yra neutralios.

Prie 4A, 4B ir 4A tikslinių sričių, susijusių su žemės ūkio ir miškininkystės ekosistemų atkūrimu, išsaugojimu ir pagerinimu, prisidedančių priemonių rinkinys pasižymi didele sinergija, nes pagal daugelį aplinkosauginių priemonių taikomi ūkininkavimo ar miškininkystės veiklos apribojimai, draudžiamas ar ribojamas trąšų naudojimas, miško kirtimai, skatinamos ekologiškos ūkininkavimo praktikos ir pan., siekiant išsaugoti biologinę įvairovę, gerinti vandens ir dirvožemio kokybę. Be to, pagal skirtingas priemones yra remiamos panašios veiklos, o tai sukuria papildomumo efektą ir sustiprina Programos poveikį. Pavyzdžiui, pagal priemonės M04 veiklos sritį parama yra skiriama maldinės nendrinukės buveinių išsaugojimui, o pagal priemonės M10 kelias veiklos sritis taip pat yra remiamas maldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose bei šlapynėse. Pagal priemonę M12, pagal kurią remiamas ūkininkavimo ir miškininkystės veiklos apribojimų laikymasis „Natura 2000“ teritorijose ir su Vandens pagrindų direktyvos įgyvendinimu susijusios veiklos, teikiama parama papildo pagal priemonę M10 įgyvendinamus veiksmus, kurie skirti „rizikos“ vandens telkinių būklės apsaugai. Paminėtina, kad tiesiogines investicijas į aplinkosauginės situacijos gerinimą papildo ir „minkštosios“ priemonės, t. y. mokymai ir konsultacijos apie agrarinę aplinkosaugą ir kraštovaizdžio gerinimą, ūkininkavimą hidrografiškai jautriose zonose, tausojamąjį ūkininkavimą, dalyvavimą aplinkos apsaugos priemonėse ir kt.

Prie 5C tikslinės srities prisidedančių priemonių rinkinys užtikrina, kad būtų remiamos skirtingos atsinaujinančios energijos gamybos formos, t. y. biomasės iš daugiamečių kultūrų gamyba, biomasės iš medžio atliekų gamyba ir biodujų gamyba. Šios energijos gamybos formos remiamos per skirtingas priemones, tiesiogiai ir netiesiogiai prisidedančias prie 5C tikslinės srities, todėl yra užtikrinamas priemonių papildomumas. Biomasės iš daugiamečių kultūrų gamybai ir biodujų gamybai skirtos dvi priemonės M04 veiklos sritys, o biodujų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų skirta priemonės M06 veiklos sritis. Šios

priemonės Programoje suplanuotos kaip tiesiogiai prisidedančios prie energijos gamybos atsinaujinančių energijos šaltinių skatinimo. Paminėtina, kad prie biomasės iš medžio atliekų gamybos skatinimo prisideda priemonės M06 veiklos sritis 8.6, pagal kurią finansuojamas miškininkystės technologijų įsigijimas. Ši priemonė Programoje nurodyta kaip netiesiogiai prisidedanti prie 5C tikslinės srities, o tiesioginis jos poveikis yra 2C tikslinei sričiai, kuriai ir priskirtos visos 8.6 veiklos sričiai numatytos lėšos. Vis dėlto atsižvelgiant į tai, kad iki 2016 m. pabaigos iš visų atsinaujinančios energijos gamybai skirtų veiksmų veiklos buvo užbaigtos tik pagal 8.6 veiklos sritį, galima teigti, kad ši priemonė prisidėjo prie 5C tikslinės srities įgyvendinimo. Be to, buvo užtikrinta stipri teigiama sąveika tarp 2C ir 5C tikslinių sričių.

Prie 5D tikslinės srities prisidedančios priemonės apima „minkštąsias“ investicijas ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų bei amoniako emisijoms mažinti skirtus veiksmus, finansuojamus pagal priemonę M10. Pastebėtina, kad kaip tiesiogiai prie 5D tikslinės srities prisidedanti suplanuota tik viena priemonės veiklos sritis, skirta specifinių pievų tvarkymui, tačiau netiesioginį poveikį turi ir beveik visos kitos priemonės veiklos sritys. Dėl šios priežasties paremtas plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, tiesiogiai prisidedančios prie šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo, yra mažesnis nei paremtas plotas, kuriama prie 5D tikslinės srities prisidedama netiesiogiai. Įtraukiant ne tik tiesiogiai, bet netiesiogiai prisidedančius veiksmus, paremtas plotas, kuriame Programa daro teigiamą poveikį, išauga.

5E tikslinei sričiai skirtų priemonių rinkinys apima paramą miško įveisimui pagal priemonės M08 veiklos sritį bei šlapynių tvarkymui skirtą paramą pagal priemonės M10 veiklos sritį. Tiesiogines investicijas į anglies dioksido sekvestraciją užtikrinančius veiksmus papildo „minkštosios“ priemonės, skirtos ūkininkų ir miško valdytojų konsultavimui. Paminėtina, kad visos šios priemonės programoje suplanuotos kaip tiesiogiai prisidedančios prie 5E tikslinės srities įgyvendinimo, be to, tarp priemonių yra stipri teigiama sąveika (veiksmai įgyvendinami tiek žemės ūkio paskirties žemėje, tiek miško paskirties žemėje). Programoje taip pat suplanuoti ir netiesiogiai prie anglies dioksido sekvestracijos prisidedantys veiksmai, įgyvendinamai pagal priemonės M08 veiklos sritis, skirtas miškams padarytos žalos prevencijai ir atlyginimui, taip pat miško ekosistemų atsparumo ir aplinkosauginės vertės didinimui, ir priemonę M12, skirtą veikloms „Natura 2000“ teritorijose. Įtraukiant ne tik tiesiogiai, bet netiesiogiai prie anglies dioksido sekvestracijos prisidedančius veiksmus, paremtas plotas, kuriame Programa daro teigiamą poveikį, išauga.

Vertinant prie 6A tikslinės srities prisidedančių priemonių rinkinį, pastebėtina, kad jos papildo viena kitą ir sustiprina paramos poveikį veiklos įvairinimui kaimo vietovėse. Pagal dvi priemonės M06 veiklos sritis parama skiriama tiek alternatyvios žemės ūkiui ekonominės veiklos pradžiai, tiek plėtrai kaimo vietovėse. Pagal mokymams ir konsultavimui skirtas priemones siekiama kaimo gyventojams suteikti žinių, kurios būtų naudingos, pradėdant žemės ūkiui alternatyvią veiklą. Pastebėtina, kad 6A tikslinė sritis turi stiprią sinergiją tiek su 2C tiksline sritimi, pagal kurią remiamos investicijos į miškininkystės technologijas ir darbo vietų ne žemės ūkio sektoriuje kūrimą, tiek su 5C tiksline sritimi, pagal kurią remiami atsinaujinančios energijos gamybai skirti projektai, taip pat prisidedantys prie veiklos įvairinimo kaime. Be to, stipri sinergija fiksuojama ir su 6B tiksline sritimi, nes pagal LEADER priemonę įgyvendinami vietos plėtros projektai taip pat yra skirti įvairioms ne žemės ūkio veikloms plėtoti (pavyzdžiui, tradiciniam verslui, socialiniam verslui vykdyti).

Prie 6B tikslinės srities prisidedančių priemonių rinkinyje esančios priemonės M07 ir M19 papildo viena kitą, be to, jas įgyvendinant yra taikomos skirtingos projektų įgyvendinimo prieigos, t. y. „iš viršaus į apačią“ (regioninis planavimas) ir „iš apačios į viršų“ (vietos projektų įgyvendinimas LEADER metodu). Tiek savivaldybės, tiek vietos projektų vykdytojai įgyvendina viešosios infrastruktūros, kraštovaizdžio, gamtos ir kultūros paveldo tvarkymui skirtus projektus. Prie 6B tikslinės srities prisidedanti priemonė M19 turi sinergiją su daugeliu tikslinių sričių (1C, 2A, 3A, 4A, 4B, 4C, 6A), nes pagal ją planuojami įgyvendinti vietos projektai netiesiogiai prisideda prie šioms sritimis keliamų tikslų įgyvendinimo, pavyzdžiui, aplinkosaugos, veiklos įvairinimo kaime, atsinaujinančios energijos gamybos skatinimo, kaimo vietovėse gaminamų produktų kokybės gerinimo ir kt.

Prie 6C tikslinės srities įgyvendinimo prisideda priemonės M07 veiklos sritis, skirta plačiajuosčio ryšio tinklo infrastruktūros plėtrai kaimo vietovėse. Paminėtina, kad pagal šią tikslinę sritį įgyvendinami veiksmai turi sinergiją su anksčiau Susiekimo ministerijos įgyvendintu projektu RAIN, kuri įgyvendinant pradėta kurti

gerinti plačiajuosčio ryšio infrastruktūra Lietuvoje, ir tęsia jo veiklas. Vadinas, yra užtikrinama išorinė kaimo plėtrai skirtų lėšų sinergija iš kitų ES fondų finansuotais veiksmais.

6. Išvados ir rekomendacijos

120 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
<p>Faktiškai visais atvejais buvo užtikrinta teigiama sąveika ir papildomumas tarp prie tikslinių sričių prisidedančių priemonių, tačiau sinergiją su horizontaliomis priemonėmis 2014–2016 m. pasiekti kliudė vėlyvesnė mokymui ir konsultavimui skirtų veiklų pradžia, kurią iš dalies lėmė ir priemonių įgyvendinimo specifika (pavyzdžiui, mokymų projektuose pirmiausiai paraiškas pateikia mokymų organizatoriai, o jas patvirtinus dar reikia laiko pasiruošti ir pradėti mokymus; konsultavimo projektuose pirmiausiai paraiškos renkamos iš konsultavimo paslaugų teikėjų ir, tik atrinkus paslaugų teikėjus, pradedamos rinkti paraiškos iš konsultavimo paslaugų gavėjų).</p>	<p>Siekiant „kietųjų“ priemonių ir „minkštųjų“ priemonių sinergijos, svarbu užtikrinti ankstyvesnę mokymų ir konsultavimo priemonių įgyvendinimo pradžią, t. y. ankstesnę paraiškų rinkimą ir projektų įgyvendinimo pradžią. Jei mokymai ir konsultacijos vyktų paraleliai kaip ir tiesioginėms kaimo plėtros veikloms skatinti skirti projektai, tai įgytas žinias būtų galima iš karto taikyti praktikoje, pavyzdžiui, įgyvendinant jaunųjų ūkininkų įsikūrimo projektus, pradedant alternatyvius žemės ūkio veiklai verslus. Kai paramos gavėjai gauna paramą konkrečioms projektams įgyvendinti ir ne visuomet turi reikiamų žinių, tuomet jie turi mokytis bandymų ir klaidų keliu.</p>

20 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU TECHNINĖ PARAMA PRISIDĖJO PRIE REGLAMENTO (ES) NR. 1303/2013 59(1) STRAIPSNYJE IR REGLAMENTO (ES) NR. 1305/2013 51(2) STRAIPSNYJE IŠKELTŲ TIKSLŲ PASIEKIMO?

1. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus

121 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto ir rezultato rodikliai	Papildomi rezultato rodikliai
Sustiprinti instituciniai ir administraciniai gebėjimai, reikalingi efektyviam Programos valdymui	Programą administruojančių darbuotojų skaičius Apmokytų darbuotojų (administruojančių Programą) skaičius per metus	-
Sustiprinti svarbiausių partnerių, kurie įvardinti Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 5(1) straipsnyje, gebėjimai	-	Į Programos rengimo, įgyvendinimo ir stebėsenos veiklas įtrauktų partnerių skaičius
Pagerinta stebėseną	Suorganizuotų patikrų vietoje skaičius per metus	IT sistemų, kurios skirtos Programos valdymui, funkcionalumas
Buvo pagerintas vertinimo metodų taikymas ir gauti pagrįsti vertinimo rezultatai	Studijų, tyrimų, vertinimų skaičius	-
Buvo keičiamasi informacija apie vertinimo praktikas	-	Vertinimo renginių, kuriuose dalyvavo Programą administruojantys darbuotojai, skaičius
Visuomenė buvo informuojama apie Programos įgyvendinimą ir užtikrinta informacijos sklaida	Organizuotų seminarų, konferencijų, mokymų, kitų viešinimo ir informavimo renginių skaičius	Programos komunikacijos ir informacijos sklaidos veiklų tipas
	Organizuotuose seminaruose, konferencijose, mokymuose, kituose viešinimo ir informavimo renginiuose dalyvavusių asmenų skaičius	Visuomenės, informuotos apie kaimo plėtra teikiamą paramą, dalis
	Programos viešinimo per radiją, televiziją trukmė (min)	Potencialių pareiškėjų ir paramos gavėjų, teigiančių, kad pakanka informacijos apie kaimo plėtrai teikiamą paramą, dalis
Sumažinta paramos gavėjų administracinė našta	-	Paraiškos pateikimo ir mokėjimo proceso trukmė

Be bendrų ir papildomų rezultato rodiklių bus naudojami kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Komunikacijos ir informacijos sklaidos veiklų kokybė ir efektyvumas“, „Techninės paramos lėšomis parengtų ataskaitų kokybė (pavyzdžiui, teminių vertinimų)“, „Darbuotojų, kurie įsitraukę į Programos valdymą, gebėjimai (pagal gebėjimų tipą)“, „Gebėjimų stiprinimo veiklų tipai“, „Partnerių gebėjimai“ ir kt.

2. Taikyti metodai

Pirmiausiai buvo atliekama antrinių informacijos šaltinių analizė ir nagrinėjami ŽŪM pateikti duomenys apie bendrų produkto ir rezultato rodiklių, susijusių su Programos įgyvendinimo ir viešinimo veiklų stebėseną, pasiekimą. Ši informacija buvo papildyta ŽŪM ir NMA paramos projektų įgyvendinimo ataskaitose pateikiamais duomenimis apie pagal pirmąją ir antrąją techninės pagalbos veiklos sritis įgyvendintus veiksmus, taip pat institucijų interneto svetainėse pateikiama informacija (pavyzdžiui, apie elektroninį paraiškų ir mokėjimo prašymų pateikimo procesą). Tais atvejais, kai nebuvo galimybės surinkti kiekybinių duomenų apie papildomų rezultato rodiklių pasiekimą, buvo formuluojamos kokybinio pobūdžio išvalgos. Siekiant papildyti antrinių informacijos šaltinių duomenis, buvo atlikti interviu su priemonės „Techninė parama“ kuratoriais apie Programą administruojančių institucijų darbuotojų gebėjimų stiprinimo poreikio

nustatymą, taip pat įgyvendintų komunikacijos ir informacijos veiklų kokybę ir efektyvumą, parengtų vertinimo ataskaitų kokybę ir pan.

3. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

122 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
Programą administruojančių darbuotojų skaičius	572						ŽŪM ir NMA pateikti duomenys
Apmokytų darbuotojų (administruojančių Programą) skaičius per metus	683						ŽŪM pateikti duomenys
Suorganizuotų patikrų vietoje skaičius per metus	15 966						ŽŪM pateikti duomenys
Organizuotų seminarų, konferencijų, mokymų, kitų viešinio ir informavimo renginių skaičius	93						ŽŪM pateikti duomenys
Organizuotuose seminaruose, konferencijose, mokymuose, kituose viešinio ir informavimo renginiuose dalyvavusių asmenų skaičius	2 435						ŽŪM pateikti duomenys
Programos viešinio per radiją, televiziją trukmė (min)	5 846						ŽŪM pateikti duomenys
Studijų, tyrimų, vertinimų skaičius	7						ŽŪM pateikti duomenys
Papildomi rezultato rodikliai							
Į Programos rengimo, įgyvendinimo ir stebėsenos veiklas įtrauktų partnerių skaičius	~346						Partnerystės sutartis
Visuomenės, informuotos apie kaimo plėtra teikiamą paramą, dalis		48%					NMA atliktos apklausos duomenys
Potencialių pareiškėjų ir paramos gavėjų, teigiančių, kad pakanka informacijos apie kaimo plėtrai teikiamą paramą, dalis		83%					NMA atliktos apklausos duomenys
Vertinimo renginių, kuriuose dalyvavo Programą administruojantys darbuotojai, skaičius	3						Lietuvos kaimo tinklo 2016 m. veiksmų planas

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Atliekant analizę, buvo susidurta su dviem iššūkiais. Pirmasis iš jų susijęs su kiekybinių duomenų trūkumu kai kuriems rodikliams apskaičiuoti. Atsižvelgiant į tai, kai kurie kiekybiniai rodikliai buvo paversti kokybiniais ir remiantis jais daromos kokybinės išvalgos. Antrasis iššūkis buvo susijęs su techninės pagalbos veiklos sričių įgyvendinimo ataskaitų, kurias rengia institucijos, pateikimo terminu. Institucijos ataskaitas turi parengti iki einamųjų metų liepos 1 d., todėl atliekant analizę ataskaitos apie 2016 m. vykdytas veiklas dar nebuvo prieinamos. Siekiant spręsti šią problemą, buvo vadovaujamosi priemonės kuratorių pateiktais išankstiniais duomenimis, taip pat interviu rezultatais.

5. Atsakymas į vertinimo klausimą

Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 59 (1) straipsnyje numatyta, kad iš Europos Sąjungos investicinių fondų (toliau – ESI fondų) galima remti pasirengimo, valdymo, stebėsenos, vertinimo, informavimo ir komunikacijos, tinklų kūrimo, skundų sprendimo, kontrolės ir audito veiksmus. ESI fondų parama gali būti naudojama, remiant veiksmus, kuriais siekiama mažinti paramos gavėjų administracinę naštą, įskaitant elektroninio keitimosi duomenimis sistemas ir veiksmus, kuriais siekiama stiprinti valstybės narės institucijų ir paramos gavėjų gebėjimus administruoti ir naudoti tų fondų paramą. ESI fondų parama taip pat gali būti naudojama partnerių gebėjimams stiprinti ir partnerių keitimosi gerąja patirtimi praktikoms skatinti.¹²³ Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 51 (2) straipsnyje numatyta, kad iki 4 proc. kiekvienai kaimo plėtros programai skirtų lėšų gali būti skirta Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 59 straipsnyje nurodytoms užduotims ir išlaidoms.¹²⁴

Vertinant tikslo, susijusio su pasirengimo įgyvendinti Programą, jos valdymo, stebėsenos ir vertinimo veiklomis, įgyvendinimą, analizuojamos institucinių ir administracinių gebėjimų, reikalingų efektyviam Programos valdymui, stiprinimo priemonės, taip pat nagrinėjamos svarbiausių partnerių gebėjimų stiprinimo priemonės, vertinamos stebėsenos gerinimo, kontrolės ir audito priemonės, vertinimų kaip Programos įgyvendinimo tobulinimo instrumento naudojimas ir keitimasis informacija apie vertinimo praktikas. Šios veiklos finansuojamos pirmąją priemonės M20 veiklos sritį, skirtą Programos įgyvendinimui. Pagal šią veiklos sritį ES paramos lėšos naudojamos darbuotojų, visą ar dalį darbo laiko skiriančių darbu su Programa, darbo užmokesčio ir kitų išlaidų finansavimui, ekspertų, konsultavimo ir audito paslaugoms, studijoms ir tyrimams atlikti, informacinėms ir kompiuterinėms sistemoms diegti ir palaikyti, dalyvavimo mokymuose, konferencijose, seminaruose ir kituose renginiuose išlaidoms padengti, su Programa susijusiems renginiams organizuoti, vertinimo ir stebėsenos veikloms finansuoti. Paramos gavėjai pagal šią veiklos sritį gali būti ŽŪM, NMA ir ŽŪIKVC.

Vėlavimas pradėti techninės pagalbos veiklas ir tuo susijusių duomenų trūkumas Europos Komisijos buvo įvardintas kaip pagrindinis iššūkis, tačiau Lietuvoje su juo nebuvo susidurta. Tinkamam Programos įgyvendinimui skirtos veiklos buvo vykdomos aktyviai, o iki 2016 m. pabaigos joms išmokėtų lėšų suma siekė daugiau nei 16,6 mln. eurų. 2016 m. Programą administruojančių darbuotojų skaičius siekė apie 572 asmenis, kurie dirbo ŽŪM, NMA ir ŽŪIKVC. Siekiant stiprinti su Programa dirbančių darbuotojų administracinius ir institucinius gebėjimus, buvo organizuojami mokymai ir įgyvendinamos kitos kvalifikacijos stiprinimo priemonės. Apmokytų darbuotojų skaičius per metus siekė 683 darbuotojus, kurie dirbo ŽŪM ir NMA.

Nagrinėjant pagrindines institucijų vykdytas gebėjimų stiprinimo veiklas, jas galima suskirstyti į du tipus: darbuotojų dalyvavimą renginiuose užsienyje, susijusiuose su Programos gyvendinimo koordinavimu, valdymu ir priežiūra, taip pat su keitimusi patirtimi su kitomis ES valstybėmis, bei į darbuotojų dalyvavimą mokymuose Lietuvoje. Analizuojant dalyvavimą užsienyje vykusiuose renginiuose, pastebėtina, kad ŽŪM

¹²³ 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai, Europos žemės ūkio fondai kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniai fondai, Sanglaudos fondai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondai taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006.

¹²⁴ 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1305/2013 dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005.

darbuotojai dalyvavo susitikimuose, Europos Komisijos komitetų, darbo grupių posėdžiuose, seminaruose, konferencijose, Europos kaimo plėtros tinklo organizuojuose renginiuose, ekspertų grupių pasitarimuose, šalių narių nacionalinių kaimo tinklų susitikimuose. NMA darbuotojai taip pat dalyvavo ekspertų darbo grupių susitikimuose ir konferencijose, susijusiose su Programos įgyvendinimu. Nagrinėjant Lietuvoje vykdytus mokymus, pastebėtina, kad daugelis jų buvo skirti specifiniams gebėjimams gerinti. ŽŪM darbuotojai daugiausiai dalyvavo mokymuose, skirtuose užsienio kalbų mokėjimui gerinti, kompiuteriniam raštingumui didinti, taip pat buvo mokymų, skirtų viešųjų pirkimų organizavimui, supaprastintų viešųjų pirkimų vykdymui, viešuosiuose pirkimuose pateiktų pasiūlymų ekonominio naudingumo vertinimui, kokybės vadybos sistemų reikalavimams pristatyti. Atsižvelgiant į tai, kad viešųjų pirkimų organizavimas vis dar kelia pakankamai daug iššūkių, Programą administruojančių darbuotojų dalyvavimas tokiuose mokymuose vertintinas itin palankiai. NMA darbuotojai daugiausiai dalyvavo mokymuose apie audito procedūrų vykdymą (kokybės vadybos sistemos vidaus audito, integruotos vadybos sistemos vidaus audito), viešųjų pirkimų organizavimą, buhalterinę apskaitą, elektroninių dokumentų valdymą, verslo planų analizę, taip pat kompiuterinio raštingumo gerinimo, užsienio kalbų įgūdžių tobulinimo, korupcijos prevencijos paramos skirstymo srityje mokymuose.

Veiksmingam Programos įgyvendinimui yra svarbūs ne tik administruojančiose institucijose dirbančių darbuotojų gebėjimai, bet ir aktyvus pagrindinių partnerių įsitraukimas. 2014–2020 m. naudojamosi ankstesniu programavimo laikotarpiu sukurta partnerystės struktūra – Lietuvos kaimo tinklu. 2016 m. šio tinklo narių skaičius siekė 346 institucijas ir organizacijas, kurios daugiau ar mažiau įsitraukusios į kaimo plėtros politikos įgyvendinimą. Partnerystės sutartyje nurodoma, kad rengiant Programą į konsultacijas buvo įtraukta daugiau nei 900 tuometinių Lietuvos kaimo tinklo narių, o socialinis dialogas vyko teminiuose Tinklo komitetuose. Partnerių įsitraukimas yra svarbus visuose Programos įgyvendinimo etapuose, t. y. rengiant Programą, ją įgyvendinant, atliekant stebėseną ir vertinimą, o šis procesas detalčiau aprašomas šios ataskaitos 5 skyriuje, skirtame horizontaliųjų principų įgyvendinimui. Siekiant užtikrinti tinkamą partnerių įsitraukimą, yra svarbu, kad kaimo plėtros procese dalyvaujančios organizacijos turėtų pakankamai informacijos ir žinių apie šiam sektoriui skiriamą ES fondų paramą bei investicinius prioritetus. Iki 2016 m. pabaigos techninės pagalbos lėšomis buvo prisidėta prie partnerių, dalyvaujančių Programos įgyvendinime, gebėjimų stiprinimo, nes buvo organizuojamos apskritojo stalo diskusijos, seminarai, kuriuose partneriai supažindinti su .

Siekiant užtikrinti tinkamą Programos įgyvendinimą ir veiksmingą kaimo plėtrai skirtų lėšų panaudojimą, svarbų vaidmenį vaidina kontrolės, stebėsenos ir vertinimo veiklos. 2016 m. institucijos aktyviai tikrino projektų įgyvendinimo procesą. Per metus buvo atlikta beveik 16 tūkst. patiktų vietoje, kurias faktiškai visas įgyvendino projektų vykdymą prižiūrinčios institucijos – NMA ir ŽŪIKVC. Stebėsenos duomenų rinkimui itin svarbios informacinės sistemos, kurios leidžia automatizuotai administruoti Programos paramą, vykdyti priemonių administravimo valdymo kontrolę. Techninės pagalbos lėšomis buvo vykdomi šių sistemų (KPPAIS, KPPAIS2, STIS, PRIS) tobulinimo ir priežiūros darbai.

ES finansinės paramos vertinimus taip pat galima išskirti kaip svarbų Programos įgyvendinimo tobulinimo šaltinį. 2016 m. ŽŪM ir NMA užsakė ir įgyvendino 7 projektus dėl studijų, tyrimų ir vertinimų parengimo. ŽŪM darbuotojai, siekdami kelti savo kvalifikaciją, dalyvavo renginiuose, skirtuose būtent vertinimų veiklos tobulinimui, pavyzdžiui, BŽŪP stebėsenos ir vertinimo ekspertų komiteto posėdžiuose. Be to, 2016 m. buvo organizuoti trys Tinklo renginiai, skirti Programos stebėsenos ir vertinimo veiklai pristatyti. 2016 m. lapkričio 25 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu buvo patvirtintas Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos detalusis 2014–218 metų vertinimo planas, kuriame suplanuoti privalomieji atlikti vertinimai, taip pat vertinimai ir tyrimai, susiję su stebėseną, bei papildomi teminiai vertinimai ir tyrimai (pavyzdžiui, skirti įvertinti Programos indėlį, skatinant inovacijas, mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai, taip pat skirti įvertinti Lietuvos kaimo tinklo veiklų įgyvendinimą ir kt.).

Vertinant **tikslo, susijusio su informavimo ir komunikacijos veiklomis, įgyvendinimą**, analizuojamos informavimo apie Programos įgyvendinimą ir informacijos sklaidos užtikrinimo priemonės. Įgyvendinant komunikacijos ir informavimo veiklas, siekiama informuoti plačiąją visuomenę apie ES paramos naudą žemės ūkiui, miškų ūkiui ir kaimo plėtrai, užtikrinti efektyvų esamų ir galimų pareiškėjų informavimą apie Programos teikiamas galimybes. Viešinti Programos įgyvendinimo gerąją patirtį ir pasiektus rezultatus, pristatyti dažnai pasitaikančias paramos projektų rengimo klaidas ir kt. Pagrindinės numatytos informavimo

ir viešinimo priemonės, skirstant jas pagal tipą, yra: 1) informaciniai straipsniai, reportažai, laidos žiniasklaidos priemonėse (spaudoje, televizijoje, radijuje ir internete); 2) parodos, konferencijos, seminarai, viešinimo kampanijos bei kiti informaciniai ir mokomieji renginiai; 3) Programos įvaizdžio formavimo priemonės (popieriniai ir elektroniniai leidiniai, garso ir vaizdo medžiaga); 4) Apklausa apie Programą ir jos įgyvendinimą, apklausų rezultatų viešinimas. Komunikacijos ir informavimo veiklos buvo vykdomos pagal metinius 2015 m. ir 2016 m. informavimo ir viešinimo planus.¹²⁵ Šiuose planuose buvo aprašytos informavimo ir komunikacijos priemonės, kurias įgyvendins ŽŪM ir NMA, joms vykdyti skirtos lėšos, tikslinės grupės, įgyvendinimo terminai, suplanuoti pasiekti rodikliai. ŽŪM ir NMA planuojamos veiklos buvo atskirtos pagal tikslinę auditoriją, ŽŪM informavimo ir komunikacijos veiklas orientuojant į visuomenę, centrinės ir vietos valdžios institucijas, socialinius partnerius, žiniasklaidą, o NMA informavimo ir komunikacijos veiklas orientuojant į pagrindinę šios institucijos tikslinę grupę – potencialius pareiškėjus ir paramos gavėjus.

ŽŪM ir NMA vykdė informavimo ir viešinimo priemones pagal visus anksčiau minėtus komunikacijos ir informavimo veiklų tipus, t. y. vykdė viešinimą žiniasklaidoje (internetiniuose portaluose, televizijos kanaluose, radijo stotyse, spaudoje), organizavo renginius, įgyvendino Programos įvaizdžio formavimo priemones, taip pat atliko viešosios nuomonės ir žiniasklaidos stebėseną, rezultatų analizę, tyrimus ir studijas. 2016 m. ŽŪM ir NMA organizavo 93 seminarus, konferencijas, mokymus bei kitus informacinius ir mokomuosius renginius, kuriuose dalyvavo daugiau nei 2,4 tūkst. asmenų. Be to, buvo dalyvaujama parodose (pavyzdžiui, „Žalioji savaitė“, „Ką pasėsi...“, „AgroBalt“), kuriose pristatytos paramos pagal Programą galimybės, gerosios patirties pavyzdžiai. Pagrindiniuose televizijos kanaluose bei radijo stotyse transliuotų rubrikų trukmė 2016 m. siekė 5 846 min, t. y. daugiau nei 97 valandas, iš kurių 3 420 min (57 val.) buvo skirtos NMA vykdytoms informavimo ir komunikacijos veikloms, o 2 426 min (40 val.) – ŽŪM vykdytoms veikloms. Paminėtina, kad ne visos suplanuotos informavimo ir viešinimo veiklos buvo įvykdytos, pavyzdžiui, nebuvo įgyvendintos viešinimo akcijos, taip pat ŽŪM planuotos viešosios nuomonės apklausa. Vėluojantį veiklų įgyvendinimą lėmė su viešųjų pirkimų organizavimu susijusios problemos, t. y. viešųjų pirkimų vėlavimas ar paskelbtų viešųjų pirkimų konkursų nutraukimas.

2014–2016 m. NMA vykdė pareiškėjų ir paramos gavėjų bei visuomenės nuomonės tyrimus. Remiantis vykdytų apklausų duomenimis, matyti, kad pareiškėjų ir paramos gavėjų tikslinėje grupėje paramos žinomumas ir informacijos pakankamumo vertinimas yra labai didelis, nes 78 proc. apklaustų pareiškėjų ir paramos gavėjų 2015 m. nurodė, kad informacijos apie paramą kaimo plėtrai jiems pakanka. 2016 m. tokių respondentų dalis dar padidėjo ir siekė 83 proc. Paprašyti įvertinti, ar informaciją apie paramą kaimo plėtrai gauti lengva, 77 proc. pareiškėjų ir paramos gavėjų 2015 m. teigė, kad lengva, o 2016 m. tokių respondentų dalis dar šiek tiek padidėjo ir 80 proc. 2016 m. informavimo ir viešinimo plane numatyti ir pareiškėjų / paramos gavėjų nuomonės pokyčius matuojantys rodikliai „Pareiškėjų bei paramos gavėjų, manančių, kad informacijos apie galimybes gauti paramą pagal įvairias Programos priemones pakanka, dalis“ ir „Pareiškėjų bei paramos gavėjų, manančių, kad informaciją apie galimybes gauti paramą pagal įvairias Programos priemones lengva rasti, dalis“, kurių siekiamas tikslas yra 45 proc. Atsižvelgiant į tai, kad jau 2015 m. šie rodikliai buvo pasiekti ir viršyti, galima teigti, kad suplanuoti rodiklių tikslai yra nepakankamai ambicingi ir turėtų būti peržiūrėti bei padidintos siekiamos reikšmės.

Nagrinėjant visuomenės nuomonės apklausų rezultatus, matyti, kad maždaug pusė apklaustųjų nurodo, jog yra informuoti apie pagal Programą teikiamą paramą (2015 m. informuotų apie paramą kaimo plėtrai dalis siekė 48 proc., o 2016 m. – 45 proc.). Per metus šis rodiklis nežymiai sumažėjo, išaugo visuomenės narių, nurodančių, kad informacijos apie paramą kaimo plėtrai jiems pakanka, dalis (nuo 22 proc. 2015 m. iki 27 proc. 2016 m.). Paminėtina, kad 2016 m. informavimo ir viešinimo plane komunikacijos efektyvumui matuoti numatytas rodiklis, matuojantis Lietuvos gyventojų, žinančių apie Programą, dalį nuo visų šalies gyventojų, o siekiamas tikslas yra 20 proc. Atsižvelgiant į tai, kad 2016 m. apie paramą informuotų šalies

¹²⁵ 2015 m. kovo 25 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-217 patvirtintas „Informavimo ir viešinimo apie Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai paramą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemones laikinasis 2015 metų planas“ ir 2016 m. kovo 15 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-126 patvirtintas Informavimo ir viešinimo apie Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai paramą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemones 2016 metų planas“.

gyventojų dalis siekė 45 proc., galima teigti, kad suplanuotas rodiklio tikslas yra nepakankamai ambicingas ir turėtų būti peržiūrėtas bei padidinta jo tikslinė reikšmė.

Vertinant **tikslo, susijusio su paramos gavėjų administracinės našos mažinimu, įgyvendinimą**, nagrinėjama elektroninių paslaugų plėtra. Nuo 2015 m. birželio mėn. pradėjo veikti elektroninės paslaugos informacinėje sistemoje ŽŪMIS, kur pareiškėjai ir paramos gavėjai gali teikti paraiškas investicinei paramai gauti, mokėjimo prašymus, projektų įgyvendinimo ataskaitas, naudotis kitomis informacinės sistemos teikiamos galimybėmis. Nuo 2016 m. rugsėjo mėn. pagal paskelbtus kvietimus paraiškos renkamos tik elektroniskai – per informacinę sistemą ŽŪMIS (jei įgyvendinimo taisyklėse nenumatyta kitaip). Mokėjimo prašymai, kurie teikiami pagal paraiškas, kurios pateiktos elektroniskai, taip pat turi būti pateikti tik elektroniniu būdu. Projektų įgyvendinimo ataskaitos pagal visas priemones taip pat turės būti teikiamos per ŽŪMIS. Galima teigti, kad elektroninių paslaugų plėtra prisideda prie pareiškėjų ir paramos gavėjų administracinės naštos mažinimo, nes sutrumpėja paraiškos pateikimo procesas, nereikia laukti eilės, fiziškai atvykus į NMA, be to, sumažėja būtinų pateikti dokumentų skaičius, nes dalis jų, pildant paraišką elektroniskai, tiesiogiai gaunami iš įvairių valstybės institucijų ir registrų, kitų valstybės informacinių sistemų. Teikiant paraišką elektroniniu būdu, mažėja klaidų tikimybė, nes neteisingai suvedus informaciją neleidžiama pateikti paraiškos, vadinasi, taupomas pareiškėjų laikas ir išvengiama situacijos, kai jie turėtų tikslinti paraišką dėl joje esančių klaidų.

Apibendrinant galima teigti, kad techninė parama efektyviai prisidėjo prie reglamentuose numatytų tikslų pasiekimo, t. y. efektyvesnio Programos įgyvendinimo valdymo, stebėsenos, vertinimo, taip pat tinkamo komunikacijos ir informavimo veiklų įgyvendinimo. Buvo stiprinami su Programos administravimu dirbančių darbuotojų administraciniai gebėjimai ir keliama kvalifikacija, reikiams paslaugoms suteikti pasitelkiami išorės ekspertai, vykdomi vertinimai ir tyrimai, kurių išvalgos naudotos administruojant Programą. Informacijos ir komunikacijos veiklos buvo įgyvendinamos pagal parengtus informavimo ir viešinimo planus. Paminėtina, kad šiuose planuose pateiktos siekiamos rezultato rodiklių, matuojančių paramos kaimo plėtrai žinomumą ir informacijos pakankamumą tarp pareiškėjų, paramos gavėjų ir visuomenės, buvo pasiektos ir viršytos dar 2015 m., tad svarbu nustatyti ambicingesnius tikslus ir vykdyti kryptingesnę komunikaciją. 2014–2016 m. diegiant naujas elektronines paslaugas buvo mažinama pareiškėjų ir paramos gavėjų administracinė našta, o prie to labiausiai prisidėjo sudarytos galimybės paramos paraiškas, mokėjimo prašymus, projektų ataskaitas teikti elektroniniu būdu.

6. Išvados ir rekomendacijos

123 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
Iki 2016 m. pabaigos buvo aktyviai vykdomos tiek Programos valdymui, įgyvendinimui, stebėsenai ir vertinimui skirtos priemonės, tiek informavimo ir komunikacijos priemonės, todėl Lietuvoje nepasireiškė vienas iš Europos Komisijos įvardintų iššūkių, susijęs su vėlyva techninės pagalbos veiklų įgyvendinimo pradžia. Paminėtina, kad problemų kilo dėl užtrukusių viešųjų pirkimų procedūrų, dėl kurių ne visuomet buvo įvykdomos ar įvykdomos laiku suplanuotos veiklos.	Viešųjų pirkimų organizavimas ir teikiamų paslaugų kokybės priežiūra yra pakankamai aktuali ES fondų lėšų panaudojimo proceso problema, tačiau būdų ją mažinti yra: mokymai, patirties dalybos, standartinių paslaugų (pavyzdžiui, apklausų) pirkimo techninių specifikacijų projektų ar gairių parengimas, o esant poreikiui ir išorės ekspertų pasitelkimas per techninės pagalbos sutartį. Kartais itin daug klausimų kelia tiekėjų pateiktų pasiūlymų vertinimas, todėl naudinga pagalba institucijoms (pavyzdžiui, įgyvendinančioms komunikacijos veiklas) būtų aiškių gairių dėl vertinimo kriterijų suformulavimo ir balų skalės taikymo.
Pareiškėjai ir paramos gavėjai yra itin gerai informuoti apie ES paramą kaimo plėtrai. Visuomenės atveju paramos žinomumas yra žymiai mažesnis.	Atsižvelgiant į didelį pareiškėjų ir paramos gavėjų informuotumą, vykdant jiems skirtą komunikaciją svarbu akcentuoti greitai besikeičiančią ir aktualią informaciją, pavyzdžiui, įgyvendinimo taisyklių naujoves, taip pat informuoti apie dažniausiai pasitaikančias klaidas ir jų išvengimo būdus, pristatyti konkrečius reikalavimus paramai gauti pagal atskiras priemones. Be to, reikia suplanuoti ambicingesnes viešinimo ir informavimo plane numatytų rodiklių „Pareiškėjų bei paramos gavėjų, manančių, kad informacijos apie galimybes gauti paramą pagal įvairias Programos priemones pakanka, dalis“ ir „Pareiškėjų bei paramos gavėjų, manančių, kad informaciją apie galimybes gauti paramą pagal

Išvados	Rekomendacijos
	<p>įvairias Programos priemones lengva rasti, dalis“ siektinas reikšmes (planuotos reikšmės siekia 45 proc.), kurios dar 2015 m. jau buvo pasiektos ir viršytos.</p> <p>Vykdam visuomenei skirtą komunikaciją, toliau išlieka aktualu didinti bendrą paramos kaimo plėtrai žinomumą ir paramos skaidrumo suvokimą. Be to, reikia suplanuoti ambicingesnę viešinimo ir informavimo plane numatyto rodiklio „Lietuvos gyventojų, žinančių apie Programą, dalis nuo visų šalies gyventojų“ siektiną reikšmę (planuota reikšmė siekia 20 proc.), kuri dar 2015 m. buvo pasiekta ir keliskart viršyta.</p>
<p>Metinės techninės pagalbos projektų ataskaitos turi būti pateiktos iki liepos 1 d., tačiau Programos įgyvendinimo pažanga nagrinėjama anksčiau, todėl paskutinių metų duomenys dar nėra prieinami.</p>	<p>Ruošiantis 2019 m. ataskaitai, reikėtų parengti glaustus duomenis apie paskutiniiais metais vykdytas veiklas ir pagrindinius rodiklius, kurie reikalingi analizei, kad ataskaitoje būtų galima vadovautis naujausiais duomenimis.</p>

21 KLAUSIMAS: KOKIU MASTU NACIONALINIS KAIMO TINKLAS PRISIDĖJO PRIE REGLAMENTO (ES) NR. 1305/2013 54(2) NUMATYTŲ TIKSLŲ PASIEKIMO?**1. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų, bendrų ir papildomų rezultato rodiklių, skirtų atsakyti į vertinimo klausimus**

124 lentelė. Sąsajos tarp sprendimo kriterijų ir rodiklių

Sprendimo kriterijai	Bendri produkto rodikliai	Papildomi produkto/ rezultato rodikliai
Išaugo suinteresuotų asmenų, įsitraukusių į Programos įgyvendinimą, skaičius	0.24 Teminių ir analizės duomenų mainų, kurie buvo įdiegti įgyvendinant paramą Lietuvos kaimo tinklui, skaičius	Suinteresuotų šalių skaičius (pagal tipą), kurios dalyvavo Programos įgyvendinime dėl nacionalinio kaimo tinklo vykdytų veiklų (įskaitant tuos, kurie dalyvavo per vietos veiklos grupes)
	0.26 Europos kaimo plėtros tinklo veiklos sričių, kuriose dalyvavo Lietuvos kaimo tinklas, skaičius	Programos projektų, kuriuos paskatino nacionalinio kaimo tinklo veiklos, procentinė dalis
Nacionalinio kaimo tinklo veiklų įgyvendinimas prisidėjo prie Programos įgyvendinimo kokybės gerinimo (pavyzdžiui, pagerinti paramos gavėjų gebėjimai, pagerėjęs vertinimo naudos supratimas, į vertinimų išvalgas atsižvelgiama įgyvendinant programą)	-	-
Dėl nacionalinio kaimo tinklo veiklos daugiau visuomenės ir potencialių pareiškėjų yra informuoti apie kaimo plėtros politiką ir finansavimo galimybes	0.25 Lietuvos kaimo tinklo ryšių priemonių skaičius	Asmenų, kurie buvo informuoti apie kaimo plėtros politiką ir finansavimo galimybes per nacionalinio kaimo tinklo vykdytas komunikacijos veiklas, skaičius
		Naujų paraiškų finansavimui, kurios pateiktos dėl nacionalinio kaimo tinklo žinomumo didinimo veiklų, skaičius
Nacionalinis kaimo tinklas prisidėjo prie inovacijų žemės ūkyje, miškininkystėje, maisto pramonėje ir kaimo vietovėse skatinimo	-	-

Be bendrų ir papildomų produkto ir rezultato rodiklių buvo naudojami kokybiniai rodikliai, pavyzdžiui, „Padidėjęs vertinimų žinomumas“ (tarp kaimo tinklo narių ir vadovaujančios institucijos darbuotojų, įtrauktų į kaimo tinklo veiklą), „Kaimo tinklo veiklų tikslinės grupės, kurių žinios apie vertinimą išaugo“, „Pagerėję paramos gavėjų gebėjimai“ (ir kaimo tinklo veiklos, labiausiai prisidėjusios prie gebėjimų stiprinimo), „Padidėjęs kaimo plėtros politikos ir finansavimo galimybių žinomumas visuomenėje ir tarp potencialių pareiškėjų“, „Novatoriški projektai, kuriuos paskatino nacionalinis kaimo tinklas“. Šie kokybiniai rodikliai papildė analizę ir užpildė informacijos spragas tais atvejais, kai trūko duomenų apie kiekybinių rodiklių reikšmes.

2. Taikyti metodai

Pirmiausia buvo taikomas antrinių informacijos šaltinių analizės metodas ir išnagrinėti NMA pateikti kiekybiniai stebėsenos duomenys apie bendrųjų produkto rodiklių reikšmes. Stebėsenos duomenys buvo papildyti teisės aktų, reglamentuojančių kaimo tinklo veiklą, analize, kaimo tinklo internetinėje svetainėje pateikiama informacija bei papildomai ŽŪM renkamais duomenimis ir informacija apie įgyvendintas kaimo tinklo veiklas ir projektus (pavyzdžiui, projekto įgyvendinimo ataskaitomis). Remiantis šiais antriniais šaltiniais buvo surinkti duomenys apie papildomų rezultato rodiklių pasiekimus. Tais atvejais, kai antriniuose šaltiniuose pateikta informacija neapėmė kiekybinių duomenų apie papildomų rodiklių įgyvendinimą, buvo formuluojamos kokybinio pobūdžio išvados apie kaimo tinklo veiklos indėlį (kiekybinio

pobūdžio rodikliai keičiami kiekybiniais). Siekiant verificuoti remiantis antriniais šaltiniais suformuluotas kiekybines ir papildyti kokybines išvadas, buvo atlikti interviu su Techninės pagalbos veiklos srities „Nacionalinis kaimo tinklas“ kuratoriumi.

3. Kiekybinės rodiklių reikšmės ir duomenų šaltiniai

125 lentelė. Kiekybinės rodiklių reikšmės

Rodikliai	Absoliučioji vertė	Procentinė vertė	Pirminis poveikis (primary contributions)	Antrinis poveikis (secondary contributions)	Bendra vertė	Apskaičiuota grynoji vertė	Duomenys ir informacijos šaltiniai
Bendri produkto rodikliai							
0.24 Teminių ir analizės duomenų mainų, kurie buvo vykdomi įgyvendinant paramą Lietuvos kaimo tinklui, skaičius	9						ŽŪM pateikti duomenys
0.25 Lietuvos kaimo tinklo ryšių priemonių skaičius	34						ŽŪM pateikti duomenys
0.26 Europos kaimo plėtros tinklo veiklos sričių, kuriose dalyvavo Lietuvos kaimo tinklas, skaičius	13						ŽŪM pateikti duomenys
Papildomi rezultato rodikliai							
Suinteresuotų šalių skaičius (pagal tipą), kurios dalyvavo Programos įgyvendinime dėl nacionalinio kaimo tinklo vykdytų veiklų (įskaitant tuos, kurie dalyvavo per vietos veiklos grupes)	346						Narių sąrašas, pateikiamas kaimo tinklo internetinėje svetainėje
Programos projektų, kuriuos paskatino nacionalinio kaimo tinklo veiklos, procentinė dalis		n. d.					NMA stebėsenos duomenų bazė
Asmenų, kurie buvo informuoti apie kaimo plėtros politiką ir finansavimo galimybes per nacionalinio kaimo tinklo vykdytas komunikacijos veiklas, dalis		n. d.					Apklausa
Naujų paraiškų finansavimui, kurios pateiktos dėl nacionalinio kaimo tinklo žinomumo didinimo veiklų, skaičius	n. d.						NMA stebėsenos duomenų bazė

4. Iššūkiai, rizikos ir problemos bei jų sprendimo būdai

Vertinant kaimo tinklo prisidėjimą prie Reglamente Nr. 1305/2013 kaimo tinklui keliamų tikslų, buvo susidurta kiekybinių duomenų prieinamumo iššūkiu. Bendrųjų produkto rodiklių nepakanka, siekiant atsakyti į vertinimo klausimą. Duomenims apie papildomus rezultato rodiklius surinkti reikia atlikti specialias nacionalinio kaimo tinklo narių / Programos paramos gavėjų apklausas. Rengiant šią ataskaitą,

apklausų atlikti nebuvo galimybės dėl laiko trūkumo. Siekiant surinkti reikalingus duomenis, tikslinga būtų atlikti atskirą kaimo tinklo veiklos vertinimą ir jo rezultatus panaudoti rengiant 2019 m. išplėstinę įgyvendinimo ataskaitą. Tokį tyrimą numatyta atlikti 2018 m.¹²⁶

5. Atsakymas į vertinimo klausimą

Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 54(2) straipsnyje įtvirtinti 4 pagrindiniai nacionaliniam kaimo tinklui keliami tikslai:

1. Siekti aktyvesnio suinteresuotųjų subjektų dalyvavimo įgyvendinant kaimo plėtrą;
2. Pagerinti kaimo plėtros programų įgyvendinimo kokybę;
3. Informuoti plačiąją visuomenę ir galimus paramos gavėjus apie kaimo plėtros politiką ir finansavimo galimybes;
4. Skatinti inovacijas žemės ūkyje, maisto gamyboje, miškininkystėje ir kaimo vietovėse.

Vertinant **pirmojo nacionaliniam kaimo tinklui keliamo tikslo – siekti aktyvesnio suinteresuotųjų subjektų dalyvavimo kaimo plėtroje – įgyvendinimą**, galima teigti, kad suinteresuotų asmenų, įsitraukusių į Programos įgyvendinimą, skaičius išaugo. Lietuvos nacionalinio kaimo tinklo veikla 2014–2020 m. iš esmės tęsia praėjusiu programavimo laikotarpiu jau suformuotą ir gana gerai veikusią bendradarbiavimo sistemą: naudojama 2007–2013 m. sukurta Tinklo organizacinė struktūra, tęsiama Tinklo veikla, kaimo plėtros dalyvių ir kitų viešųjų juridinių asmenų narystė jame. Užtikrindamas sklandų perėjimą į 2014–2020 m. programinį laikotarpį ir Tinklo veiklos tęstinumą, Tinklo sekretoriatas 2015 m. rugsėjo mėnesį inicijavo esamų Tinklo narių elektroninę apklausą dėl jų ketinimų toliau dalyvauti Tinklo veikloje. Tinklo nariui išreiškus ketinimą 2014–2020 m. programavimo laikotarpiu dalyvauti Tinklo veikloje, jo narystė Tinkle buvo tęsiama. Apklausos duomenimis, narystę Tinkle pratęsė 330 narių. Daugiau kaip 62 proc. jų sudarė kaimo bendruomenės (207 nariai). Kiti nariai buvo: nacionalinės organizacijos (41), regioninės organizacijos (60), mokslo institucijos (20) ir konsultavimo institucijos (2). Narystė atvira, siekiama jos neformalizuoti. 2017 m. gegužės mėn. Tinklo narių skaičius siekė 346 organizacijas.¹²⁷

Tinklo narių darbas vyksta teminėse darbo grupėse. Tinkle veikia 6 nuolatinės teminės darbo grupės (1. LEADER priemonės darbo grupė; 2. LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupė; 3. EIP darbo grupė; 4. Miškų ūkio sektoriaus darbo grupė; 5. Mažiau palankių ūkininkauti vietovių darbo grupė; 6. Narystės Lietuvos kaimo tinkle nagrinėjimo darbo grupė), o taip pat pagal poreikį gali būti inicijuojamos laikinosios Tinklo darbo grupės tam tikrai užduočiai atlikti ar tam tikriems kaimo plėtros, Programos įgyvendinimo klausimams nagrinėti (pavyzdžiui, Programos vertinimo koordinavimo, verslo kaime skatinimo, kaimo jaunimo, inovacijų ir tyrimų kaime, aplinkos apsaugos, socialinio verslo vystymo, bendruomeniškumo skatinimo ir kt.). Iki 2016 m. pabaigos buvo suorganizuoti 4 Lietuvos kaimo tinklo koordinavimo grupės posėdžiai, kurie buvo skirti Tinklo veiklą reglamentuojančių dokumentų svarstymui ir patvirtinimui, taip pat 3 LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupės posėdžiai ir 3 LEADER priemonės darbo grupės posėdžiai. Paminėtina, kad, įgyvendinant LEADER metodą, VVG ir ŽŪM bendradarbiavimas yra labai glaudus, o Tinklo struktūroje veikiančios dvi darbo grupės veikia kaip forumas kylantiems klausimams spręsti. Mikrolygiu veikiančios LEADER priemonės darbo grupės posėdžiuose priimami techniniai sprendimai, kurie aktualūs kasdienėje VVG veikloje. Šios grupės posėdžiuose paprastai dalyvauja VVG nariai. Makrolygiu veikiančioje LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupėje priimami strateginiai sprendimai, o jos veikloje dalyvauja ŽŪM atstovai ir VVG vadovai.

Nacionalinis kaimo tinklas taip pat įgyvendina teminiams ir analizės duomenų mainams, gerosios praktikos sklaidai skirtas veiklas. 2016 m. Albanijos delegacijos vizito Lietuvoje metu buvo surengtas susitikimas su Lietuvos atstovais, kuriame pristatyta Lietuvos patirties kaimo plėtros srityje dar nuo SAPARD programos įgyvendinimo laikų, pasidalinta išvalgomis apie Albanijos galimybes skatinti kaimo plėtrą. Be to, teminiai ir analizės duomenų mainai vyko ir Tinklo darbo grupių posėdžių metu. 2016 m. buvo surengti 6 nuolatinė darbo grupių posėdžiai (jau anksčiau minėti LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo darbo grupės ir LEADER priemonės darbo grupės posėdžiai). Be to, 2016 m. pabaigoje buvo inicijuota ir Tinklo laikinoji darbo grupė, skirta vietos plėtros strategijų kokybės analizei. 2016 m. buvo surengtas vienas šios grupės

¹²⁶ Detaliajame 2017–2018 m. vertinimo plane numatytas Kaimo tinklo veiklos 2014–2018 metais vertinimas.

¹²⁷ Lietuvos kaimo tinklo 2014–2020 m. narių sąrašas. Detalesnė informacija adresu: <http://www.kaimotinklas.lt/lt/lkt-nariai>.

posėdis. Laikinoji darbo grupė buvo inicijuota, siekiant spręsti galimą problemą, susijusią su vietos plėtros strategijų kokybės trūkumais ir galimais sunkumais ateityje dėl pasirinktų atrankos kriterijų, taikomų vietos projektams pagal vietos plėtros strategijų priemones. 2016 m. taip pat buvo surengtas kitos laikinosios darbo grupės „Dėl LEADER finansavimo aktualijų“ posėdis.

Nacionalinis kaimo tinklas taip pat dalyvauja ir Europos kaimo plėtros tinklo veikloje. 2016 m. Tinklo nariai dalyvavo iš viso 13 renginių, organizuotų Europos kaimo plėtros tinklo ir kitų valstybių narių tinklų. Tinklo narių veiklas, kuriose jie dalyvavo, galima suskirstyti į tris grupes: 1) dalyvavimas Europos kaimo plėtros tinklo valdymo organų veikloje; 2) dalyvavimas kitose Europos kaimo plėtros tinklo veiklose; 3) dalyvavimas kitų valstybių narių nacionalinių kaimo tinklų organizuojamose veiklose. 2016 m. buvo surengti iš viso 6 Europos kaimo plėtros tinklo valdymo organų posėdžiai: 2 Europos kaimo tinklų iniciatyvinės grupės posėdžiai, 1 Europos kaimo tinklų asamblėjos posėdis, 3 Europos kaimo tinklų nuolatinės grupės, skirtos inovacijų diegimui didinant žemės ūkio veiklos našumą ir tvarumą, susitikimai ir 1 Europos kaimo tinklų nuolatinės grupės, skirtos LEADER ir bendruomenės inicijuotos vietos plėtros įgyvendinimui, susitikimas. Be to, 2016 m. buvo surengti 4 kiti renginiai, kuriuos organizavo Europos kaimo plėtros tinklas: Kvirtetinis nacionalinių kaimo tinklų atstovų susitikimas, grupinio darbo renginys (angl. *workshop*) „Atrankos kriterijai: veiksmingesnės kaimo plėtros link“, grupinio darbo renginys, skirtas priemonei M16 „Bendradarbiavimas“ ir grupinio darbo renginys, skirtas LEADER įgyvendinimui. Lietuvos kaimo tinklo atstovai 2016 m. taip pat dalyvavo 2 Estijos ir Latvijos kaimo tinklų organizuotuose renginiuose, t. y. Estijoje vykusiose LEADER mugėje dėl tarptautinio bendradarbiavimo projektų įgyvendinimo ir Latvijoje vykusiam renginyje dėl nacionalinių kaimo tinklų veiklos vertinimo ir savęs įsivertinimo įrankių.¹²⁸ Galima teigti, kad 2016 m. Lietuvos kaimo tinklo nariai aktyviai dalyvavo tinklaveikos procese ir keitėsi žiniomis bei patirtimi tiek ES lygiu, tie su kitomis valstybėmis narėmis.

Ataskaitiniu laikotarpiu buvo pradėtas įgyvendinti vienas nacionalinio kaimo tinklo projektas „Lietuvos kaimo tinklo veiksmų programos įgyvendinimas“. Projektą vykdo ŽŪM, o projekto veiklos prisideda prie Programos įgyvendinimo kokybės, plačiosios visuomenės bei potencialių paramos gavėjų informavimo, o taip pat inovacijų skatinimo. Įgyvendinant projektą, organizuojami renginiai, seminarai, apskritojo stalo diskusijos, informuojama apie Programos įgyvendinimą ir skatinama kaimo plėtros dalyvių komunikacija, perkamos mokymų organizavimo paslaugos, sukurta nauja Tinklo interneto svetainė, kurioje skelbiama visa aktuali informacija apie Tinklo veiklą. Įgyvendinamas projektas prisideda prie aktyvesnio suinteresuotų asmenų įsitraukimo į Tinklo veiklą skatinimo bei sudaro sąlygas partnerystės principo įgyvendinimui.

Vertinant **antrojo nacionaliniam kaimo tinklui keliamo tikslo – pagerinti kaimo plėtros programų įgyvendinimo kokybę – įgyvendinimą**, analizuojamas tinklo veiklų indėlis didinant vertinimų vaidmenį bei gerinant Programos paramos gavėjų gebėjimus. Prie paramos gavėjų gebėjimų stiprinimo daugiausiai prisidėjo veiklos, kurios skirtos VVG mokymams ir konsultantų kompetencijoms ugdyti, taip pat Tinklo darbo grupių posėdžiai, kuriuose svarstyti aktualūs klausimai ir buvo galima įgyti naujų žinių. Iki 2016 m. pabaigos buvo suorganizuoti mokymų renginiai VVG, taip pat konsultantams ir paramos gavėjams skirtas renginys dėl verslo planų parengimo. Siekiant didinti vertinimų vaidmenį ir juose pateiktų pasiūlymų integravimą į sprendimų priėmimo procesą, buvo vykdoma informacijos apie Stebėsenos komiteto veiklą, taip pat Programos stebėsenos ir vertinimo rezultatus sklaida. 2016 m. suorganizuoti 6 renginiai, kuriuose pristatyta Programos stebėsenos ir vertinimo veikla. Vienas iš organizuotų renginių buvo tarptautinis ir skirtas Programos pakeitimo aptarimui su Europos Komisijos atstovais. Kiti 5 renginiai buvo skirti Programos įgyvendinimo aktualijoms pristatyti, atliktų vertinimų rezultatams aptarti. Keletas renginių, skirtų Programos stebėsenos ir vertinimo rezultatams pristatyti, buvo organizuoti vykusių mugių metu, todėl juose dalyvavusių socialinių partnerių skaičius buvo didesnis (pavyzdžiui, kaimo bendruomenių atstovai, VVG nariai). Tinklo veiklos prisidėjo prie vertinimų žinomumo didinimo tiek tarp ŽŪM, tiek NMA darbuotojų, tiek tarp VVG atstovų. Paminėtina, kad nuo 2017 m. Tinklui priklausiančios nacionalinės ir regioninės organizacijos galės parengti ir teikti projektinius pasiūlymus dėl renginių bei juose siūlomų svarstyti klausimų.¹²⁹ Ši naujovė turėtų prisidėti prie tikslinių grupių gebėjimų stiprinimo, nes patys Tinklo nariai, atsižvelgdami į tai, kokių žinių jiems trūksta, siūlys renginių temas ir svarstytinus klausimus.

¹²⁸ State of Play of National Rural Network (NRN) Implementation in the Year 2016.

¹²⁹ Lietuvos kaimo tinklo 2016–2020 m. veiksmų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2016 m. lapkričio 23 d. įsakyму Nr. 3D-696.

Vertinant **trečiojo nacionaliniam kaimo tinklui keliamo tikslo – informuoti visuomenę ir paramos gavėjus apie kaimo plėtros politiką – įgyvendinimą**, nagrinėjamos Tinklo vykdytos komunikacijos veiklos, padidėjęs kaimo plėtros politikos ir finansavimo galimybių žinomumas bei komunikacijos veiklų įtaka pareiškėjų apsisprendimui pateikti paraiškas pagal Programą. Tinklo vykdoma komunikacijos veikla siekiama skatinti kaimo plėtros dalyvius tarpusavyje keistis informacija ir gerosios praktikos pavyzdžiais apie Programos įgyvendinimą, taip pat aktyviai bendradarbiauti nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygiu. Tinklo komunikacijos veikla skirta visuomenei ir galimiems bei esamiems paramos gavėjams. Tinklo komunikacijos priemonės yra posėdžiai, teminiai susitikimai, seminarai, apskritojo stalo diskusijos, konkursai, mugės, konferencijos ir kiti renginiai, taip pat Tinklo interneto svetainė, leidiniai, apklausos ir kt. priemonės.

2016 m. Tinklo įgyvendintų komunikacijos priemonių skaičius siekė 34. Buvo organizuojamos apskritojo stalo diskusijos, seminarai, Tinklo veiklos koordinavimo grupės posėdžiai, nuolatinių darbo grupių ir laikinųjų darbo grupių posėdžiai, konferencijos, forumai, konkursai. Įgyvendinant komunikacijos veiklas, buvo pristatytos paramos alternatyviems žemės ūkiui verslams galimybės kaimo vietovėse, gamintojų kooperacijai teikiama parama, kaimo turizmo kūrimo ir plėtros galimybės, tradicinių amatų centrų plėtra ir tradicinių amatų populiarinimas, taip pat organizuoti pristatymai apie Programos įgyvendinimo aktualijas ir rezultatus ir paramos galimybes. Paminėtina, kad Tinklo vykdytos komunikacijos veiklos prisidėjo prie paramos žinomumo didinimo ir naujų paraiškų pateikimo būtent viešintose srityse (alternatyvios žemės ūkiui veiklos, tradicinių amatų plėtra). Renkant projektų pavyzdžius pagal visus Programos prioritetus, buvo suorganizuotas renginys, skirtas geriausių kaimo turizmo sodybų rinkimams. Be to, buvo organizuojami VVG mokymai, bendradarbiavimas tinkle, teritorinis ir tarptautinis VVG bendradarbiavimas, buvo surengta 11 renginių, t. y. darbo grupių posėdžių, taip pat renginių, susijusių su VVG rūpinimais klausimais, pavyzdžiui, metinių vietos plėtros strategijų administravimo išlaidų pagrindimu, viešųjų ir privačiųjų interesų derinimu VVG veikloje ir kt. Paminėtina, kad 2016 m. Tinklas taip pat organizavo informacinį renginį, kuriame buvo pristatytos galimybės gauti paramą EIP veiklos grupėms kurti ir siekiama skatinti inovacijų diegimą bei EIP veiklos grupių kūrimą.

Nors kiekybinės informacijos apie naujas paraiškas finansavimui, kurios pateiktos dėl aktyvių Tinklo vykdytų žinomumo veiklų, nėra, tačiau, atsižvelgiant į Tinklo vykdytos komunikacijos ir organizuotų renginių temas, galima teigti, kad labiausiai Tinklo veiklos galėjo paskatinti alternatyvių žemės ūkiui verslų kūrimui skirtų projektų įgyvendinimą. 2016 m. daugiausiai dėmesio buvo skirta viešinti paramai pagal priemonę M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ ir šios priemonės veiklos sritis, pagal kurias teikiama parama alternatyviems žemės ūkiui verslams kurti kaimo vietovėse. Taip pat buvo viešinama gamintojų kooperacijai, tradicinių amatų centrų plėtrai skirta parama, todėl Tinklo veiklos taip pat galėjo paskatinti pareiškėjus teikti paraiškas šios srities projektams įgyvendinti (paraiškos gamintojų kooperacijos projektams renkamos 2017 m., tačiau aktyvios viešinimo veiklos vykdytos anksčiau, nes priemonė nauja ir įgyvendinama pirmą kartą).

Galima teigti, kad 2016 m. Tinklo įgyvendintos komunikacijos veiklos prisidėjo prie informacijos apie kaimo plėtros politiką sklaidos, t. y. potencialūs pareiškėjai buvo informuojami apie paramos galimybes, buvo viešinami sėkmingų projektų pavyzdžiai, rengiami VVG nariams skirti mokymai ir informuojama apie VVG aktualius klausimus, užtikrinamas keitimasis žiniomis apie kaimo plėtros procesus, taip pat atliktus vertinimus, informuojama apie paramą inovacijoms, teikiama konsultantams aktuali informacija. Tinklo 2016 m. veiksmų plane buvo numatyta atlikti tikslinių grupių apklausą, siekiant įvertinti tikslinių grupių pasitenkinimą pateikiamos informacijos, komunikacijos kokybe. Planuota, kad patenkintų Tinklo teikiama informacija respondentų dalis turėtų siekti apie 40 proc. Iki 2016 m. pabaigos tikslinių grupių apklausa nebuvo atlikta, tačiau, atsižvelgiant į vykdytų informacijos ir komunikacijos veiklų apimtį, galima teigti, kad kaimo plėtros politikos ir finansavimo galimybių žinomumas visuomenėje ir tarp potencialių pareiškėjų padidėjo.

Analizuojant **ketvirtojo nacionaliniam kaimo tinklui keliamo tikslo – skatinti inovacijas – įgyvendinimą**, nagrinėjama, koku mastu nacionalinis kaimo tinklas prisidėjo prie novatoriškų projektų įgyvendinimo skatinimo. Pagrindinės Tinklo veiklos, kuriomis 2016 m. buvo siekiama prisidėti prie inovacijų skatinimo, buvo susijusios su informavimu apie EIP. Buvo suorganizuotas vienas renginys, kuriame

pristatytos paramos galimybės pagal M16 priemonės veiklos sritį 16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“. Be to, viena iš Tinklo struktūroje esančių nuolatinių darbo grupių yra skirta EIP klausimams, Tinklo atstovai dalyvavo ES lygiu vykusiuose renginiuose, skirtuose inovacijų diegimui. Atsižvelgiant į įgyvendintų veiklų apimtį, galima teigti, kad Tinklo vykdytos veiklos prisidėjo prie žinomumo apie pagal Programą teikiamą paramą EIP veiklos grupių projektams įgyvendinti didinimo, tačiau indėlis skatinant inovacijas 2014–2016 m. buvo mažos apimties. Kiekybinės informacijos apie novatoriškų projektų, kuriuose galėjo paskatinti nacionalinis kaimo tinklas, nėra, tačiau galima teigti, kad Tinklo vykdytos veiklos prisidėjo prie potencialių pareiškėjų informavimo ir aktyvumo didinimo. Iki 2016 m. pabaigos buvo patvirtinti 4 projektai, kuriuos įgyvendins EIP veiklos grupės.

6. Išvados ir rekomendacijos

126 lentelė. Išvados ir rekomendacijos

Išvados	Rekomendacijos
Iki 2016 m. pabaigos Tinklo veiklos aktyviai prisidėjo prie pirmųjų trijų numatytų tikslų įgyvendinimo (aktyvesnio suinteresuotų subjektų dalyvavimo skatinimo, programų įgyvendinimo kokybės gerinimo, visuomenės ir paramos gavėjų informavimo), o kiek mažiau – prie ketvirtojo tikslo, skirto inovacijų skatinimui, vykdymo. Vis dėlto aktyvesnė Tinklo veikla 2016 m. tik prasidėjo, todėl įgyvendintų veiksmų poveikį ir indėlį, siekiant Tinklui iškeltų tikslų, bus galima įvertinti vėliau.	Rekomenduojama atlikti atskirą kaimo tinklo veiklos vertinimą, siekiant tiek kiekybiškai, tiek kokybiškai išanalizuoti Tinklo indėlį siekiant jam keliamų tikslų. Toks tyrimas suplanuotas 2018 m. Paminėtina, kad kiekybinius duomenis būtų aktualu papildyti atvejo studijomis, atskirai išnagrinėjant keleto iš svarbiausių Tinklo veiklų rezultatus ir poveikį. Be to, siekiant surinkti ir susisteminti tinklaveikos dalyvių požiūrį ir nuomonę, turėtų būti atlikta tinklo narių apklausa. Tokia apklausa galėtų būti atlikta elektroniniu būdu, didelę tikslinę auditoriją sutraukiančiuose renginiuose ar po mokymų.

5 VEIKSMAI, KURIE ĮGYVENDINTI, SIEKIANT ATSIŽVELGTI Į REGLAMENTO (ES) NR. 1303/2013 5, 7 IR 8 STRAIPSNIUOSE NUMATYTUS PRINCIPUS

5.1 LYČIŲ LYGYBĖS IR NEDISKRIMINAVIMO SKATINIMAS

Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 7 straipsnyje teigiama,¹³⁰ kad valstybės narės ir Europos Komisija turi užtikrinti, jog rengiant ir įgyvendinant programas, įskaitant stebėseną, ataskaitų teikimą ir vertinimą, būtų atsižvelgiama į moterų ir vyrų lygybės principą. Be to, nurodoma, kad valstybės narės ir Europos Komisija turi imtis reikiamų priemonių, kad rengiant ir įgyvendinant programas būtų užkirstas kelias diskriminacijai dėl lyties, rasinės ar etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba socialinės orientacijos. Rengiant ir įgyvendinant programas turi būti ypač atsižvelgiama į jų prieinamumą neįgaliesiems.

Partnerystės sutartyje numatyta, kad įgyvendinant ES lėšomis finansuojamas programas lyčių lygybės, nediskriminavimo ir prieinamumo principai užtikrinami šiais būdais:

1. **Vykdam projektų atranką**, kai vertinama jų atitiktis lyčių lygybės, nediskriminavimo ir prieinamumo principams. Visi pareiškėjai paraiškose turi užtikrinti, kad įgyvendinant projektus bus laikomasi šių principų. Be to, kvietimų teikti paraiškas dokumentuose numatytais atvejais pareiškėjai turi nurodyti planuojamas įgyvendinti veiklas ir siekiamus rezultatus, kuriais bus prisidedama prie šių horizontaliųjų principų įgyvendinimo.
2. **Vykdam projektų įgyvendinimo priežiūrą**, kai stebima, ar skirtos lėšos naudojamos, laikantis lyčių lygybės, nediskriminavimo ir prieinamumo principų.
3. **Atliekant vertinimą**, kai rengiant pažangos ataskaitas pateikiama informacija apie lyčių lygybės, nediskriminavimo ir prieinamumo principų įgyvendinimą. Kur taikytina, stebimas paramos gavėjų pasiskirstymas pagal lytį.

2014–2020 m. lyčių lygybės, nediskriminavimo ir prieinamumo principai įtraukti į Programą, sudarant galimybes parama pasinaudoti visoms kaimo vietovėse gyvenančioms socialinėms grupėms. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2017 m. pradžioje kaimo vietovėse gyveno apie 33 proc. Lietuvos gyventojų. Vertinant kaimo gyventojų pasiskirstymą pagal lytį, matyti, kad 49 proc. sudarė vyrai, o 51 proc. – moterys. Atsižvelgiant į tai, galima daryti prielaidą, kad paramą gavusių moterų skaičius kaimo vietovėse turėtų būti keliais procentais didesnis nei vyrų skaičius. Paramos gavėjų pasiskirstymas pagal lytį stebimas, įgyvendinant veiklos sritis 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ ir 6.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“. Remiantis stebėsenos duomenimis, 2014–2016 m. pagal 4.1 veiklos sritį paremtų vyrų skaičius buvo beveik 4 kartus didesnis nei moterų (atitinkamai paremti 890 vyrų ir 207 moterų valdomi ūkiai). Iš 46 jaunųjų ūkininkų, paremtų pagal 6.1 veiklos sritį, 29 ūkiai buvo valdomi vyrų, o 17 – moterų. Vertinant smulkiems ūkiams skirtą paramą, matyti, kad paramos gavėjai pagal lytį pasiskirstė daugmaž tolygiai. Iš 72 smulkių ūkių, kurie gavo paramą iki 2016 m. pabaigos, 34 buvo valdomi moterų, o 38 – vyrų. Apibendrinant galima teigti, kad 2014–2016 m. buvo paremta daugiau vyrų valdomų ūkių, o tai suponuoja, kad, nepaisant maždaug tolygaus kaimo vietovėse gyvenančių vyrų ir moterų pasiskirstymo, žemės ūkis vis dar išlieka labiau dominuojamas vyrų, kurie pagal nuo ankstesnių laikų susiklosčiusias žemėvaldos tradicijas dažniau yra ūkių valdytojai ar stambūs ūkininkai.

Įgyvendinant Programą, yra stebimas ne tik paramos gavėjų pasiskirstymas pagal lytį, bet ir moterims bei vyrams sukurtų darbo vietų skaičius. 2017 m. pradžioje moterų nedarbo lygis kaimo vietovėse siekė 10,6 proc., o vyrų nedarbo lygis buvo didesnis ir siekė 14,8 proc. Sukurtų darbo vietų vyrams ir moterims priežiūros rodiklis numatytas projektams, įgyvendinamiems pagal priemonės M06 „Ūkio ir verslo plėtra“

¹³⁰ 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondai, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui, Europos žemės ūkio fondui kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondui, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006.

veiklos sritis 6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“ ir 6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“, bei pagal priemonę M19 „LEADER“ vykdomiems vietos projektams. Atsižvelgiant į tai, kad iki 2016 m. pabaigos pagal šias veiklos sritis dar nebuvo įgyvendintų projektų, darbo vietų nei vyrams, nei moterims dar nebuvo sukurta.

Kai kurių priemonių įgyvendinimo taisyklėse numatyta, kad pareiškėjai, teikdami paraiškas, turi nurodyti, ar planuojamomis įgyvendinti veiklomis bus prisidedama prie lyčių lygybės, nediskriminavimo ir prieinamumo principų įgyvendinimo. Pavyzdžiui, teikdamos paraiškas pagal M19 priemonės „LEADER“ veiklos sritį 19.3 „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“, VVG turi nurodyti, ar projektas turės teigiamos įtakos vyrų ir moterų lygybės bei nediskriminavimo principų įgyvendinimui, ar turės neigiamos įtakos, ar bus neutralus. Be to, VVG skatinamos vykdyti projektus, kuriuose būtų tiesiogiai įgyvendinami šie principai. Kaip vienas iš atrankos kriterijų, už kurį skiriami balai, yra nustatytas projektų tikslinės grupės kriterijus ir skatinama vykdyti projektus, kurie būtų skirti socialiai pažeidžiamoms grupėms. Pagal veiklos sritį 19.2 „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“ įgyvendinamų vietos projektų administravimo taisyklėse numatyta, kad vietos projektų finansavimo sąlygos ir atrankios kriterijai turi būti nediskriminuojantys. Be to, pareiškėjai taip pat turi nurodyti, kokią įtaką projektas darys moterų ir vyrų lygioms galimybėms bei nediskriminavimo principo įgyvendinimui. Paminėtina, kad priemonės M19 „LEADER“ veiklos srities 19.1 įgyvendinimo taisyklėse numatyta, kad šia veiklos sritimi prisidedama prie vyrų ir moterų lygių galimybių skatinimo ir nediskriminavimo, t. y. sudarant VVG valdymo organą turi būti išlaikomos vyrų ir moterų lygios galimybės. Kolegialaus valdymo organo nariai turi būti abiejų lyčių (santykiu 40:60, t. y. mažiausiai 40 proc., nesvarbu, kurios lyties).

Kitoms Programos priemonėms (pavyzdžiui, skirtoms infrastruktūros plėtrai, rizikos valdymui, miškininkystei, aplinkosaugai) nėra keliamas tikslas didinti moterų ir vyrų lygybę ar mažinti diskriminaciją, todėl tokias priemones šiuo aspektu vertinti netikslinga.

Apibendrinant galima teigti, kad įgyvendinant Programą prisidedama prie lyčių lygybės, nediskriminavimo ir prieinamumo principų įgyvendinimo. Vienos priemonės turi tiesioginį poveikį (pavyzdžiui, lyčių lygybės ar nediskriminavimo reikalavimai įtraukti į projektų atrankos kriterijus), kitų priemonių poveikis yra netiesioginis (pavyzdžiui, įgyvendinamais projektais skatinamas moterų ar socialiai pažeidžiamų visuomenės grupių užimtumas), o trečioms priemonėms toks tikslas nekeliamas. Pastebėtina, kad lyčių lygybės ir nediskriminavimo principo įgyvendinimas daugiausiai „rezervuotas“ finansiškai smulkesnėms priemonėms ir daug mažiau įgyvendinamas stambiose ir didelės finansinės apimties veiklose.

5.2 TVARI PLĖTRA

Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 8 straipsnyje numatyta, kad ES lėšos turi būti investuojamos, atsižvelgiant į darnaus vystymosi principą ir ES skatinamą siekį išlaikyti, saugoti ir gerinti aplinkos kokybę. Valstybės narės ir Europos Komisija turi užtikrinti, kad rengiant ir įgyvendinant Partnerystės sutartį ir programas būtų skatinama laikytis aplinkosaugos reikalavimų, lėšų naudojimo veiksmingumo, klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie jos, biologinės įvairovės, rizikos prevencijos bei valdymo principų. Lietuvos nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje, kuri buvo parengta 2003 m. ir atnaujinta 2006 m. bei 2009 m., teigiama, kad pagrindinis Lietuvos darnaus vystymosi tikslas yra pagal ekonominio ir socialinio vystymosi, išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius iki 2020 metų pasiekti ES valstybių narių 2003 m. vidurkį, pagal aplinkos taršos rodiklius – neviršyti ES lestinų normatyvų, laikytis tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos taršą ir poveikį klimatui.¹³¹ Įgyvendinant šį siekį, ūkyje (taip pat žemės ūkyje ir miškininkystėje) skatinama diegti naujausias ir mažesnę neigiamą poveikį aplinkai darančias technologijas, taikyti inovacijas gamybos ir valdymo procesuose, didinti energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių apimtį.

Partnerystės sutartyje numatyta, kad įgyvendinant ES lėšomis finansuojamas Programos tvarios plėtros principo taikymas užtikrinamas šiais būdais:

¹³¹ 2009 m. rugsėjo 16 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1247 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimo Nr. 1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“ pakeitimo“.

1. **Vykdam projektų atranką**, atsižvelgiama į strateginių planavimo dokumentų, rizikos mažinimo planų sprendinius, tikslus ir vadovojamasi teisės aktų, užtikrinančių darnaus principo įgyvendinimą, nuostatomis. Įgyvendinant priemones ir kviečiant teikti paraiškas, pareiškėjas įpareigojamas **pagrįsti, kad jo numatomos investicijos prisideda prie darnaus vystymosi principo įgyvendinimo arba neturi neigiamos įtakos jo įgyvendinimui**. Vykdam projektų atranką, kur tinkama yra vertinama atitiktis išteklių efektyvumo, biologinės įvairovės ir ekosistemų apsaugos, klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo, aplinkosauginių reikalavimų įgyvendinimo, rizikos prevencijos, atsparumo nelaimėms ir kt.
2. **Vykdam projektų atranką, vertinama, ar projektui būtinas poveikio aplinkai vertinimas**, jei taip – ar jis atliktas; vertinama, ar planuojama veikla susijusi su įsteigtomis ar planuojamomis „Natura 2000“ teritorijomis ar artima tokių teritorijų aplinkai, jei taip – ar atliktas „Natura 2000“ teritorijų reikšmingumo nustatymas; vertinama, ar projekte pasiūlyti konkretūs veiksmai, užtikrinantys, kad projektas skatina darnaus vystymosi principo įgyvendinimą ir kt.

Įgyvendinant priemones, teikdami paraiškas pareiškėjai turi pagrįsti, kad jų planuojamos investicijos prisidės prie darnaus vystymosi principo įgyvendinimo ar neturės jam neigiamos įtakos. Pavyzdžiui, pagal priemonę M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ projektus vykdamys pareiškėjai turi nurodyti, ar planuojamos investicijos atitinka aplinkosaugos reikalavimus. Įgyvendinant priemones M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“, M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ siekiama mažinti aplinkos taršą ir išsaugoti biologinę įvairovę, prisidėti prie klimato kaitos švelninimo, taikant atitinkamą žemės ūkio praktiką, suderinamą su aplinkos ypatumais. Pareiškėjai, gaunantys paramą pagal šias priemones, turi išpareigoti laikytis geros agrarinės aplinkosaugos būklės reikalavimų, prisidedančių prie gamtinės būklės išsaugojimo ir dirvožemio gerinimo. Įgyvendinant vietos projektus pagal priemonę M19 „LEADER“, vietos projekte turi būti pagrįsta, kad numatytos investicijos turi teigiamos įtakos darniam vystymuisi arba yra neutralios šiuo aspektu. Teigiama įtaka darniam vystymuisi gali būti įrodoma pagrindžiant, kad vietos projekte numatytos investicijos, susijusios su atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimo skatinimu, naujų mažą anglies dioksido kiekį išskiriančių technologijų diegimu, teršalų ir atliekų kiekio mažinimu, prevencinių biologinės įvairovės nykimo mažinimo priemonių diegimu, žaliųjų technologijų ir gamybos metodų plėtra ir kt.

Vykdam projektų atranką, vertinama, ar projektui būtinas poveikio aplinkai vertinimas ir ar jis atliktas. NMA, atlikdama projektų vertinimą, įsitikina dėl projekto poveikio aplinkai vertinimo būtinumo ir, kilus abejonėms, pareikalauja pareiškėjo pateikti kompetentingos institucijos išduotą dokumentą. Kai kuriems projektams yra nustatyti reikalavimai, kad pareiškėjas privalo su paraiška pateikti Aplinkos apsaugos agentūros atrankos išvadą dėl numatomo įgyvendinti projekto planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo. Pavyzdžiui, teikiant paraiškas pagal priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį 4.3 ir siekiant įgyvendinti žemės ūkio vandentvarkos projektus, turi būti nurodyta, kaip investicijos atitinka aplinkosaugos reikalavimus ir pateikta Aplinkos apsaugos agentūros pažyma apie įgyvendinimo projekto atitiktį aplinkosaugos reikalavimams. Be to, jei projekte numatyti statybos ar infrastruktūros įrengimo darbai, su paraiška turi būti pateikta Aplinkos apsaugos agentūros atrankos išvada dėl numatomo įgyvendinti projekto planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo. Siekiant įgyvendinti miškų infrastruktūros gerinimo projektus pagal veiklos sritį 4.3, poveikio aplinkai vertinimas turi būti atliktas iki paramos paraiškos pateikimo poveikio aplinkai įstatyme numatytais atvejais. Tokia pati nuostata taikoma ir projektams, teikiamiems pagal veiklos sritį 4.1 ir skirtiems žemės ūkio valdų modernizavimui. Jei pagal šią veiklos sritį teikiama parama trumpos rotacijos plantacinių želdinių įveisimui, jie turi būti sodinami, laikantis geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimų. Be to, prioritetą teikiamas tokiems pareiškėjams, kurie iki paraiškos pateikimo dienos bus dalyvavę mokymuose, susijusiuose su geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimų taikymu.

Pareiškėjai, siekiantys įgyvendinti projektus pagal priemonę M06 „Ūkio ir verslo plėtra“, teikdami paraišką įsipareigoja užtikrinti, kad investicijos bus vykdomos, laikantis aplinkosaugos, gyvūnų gerovės, veterinarijos, higienos, maisto kokybės reikalavimus. Be to, tais atvejais, kai numato įstatymas, turi būti atliekamas poveikio aplinkai vertinimas. Pagal priemonę M19 „LEADER“ planuojamuose įgyvendinti projektuose, kuriuose ruošiamasi vykdyti ūkinę veiklą, ši veikla turi būti leistina aplinkosauginiu požiūriu ir įstatymo numatytais atvejais turi būti atliktas poveikio aplinkai vertinimas, kuris turi būti patvirtintas atsakingos

institucijos – Aplinkos apsaugos agentūros. Įgyvendinant projektus pagal priemonę M12 „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“, turi būti atliktas „Natura 2000“ teritorijų reikšmingumo nustatymas. Pagal šią priemonę remiamos veiklos sritys, susijusios su aplinkai nekenksmingų ūkininkavimo sistemų skatinimu.

Įgyvendinant Programą, **prie darnaus vystymosi principo užtikrinimo labiausiai prisideda Programos 4 prioriteta, skirtą su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusių ekosistemų atkūrimui, išsaugojimui ir pagerinimui, įgyvendinančios priemonės**, pagal kurias finansuojamas didelės gamtinės vertės bei aplinkai draugiškų ūkininkavimo sistemų diegimas, investicijos į miško plotų plėtrą ir jų gyvybingumo gerinimą, aplinkai draugiškos ūkininkavimo ir miškininkystės praktikos „Natura 2000“ teritorijose, ūkininkavimas gamtinių ir kitų kliūčių turinčiose vietovėse. Viena iš svarbiausių priemonių, kuri prisideda prie visų 4 prioriteto tikslų įgyvendinimo, yra priemonė M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“, pagal kurią vykdomos pievų tvarkymo, melioracijos griovių tvarkymo, nykstančių paukščių buveinių išsaugojimo, šlapynių tvarkymo, „rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimo, dirvožemio gerinimo, nykstančių senujų veislių gyvulių ir paukščių išsaugojimo veiklos. Siekiant užtikrinti, kad vykdomos ūkininkavimo praktikos prisidėtų prie biologinės įvairovės išsaugojimo, vandens kokybės gerinimo ir dirvožemio kokybės gerinimo, norintys gauti paramą pareiškėjai turi laikytis nustatytų tręšimo reikalavimų ir neviršyti leistinų į dirvą patekti azoto bei pesticidų normų, taip pat įgyvendinti reikalavimus, taikomus ūkyje naudojamiems profesionaliems augalų apsaugos produktams, nedeginti žemės ūkiu augalų ir jų ražienų, žolės ganyklose ir pievose ir kt. Pavyzdžiui, paramos gavėjai turi vesti naudotų trąšų ir profesionalių augalų apsaugos produktų apskaitą, atliktų ūkiu darbų žurnalą. Įgyvendindami projektus „Natura 2000“ teritorijose, paramos gavėjai turi laikytis visų šiose teritorijose taikomų papildomų ūkinės veiklos apribojimų ir reikalavimų, kuriais draudžiama suarti pievas ar ganyklas arba persėti jas kultūrinėmis žolėmis, draudžiama naudoti trąšas ir pesticidus, draudžiama sausinti ar kitaip keisti valdos hidrologinį režimą, taip pat yra apribotas ganomų gyvulių skaičius.

Norint išmatuoti Programos mastą ir tikėtiną poveikį aplinkosauginės situacijos gerėjimui, fiksuojami ploto, už kurį išmokėta parama, rodikliai. 2014–2016 m. parama išmokėta už 265 005 ha žemės ūkiu paskirties žemės plotą, kuriame buvo vykdomos su **biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga** susijusios valdymo sutartys, t. y. 9,26 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkiu paskirties žemės ploto. Be to, iki 2016 m. pabaigos parama buvo išmokėta už 7 368 ha miško paskirties žemės plotą, kuriame vykdytos su biologinės įvairovės apsauga susijusios valdymo sutartys, t. y. 0,3 proc. viso Lietuvoje registruoto miškininkystės paskirties žemės ploto. 2014–2016 m. parama buvo išmokėta už 3 180 ha žemės ūkiu paskirties žemės plotą, kuriame vykdytos su **vandentvarkos gerinimu** susijusios sutartys. Plotas, už kurį išmokėta parama, sudarė 0,11 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkiu paskirties žemės ploto. 2014–2016 m. parama buvo išmokėta už 207 804 ha žemės ūkiu paskirties žemės plotą, kuriame buvo vykdomos veiklos, susijusios su **dirvožemio valdymo gerinimo ir dirvožemio erozijos prevencija**. Plotas, už kurį išmokėta parama, sudarė 7,26 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkiu paskirties žemės ploto. Vertinant pagal paramos mastą, galima teigti, kad ES lėšomis buvo daugiausiai prisidėta prie biologinės įvairovės išsaugojimo žemės ūkiu paskirties žemės plotuose, be to, didelis paremtas plotas buvo skirtas dirvožemio gerinimo veikloms.

Prie **darnaus vystymosi principo įgyvendinimo taip pat prisideda Programos 5 prioriteta, skirtą efektyvaus išteklių naudojimo skatinimui ir perėjimui prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos, įgyvendinančios priemonės**, pagal kurias finansuojama energijos gamyba iš atsinaujinančių energijos šaltinių (pavyzdžiui, biudujų gamyba), iš žemės ūkiu išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas, taip pat anglies dioksido išlaikymas ir sekvestracija, siekiant mažinti į atmosferą išmetamą anglies dvideginio kiekį. Iki 2016 m. pabaigos dar nebuvo pradėti įgyvendinti projektai, skirti biudujų gamybai iš žemės ūkiu ir kitų atliekų, tačiau ES lėšos prisidėjo prie energijos gamybos iš miško atliekų, nes įgyvendinant miškininkystės technologijų diegimui skirtas veiklas buvo sudarytos galimybės efektyviau paruošti medienos atliekas atsinaujinančios energijos gamybai. 2014–2016 m. parama buvo išmokėta už 34 347 ha žemės ūkiu paskirties žemės plotą, kuriame vykdytos valdymo sutartys, susijusios su **išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimu**, t. y. 1,19 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkiu paskirties žemės ploto. Klimato kaitos švelninimui buvo tiesiogiai skirtos pagal priemonę M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ finansuotos veiklos. Iki 2016 m. pabaigos paremtas žemės ūkiu ir miškininkystės paskirties žemės plotas,

kuriame prisidedama prie **anglies dioksido sekvestracijos ir išlaikymo**, siekė 25 670 ha ir sudarė 0,5 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto. Tiesiogiai prie anglies sekvestracijos prisidėjo veiklos, skirtos miškų įveisimui bei šlapynių tvarkymui, o netiesioginį poveikį darė miškuose vykdyti veiksmai, skirti miškams padarytos žalos prevencijai ir atlyginimui, miško ekosistemų atsparumo ir aplinkosauginės vertės didinimui, taip pat „Natura 2000“ teritorijose vykdytos veiklos.

Paminėtina, kad prie darnaus vystymosi principo įgyvendinimo prisideda ir kitos Programos priemonės, pagal kurias remiamos investicijos į žemės ūkio valdas ir infrastruktūrą, ne žemės ūkio veiklas, rizikos valdymą žemės ūkyje (augalų ir gyvūnų draudimo įmokų kompensavimą), viešosios infrastruktūros gerinimą kaimo vietovėse. Be to, prie tvarios plėtros principo įgyvendinimo prisideda ir priemonė M19 „LEADER“, pagal kurią įgyvendinami vietos projektai. Pagal šią priemonę VVG skatinamos remti vietos projektus ir įgyvendinti bendradarbiavimo projektus, kurie būtų suderinti su darnaus vystymosi principu ir prisidėtų prie aplinkos kokybės saugojimo, išlaikymo ir gerinimo. Šias priemones papildo ir horizontalios veiklos, t. y. vykdomos konsultacijos ir mokymai, padedantys į ūkininkavimo praktikas integruoti darnų vystymąsi užtikrinančius veiksmus. Pavyzdžiui, organizuojamuose mokymuose viena iš populiariausių temų yra apie agrarinę aplinkosaugą ir tręšimo planavimą. Be to, vykdomi mokymai apie agrarinę aplinkosaugą ir kraštovaizdžio tvarkymą, tausojamąjį ūkininkavimą, žemės ūkio atliekų tvarkymą ir perdirbimą, taip pat energijos gamybą iš atsinaujinančių energijos išteklių.

5.3 PARTNERIŲ VAIDMUO

Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 5 straipsnyje numatyta, kad kiekviena valstybė narė, dėl partnerystės sutarties ir kiekvienos programos kiekviena valstybė narė, atsižvelgdama į savo teisinę ir institucinę sistemą, turi užtikrinti partnerystės principo įgyvendinimą visuose programavimo etapuose ir visais lygiais, rengiant Partnerystės sutartis ir veiksmų programas. Reglamente pateiktas partnerių sąrašas, įtraukiant ne tik regioninės ar vietos valdžios institucijas, ekonominius ir socialinius partnerius, bet atskirai išskiriant ir subjektus, atstovaujančius pilietinei visuomenei, įskaitant aplinkosaugos partnerius, nevyriausybinės organizacijas ir subjektus, atsakingus už socialinės įtraukties, lyčių lygybės ir nediskriminavimo skatinimą. Šiame straipsnyje taip pat nurodyta, kad Europos Komisija parengs Europos partnerystės elgesio kodeksą, kuris nustatys sistemą, pagal kurią valstybės narės įgyvendins partnerystę.

2014 m. sausio mėn. Europos Komisija paskelbė deleguotąjį reglamentą dėl Europos struktūrinių ir investicinių fondų **Europos partnerystės elgesio kodekso**,¹³² kuriame pateiktos nuostatos dėl partnerystės principo įgyvendinimo ir partnerių įtraukimo, rengiant ir įgyvendinant veiksmų programas. Dokumente įvardintos partnerių kategorijos (reprezentaciniai partneriai, taip pat partneriai, su kuriais tinkama rengti partnerystės sutartį, ir partneriai, su kuriais tinkama rengti programas), nurodyti atitinkamų partnerių įtraukimo rengiant partnerystės sutartį ir programas pagrindiniai principai ir gerosios praktikos pavyzdžiai, išskirtos narystės stebėsenos komitetuose taisyklės, taip pat nurodyti partnerių įtraukimo rengiant kvietimus teikti pasiūlymus ir pažangos ataskaitas bei atliekant programų stebėseną ir vertinimą pagrindiniai principai ir geroji praktika. Dokumente teigiama, kad turi būti stiprinami partnerių instituciniai gebėjimai, bei nurodoma, kaip nacionalinės institucijos galėtų prie to prisidėti (ypač prie mažesnių partnerių organizacijų gebėjimų stiprinimo).

Partnerystę galima apibrėžti kaip kompetentingų regioninių, vietos, miestų ir kitų viešojo sektoriaus institucijų, ekonominių ir socialinių partnerių bei įstaigų, atstovaujančių pilietinei visuomenei, įtraukimą į ES struktūrinių ir investicinių fondų valdymo procesą: veiksmų programos planavimą, įgyvendinimą, stebėseną ir vertinimą.

Siekiant nustatyti, kaip valstybės narės įgyvendino partnerystės principą ir laikėsi Europos partnerystės elgesio kodekso, rengdamos Partnerystės sutartis ir ES fondų lėšomis finansuojamas programas, Europos

¹³² 2014 m. sausio 7 d. Europos Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 240/2014 dėl Europos struktūrinių ir investicinių fondų Europos partnerystės elgesio kodekso.

Komisijos užsakymu buvo atliktas **partnerystės principo ir daugiapakopio valdymo įgyvendinimo vertinimas 2014–2020 m.**¹³³ Programavimo etape partnerystės principo įgyvendinimas buvo užtikrintas, o daugelyje valstybių narių partneriai buvo įtraukti į tematinių tikslų / programų prioritetų apibrėžimą bei poreikių analizę. Tiek vadovaujančių institucijų, tiek partnerių atstovai nurodo, kad reikiami dokumentai partnerių komentarams buvo pateikti laiku. Programų įgyvendinimo, stebėsenos ir vertinimo etape partneriai dažniausiai buvo įtraukti per dalyvavimą komitetų ar komisijų veikloje, o konsultacijos su jais buvo vykdomos rečiau.

Rengiant Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą, t. y. **programavimo etape, partnerių įtraukimui užtikrinti buvo naudojama 2007–2013 m. sukurta partnerystės struktūra – Lietuvos kaimo tinklu.** Jis jungė daugiau nei 900 kaimo plėtros procese dalyvaujančių įstaigų ir organizacijų. Tinklo narių suinteresuotumas ir dalyvavimas, rengiant Programą, buvo didelis. Nuo 2011 m. vyko aktyvios diskusijos su atskiromis tikslinėmis grupėmis ir visuomene, kuriose pristatytos atskiros Programos dalys. Buvo surengta daugiau nei 50 posėdžių, seminarų, apskritojo stalo diskusijų, susitikimų, konferencijų, taip pat buvo vykdomos konsultacijos su partneriais elektroniniu paštu, nagrinėjamos raštu gautos pastabos ir pasiūlymai. Aktyviausiai socialinis dialogas vyko teminiuose Tinklo komitetuose: Kaimo politikos klausimų, Verslo kaime skatinimo, Kaimo jaunimo, Kraštovaizdžio ir kaimo vietovių planavimo, Inovacijų ir tyrimų kaime, LEADER ir bendruomeniškumo skatinimo. 2014 m. ŽŪM interneto svetainėje buvo paskelbtas Programos projektas ir SPAV, todėl buvo galima susipažinti su visu Programos tekstu ir pateikti pasiūlymus. Paminėtina, kad vykdant konsultacijas buvo gauta daug kokybiškų ir pagrįstų partnerių komentarų, į kuriuos atsižvelgta rengiant Programą. Dokumentas buvo patvirtintas 2015 m. vasario 13 d. Europos Komisijos sprendimu.

Įgyvendinant Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą, t. y. **įgyvendinimo etape, partneriai taip pat aktyviai įtraukiami, naudojantis Lietuvos kaimo tinklo struktūra.** Atlikus Tinklo narių apklausą, narystę 2015 m. pratęsė apie 330 organizacijų. 2017 m. gegužės mėn. Tinklo narių skaičius siekė 346 organizacijas, dalyvaujančias kaimo plėtroje. ŽŪM interneto svetainėje taip pat pateiktas Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmų narių, asociacijų, sąjungų ir draugijų, institutų, mokymo įstaigų ir kitų organizacijų, su kuriomis bendradarbiaujama ir konsultuojamasi, įgyvendinant Programą, sąrašas.¹³⁴ Siekiant užtikrinti tinkamą Programos įgyvendinimą ir socialinį dialogą, 2015 m. buvo organizuojamos konferencijos, posėdžiai, pasitarimai ir kiti susitikimai. Pavyzdžiui, buvo surengti keli susitikimai su savivaldybių atstovais dėl Programos įgyvendinimo, darbo grupių posėdžiai dėl atskirų priemonių įgyvendinimo, apskritojo stalo diskusijos dėl alternatyvios veiklos skatinimo priemonių kaimo vietovėse, taip pat seminarai, skirti Programos aplinkosauginio poveikio vertinimui, renginiai, kuriuose aptartos Programos įgyvendinimo aktualijos. 2015 m. vyko ir Tinklo valdymo struktūrą sudarančių institucijų, t. y. nuolatinių darbo grupių, posėdžiai. Buvo suorganizuoti 2 Lietuvos kaimo tinklo darbo grupės posėdžiai ir vienas LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupės posėdis.

2016 m., išibėgėjant Programos priemonių įgyvendinimui, socialinis dialogas su partneriais tapo dar aktyvesnis. 2016 m. buvo surengti 3 LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupės posėdžiai, kuriuose nagrinėti strateginiai klausimai. Šios grupės posėdžiuose dalyvavo VVG vadovai, taip pat ŽŪM atstovai. Taip pat buvo surengti 3 LEADER priemonės darbo grupės posėdžiai, kurie buvo skirti vietos projektų administravimo taisyklių rengimo ir kitiems su vietos plėtros strategijų įgyvendinimu susijusiems klausimams. Be to, buvo suorganizuoti 2 laikinosios Vietos plėtros strategijų kokybės analizės darbo grupės posėdžiai. Tinklo nariai iniciavo šią darbo grupę, siekdami išanalizuoti vietos plėtros strategijų kokybę ir aktualumą bei užtikrinti tinkamą vietos projektų atranką. 2016 m. buvo surengti 8 seminarai, kuriuose su partneriais aptartos paramos galimybės gamintojų kooperacijai skatinti (pristatyta kooperacijos situacija Lietuvoje ir numatomos Programos priemonės kooperacijai remti), EIP veiklos grupėms kurti, kaimo turizmo verslams plėtoti, alternatyvioms žemės ūkiui veikloms vykdyti, taip pat diskutuota apie priemonės „LEADER“ aktualijas ir kitus klausimus. 2016 m. buvo suorganizuotos 9 apskritojo stalo diskusijos. Keletas diskusijų buvo skirtos pristatyti paramos galimybes pagal priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis, pagal kurias finansuojami ne žemės ūkio verslai kaimo vietovėse. Po diskusijų su socialiniais partneriais

¹³³ European Commission, Implementation of partnership principle and multi-level governance in 2014–2020 ESI Funds. Carried out by Sweco & Spatial Foresight & Nordregio, July 2016.

¹³⁴ Detalesnė informacija adresu: <http://zum.lrv.lt/lt/nuorodos/kitos-institucijos>.

buvo gautos pastabos ir pasiūlymai dėl įgyvendinimo taisyklių nuostatų, į kuriuos atsižvelgiant parengti ir socialiniams partneriams pristatyti teisės aktų projektai. Viena apskritojo stalo diskusija buvo skirta metinių vietos plėtros strategijų administravimo išlaidų poreikio pagrindimui ir VVG supažindinimui su aktualiausia informacija. Apskritojo stalo diskusijos, skirtos Programos įgyvendinimo aktualijoms ir paramos galimybėms pristatyti, buvo organizuojamos įvairių renginių, kuriuose rinkosi ūkininkai, kaimo bendruomenių atstovai, VVG nariai ir kt., metu.

Partneriai aktyviai dalyvauja pagal Programą įgyvendinamų projektų atrankoje, nes į Projektų atrankos komitetų sudėtį taip pat įtraukti ir socialinių partnerių atstovai. Įgyvendinant Programą, partnerystės principas taip pat taikomas VVG veikloje, nes VVG skatinamos bendradarbiauti, o jų veikla grindžiama partneryste tarp 3 sektorių – pilietinės visuomenės, verslo ir vietos valdžios. Rengiant paraišką dėl VVG bendradarbiavimo projektų, reikia nurodyti, kokią įtaką projektas darys partnerystės principo įgyvendinimui. Paminėtina, kad tiek regioninio, tiek tarptautinio bendradarbiavimo projektai, kuriuos vykdo VVG, prisideda prie partnerystės principo taikymo. Partnerystės principas taip pat taikomas, vykdant projektus pagal priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ ir 16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygiu“. Veiklos sričių įgyvendinimo taisyklėse numatyta, kad partnerių įtraukimas į projektą yra būtinas. Projektą įgyvendinti gali tik pareiškėjas kartu su partneriu ar partneriais, t. y. parama skiriama projektams, kuriuose dalyvauja ne mažiau nei du subjektai.

Siekiant užtikrinti tinkamą Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos stebėseną ir vertinimą, t. y. **stebėsenos ir vertinimo etape, partneriai įtraukiami tiek per dalyvavimą Tinklo veikloje, tiek per dalyvavimą Stebėsenos komiteto veikloje.** 2016 m. Tinklas organizavo vieną tarptautinį renginį, kuris buvo skirtas Programos pakeitimui aptarimui su Europos Komisijos atstovais. Dar vienas renginys buvo organizuotas Programos įgyvendinimo peržiūrai apsvarstyti. Be to, buvo surengti iš viso 3 renginiai, skirti Programos stebėsenos ir vertinimo veiklai pristatyti. Renginiuose buvo aptartos Programos įgyvendinimo aktualijos, planuojami Programos pakeitimai, pristatyti paramos kaimo plėtrai 2007–2013 m. baigiamojo vertinimo rezultatai. Šiuose renginiuose dalyvavo ne tik nacionalinių ir regioninių institucijų atstovai, bet ir kiti socialiniai bei ekonominiai partneriai. Kaip ir kitose ES šalyse, vienas iš formaliausių partnerių įtraukimo į stebėsenos procesą formų buvo jų dalyvavimas Stebėsenos komiteto veikloje. 2014–2016 m. buvo surengta iš viso 14 Stebėsenos komiteto posėdžių, iš kurių 3 posėdžiai įvyko 2014 m., 7 – 2015 m., o 4 – 2016 m. Stebėsenos komitetas daugiausia dėmesio skyrė Programos priemonių ir jos atskirų veiklos sričių projektų atrankos kriterijų svarstymui ir tvirtinimui, taip pat buvo patvirtinta Programos informavimo ir viešinimo strategija, svarstyti ir pritarta Programos pakeitimams. Po diskusijų Stebėsenos komitete partnerių pateikti siūlymai buvo apsvarstomi ir į juos atsižvelgiama, rengiant ir keičiant priemonių įgyvendinimo taisykles, formuluojant projektų atrankos kriterijus. Stebėsenos komitete partneriams buvo pristatomos Programos įgyvendinimo aktualijos, lėšų investavimo sparta, taip pat kasmet buvo pristatomos ir Stebėsenos komiteto narių tvirtinamos metinės Programos įgyvendinimo pažangos vertinimo ataskaitos. Partneriai susipažinę su ataskaitomis galėjo pateikti pastabas, į kurias buvo atsižvelgiama, rengiant galutinę ataskaitos tekstą. Paminėtina, kad Stebėsenos komitete taip pat buvo pristatomi ir kitų atliktų tyrimų bei vertinimų, susijusių su Programos įgyvendinimu, rezultatai.

SANTRAUKA

Šioje dalyje pateikiama Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2016 m. pažangos vertinimo pagrindinių faktų santrauka.

1. FINANSINIS PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

Programos įgyvendinimui 2014–2020 m. yra skirta 1,97 mlrd. eurų, iš kurių ES lėšos sudaro 1,61 mlrd. eurų. Iki 2016 m. pabaigos pagal Programą patvirtintos paramos suma siekė daugiau nei 753,82 mln. eurų, o išmokėtos paramos suma – 418,56 mln. eurų, iš kurių ES dalis sudarė 333,65 mln. eurų. 2014–2016 m. išmokėta parama sudarė 21 proc. visų Programos įgyvendinimui skirtų paramos lėšų. Didžiausia paramos dalis buvo išmokėta pagal ketvirtąjį prioritetą, pagal kurį išmokėta apie 51 proc. visų iki 2016 m. pabaigos išmokėtų paramos lėšų. Pakankamai didelė paramos dalis buvo išmokėta pagal 2A tikslinę sritį, skirtą žemės ūkio sektoriaus modernizavimui ir restruktūrizavimui. 2014–2016 m. pagal tris tikslines sritis – 3B, 5C ir 6A – paramos dar nebuvo išmokėta. Iki 2016 m. pabaigos pagal Programą Europos Komisijai buvo deklaruota 375,69 mln. eurų paramos lėšų, iš kurių ES dalis sudarė 297,22 mln. eurų. 2014–2016 m. Europos Komisijai deklaruotos paramos suma sudarė 19 proc. visam programavimo laikotarpiui skirtos paramos sumos.

2. PROGRAMOS PRIORITETŲ IR TIKSLINIŲ SRIČIŲ ĮGYVENDINIMAS

2014–2016 m. buvo įgyvendinami visi Programos prioritetai, t. y. pagal juos buvo renkamos paraiškos, patvirtinamos, išmokamos ir Europos Komisijai deklaruojamos paramos lėšos.

Pirmąjį prioritetą, kuris skirtas žinių perdavimui ir inovacijoms žemės ūkio, miškininkystės srityse ir kaimo vietovėse skatinti, sudaro trys tikslinės sritys. 2014–2016 m. Programos intervencijų mastas inovacijų skatinimo, bendradarbiavimo ir žinių bazės vystymo kaimo vietovėse srityje buvo nedidelis, tačiau buvo aktyviai renkamos ir tvirtinamos paraiškos, o 2017 m. turėtų vykti aktyvus projektų įgyvendinimas. Be to, buvo sukurtos EIP veiklos grupės, kurios bus atsakingos už novatoriškų projektų vykdymą, į šias veiklos grupes buvo įtraukti įvairūs partneriai (tiek ūkininkai, tiek mokslo institucijos, tiek žemės ūkio bendrovės ir kt.). Pagal suplanuotas projektų veiklas matyti, kad bus įgyvendinama daug novatoriškų veiksmų ir siekiama inovacijų pritaikomumo šalies / žemės ūkio šakos lygiu. Iki 2016 m. pabaigos Programos intervencijos nedidele apimtimi prisidėjo prie mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose skatinimo, nes mokymų projektai dar nebuvo baigti įgyvendinti. Remiantis 2014–2016 m. patvirtintų projektų duomenimis, pastebėtina, kad juose suplanuota apmokėti maždaug 0,6 proc. visų kaimo vietovių gyventojų Lietuvoje. Atsižvelgiant į suplanuotų mokymų temas, galima teigti, kad Programos lėšomis bus daugiausiai prisidėta prie supažindinimo su agrarinės aplinkosaugos bei ūkio valdymo reikalavimais, taip pat gyvulininkystės produkcijos gamyba. Įgyti nauji gebėjimai ir žinios galės būti taikomi ūkinėje veikloje bei padės ūkininkams, miškų savininkams ir kitiems valdų valdytojams geriau prisitaikyti prie rinkos iššūkių, didins jų gebėjimus konkuruoti.

Antrąjį prioritetą, kuris skirtas ūkių perspektyvumui ir konkurencingumui skatinti, sudaro trys tikslinės sritys. Iki 2016 m. pabaigos pagal antrąjį prioritetą išmokėtų lėšų suma siekė daugiau nei 148 mln. eurų, o Europos Komisijai deklaruotų lėšų suma – 129,7 mln. eurų. Didžiausia paramos suma buvo išmokėta ir daugiausiai veiklų įgyvendinta pagal 2A tikslinę sritį, skirtą ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimui ir ūkių restruktūrizavimui skatinti. 2014–2016 m. pagal 2A tikslinę sritį buvo paremtos 1 109 žemės ūkio valdos, kurios gavo paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą. Taip pat buvo paremti 72 smulkūs ūkiai, siekiant sudaryti sąlygas jiems aktyviau dalyvauti rinkoje. Buvo vykdomos investicijos į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusią infrastruktūrą. Šioje srityje buvo įgyvendinti iš viso 63 projektai, kurie skirti žemės ūkio vandentvarkai. Šiems projektams iki 2016 m. pabaigos išmokėta daugiau nei 24 mln. eurų paramos lėšų. Taip pat buvo įgyvendinti 3 projektai, kurie skirti miškų infrastruktūrai gerinti, o jiems išmokėtos paramos suma siekė apie 111 tūkst. eurų. Pagal 2B tikslinę sritį, skirtą kartų kaitos palengvinimui žemės ūkio sektoriuje, paramos lėšos buvo išmokėtos 46 jauniems ūkininkams, paremiant jų įsikūrimą. Jauniems ūkininkams išmokėtų lėšų suma siekė daugiau nei 15,8 mln. eurų. Pagal 2C tikslinę sritį, skirtą miškininkystės ekonominės vertės didinimui, buvo investuojama į miškininkystės technologijų diegimą bei miško produktų perdirbimą, rinkodarą. Šioje srityje

iki 2016 m. pabaigos buvo įgyvendinta 11 projektų, kuriems išmokėtų lėšų suma sudarė daugiau nei 546 tūkst. eurų.

Trečiąjį prioritetą, kuris skirtas maisto grandinės organizavimo skatinimui, sudaro dvi tikslinės sritys. Iki 2016 m. pabaigos pagal trečiąjį prioritetą išmokėtų ir Europos Komisijai deklaruotų lėšų suma siekė daugiau nei 5,7 mln. eurų. Visos paramos lėšos buvo išmokėtos pagal 3A tikslinę sritį, skirtą gamintojų dalyvavimo kokybės sistemose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse skatinimui. Pagal šią tikslinę sritį lėšos buvo išmokėtos 142 tęstinius 2007–2013 m. įsipareigojimus vykdžiusiems ir 18 naujas paraiškas 2014–2020 m. pateikusiems žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemų dalyviams. Be to, buvo užbaigti įgyvendinti 11 projektų, kuriems skirta parama investicijoms (pavyzdžiui, investicijoms žemės ūkio valdose, taip pat investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą). Iki 2016 m. pabaigos pagal 3B tikslinę sritį, kuri skirta rizikos prevencijai ir valdymui, išmokėtų paramos lėšų dar nebuvo, tačiau buvo gauta 430 paraiškų dėl augalų ir gyvūnų draudimo įmokų kompensavimo. Teikiant ES paramos lėšas, siekiama prisidėti prie dėl nepalankių klimato reiškinių ar gyvūnų ligų kylančios didesnės rizikos valdymo žemės ūkyje.

Ketvirtąjį prioritetą, kuris skirtas su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusių ekosistemų atkūrimui, išsaugojimui ir pagerinimui, sudaro trys tikslinės sritys. Iki 2016 m. pabaigos pagal ketvirtąjį prioritetą išmokėtos paramos suma siekė daugiau nei 213 mln. eurų, o Europos Komisijai deklaruotos lėšos – daugiau nei 212,7 mln. eurų. Daugiausiai lėšų buvo skirta vietovėms, kuriose esama gamtinių ir kitokių specifinių kliūčių – daugiau nei 73 proc. visos pagal ketvirtąjį prioritetą išmokėtos paramos. Pagal 4A tikslinę sritį buvo remiamos veiklos, kuriomis siekiama prisidėti prie biologinės įvairovės išsaugojimo. Pagal šią tikslinę sritį paremtas žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame prisidedama prie biologinės įvairovės išsaugojimo, siekė daugiau nei 265 tūkst. ha ir sudarė 9,26 proc. viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ploto. Pagal šią tikslinę sritį paremtas miško paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos su biologinės įvairovės išsaugojimu susijusios valdymo sutartys, siekė daugiau nei 7,3 tūkst. ha ir sudarė 0,3 proc. viso miškų paskirties žemės ploto Lietuvoje. Pagal 4B tikslinę sritį buvo remiamos veiklos, kuriomis siekiama prisidėti prie vandentvarkos gerinimo. Pagal šią tikslinę sritį iki 2016 m. pabaigos paremtas žemės ūkio paskirties žemės plotas siekė daugiau nei 3,1 tūkst. ha ir sudarė 0,11 proc. viso žemės ūkio paskirties žemės ploto Lietuvoje. Pagal 4C tikslinę sritį buvo remiamos veiklos, kuriomis siekiama prisidėti prie dirvožemio valdymo gerinimo. Pagal šią tikslinę sritį paremtas žemės ūkio paskirties žemės plotas siekė daugiau nei 207 tūkst. ha ir sudarė 7,26 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto.

Penktąjį prioritetą, kuris skirtas efektyvaus išteklių naudojimo skatinimui, sudaro trys tikslinės sritys. Iki 2016 m. pabaigos pagal penktąjį prioritetą išmokėtos ir Europos Komisijai deklaruotos paramos suma siekė daugiau nei 9,2 mln. eurų. 2014–2016 m. finansavimas buvo išmokėtas pagal 5D ir 5E tikslines sritis, kurios skirtos atitinkamai šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimui ir anglies dioksido sekvestracijos skatinimui, o pagal 5C tikslinę sritį, kuri skirta atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo skatinimui, projektai dar nebuvo pradėti įgyvendinti. Iki 2016 m. pabaigos buvo paremti 188 projektai, skirti specifinių pievų tvarkymui, kuriuos įgyvendinant buvo siekiama prisidėti prie žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimo. Žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos su išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimu susijusios valdymo sutartys, siekė daugiau nei 34 tūkst. ha ir sudarė 1,19 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio paskirties žemės ploto. Siekiant prisidėti prie anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje ir miškininkystėje, buvo paremti 208 projektai, skirti miško įveisimui, ir daugiau nei 2,7 tūkst. miško valdų, kurioms buvo mokamos išmokos už jau įveistą mišką. Be to, buvo paremtos 43 žemės ūkio valdos, kuriose įgyvendinti šlapynių tvarkymui skirti projektai. Žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės plotas, kuriame buvo vykdomos su anglies sekvestracija ir išsaugojimu susijusios valdymo sutartys, siekė 25,6 tūkst. ha ir sudarė 0,5 proc. viso Lietuvoje registruoto žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto.

Šeštąjį prioritetą, kuris skirtas ekonominės ir socialinės plėtros skatinimui, infrastruktūros gerinimui kaimo vietovėse, sudaro trys tikslinės sritys. Iki 2016 m. pabaigos pagal šeštąjį prioritetą išmokėtos paramos suma siekė daugiau nei 8,4 mln. eurų, o Europos Komisijai deklaruotos lėšos sudarė daugiau nei 2,3 mln. eurų. 2014–2016 m. paramos lėšos buvo išmokėtos pagal 6B ir 6C tikslines sritis, kurios skirtos atitinkamai vietos plėtros kaimo vietovėse skatinimui bei prieigos prie informacinių ir ryšių technologijų didinimui, o pagal 6A tikslinę sritį, kuri skirta veiklos įvairinimui ir darbo vietų kūrimui kaimo vietovėse, projektai dar

nebuvo pradėti gyvendinti. Pagal 6B tikslinę sritį iki 2016 m. pabaigos buvo paremti iš viso 869 veiksmai, kuriais buvo gerinamos paslaugos ir infrastruktūra kaimo vietovėse. Buvo investuojama į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą ir įgyvendinami asbestinių stogų dangos keitimo projektai. 2016 m. pabaigoje gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis ir infrastruktūra, skaičius siekė daugiau nei 2,6 tūkst. asmenų. Paminėtina, kad 2014–2016 m. buvo išmokėta parengiamoji parama vietos plėtros strategijoms parengti bei atrinktos 49 vietos veiklos grupės (toliau – VVG), kurioms patikėta atrinkti vietos projektus ir prižiūrėti jų įgyvendinimą. Gyventojų skaičius, tenkantis VVG, 2016 m. pabaigoje siekė daugiau nei 1 mln. asmenų ir apėmė visus Lietuvos kaimo vietovėse gyvenančius žmones. Vis dėlto iki 2016 m. pabaigos patvirtintų ir pradėtų įgyvendinti vietos projektų Lietuvoje dar nebuvo. Pagal 6C tikslinę sritį iki 2016 m. buvo pradėtas įgyvendinti projektas, skirtas plačiajuosčio interneto infrastruktūros plėtrai. Buvo išmokėta 50 proc. šiai veiklos sričiai skirtos paramos sumos, t. y. daugiau nei 2 mln. eurų. Planuojama, kad baigus įgyvendinti projektą prie plačiajuosčio ryšio infrastruktūros bus prijungta apie 400 objektų.

3. VEIKLOS REZULTATŲ PLANO (ORIENTYRŲ) ĮGYVENDINIMAS

Programoje pateiktame veiklos rezultatų plane nurodyti pagal kiekvieną prioritetą suplanuoti pasiekti tikslai, t. y. 2018 m. planuojamos pasiekti tarpinės reikšmės (orientyrai) ir 2023 m. planuojamos pasiekti galutinės reikšmės. Veiklos rezultatų plane numatyti 13 rodiklių bei 2 papildomi rodikliai. Iki 2016 m. pabaigos buvo pasiektos 4 rodiklių orientyrų reikšmės, suplanuotos 2018 m. pabaigai. Pagal trečiąjį prioritetą buvo pasiekta rodiklio, matuojančio kokybės sistemose dalyvaujančių žemės ūkio valdų skaičių, reikšmė. Pagal ketvirtąjį prioritetą buvo pasiekta rodiklio, matuojančio paremtą plotą, kuriame prisidedama prie biologinės įvairovės išsaugojimo, vandetvarkos gerinimo ir dirvožemio valdymo gerinimo, orientyro reikšmė bei papildomo rodiklio, matuojančio vietovėse, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ūkininkavimui, paremtą plotą, orientyro reikšmė. Pagal penktąjį prioritetą buvo pasiekta rodiklio, matuojančio paremtą plotą, kuriame prisidedama prie išmetamo šiltnamio efekto sukeliančių dujų kiekio mažinimo bei anglies dioksido sekvestracijos, orientyro reikšmė. Pagal šeštąjį prioritetą buvo pasiekta rodiklio, matuojančio VVG tenkanti kaimo gyventojų skaičių, orientyro reikšmė. Faktiškai pagal visus prioritetus buvo pakankamai maža apimtimi pasiektos rodiklių, matuojančių patirtas viešąsias išlaidas, orientyrų reikšmės, todėl galima teigti, kad lėšų deklaravimo Europos Komisijai sparta turėtų būti didesnė.

4. VEIKSMAI, SIEKIANT UŽTIKRINTI PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO VEIKSMINGUMĄ

Siekiant užtikrinti Programos įgyvendinimo veiksmingumą ir kokybę, buvo atliekami 1) Programos pakeitimai, 2) inicijuojami ar atliekami nacionalinių teisės aktų pakeitimai bei atliekami Programos administravimo taisyklių pakeitimai ir 3) atliekami priemonės įgyvendinimo taisyklių pakeitimai. 2016 m. Europos Komisija patvirtino pirmąjį Programos pakeitimą, kuriuo buvo tikslinamos Programos administravimo nuostatos bei paramos teikimo reikalavimai pagal daugelį Programos priemonių. Taip pat buvo pakeistos Programos administravimo taisyklės. Buvo patikslinta paraiškų, mokėjimo prašymų ir ataskaitų teikimo tvarka, numatant, jog dokumentai turi būti teikiami elektroniskai. Be to, buvo inicijuoti Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymo pakeitimai, siekiant sudaryti nacionalines reguliacines prielaidas, galinčias padėti skatinti gamintojų kooperaciją ES lėšomis. Siekiant spręsti einamąsias priemonių įgyvendinimo problemas, 2016 m. buvo keičiamos priemonių įgyvendinimo taisyklės, taip pat įgyvendinami kiti veiksmai, pavyzdžiui, organizuojami seminarai ar informaciniai renginiai pagal priemones ir veiklos sritis, pagal kurias paraiškos buvo renkamos pirmą kartą ir potencialūs pareiškėjai galėjo susidurti su informacijos trūkumu.

Programos veiksmingumo tobulinimo taip pat buvo siekiama, organizuojant Stebėsenos komiteto posėdžius. 2016 m. buvo surengti 4 Stebėsenos komiteto posėdžiai, kuriuose daugiausiai dėmesio skirta priemonių ir jų veiklos sričių atrankos kriterijų svarstymui ir tvirtinimui, taip pat buvo svarstyti Programos pakeitimai ir jiems pritarta.

5. VEIKSMAI, VYKDANT TECHNINĖS PAGALBOS IR PROGRAMOS VIEŠINIMO REIKALAVIMUS

2014–2020 m. parama Techninei pagalbai teikiama, įgyvendinant tris veiklos sritis: 1) Programos įgyvendinimas (toliau – pirmoji veiklos sritis); 2) Programos informavimas ir viešinimas (toliau – antroji veiklos sritis); 3) Lietuvos kaimo tinklas (toliau – trečioji veiklos sritis). 2014–2020 m. Techninei pagalbai

skirtos paramos lėšos siekia daugiau nei 67 mln. eurų. Iki 2016 m. pabaigos bendra Techninei pagalbai išmokėtų lėšų suma siekė daugiau nei 19,4 eurų ir sudarė 29 proc. viso priemonės įgyvendinimui skirto finansavimo.

Siekdamos užtikrinti efektyvų, veiksmingą ir teisingą Programos valdymą, įgyvendinimą ir priežiūrą, ŽŪM, NMA ir ŽŪIKVC pagal pirmąją veiklos sritį įgyvendina po vieną projektą. 2014–2016 m. pagal pirmąją veiklos sritį buvo išmokėta daugiau nei 16,6 mln. eurų paramos, o tai sudarė 34 proc. visos pirmajai veiklos sričiai skirtos paramos sumos. 2014–2016 m. buvo sėkmingai įgyvendinami pirmajai veiklos sričiai numatyti stebėsenos rodikliai, pavyzdžiui, „Programą administruojančių darbuotojų skaičius“ ar „Apmokytų Programą administruojančių darbuotojų skaičius“.

Siekdamos užtikrinti efektyvų Programos viešinimą ir visuomenės informavimą apie paramą kaimo plėtrai ir jos teikiamas galimybes, administruojamų priemonių tikslus, turinį, tvarką, įgyvendinimo eigą, pasiekimus ŽŪM ir NMA pagal antrąją veiklos sritį įgyvendina po vieną projektą. Abiejų institucijų projektai pradėti vykdyti 2015 m. Paminėtina, kad 2014–2016 m. pagal antrąją veiklos sritį buvo išmokėta daugiau nei 2,6 mln. eurų paramos lėšų. Įgyvendinamos viešinimo veiklas, ŽŪM ir NMA organizuoja konferencijas, seminarus ir kitus viešinimo renginius, įgyvendina informacines ir viešinimo priemones, užsako socialines apklausas. 2016 m. ŽŪM taip pat įgyvendino tokias informavimo priemones kaip dalyvavimas parodose, viešinimo akcijose (pavyzdžiui, derliaus šventėse, mugėse), taip pat ŽŪM buvo atsakinga už viešinimo ir informavimo veiklos analizę, žiniasklaidos stebėseną ir analizę. 2016 m. NMA rengė pranešimus spaudai ir užtikrino institucijos interneto svetainės palaikymą.

Įgyvendinant trečiąją veiklos sritį, skirtą Lietuvos kaimo tinklui, buvo parengti visi Tinklo veiklai užtikrinti reikalingi dokumentai. Šiai veiklos sričiai iš Programos skirtas finansavimas 2014–2020 m. siekia daugiau nei 4,6 mln. eurų. 2016 m. buvo pradėtas vykdyti projektas, skirtas Lietuvos kaimo tinklo veiksmų programos įgyvendinimui užtikrinti. 2016 m. projektui įgyvendinti išmokėtas finansavimas siekė daugiau nei 103 tūkst. eurų. Buvo suorganizuoti 8 seminarai, 9 apskritojo stalo diskusijos, 4 Lietuvos kaimo tinklo koordinavimo grupės posėdžiai, 3 LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupės posėdžiai bei 3 LEADER priemonės darbo grupės posėdžiai, surengti Programos įgyvendinimo aktualijų aptarimai, dalyvauta mugėse ir išvažiujamuose renginiuose, parengti informaciniai stendai ir plakatai, taip pat organizuotas geriausios kaimo turizmo sodybos konkursas. 2017 m. Tinklo narių skaičius siekė 346 organizacijas.

6. VEIKSMAL. KURIŲ IMTASI ĮGYVENDINANT HORIZONTALIUOSIUS PRINCIPUS

2014–2016 m., teikiant paramą pagal Programą, buvo laikomasi lyčių lygybės ir nediskriminavimo, tvarios plėtros ir partnerių įtraukimo principų. Lyčių lygybės, nediskriminavimo ir prieinamumo principai buvo užtikrinami, vykdant projektų atranką ir vertinant jų atitiktį šiems principams, vykdant projektų įgyvendinimo priežiūrą ir stebint, ar gautos lėšos naudojamos laikantis šių principų, bei atliekant vertinimus, kai rengiant ataskaitas buvo pateikiama informacija apie lyčių lygybės ir nediskriminavimo principų laikymąsi. Tvarios plėtros principas buvo užtikrinamas, vykdant projektų atranką ir vertinant, kaip projektai prisidės prie tvarios plėtros skatinimo, ar neturės tam neigiamos įtakos. Be to, vykdant projektų atranką, vertinama, ar projektams būtinas poveikio aplinkai vertinimas ir, jei jis būtinas, ar šis vertinimas atliktas. Partnerystės principo įgyvendinimas buvo užtikrinamas, laikantis Europos partnerystės elgesio kodekse numatytų nuostatų. Programavimo etape partneriai buvo įtraukti, naudojantis sukurta partnerystės struktūra – Lietuvos kaimo tinklu. Programos įgyvendinimo etape partneriai taip pat įtraukiami naudojantis Lietuvos kaimo tinklo organizacine struktūra, be to, socialinių partnerių atstovai dalyvauja Projektų atrankos komitetų veikloje. Programos stebėsenos ir vertinimo etape partneriai įtraukiami tiek per dalyvavimą Lietuvos kaimo tinklo veikloje, tiek per dalyvavimą Stebėsenos komiteto posėdžiuose.

SUMMARY

This part summarises key facts of the progress evaluation of the Lithuanian Rural Development Programme 2014–2020 for the period 2014–2016.

1. FINANCIAL IMPLEMENTATION OF THE PROGRAMME

EUR 1.97 billion was allocated for the implementation of Programme in 2014–2020, of which EU funds accounted for EUR 1.61 billion. At the end of 2016, EUR 418.56 million was paid, of which EU funds amounted for EUR 333.65 million. The amount of assistance which was paid accounted for 21% of all EU funds allocated to the implementation of the Programme in 2014–2020. The largest part of the amount was paid under Priority 4 (51% of the total amount paid). Besides, quite big amount of support was paid under the Focus Area 2A which is devoted to restructuring and modernization of supported farms. In 2014–2016, the assistance has not been paid under three Focus Areas, namely, 3B, 5C and 6A. At the end of 2016, it was declared to the European Commission EUR 375.69 million, of which the part of EU was EUR 297.22 million. The amount of assistance which was declared accounted for 19% of total support allocated for the implementation of the Programme in 2014–2020.

2. IMPLEMENTATION OF PROGRAMME'S PRIORITIES AND FOCUS AREAS

In 2014–2016, all priorities of the Programme were implemented, i. e. applications were collected and approved as well as support for rural development was paid and declared to the European Commission.

Priority 1, which is devoted to the development of knowledge base and innovation in rural areas, consists of three Focus Areas. In 2014–2016, the scope of interventions of the Programme was not large but applications were actively collected and approved therefore in 2017 the process of project implementation should start. Besides, EIP action groups were established and various partners have been participating in the activity of these groups as members, for example, farmers, study institutions, agricultural companies. EIP action groups will be responsible for the implementation of the innovative projects. The interventions implemented under the Programme have not had an impact on the lifelong learning and vocational training in the agriculture and forestry sectors yet, because the process of project implementation only has started. Taking into account the information about projects approved in 2014–2016, it could be stated that there is planned to train approximately 0.6% of total population in rural areas in Lithuania. While analysing main topics of trainings, it is seen that EU funds will mainly contribute to awareness of agri-environmental and farm management requirements. New skills and knowledge will be applied in the daily activities of farms and will help farmers, forest owners and other holding managers to adapt to market challenges as well as increase their ability to compete.

Priority 2, which is devoted to increase the farm viability and competitiveness, is composed of three Focus Areas. At the end of 2016, the amount of assistance paid under the Priority 2 accounted for EUR 148 million, of which EUR 129.7 million was declared to the European Commission. The largest amount of the support was disbursed and most activities were implemented under the Focus Area 2A, which is aimed at improving the economic performance and restructuring of farms. In 2014–2016, there were 1,109 agricultural holdings that received investment support to the restructuring and modernization. 72 small farms were financed in order to enable them actively participate in the market. Investments in the agricultural and forestry development, modernization or adaptation of related infrastructure were made as well. There were implemented 63 projects devoted to improve the agricultural water management. At the end of 2016, more than EUR 24 million was paid for the implementation of these projects. Besides, there were implemented 3 projects aimed at improving the infrastructure of the forestry. Total amount of the support paid for these projects accounted for EUR 111 thousand. Under the Focus Area 2B, which is devoted to support the entry of adequately skilled farmers into the agricultural sector and, in particular, generational renewal, 46 young farmers were supported. The amount of funds paid for young farmers accounted to EUR 15.8 million. Under the Focus Area 2C, which is dedicated to the improvement of the economic value of forests, there were implemented 11 projects and invested in forestry technologies as well as forest products processing. Funds paid for these projects accounted for EUR 546 thousand.

Priority 3, which is aimed at organizing the food chain, is composed of two Focus Areas. At the end of 2016, the amount of funds paid and declared under Priority 3 was EUR 5.7 million. All support was disbursed under the Focus Area 3A, which is devoted to improve the competitiveness of supported producers by better integrating them into the agri-food chain through quality systems, adding value to the agricultural products promoting local markets and short supply circuits. Under this Focus Area funds were paid for 142 participants of quality systems implementing commitments from the period 2007–2013 and 18 beneficiaries who have been supported under the Programme for the period 2014–2020. At the end of 2016, there were implemented 11 projects aimed at investing in agricultural holdings as well as in agricultural processing and marketing. In 2014–2016, under the Focus Area 3B, which is devoted to risk prevention and management, funds have not been paid yet but 430 applications were collected according to which insurance contributions for farmers will be compensated.

Priority 4, which is devoted to restoration and preservation of ecosystems in agriculture and forestry, consists of three Focus Areas. In 2014–2016, the amount of funds paid under Priority 4 accounted for EUR 213 million, of which EUR 217.7 million was declared to the European Commission. The largest part of investments was paid in order to support farming activity in less favoured areas (73% of the total amount paid under this Priority). Under Focus Area 4A, which is aimed at restoring, preserving and enhancing the biodiversity, agricultural area supported reached more than 265 thousand ha and amounted for 9.26% of the total agricultural land in Lithuania. Under this Focus Area supported forest land amounted for more than 7.3 thousand ha, i. e. 0.3% of total forest land area in Lithuania. Under Focus Area 4B, which is aimed at improving the water management, agricultural land supported was 3.1 thousand ha and accounted for 0.11% of total agricultural land in Lithuania. Under Focus Area 4C, which is devoted to the prevention of soil erosion and improvement of soil management, agricultural land supported amounted for more than 270 thousand ha, i. e. 7.26% of the total agricultural area in Lithuania.

Priority 5, which is aimed at effective use of resources, is composed of three Focus Areas. At the end of 2016, the amount of support paid and declared under Priority 5 accounted for EUR 9.2 million. The financing was paid under Focus Areas 5D and 5E, which are aimed at reducing GHG and ammonia emissions from agriculture as well as supporting carbon conservation and sequestration in agriculture and forestry. Under Focus Area 5C, which is devoted to the promotion of the supply and use of renewable sources of energy, the projects have been not implemented in 2014–2016. At the end of 2016, there were supported 188 projects for specific grassland management in order to contribute to reducing GHG and ammonia emissions. The supported agricultural land amounted for 34 thousand ha, i. e. 1.19% of the total agricultural land in Lithuania. Seeking to contribute to carbon conservation and sequestration, 208 projects of afforestation were implemented. Besides, more than 2.7 thousand forestry holdings received support for already planted forest. There were supported 43 agricultural holdings which have been implementing wetland management projects. The supported agricultural and forest-related land reached more than 25.6 thousand ha and amounted for 0.5% of the total agricultural and forest-related land in Lithuania.

Priority 6, which is aimed at promoting the economic and social development as well as improving infrastructure in rural areas, is composed of three Focus Areas. At the end of 2016, the amount of support paid under Priority 6 accounted for more than EUR 8.4 million, of which EUR 2.3 million was declared to the European Commission. In 2014–2016, the support was paid under Focus Areas 6B and 6C which are devoted to promotion of local development in rural areas as well as enhancement of the accessibility, use and quality of information and communication technologies in rural areas. At the end of 2016, projects have not been implemented under Focus Area 6A aimed at supporting the diversification, creation and development of small enterprises and job creation in rural areas. Under Focus Area 6B, there were supported 869 actions aimed at improving services and infrastructure in rural areas. All projects implemented were for replacing asbestos roofing. At the end of 2016, there were more than 2.6 thousand of inhabitants in rural areas who were profiting from better services and infrastructure. In 2014–2016, preparatory support for local action groups (LAGs) was paid and 49 LAGs were selected. LAGs will be responsible for selection of local projects and supervision of their implementation. The number of inhabitants in rural areas which are covered by LAGs amounts for more than 1 million persons. Under Focus Area 6C, there was launched one project for the development of broadband internet infrastructure. At the end of 2016, more than EUR 2 million was paid for

the implementation of the project, i. e. half of the total amount allocated for this Focus Area. There is planned that after the implementation of the project 400 objects will be connected to the broadband infrastructure.

3. KEY INFORMATION ON ACHIEVEMENTS TOWARDS MILESTONES SET IN THE PERFORMANCE FRAMEWORK

In the performance framework which is included into the Programme there are specified goals that are planned to achieve, i. e. intermediate targets that are planned to achieve in 2018 (milestones) and final goals that are planned to achieve in 2023. In the performance framework for Lithuania there are foreseen 13 indicators and 2 additional indicators. At the end of 2016, milestones of 4 indicators have already been achieved. Under Priority 3, the milestone of indicator measuring agricultural holdings participating in quality systems was achieved. Under Priority 4, the milestone of the indicator measuring supported land, where activities for preservation of biodiversity, improvement of water management and soil management were implemented, was reached. Under Priority 5, the milestone of the indicator measuring the supported land, which contributes to reducing of GHG and ammonia emissions as well as conservation of carbon dioxide, was achieved. Under Priority 6, the milestone of the indicator measuring the number of rural areas inhabitants covered by LAGs was reached. It should be noted that the progress in achieving milestones of indicators measuring public expenditures under all priorities was not sufficient. Therefore it is important that the process of declaration to the European Commission would become faster in the coming years.

4. ACTIONS OF THE MANAGING AUTHORITY AND THE MONITORING COMMITTEE TO ENSURE THE QUALITY AND EFFECTIVENESS OF THE IMPLEMENTATION OF THE PROGRAMME

In order to ensure effective implementation and quality of the Programme, 1) amendments to the Programme were approved, 2) amendments to national legislation and Programme's administration rules were initiated, and 3) implementation rules of almost all measures were amended. In 2016, European Commission approved the first amendment to the Programme, which was aimed at revising the administrative requirements and support provisions under a number of measures. Administration rules of the Programme have been amended as well. The most important amendment was related to the procedures of providing applications, payment requests and project implementation reports. It was determined that all documents, which would be submitted from the 1st of September 2017, should be submitted electronically if there are no exceptions. Besides, the amendments to the Law of cooperative societies (cooperatives) were initiated in order to facilitate the cooperation of producers in the agriculture and food industry. Seeking to solve the ongoing problems related to the implementation of measures, implementation rules of almost all measures were amended as well as other actions were implemented, i. e. seminars and informational events were organized with the aim to present to potential beneficiaries these measures and activities which are new and have not been implemented in the previous programming periods.

In order to improve the effectiveness of the Programme, meetings of the Monitoring Committee were organized. In 2016, 4 meetings were held. There was focused on the consideration and approval of selection criteria for measures and activities as well as consideration and approval of amendments to Programme.

5. ACTIONS AIMED AT IMPLEMENTING THE REQUIREMENTS OF TECHNICAL ASSISTANCE AND PUBLICITY OF THE PROGRAMME

In 2014–2020, support for Technical assistance is provided implementing three activities: 1) Implementation of the Programme (hereinafter – the first activity); 2) information and publicity of the Programme (hereinafter – the second activity); 3) Lithuanian Rural Network (hereinafter – the third activity). More than EUR 67 million is allocated for the implementation of the Technical assistance measure for the period 2014–2020. At the end of 2016, funds disbursed for Technical assistance amounted for EUR 19.4 million, i. e. 29% of total funding allocated for the implementation of this measure for programming period.

In order to ensure an efficient and effective management, implementation and monitoring of the Programme, the Ministry of Agriculture, the National Paying Agency and the Centre for Agricultural Information and Rural Business were implementing three projects. In 2014–2016, EUR 16.6 million was paid

under the first activity. The amount disbursed accounted for 34% of the total support for this activity for the whole programming period. In 2014–2016, monitoring indicators were implemented successfully, for example, “Number of employees administrating the Programme” or “Number of employees administrating the Programme who participated in trainings”.

In order to ensure an effective publicity of the Programme and to raise public awareness about the support for rural development, the Ministry of Agriculture and the National Paying Agency were implementing two projects. In 2014–2016, EUR 2.6 million was paid under the second activity. While implementing publicity and information activities, the Ministry of Agriculture and the National Paying Agency were organizing conferences, seminars and other publicity events, as well as implementing other information and publicity measures, ordering social surveys. In 2016, the Ministry of Agriculture has also implemented publicity measures related to participation in exhibitions, publicity campaigns (such as harvest festivals, fairs). Besides, the Ministry of Agriculture was responsible for the analysis of publicity and information activities. In 2016, the National Paying Agency prepared press releases and administrated the website with the information for beneficiaries.

While implementing the third activity of the Technical assistance measure which is aimed at ensuring the effective functioning of Lithuanian Rural Network, all relevant documents have been prepared and approved in 2014–2016. The total financing for this activity allocated for the period 2014–2020 amounts for EUR 4.6 million. In 2016, one project was launched with the aim to ensure an effective implementation of the operational programme of Lithuanian Rural Network. The funds disbursed for the implementation of this project till the end of the year amounted for EUR 103 thousand. There were organized 8 seminars, 9 round table discussions, meetings of Lithuanian Rural Network coordination group and other permanent working groups, discussions about the implementation of the Programme. Besides, the representatives of Lithuanian Rural Network participated in fairs and various events. In 2017, 346 organizations were members of Lithuanian Rural Network.

6. ACTIONS AIMED AT IMPLEMENTING THE HORIZONTAL PRINCIPLES

In 2014–2016, the Programme was implemented in accordance with the principles of gender equality and non-discrimination, sustainable development and partner engagement. Gender equality, non-discrimination and accessibility principles have been implemented in the process of 1) the selection of projects and the assessment of their compliance with these principles, 2) the implementation of projects and the assessment if received funds are used in accordance with these principles, and 3) the monitoring and evaluation when information on gender equality and non-discrimination principles was provided in progress reports. Principle of sustainable development was ensured in the process of 1) the selection of projects and the assessment if they contribute to the promotion of sustainable development or not have a negative impact, 2) the selection of projects while evaluating whether a project needs an environmental impact assessment and, if necessary, whether that assessment is carried out. The implementation of the partnership principle was ensured, implementing actions in accordance with provisions of the European Code of Conduct for the Partnership. In the programming stage, partners were involved through the partnership structure of Lithuanian Rural Network which was created in the programming period 2007–2013. In the stage of the Programme’s implementation, partners are also involved using the Lithuanian Rural Network’s organizational structure. Besides, representatives of the social partners are participating in the Project selection committees. In the stage of the Programme’s monitoring and evaluation, partners are involved through participation in the Lithuanian Rural Network’s activities as well as through participation in meetings of Monitoring Committee.

SANTRUMPOS

2007–2013 m. KPP	Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programa, kai atliekamas palyginimas su Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa
2014–2020 m. KPP	Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa, kai atliekamas palyginimas su Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programa
BVP	Bendras vidaus produktas
BŽŪP	Bendroji žemės ūkio politika
EIP	Europos inovacijų partnerystė
EJRŽF	Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondas
ES	Europos Sąjunga
ESIF	Europos Sąjungos investiciniai fondai
Eur	Euras
EŽŪFKP	Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai
Ha	Hektaras
IRT	Informacinės ir ryšių technologijos
IT	Informacinės technologijos
KPPAIS	Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonių administravimo informacinė sistema
KPPAIS2	Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonių administravimo informacinė sistema
KPPI	Kaimo paukščių populiacijos indeksas
LAEI	Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
LEADER	pranc. <i>Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale</i> – veiksmų, skatinančių kaimo ekonomikos plėtrą, tarpusavio ryšys
LŽŪKT	Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba
NKP	Nacionalinė žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistema
NMA	Nacionalinė mokėjimo agentūra
PRIS	Pareiškėjų registravimo informacinė sistema
Proc.	Procentas
Programa	Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa
SDV	Sąlyginis darbo vienetas
SGV	Sutartis galvijų vienetas
SIA	Supaprastintas išlaidų apmokėjimas
SP	Standartinė produkcijos vertė
SPAV	Strateginis pasekmių aplinkai vertinimas
SSGG	Stiprybių, silpnybių, grėsmių ir galimybių analizė
STIS	Supaprastintų tiesioginių išmokų administravimo sistema
ŠESD	Šiltnamio efektą sukeliančios dujos
Tinklas	Lietuvos kaimo tinklas
TS	Tikslinė sritis
UAB	Uždaroji akcinį bendrovė
ŪADT	Ūkių apskaitos duomenų tinklas
UBR	Upių baseinų rajonas
Vnt.	Vienetas
VPS	Vietos plėtros strategija
VšĮ	Viešoji įstaiga
VVG	Vietos veiklos grupės
ŽŪIKVC	Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras
ŽŪM	Žemės ūkio ministerija
ŽŪMIS	Žemės ūkio ministerijos informacinė sistema

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

ES ir nacionaliniai teisės aktai ir dokumentai:

1. 2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus
2. 2009 m. rugsėjo 16 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1247 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimo Nr. 1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“ pakeitimo“
3. 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondui, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui, Europos žemės ūkio fondui kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondui, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006
4. 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1305/2013 dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005
5. 2014 m. gruodžio 3 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-925 „Dėl Suteiktos paramos pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą viešinimo taisyklių patvirtinimo“
6. 2014 m. rugpjūčio 26 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-507 patvirtintos Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos administravimo taisyklės
7. 2014 m. sausio 7 d. Europos Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 240/2014 dėl Europos struktūrinių ir investicinių fondų Europos partnerystės elgesio kodekso
8. 2015 m. kovo 25 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-217 patvirtintas „Informavimo ir viešinimo apie Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai paramą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemones laikinasis 2015 metų planas“ ir 2016 m. kovo 15 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-126 patvirtintas Informavimo ir viešinimo apie Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai paramą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemones 2016 metų planas“
9. 2016 m. balandžio 25 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-245 dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ veiklos srities „Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis“ konsultavimo paslaugų gavėjų atrankos ir konsultavimo paslaugų teikimo išlaidų finansavimo taisyklių patvirtinimo
10. 2016 m. lapkričio 21 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-687 patvirtintas Lietuvos kaimo tinklo 2016 metų veiksmų planas
11. 2016 m. lapkričio 23 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-696 patvirtinta Lietuvos kaimo tinklo 2016–2020 m. veiksmų programa
12. 2017 m. sausio 23 d. Europos Komisijos sprendimu Nr. C(2017)211 patvirtinta Lietuvos Respublikos Partnerystės sutartis
13. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. priemonių įgyvendinimo taisyklės
14. Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas (Valstybės žin., 1993, Nr. 20-488)
15. UBR valdymo planų projektai, parengti Aplinkos apsaugos agentūros, ir kt.

Interneto svetainės:

1. Europos Komisijos Žemės ūkio ir kaimo plėtros generalinio direktorato interneto svetainė: https://ec.europa.eu/agriculture/index_en
2. BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazė: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-indicators/context/2016/indicator-table_en.pdf
3. BŽŪP stebėsenos ir vertinimo rodiklių duomenų bazė: https://ec.europa.eu/agriculture/cap-indicators_lt

4. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos interneto svetainė: www.zum.lt
5. Aplinkos ministerijos interneto svetainė: www.am.lt
6. Nacionalinės mokėjimo agentūros interneto svetainė: www.nma.lt
7. Lietuvos statistikos departamento interneto svetainė: www.stat.gov.lt
8. Lietuvos kaimo tinklo interneto svetainė: www.kaimotinklas.lt
9. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro interneto svetainė: www.vic.lt
10. Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro filialo Agrocheminių tyrimų laboratorijos interneto svetainė: www.agrolab.lt ir kt.

Stebėsenos informacija:

1. Informacija apie Programos finansinį įgyvendinimą
2. Stebėsenos rodiklių lentelės
3. Programos Stebėsenos komiteto posėdžių protokolai
4. Techninės pagalbos priemonės veiklos sričių įgyvendinimo ataskaitos ir kt.

Interviu rezultatai:

1. Interviu su 1.1 veiklos srities kuratoriumi rezultatai
2. Interviu su 1.2 veiklos srities kuratoriumi rezultatai
3. Interviu su M02 priemonės kuratoriumi rezultatai
4. Interviu su 6.1 veiklos srities kuratoriumi rezultatai
5. Interviu su 6.2 veiklos srities kuratoriumi rezultatai
6. Interviu su 6.3 veiklos srities kuratoriumi rezultatai
7. Interviu su 6.4.2 veiklos kuratoriumi rezultatai
8. Interviu su 7.2 ir 7.6 veiklos sričių kuratoriumi rezultatai
9. Interviu su 7.3 veiklos srities kuratoriumi rezultatai
10. Interviu su M09 priemonės kuratoriumi rezultatai
11. Interviu su 16.1 veiklos srities kuratoriumi rezultatai
12. Interviu su 17.1.2 veiklos kuratoriumi rezultatai
13. Interviu su 19.1 veiklos srities kuratoriumi rezultatai
14. Interviu su 19.2 veiklos srities kuratoriumi rezultatai
15. Interviu su 19.3 veiklos srities kuratoriumi rezultatai
16. Interviu su Žemės ūkio rūmų atstovu rezultatai
17. Interviu su Baltijos aplinkos forumo Lietuvoje atstovu rezultatai

Tyrimai, vertinimai, analizės:

1. Aplinkos apsaugos politikos centras, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos strateginis pasekmių aplinkai vertinimas, 2014 m.
2. European Commission, Implementation of partnership principle and multi-level governance in 2014–2020 ESI Funds. Carried out by Sweco & Spatial Foresight & Nordregio, July 2016
3. Institute for European Environmental Policy, Delivering environmental benefits through entry-level agri-environment schemes in the EU, 14 December 2011
4. Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras. Dirvožemio organinės anglies tvarumas
5. Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro filialas. Agrocheminių tyrimų laboratorija. Ilgamečiai dirvožemio agrocheminių savybių stebėjimo tyrimai. Galutinė ataskaita, Kaunas, 2016 m.
6. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos įgyvendinimo 2015 metais pažangos ataskaita, 2016 m. birželis
7. Lietuvos ornitologų draugija, Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose 2016–2018 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės vertinimas
8. Nacionalinė šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaitos ataskaita, 2017 m.

9. UAB „BGI Consulting“, Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos aplinkosauginių poveikio rodiklių identifikavimas ir programos poveikio aplinkai vertinimas, galutinė ataskaita, 2016 m.
10. VĮ „Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras“, Lietuvos žemės ūkis: faktai ir skaičiai, 2016 m., Nr. 2(18)
11. Vlada Vitunskienė ir Darius Jazepčikas, „Investicinės ir tiesioginės paramos priemonių reikšmingumas ūkių investicijoms Lietuvoje“, Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos, 2016 m.

Metodologiniai dokumentai:

1. European Evaluation Helpdesk for Rural Development, Assessment of RDP Results: How to Prepare for Reporting on Evaluation in 2017. Detalesnė informacija adresu: https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/guidelines-assessment-rdp-results-how-prepare-reporting-evaluation-2017_en